

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜ VE AVRUPA
BİRLİĞİ’NE UYUMLAŞMA SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

İLKER TURMUŞ

İstanbul, 2008

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜ VE AVRUPA
BİRLİĞİ’NE UYUMLAŞMA SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

İLKER TURMUŞ

Danışman: PROF.DR.SUAT OKTAR

İstanbul, 2008

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İKTİSAT Anabilim Dalı İKTİSAT TEORİSİ Bilim Dalı Yüksek Lisans
öğrencisi İLKER TURMUŞ'ın TÜRKİYEDE BANKACILIK SEKTÖRÜ VE AVRUPA
BİRLİĞİNE UYUMLAŞMA SÜRECİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun
17.07.2008 tarih ve 22008-12/16 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

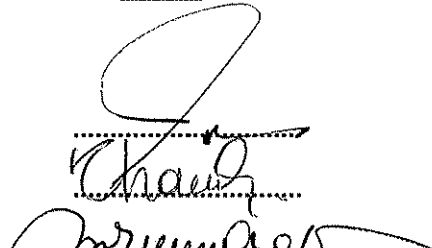
İmzası

Tez Savunma Tarihi : 02.09.2008

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. SUAT OKTAR

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. RONA TURANLI

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. MEHMET EMİN ARAT

.....
.....
.....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1 BANKA TANIMI VE BANKACILIĞIN TARİHİ GELİŞİM

1.1 Banka Tanımı.....	3
1.2 Bankacılığın Tarihi Gelişimi.....	4

BÖLÜM 2 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

2.1 Cumhuriyet Öncesi Türk Bankacılık Sektörü.....	8
2.2 1923 – 1980 Dönemi Türk Bankacılık Sektörü.....	12
2.3 1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü.....	17
2.4 Türk Bankacılık Sisteminin Bugünkü Durumu.....	20
2.4.1 Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı Ve Özellikleri.....	20
2.4.1.1 Grupların Sektör Payları.....	21
2.4.1.2 Şube Yapısı.....	22
2.4.1.3 Personel Yapısı.....	23
2.4.1.4. Öğrenim Gruplarına Göre Banka Çalışanları.....	24
2.4.1.5 Mevduat Yapısı.....	25
2.4.1.6 ATM Ve Kart Sayıları.....	26
2.4.1.7 Oligopolistik Piyasa Yapısı.....	27
2.4.1.8 Kamu Ağırlığı.....	28
2.4.1.9 Maliyet ve Verimlilik.....	30
2.4.1.10 Fon Kaynak Ve Kullanımı.....	33
2.4.1.11 Bilanço YTL – YP Yapısı ve YP Aktifler – YP Pasifler.....	36
2.4.2 Türk Bankacılık Sisteminin Sorunları.....	37
2.4.2.1 Türk Ekonomisinin Belirsizliği Ve İstikrarsız Yapısı.....	37
2.4.2.2 Enflasyon.....	40
2.4.2.3 Finansal Krizler.....	44
2.4.2.3.1 1994 Krizi.....	44
2.4.2.3.2 2000 Kasım Krizi.....	45
2.4.2.3.3 2001 Şubat Krizi.....	45
2.4.2.3.4 Yurtiçi ve Global Finansal Krizlerin Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	47
2.4.2.4 Yüksek Kaynak Maliyeti.....	48
2.4.2.5 Haksız Rekabet Koşulları.....	50
2.4.2.6 Özkaynak Yetersizliği.....	51
2.4.3 Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma.....	52
2.4.3.1 Sektörde Yeniden Yapılandırma.....	52
2.4.3.2 Yeniden Yapılandırma Sürecinde Alınan Tedbirler.....	55

BÖLÜM 3

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN VE AVRUPA BANKACILIĞI'NIN GELİŞİMİ

3.1 Roma Anlaşması ve Yeni Avrupa.....	63
3.2 Tek Pazar Süreci ve Ekonomik ve Parasal Birlik.....	68
3.2.1 AET'de Gümrük Birliğinin Kurulması.....	67
3.2.2 Beyaz Kitap ve Avrupa Tek Senedi.....	69
3.2.3 Ekonomik ve Parasal Birlik.....	77
3.2.3.1 Delors Raporu.....	82
3.2.3.2 Maastricht Kriterleri.....	85
3.2.4 Euro ve Bankacılık Sistemine Etkileri.....	88
3.3 Avrupa Birliği'nde Bankacılığın Gelişimi.....	96
3.4 Avrupa Birliği Bankacılık Mevzuatı.....	99
3.4.1 Yerleşme ve Hizmet Sunma.....	100
3.4.2 Kredi Kurumlarının İhdası ve Faaliyete Geçmesi.....	102
3.4.3 77/780/EEC Sayılı Direktifte Değişiklik Yapan İkinci Konsey Direktifi.....	106
3.4.4 Mevduat Garantisi.....	112
3.4.5 Öz Kaynaklar.....	115
3.4.6 Kredi Kurumlarının Solvabilite Oranları.....	119
3.4.7 Kredi Kurumlarının Geniş Riziko Sahasının İzlenmesi ve Denetlenmesi.....	120
3.4.8 Tüketici Kredileri.....	122
3.4.9 Banka ve Kredi Kurumlarının Yıllık Hesapları ve Denetimi.....	124
3.4.10 Yıllık Muhasebe Belgelerinin Yayınlanması.....	125
3.4.11 Konsolide Hesaba Göre Kredi Kurumlarının Denetimi.....	126
3.4.12 Kredi Kartları – Sınır Ötesi Mali İşlemler.....	129
3.5 Avrupa Bankacılık Sisteminin Özellikleri.....	134
3.5.1 Avrupa Bankacılık Sisteminin Genel Özellikleri.....	134

BÖLÜM 4

AB VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1 AB'de ve Türkiye'de Kredi Kurumu Sayısı.....	136
4.2 Mevduatta Türkiye ve AB Karşılaştırması.....	138
4.3 Personel Yapısı.....	140
4.4 AB Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma.....	142
4.5 AB Bankacılık Sektöründe Krediler.....	144
4.6 AB ve Türk Bankacılık Mevzuatının Karşılaştırılması.....	145
4.6.1 Yerleşme ve Hizmet Sunma.....	145
4.6.2 Banka ve Kredi Kurumlarının Yıllık Hesapları ve Denetimi.....	147
4.6.3 Tüketici Kredileri.....	149
4.6.4 Mevduat Garantisi.....	151
4.6.5 Kredi Kartları – Sınır Ötesi Mali İşlemler.....	152
4.7 AB ve Türk Bankacılık Mevzuatı Karşılaştırılmasının Değerlendirilmesi.....	155
4.8 Uyum Aşamasında Yapılan Son Düzenlemeler.....	155

4.8.2 Ulusal Düzenlemeler.....	155
4.8.2.1 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu.....	155
4.8.2.2 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun.....	156
4.8.2.3 Koruyucu Hükümlere İlişkin Düzenlemeler Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik.....	156
4.8.2.4 Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi Hakkında Yönetmelik.....	157
4.8.2.5 Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik.....	157
4.8.2.6 Mevduata İlişkin Düzenlemeler Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.....	158
4.9 AB ve Türk Bankacılık Sistemleri Karşılaştırmasının Değerlendirilmesi..	159
SONUÇ.....	161
EKLER.....	163
KAYNAKÇA.....	188

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1 : Cumhuriyet Dönemi Başlangıcında Türkiye’de Bankalar.....	11
Tablo 2 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Gruplarının Sektördeki Payları.....	21
Tablo 3 : Türk Bankacılık Sektöründe Şube Yapısı.....	22
Tablo 4 : Banka Personelinin Banka Gruplarına Göre Dağılımı.....	23
Tablo 5 : Türk Bankacılık Sisteminde Öğrenim Gruplarına Göre Banka Çalışanları..	24
Tablo 6 : Mevduatın Banka Grupları Bazında Dağılımı.....	25
Tablo 7 : Türk Bankacılık Sektöründe Toplam ATM ve Kart Sayıları.....	26
Tablo 8 : Türk Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma Oranları.....	27
Tablo 9 : Türkiye’de Banka Gruplarının Sektör Payları.....	29
Tablo 10 : Türk Bankacılık Sisteminde Fon Kullanımı.....	33
Tablo 11 : Türk Bankacılık Sisteminde Fon Kaynakları.....	35
Tablo 12 : Bilanço İçinde Yabancı Para ve ‘YP Aktifler – YP Pasifler’	36
Tablo 13 : Türkiye’de GSMH Büyüme Hızı (1980 – 2006).....	38
Tablo 14 : Son Dönemlerde Türkiye’de GSMH’de Gelişmeler.....	39
Tablo 15 : Türkiye’de Enflasyon Oranları (1995 – 2006 %).....	41
Tablo 16 : Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Kredi Kurumu Sayısı.....	137
Tablo 17 : Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Mevduatlar.....	139
Tablo 18 : Türkiye ve AB’de Personel Yapısı Karşılaştırması.....	141

Tablo 19 : Türkiye’de ve AB’de Banka Yoğunlaşması.....	143
---	-----

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMB	Avrupa Merkez Bankası
AMBS	Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
APB	Avrupa Para Birliği
AT	Avrupa Topluluğu
ATM	Otomatik Para Çekme makinası
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
ECB	Avrupa Merkez Bankası
ECU	Avrupa Para Sistemi (European Currency Unit)
EPB	Ekonomik ve Parasal Birlik
EU	Avrupa Birliği
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (European Atomic Energy Community)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İç Hasıla
IMF	Uluslar arası Para Fonu
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
RG	Resmi Gazete
TARGET	Avrupa Para Transferi Sistemi
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKK	Türk Parasını Koruma Kanunu

GİRİŞ

1957 Yılında Roma Anlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu geçen zaman içinde çok hızlı bir gelişim göstermiştir. 1987 yılında kabul edilen Avrupa tek senedi ile malların, kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin özgürce dolaşabildiği Avrupa tek pazarı'nın oluşturulması amaçlanmıştır. İlerleyen dönemde tek para birimi (Euro)'nun yürürlüğe girmesiyle Avrupa'da ekonomik birliğin son aşaması da tamamlanmıştır.

Türkiye'nin 1987 yılında Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusuyla kesinleşen Avrupa'ya entegrasyon olgusu, 1999 yılında Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsüne kabul edilmesiyle önemli bir aşamaya gelmiştir. Adaylık statüsü kazanan Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum için ekonomik, siyasi ve hukuki bir çok kriteri tutturması ve birliğe adapte olması gerekmektedir. Bu kriterler içerisinde en önemli ve olmazsa olmaz olanı ekonomik kriterler gibi gözükmektedir. Bankacılık sektörü gerek Türkiye'de gerek dünyada tüm sektörler ile yakın ilişki içerisinde olması nedeniyle bilhassa üzerinde özenle durulması gereken bir sektör konumundadır. Birlik içerisinde bankacılığın uyumlaştırılması için birbiri ardına birçok düzenlemeler yapılmıştır. Tam üyeliğe aday ülke statüsündeki Türkiye'de bankaların olası üyelik durumunda ciddi sorunlarla karşılaşmaması amacıyla gelişmeleri yakından takip etmeleri ve uyum göstermeleri zorunludur.

Bu çalışmada Avrupa birliği ile olası bir entegrasyon durumunda Türk bankacılık sektörünün Avrupa birliği bankacılık mevzuatı karşısındaki durumu ortaya konulmaya çalışılmış uyum içerisinde olan ve henüz uyum sağlanamamış konular ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz birlik ile entegrasyonun ilk ve en önemli koşulu belirli ekonomik hedefleri yakalamaktan geçmektedir. Bu aşamada Türkiye bankacılık sektörünün ülke ekonomisinin içinde bulunduğu durumla direk ilgili olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Türk bankacılık sektörünün AB ile uyumlaştırılması hususu incelendiğinde ilk olarak Türk bankacılık sisteminin durumunun ortaya konulması için sistemin derinlemesine araştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde bankacılığın tarihi gelişimi irdelenmiş konuyla ilgili genel bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde Türk bankacılığının tarihi süreç içerisinde gelişimi ele alınmış ve bugünkü durumu; yapısı, sorunları ve yeniden yapılandırma süreci itibariyle ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Roma anlaşması ile temelleri atılan Avrupa birliğinin tarihi gelişimi ve bugüne gelinceye kadar geçirdiği süreç irdelenmiş, topluluk bankacılığının gelişimi üzerinde durulmuş ve son olarak Avrupa birliği bankacılık mevzuatı incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde AB ve Türk bankacılık sistemlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Yine burada mevzuatların uyum içerisinde olan ve uyum sağlanamamış bölümleri ortaya konularak karşılaştırmanın değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

BÖLÜM 1

BANKA TANIMI VE BANKACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ

1.1 Banka Tanımı

Bankanın sözlük ve ansiklopedilerde kesin olmayan ve değişik biçimlerde tanımı yapılmaktadır. Hemen hemen tüm dünya dillerinde ufak tefek bazı değişikliklerle ifade edilen banka sözcüğünün İtalyanca ‘Banco’ kökeninden geldiği daha sonra ise bu kelimenin ‘Banca’ banka olarak kullanıldığı varsayılmaktadır. Banco sözcüğünün İtalyancadaki anlamı masa, sıra ya da tezgah manasına gelmektedir. Türkçede kullanılmakta olan banko kelimesi ise; bankalarda çalışan personel ile müşterilerin karşılıklı olarak, banka işlemleri konusunda ilişkileri sürdürdükleri sabit sıraları vurgulamaktadır.¹

Yüzyıllardan beri bir çok değişiklikler ve gelişmeler kaydederken, günümüzde en mükemmel şeklini almaya başlamış olan banka, konuyla ilgili çok sayıda yazar tarafından değişik şekillerde tanımlanmıştır zira özellikle bankalar Kanunu’nda bu kurumun tanımını bulmak olası değildir.

Banka mevduat kabul eden bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur.

Bankanın başka bir tanımı; para kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu olarak seçen bir ekonomik birimdir.

Ekonomik anlamda bir başka banka tanımı da şöyle yapılmaktadır: Ekonomiye banknot ve kaydi para gibi ödeme araçları sağlayan, nakdi sermaye ve sermayeyi temsil eden haklarla (taşınır değerlerle) ilgili ticareti alışılmış meslek olarak sürdüren ve

¹ İlker Parasız, **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, 3.Basım, İstanbul, Kuşak Ofset, 2000, s.5

özellikle nakit kullanılmaksızın yürütülen başkaca finansal hizmetleri ve ödeme işlemleri yapan, özel ya da kamu işletmeleridir.²

Avrupa Birliği banka hukuklarının koordinasyonu tüzüğünün verdiği banka tanımı da şöyledir: ‘Banka; faaliyeti, halkın mevduat ya da başkaca geri ödenmesi gerekli paralarını kabul etme ve kendi hesabına krediler açmadan oluşan bir işletmedir

Ancak günümüzde bankalar o kadar çeşitli konularda faaliyet göstermektedir ki; bugünkü niteliklerini tam kapsayan bir tanım vermek oldukça zordur.

Bankalar mevduat toplar, kredi verir, para ve kredi uygulamasına destek verir, aracılık yapar, sanayi kuruluşlarına destek olur, iştirak eder, kiralık kasalarda kişilerin menkul kıymetlerini korur, borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirir bu hizmetleri ve yönleriyle bankanın tanımlanmasında, ‘Para üzerine ticaret yapan işletmeler’, ‘Sermayeyi az faizle alıp çok faizle işleten işletmeler’ gibi basit tanımlamalarla yetinilemez. Bugünkü çağdaş banka işlemlerinin çok çeşitli ve karmaşık olması araçlarının genel ekonomideki etkinliği ile yönetimindeki özellik, güçlük nedeniyle klasik çağların bankalarından çok değişik, seçkin bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadır³.

1.2 Bankacılığın Tarihi Gelişimi

Tarihte ilk bankacılık hizmetlerinin eski Sümer ve Babil’e kadar uzandığı sanılmaktadır. Bankacılık tarihçesine göz atıldığında, tapınakların banka, rahiplerin bankacı işlevi gördükleri dikkati çekmektedir. Mal ve paralarını, zorbalardan ve art niyetli kişilerden korumak isteyenler rahiplere başvurmuşlar, bu varlıklarını tapınaklara geçici olarak bırakmışlardır. Bazı iktisat tarihçileri bankacılığı doğal olarak ilkel toplumlara kadar uzatabilmektedir. Sümer ve Babil uygarlıklarına ait tuğlalar üzerine yazılmış tabletlerde; tohum ve benzeri ayni ve nakdi girdilerin ödünç olarak verildiği ve

² A.Sait Yüksel, Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel, **Bankacılık Hukuku Ve İşletmesi**, 10.Basım İstanbul: Beta Yayınevi, 2004, s.3

³ Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, 2. Basım, İstanbul, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s.2

harman zamanı tahsil edildiği ortaya çıkmaktadır. Bir tür tarımsal kredileme olan bu olayın günümüzde tarım bankalarının işlevi arasına katıldığı bilinmektedir⁴.

Sümerler’de M.Ö. 3500 yılında kurulan ‘Maket’ bilinen ilk banka kuruluşudur. Maket’in rahipleri ilk borç verenlerdi. Maketler harman zamanı ödenmek üzere tohum v.b gibi hammadde ve teçhizat için çiftçilere ilk dönemde fiziki (ayni) daha sonraları parasal kredi açtıkları, yapılan kazılar sonucu saptanmıştır. Kazılarda çıkan belgeler bir hesaptan diğer hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin, mal belgeleri talimatının varlığını, maketlerin başlıca uğraş konularının ödünç ve mevduat kabulü işlemlerinin oluşturduğunu ve bu maketlerde değişim düzeninin çok düzenli biçimde örgütlendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Ünlü Hammurabi kanunlarında maketlerin ödünç işlerini nasıl yöneteceği borcun vadesinde nasıl tahsis olunacağı, borçlunun hangi mallarının ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılmıştır. Ödünç işleri sırasında faiz alınmasına izin verilmekteydi. Öte yandan karşılaşılan doğal afetler sonucu ürün elde edilemeyen yıllarda faiz tahakkuk ettirilemeyeceği bu gibi durumla da borcun tahsiline gidilemeyeceği belirtilmiştir.⁵

Sümerler uzak ülkelerde olan mal değişimlerinde banknot gibi dolaşan (tedavül eden) ve çek ya da itibar mektuplarına benzeyen bazı belgeler kullanmasını da biliyorlardı. Bankacılığın önceleri sadece mabetlere inhisar etmişken daha sonraları hususi şahıslara geçmiş olduğunu görüyoruz.

Bankacılığın ilk aşamalarından sonra, Mezopotamya, Finike, Eski Yunan, Roma ve Avrupa (bir açıdan Batı) uygarlıklarında da bankacılığın yeni aşamalardan geçtiği ve yaygınlaştığı bir gerçektir. Eski Yunanlıların bankacılığı Babil’le yaptıkları temaslar neticesinde öğrendikleri ifade olunur. Yunanistan’da daha ziyade hususi bankacılık gelişmiş (trapezitai) denilen sarraflar vadeli, vadesiz para kabulü ile ikrazatta bulunuyorlar ve hesaplar arasında virman muamelesi de yapıyorlardı. Yalnız bunların ikraz şartları ve faiz hadleri zamanla gayet ağırlaşmıştır. Neticede her site devlet

⁴ Parasız, s.5

⁵ Parasız, s.5-6

bankasını tesis etme yoluna gitmiştir. Bunların en mühimleri arasında **Sinope** devlet bankası vardır. Meşhur filozof Diogene'de bu bankada bulunmuştur.

Romaya bankacılığın Yunanistandan geçmiş olduğu ifade olunur. Romada muhtelif sınıflar para ve kredi işleriyle uğraşmıştır. Bunlar arasında maliyeci olan şövalyeler, Yunanistandan gelen argenratii, negaciatore, ve Publicain'leri sayabiliriz.

Orta çağda bir taraftan siyasi ihtilaf ve askeri hareketler diğer taraftan kilise ticari ve iktisadi gelişmeye mani olmuştur. Bilhassa para ve istikraz müessesesine karşı şiddetli bir mukavemet vardı. Fakat yahudiler kilise hukukunun dışında kaldıkları için faizle ikraz muamelesi yapabilmışlerdir. Diğer yönden Avrupalılara esas banka muamelelerini öğreten Cahorsinler, Lombardlardır ki, bunlar papalığın mali ajanları mahiyetindedirler.

İslamda ise dinin faizi haram kabul etmesiyle banka muamelelerinin zuhuruna ve tatbikatına mani teşkil etmiştir. Ortaçağ feodalite devrini yaşarken her tarafta derebeyler ortaya çıkmış, hepsi kendi iktidarını tesis etme ve namlarına para bastırma temayülünü göstermiş ve bu suretle çeşitli tedavül vasıtaları meydana çıkmıştır. Her derebeyi artan masrafını karşılamak için para basabiliyordu. Bunların hakiki değerlerini tespit ve daha sağlam ve geçer paralarla mübadele etmek üzere para değiştiriciler meydana çıktı, aralarında teşkilatlandılar. Bu şahısların önlerindeki sıralara daha önce de değinildiği gibi **Banco** ve buna izafeten adlarına da **Bancherius** denildi.⁶

Bunlar sarraflık görevlerinin yanı sıra müşterilerinden mevduat da kabul eder ve bunları yüksek faizlerle başkalarına kredi olarak verirlerdi. Dünya politika ve ticaretinin en önemli merkezlerinden olan Roma'da önceleri para değiştirmesi şeklinde başlayan bankerlik, daha sonra mevduat kabulü, kredi işlemleri ve poliçe alım satımıyla gelişmiştir.⁷

Günümüz bankacılığı 1157'de Venedik Bankası'nın kurulmasıyla başlamıştır. 1408'de Genova Bankası kurulmuştur. Yeni Çağ'la birlikte Avrupa'da düşünce ve ekonomi alanında başlayan önemli değişiklikler nedeniyle faizin meşruluğunun kabul

⁶ Şevket Kaya, **Umumi İktisat Prensipleri**, 1. Basım, İstanbul: İzmir Matbaası, 1961, s.186-187

⁷ Türk Bankacılık Tarihi, Bankaların Tanımı ve Tarihçesi, 2005,

http://www.ekodialog.com/Konular/bankacilik_tarihi_panigi.html, (03 Kasım 2007)

edilmesi bankacılığın gelişimini engelleyen en önemli sebeplerden birini ortadan kaldırmıştır.

Banka muameleleri bugünkü seviyesine 19. asra doğru yaklaşmıştır. O zamana kadar şahısların servetleriyle yürütülen bankerlik bu tarihten sonra birçok şahısların şirket halinde birleşmesi şeklinde devam etmiştir. 19.yy’da ticaret sermayesinin gelişimi ve sanayi devrimi banka sistemini büyük bir hızla geliştirmiştir.

BÖLÜM 2

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

2.1 Cumhuriyet Öncesi Türk Bankacılık Sektörü

Cumhuriyet dönemi Türk bankacılık sisteminin incelenmesinin, 1923 yılından önceki dönemden soyutlanarak yürütülmesi olası değildir. Bu açıdan bakıldığında Türk bankacılık sisteminin cumhuriyet önceki durumu hakkında bilgi vermek oldukça gereklidir. Bu başlık altında Osmanlı İmparatorluğu dönemi bankacılık yapısı çok ayrıntılı olmasa da gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

Batı ülkelerinin 18. ve 19. yüzyıllarda geliştirdikleri sanayi devrimini Osmanlı Devleti'nin aynı dönemlerde gerçekleştirememesi hatta imparatorluğun son dönemlerinde sanayi ve ticari hayattaki duraklama ekonominin dışa açık ve dışa bağımlı hale gelmesi, bankacılığın oluşması, gelişmesi ve yapısı üzerinde etkilerini göstermiştir. Bankacılığın doğup gelişmesi için gerekli ekonomik koşulların elverişli olmamasının yanı sıra topluma egemen olan değer yargıları, Osmanlı İmparatorluğunun tanzimat'a kadar olan döneminde, bugünkü anlamda bankacılık hele ulusal olarak nitelendirilebilecek bir bankacılık faaliyetine olanak vermemiştir. Gerçi 19.yüzyılın ikinci yarısından önce de Osmanlı imparatorluğunda sarraf veya Galata bankerleri olarak adlandırılan, bankacılık faaliyetine benzer işler yapan kişiler var olmuştur. Ancak sarraf veya Galata bankerlerinin faaliyetleri modern anlamıyla bankacılık olarak nitelendirilmekten uzaktır.⁸

Batı ülkelerinde sanayi devriminin gerçekleştirilmesi dış ticaret ve sömürgecilik yoluyla sağlanan servet birikiminin sanayi sektörüne kredi olarak aktarılması, bankacılığın gelişmesine yol açtığı halde; Osmanlı imparatorluğunda hazine'nin borç para gereksiniminin karşılanması bankaların kurulmasında başlıca etken olmuştur.

⁸ Öztin Akgüç, **Türkiye'de Bankacılık**, 1.Basım, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987, s.8

Osmanlı devleti'nin ilk kez 1840 yılında çıkardığı kağıt paranın daha doğru bir deyişle bir tür devlet bonosunun, değerini istikrarda tutma işini, J.Alleen ve Th.Baltazzi adlı iki Galata bankerine ihale etmesi üzerine banka ünvanlı ilk kuruluş ülkemizde oluşmuştur. Sözleşmenin daha sonra yenilenmesi üzerine bu iki banker, devletin de yardımı ile, 1847 yılında Bank-ı Dersaadet – İstanbul Bankası'nı (Banque de Constantinople) kurmuşlardır.⁹

Bu bankanın yapısına bakıldığında da belirli bir sermayesinin olmadığı görülür. Hükümet bankaya kısa vadeli istikrazlarının bedelini ödemediğinden ve kağıt paranın tedavülde çıkarttığı sorunlardan dolayı bu banka da Kırım savaşından önce kapanmıştır. Türkiye'de ilk olarak kurulan bu banka uzun ömürlü olamamış, para değerindeki sürekli düşüşü önleyemediğinden, 1852 yılında iflasa sürüklenmiştir.¹⁰

Kırım savaşından sonra ekonomik bakımdan oldukça zor durumda bulunan Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu durumdan faydalanmak, Osmanlı devletine yüksek faizli borç para vermek amacıyla özellikle İngiliz ve Fransız finans kapitali Osmanlı devletinde banka kurulmasını bir çok açıdan uygun buldu. Bu amaçla 1856 – 1875 yılları arasında yabancı sermayeli on bir banka kurulmuş, bu bankaların bir bölümü daha sonra Osmanlı Bankası A.Ş. ye katılmıştır. Bu bankaların büyük bir bölümü ise 1876 Osmanlı – Rus savaşından sonra faaliyetlerine son vermişlerdir.¹¹

Burada İngiltere'nin öncülüğünde kurulan Osmanlı Bankasından bahsetmek gerekir. Bu banka yabancı sermayeli olup bir merkez bankası olarak çalışacaktı. Osmanlı bankacılığı bu özelliğini sürdürmüştür. İkinci meşrutiyete kadar bankaların çoğu yabancıydı ve ticaret ve sanayiye destekleyen kredi kurumu olma özellikleri yoktu. Yine nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylü ve zenaatkarlar tefeci piyasasına bağımlıydılar.

⁹ Akgüç, s. 9

¹⁰ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, 5.Basım, İstanbul: Dergah Yayınları, 2000, s. 278

¹¹ Arslan Yüzgün, Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981), 1.Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1982, s.11

Osmanlı bankası, Düyun-ı umumiye idaresiyle birlikte, son dönem Osmanlı ekonomisinin temel kurumlarından idi. Ancak ikinci meşrutiyetten itibaren mili bankacılık benimsendi.¹²

Bu nitelikteki ilk bankalardan biri;1863 yılında Niş valisi Mithat Paşa tarafından, bankacılıkta zirai kredilerin verildiği ‘Memleket Sandıkları’nın kurulması ile temelleri atılmış olan T.C. Ziraat Bankasıdır.. Mithat Paşa’nın bu girişimi dünyadaki benzerlerinin en tanınmış olan ‘Raiffeisen’in Almanyada kurduğu tasarruf ve kredi sandıkları ile aynı yıllara rastlamaktadır. ‘Ulusal Banka’ özelliği taşıyan T.C Ziraat bankasının bugün de önemini koruyor olması Türk bankacılık sistemi içinde büyük bir payının bulunması, halen bir tarım ekonomisi özelliğini taşıyan Türkiye’de tarımsal kredi veren tek kuruluş olması nedenleriyle, 1863 yılını Türk bankacılık sisteminde dönüm noktası olarak almamız yanlış olmasa gerektir.¹³

Başlangıçta umulandan daha hızlı gelişme gösteren ‘Memleket Sandıkları’ bir süre sonra gelişme hızında bir duraklama göstermiştir. Bu duraklamayı gidermek sandığı işler hale getirmek kuruluşun sermaye darboğazını ortadan kaldırmak amacıyla aşar vergisinin onda bir nispetinde arttırılması ve ‘Menfai hissesi’ adı verilen bu paraların sandıkta toplanmasına karar verilmiş ve ismi de buna paralel olarak ‘Menfai Sandıkları’ olarak değiştirilmiştir. Aynı kuruluşun, 1888 yılında Ziraat Bankasının kurulması nedeniyle tüm alacaklarını bu bankaya devrettiği görülmektedir.

1923 yılına kadar onbiri yabancı olmak üzere yirmi dört bankanın kurulduğu görülmektedir. Burada dikkati çekmesi gereken konu bu yıllarda kurulan bankaların yarıya yakın bölümünün yabancı olması ve yine bunların da 10 – 15 sene içinde tasfiye edilmiş olmalarıdır.

¹² Tabakoğlu, s.279

¹³ Akgüç, s. 11

Tablo1**Cumhuriyet Dönemi Başlangıcında Türkiye’de Bankalar**

Banka Adı	Kuruluş Yeri	Kuruluş Yılı	Niteliği
Ziraat Bankası	Niş	1863	Ulusal
Osmanlı Bankası	İstanbul	1863	Yabancı
İstanbul Emniyet Sandığı	İstanbul	1863	Ulusal
Credit Lyonnais	Paris	1875	Yabancı
Selanik Bankası	İstanbul	1888	Yabancı
Deutsche Orient Bank	Berlin	1906	Yabancı
Deutsche Bank	Berlin	1909	Yabancı
Banca Di Roma	Roma	1911	Yabancı
İstanbul Bankası	İstanbul	1911	Ulusal
Konya İktisadi Milli Bankası	Konya	1911	Ulusal
Aadapazarı İslam Ticaret Bankası	Adapazarı	1913	Ulusal
Emvali Gayrimenkule ve istikrazat	İstanbul	1914	Ulusal
Milli Aydın Bankası	Aydın	1914	Ulusal
Karaman Milli Bankası	Karaman	1915	Ulusal
Akşehir Bankası	Akşehir	1916	Ulusal
İtibari Milli Bankası	İstanbul	1916	Ulusal
Manisa Bağcılar Bankası	Manisa	1917	Ulusal
Konya Ahali Bankası	Konya	1917	Ulusal
Çiftçiler Bankası	Eskişehir	1919	Ulusal
Adapazarı Emniyet Bankası	Adapazarı	1919	Ulusal
Banca Commerciale İtalyana	Milano	1919	Yabancı
Bank Marmaros Blank ve Şükerası	Bükreş	1919	Yabancı
Konya Türk Ticaret Bankası	Konya	1920	Ulusal
İktisat Türk A.Ş.	İstanbul	1920	Ulusal
Holantse Bank Uni.M.V.	Amsterdam	1921	Yabancı
Memaliki Şarkiye Fransız Bankası	Paris	1921	Yabancı
American Express Company	New York	1921	Yabancı
Şarki Karip Ticaret Bankası	Londra	1922	Yabancı
İyoniyen Bank Ltd.	Londra	1922	Yabancı
Bor Zürra ve Ticaret Bankası	Bor	1922	Ulusal
Dersaadet Küçük İstikraz Sandığı	İstanbul	1923	Ulusal
Akhisar Tütüncüler Bankası	Akhisar	1924	Ulusal

Kaynak: Arslan Yüzgün, **Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, İletişim Yayınları, 1984, s.156

Osmanlıda milli nitelik taşıyan devlet bankası kurma teşebbüsleri 1914’te başlar. Önce Evkaf, sonra İtibar-ı Milli bankaları kurulur. İktisadi gücü giderek artan

Anadolu tüccarı da 1909'dan itibaren Anadolunun çeşitli kentlerinde yerel bankalar ve kredi kooperatifleri kurarlar.

19.yüzyıl Osmanlı ekonomisi Galata bankerleri denen grubun güçlenmesine tanık olmuştur. 1740 kapitülasyonları bunların Karadeniz, Ege, Balkanlar ve Adriyatik ticaretlerinde ön plana geçmelerine yol açmıştır. II. Mahmut devrinde de Ermeni bankerlerin oluşmaya başladığı görülüyor. Galata bankerleri tanzimatla birlikte etkilerini arttırmışlardır. 1847-1852 yılları arasında çalışan İstanbul bankası ile devletin dış ticari ilişkilerini yürütmüşlerdir. Bunlar iç ve dış borçlanmalarda aracılık etmişler, Osmanlıların ihraç ettikleri menkul kıymetlere iç ve dış pazarla aramışlar devlete kredi temin etmişler ve daha sonra da Galata borsasını kurmuşlardır.¹⁴

İstanbul bankası bir kenara bırakılırsa, 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile imparatorlukta 'borçlanma bankacılığı' biçiminde bir bankacılık dönemi başlamıştır. Bu banka para basmış, devlet gelirlerini toplamış ve devlet giderleri de buradan karşılanmış, imparatorluğa batı kaynaklı dış borçlar bu banka aracılığı ile sağlanmış. İşte bu nedenle, Osmanlı bankasının kuruluşunu Türkiye'de bankacılığın başlangıcı olarak kabul eden görüşler bulunmaktadır.

Özetle cumhuriyet öncesi dönemde; yabancı bankaların egemen olduğu ve borçlanma bankacılığı olarak adlandırılan ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına, devletin iflasına dek sürdürülen çarpık bir bankacılığın bulunduğu söylenebilecektir.

2.2 1923 – 1980 Dönemi Türk Bankacılık Sektörü

Birinci Dünya Savaşında ardarda yenilgiler alan Osmanlı İmparatorluğu Mondros ve Sevr anlaşması ile kendi ölüm kararını onaylamış, yeni bir devletin yani Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma fikirleri de bu anlaşma ile doğmuş, kurtuluş savaşı tam bir başarı ile sonuçlanmıştır. Sonunda Lozan anlaşması ile büyük savaş barışla noktalanmıştır. Kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti için artık ilk hedef ekonomik olarak kalkınmak, bu muayyen hedefe doğru yılmadan çalışmaktır.

¹⁴ Tezer Öçal ve Ömer Faruk Çolak, **Para Banka**, Ankara: İmge Kitabevi, 1988, s.77

Mustafa Kemal yeni Türkiye devletinin kurulması ve kalkınması yönünde yaptığı atılımların çoğunda iktisatın yattığını şu sözlerle dile getirmiştir. ‘Ekonomi demek her şey demektir. Yaşamak için, mesut olmak için, insan varlığı için ne lazımsa onların hepsi demektir. ziraat demektir, ticaret demektir.’¹⁵

Atatürk, sözleriyle iktisata verdiği önemi davranışlarıyla da ortaya koymuş, bu amaçla Cumhuriyetin ilanından sekiz ay önce İzmir iktisat kongresini toplamıştır. Kongrede bankacılık ile ilgili dile gelen görüşleri, alınan kararları kısaca açıklamak Cumhuriyet devri Türk bankacılık sektörünün genel çerçevesini ortaya koymak açısından faydalı olsa gerektir.

Kongrede dile gelen bazı görüşler ve ortaya konulan tespitler şöyledir:

Türkiyede ekonomik kuruluşların batıdaki gibi gelişmemesinin başlıca nedeni Türkiyede kredi kurumlarının ve kredi piyasasının gelişmemiş olmasıdır. Ulusal bankacılık sistemin kurulmaması halinde Türk ekonomisi yabancı sermayenin baskısı altında ezilir, güçlü bankaların kurulabilmesi hususunda özel kesimin durumu henüz yeterli olmadığından bankaların kurulmasında devletin katkısı olmalıdır. Türkiye’nin ekonomik kalkınması ancak bankacılığın hızlanması ile gelişebilir.

Bu kongrede ileri sürülen görüşler bankacılığın ekonomik hayattaki önemini ortaya koymasının yanı sıra, izleyen yıllarda Türk bankacılığındaki gelişmelere yön veren, şekillendiren nitelikte olmuştur.¹⁶

Türkiyede bankacılık deneyimleri Osmanlı dönemine dayanmakla beraber asıl önemli gelişmeler Cumhuriyetin kurulması ile başlamıştır.

Cumhuriyetin ilanında saptanabildiği kadarı ile ülkemizde 22’si ulusal 13’ü de yabancı olmak üzere 35 banka faaliyette bulunmakta idi. Banka şube sayısı da 1924 yılı

¹⁵ Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, 1.Basım, Ankara, 1971, s. 252

¹⁶ Akgüç, s.17

itibariyle, 439 idi. 2.Meşrutiyet sonrasında yaşanan milliyetçilik akımı milli sermayenin toparlanmasında da katkıda bulundu.¹⁷

Gelişmeler haricinde ilk yıllarda gözlenen belirgin özellik etkinliği çok düşük olan çok sayıda yerel bankanın kurulması ve faaliyet göstermesidir. Bu bankalar özellikle yerel olarak faaliyet gösteren iş adamlarının kredi ve bankacılık hizmetlerinin karşılanması amacıyla kurulmuşlardır.

Siyasal bağımsızlığın ancak kendi öz kaynaklarına bağlı biçimde gerçekleştirilecek bir ekonomik gelişmeyle olanaklı olacağını vurgulayan M.Kemal Atatürk, Türk bankacılığının hızla gelişmesini istemiş, bu konuda ilk adımı yeni bir banka kurulması direktifiyle almıştır. Cumhuriyetin kurulmasından bir yıl sonra yani 1924 yılında özel sermaye ile kurulan ilk banka olan Türkiye İş bankası kurulmuştur.¹⁸

Türkiye İş Bankası özellikle Fransadaki, Banques D'affaire örnek alınarak kurulmuştur. Bankanın esas sözleşmesinde ;

Her türlü banka işlemleri yapmak, tarım, sanayi, madencilik, enerji üretimi ve dağıtım, bayındırlık işleri, nakliyecilik, sigortacılık, turizm, dış satım alanlarında her türlü teşebbüsü kurmak ve iştirak etmek, mal üretimi ve tedarik için ortaklık kurmak sınai ve ticari işlemlere gerek kendi nam ve hesabına ve gerek yerli ve yabancı kuruluşlarla birlikte veya bu kuruluşlar nam ve hesabına üstlenerek yapmak üzere kurulduğu açıklanmıştır.¹⁹

Banka bir yandan sanayi ve ticaret sektörlerinin kredi gereksinimlerini karşılamak diğer yandan ticari ve sınai girişimlerde bulunarak ülkenin ekonomik kalkınmasında ön ayak olmak işlevlerini yerine getirebilmek için devlet tarafından geniş ölçüde desteklenmiştir. 1926 yılında 2 milyon TL'ye çıkarılan bankanın itibari sermayesi, 1927 yılında İtibar-i Milli bankasının aktif ve pasifi ile bankaya katılması ile 4 milyon TL ye, 1930 yılında da 5 milyon liraya yükseltilmiştir.²⁰

¹⁷ Akgüç, s.19

¹⁸ Haydar Kazgan, **Türk Finans Tarihi**, 2.Basım, İstanbul: Creative Yayıncılık, 1999, s.78

¹⁹ Akgüç, s.21

²⁰ Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50.Yılında Memleketimizde Bankacılık**, 2.Basım, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No.61, 1973, s.21

T.İş Bankası, ülkemizde tasarruf mevduatı hesaplarının gelişmesinde öncülük ettiği gibi, iştirakler yolu ile sanayinin gelişme ve yayılmasında da etkin rol oynamıştır. 19 Mayıs 1925 tarihli yasa ile Türkiye Sınai ve Maaddin Bankası da kurulmuştur. Bankanın kuruluşu ile kalkınma bankacılığı Türk bankacılık sistemine girmiş olmaktadır. Bankanın kuruluş amacı devlete ait sınai kuruluşları idare etmek, sanayinin gelişimine yardım etmek ve aynı zamanda her türlü ticari ve mali işlemleri gerçekleştirmektir. Ancak gerek deneyim yetersizliği gerek mali olanaklarının kısıtlı oluşu nedeniyle kendisinden beklenen işlevleri gerçekleştirememiştir. Özel sınai ve madencilik işletmelerine yeterince kredi sağlamak yoluyla gerçek anlamda bir kalkınma bankacılığı yapamamıştır. Bankanın başarılı olamaması üzerine bankacılık işlevi 1932 yılında kurulan Türkiye Sanayi ve Kredi Bankasına devredilmiştir. Banka yalnızca sanayi kredisi verme işlevini üstlenmiştir. Bu banka da uzun ömürlü olamamış 1933 yılında aktif ve pasifiyle Sümer Bank'a devredilerek varlığına son verilmiştir.²¹

Yine bu dönemde kurulan bir başka banka ise Emlak ve Eytam Bankasıdır. (Türkiye Emlak Kredi Bankası) Banka, anonim şirket şeklinde kurulmuştur. Kuruluş amacı üzerlerine bina inşa edilecek arsaların ipotek edilmesi ve kurulan binanın ipotek edilmesi karşılığında kredi vermek olarak belirlenmiştir.

Bu dönemde TC.Merkez Bankası'nın kurulması (1930), 1933'te devlet desteğiyle Sümerbank'ın kurulması, Etibank (1935), Belediyeler Bankası (İller Bankası 1933), Denizbank (1937), Halk Bankası (1938) gibi bankaların sektörlerin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulması önemli gelişmelerdir.

1945 sonrası dönemde Türkiyede özel bankaların geliştiği görülmektedir. 2. dünya savaşını izleyen yıllarda ülkemizde finansman gereksiniminin artmasıyla ticari faaliyetlerin hızla artması, yeni bankalara olan ihtiyacı hızlandırmıştır.²²

Yeni cumhuriyetin 2.Dünya savaşının sonunda ve hemen sonraki finans yapısı incelendiğinde mali kaynakların çok yetersiz olduğu görülmektedir. Finansal kurumların sayısı az olduğu gibi, bütün organizasyonları ve faaliyetleri herhangi bir kalkınma ve sanayileşme programını sağlam bir şekilde finanse etmeye yeterli değildi. Tasarruf

²¹ Akgüç, s.22

²² Tezer ve Çolak, s.79

bankalarının azlığı, ticari bankaların coğrafi dağılışının sınırlı olması ve tasarrufların sanayi finansmanından çok kıymetli maden ve gayrimenkul alanında kullanılması eğilimi hakimdi. 1949 yılında ülke dahilinde 42 ticari banka ve bunların 566 şubesi bulunmaktaydı. 1944 yılından itibaren Türk Bankacılığı yeni bir gelişme dönemine girmiştir. Bunun sonucunda 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1948 yılında Akbank ve T.Kredi bankası, 1964 yılında T.Garanti Bankası olmak üzere dört banka kurulmuştur.²³

Özellikle 1950 den sonra özel girişimin teşvik edilmesi özel bankaların gelişmesinde etkin bir rol oynamıştır. Diğer taraftan 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı yeni bankalar kanunu da dönemin ekonomik politikasına uygun olarak hazırlanmıştır. 7129 sayılı yasa ile devlet bankaları kredi alanında tümüyle serbest bırakmıştır. Kredilerin sektörle ve kişiler arasında dağılımını ekonomide izlenen amaçlar yönünden kontrol etmeyi unutmuştur. Yasanın yürürlüğe girmesini izleyen yıllarda, serbest rekabet şartlarına doğru bir gidiş olmuş, özellikle 1961 yılından sonra pek çok yerel ve küçük banka tasfiye olmuştur.

Bu planlı dönemde özellikle tasfiyelerin de artmasıyla yeni banka kurulmaması yönünde bir politika izlenmiştir. 1963–1979 yılları arasında sadece 5 banka kurulmuştur. Bu bankalar Sınai Yatırım ve Kalkınma Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası (1970’te Türk Dış Ticaret Bankası adını almıştır), Devlet Sanayi İşçi ve Yatırım Bankası (1975), ve Arap Türk Bankasıdır.(1977)²⁴

60’lı yıllardan sonra Türkiye’de çok şubeli bankacılığa doğru bir gelişim görülmektedir. 1970’li yılların ortalarında da bankaların yönetimini özel holdinglerin ele geçirdiği görülmektedir. Bu durum özellikle 7129 sayılı yasanın 38 inci maddesinden kaynaklanmıştır. Bu madde bankaların en az yüzde 25 sermayesine sahip oldukları iştiraklerine açtıkları kredi oranında üst sınırı kaldırmıştır.

²³ Kazgan, s.252-263

²⁴ Tuncay Artun, **İşlevi Gelişimi Özellikleri Ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**, 1.Basım, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1983, s.49

2.3 1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü

24 Ocak istikrar programı ve bu programa dışa açılma, serbest pazar ekonomisine geçiş, liberalleşme gibi amaçların eklenmesi neticesinde bankacılık sektörü en çok etkilenen sektörlerden olmuştur. Dünyada finansal pazarların serbestleştirilmesi eğiliminin 1980’li yıllarda güçlenmesi de kuşkusuz etkisini Türk bankacılık sistemi üzerinde de göstermiştir.

80 sonrası Türk bankacılığı daha önceki yıllardaki çalışma ortamıyla karşılaştırıldığında büyük farklıklar gösterdiği görülmektedir. Burada önce bu farklılıklar daha sonra da Türk bankacılık sisteminin buna uyarlanma çabaları üzerinde durulacaktır²⁵

- Para ve sermaye piyasası araçlarında gözlenen hızlı gelişmeler, bankaların iyi müşterilerinin bu piyasalara kaymasına neden olmuş ve bankaların aktif kalitesinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu nedenle bankalar tüketici kredileri gibi riski az kredilere yönelmişlerdir. Aktif kalitesindeki zayıflamalar riski arttırmış ve tahsili gecikmiş alacaklarda önemli artışlar gözlenmiştir.

- Türk bankacılık sistemi geleneksel bankacılık (mevduat-kredi) rolündeki gerilemeyi akreditif, teminat mektubu forward, futures, opsiyon gibi bilanço dışı faaliyetlerini genişleterek cevap vermiştir. Ayrıca mevduat sigortası ve daha fazla sermaye gereği gibi maliyet yapısını etkileyen düzenlemelerdeki değişimler de bankaların bilanço dışı hizmet alanlarına yönelmesine neden olmuştur.

- Elektronik ve bilgisayar alanında yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerle bu gelişmelerin 1980’li yıllarda ülkemizdeki hızlı gelişimi bilgilenme ve haberleşme maliyetlerini hızla düşürmüştür. Bilgiler artık daha kola ve ucuz bir biçimde elde edildiği için bankaların bilgi toplamadaki ve ödünç alıcıları yönlendirmedeki avantajlı durumları azalmıştır. Dolayısıyla banka dışı mali araçlar bu alanda büyük bir avantaj yakalamışlardır.

²⁵ Takan, s.7-10

- Bankaların yasal düzenlemelere tabi olmasına karşın finansal piyasaların böyle düzenlemelerden uzak olması, bankalar düzenlemelerin getirdiği maliyetlere katlanırken diğer mali araçların böyle bir maliyetten muaf olmaları gibi bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

- Bankaların kısa vadeli likidite gereksinimlerinin karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilmesi amacıyla TCMB bünyesindeki İnterbank (bankalar arası para piyasası) kurulmuştur. Bu piyasada işlem hacmi önemli boyutlara ulaşmıştır. İnterbank bankaların günlük fon ihtiyacının karşılanması veya ellerindeki ihtiyaç fazlası fonların değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

- 1980’li yıllarda az şubeli toptan bankacılık yapan banka sayısında artış olmuştur. Bunda özellikle yabancı bankaların ve yeni kurulan şube ağı olmayan bankaların rolü büyük olmuştur. Ayrıca para piyasasındaki gelişmeler de toptancı bankacılığın gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1990’lı yıllarda ise kaynak ihtiyacı nedeniyle az şubeli bankaların çoğu yeni şubeler açmaya başlamıştır.

- 1980’li yıllardan sonra TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı giderek düşüş göstermiştir. Reeskont kaynaklarının reel olarak daraltılmasının yanında tercihli kredi sisteminin bir araç olarak kullanılması 1989 yılı sonunda kapanmıştır.

- Yükselen faiz oranlarının mevduat maliyeti ve kredi riskini arttırması olgusu karşısında bankalar kredibilitesi yüksek kişilere yönelik faiz farklılaşmasına giderek kredi uygulamasına gitmişlerdir. Ayrıca tüm mali gereksinimlere cevap verecek şekilde örgütlenerek yeni rekabet stratejileri geliştirmişlerdir.

1 Temmuz 1980 tarihinde gerek kredi gerek mevduat faizleri büyük ölçüde serbest bırakılmış ve bu serbesti ‘Türkiye’de Temmuz Bankacılığı’ sloganı ile ifade edilmiştir. Faizlerin serbest bırakılması kısa sürede mevduat faizlerinin ve buna bağlı olarak banka kredi faizlerinin büyük boyutlarda artmasına yol açmıştır. Ne varki 1982 ve 1983 yılları arasında yaşanan banka ve banker bunalımı, mevduat faizlerinin yeniden idari kararlarla saptanması yöntemine yol açmış, mevduat faizlerinin belirlenmesi

konusundaki serbesti 1.1.1983 tarihinse sona ermiştir. Ancak 1987 yılı otalarında yeniden mevduatta faiz serbestisine dönmüştür.

- 1990 yıllara doğru döviz tevdiat hesapları yaşanan para ikamesi olgusu çerçevesinde önemli rakamlara ulaşmıştır

- 1980 li yıllarda türk bankacılık sistemi dışa açılmaya paralel olarak ülkemizde şube açan yabancı bankaların hizmet alanında yoğun rekabetiyle karşılaşmışlardır. Bu rekabet türk bankacılık sisteminde etkinliği arttırmıştır.

Burada yeri gelmişken 1980 sonrası türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların durumundan biraz bahsetmek doğru olacaktır. 1929 ekonomik bunalımından sonra Türkiyede faaliyette bulunan yabancı banka sayısı sürekli olarak azalma eğilimindeyken, 1980 sonrası 13 yabancı bankanın Türkiyede şube açması ile 1986 yılı sonunda yabancı banka sayısının 17 ye ulaştığı göze çarpar. Ayrıca 1980 li yıllarda yabancı bankaların ortak olduğu yeni ulusal bankaların kurulduğu ve yabancı bankaların mevcut ulusal bankalara iştirak ettikleri de gözlenmiştir.

Yabancı bankalar Türkiye’de şube açarlarken, ulusal bankalar da yabancı ülkelerde yeni temsilcilikler ve şubeler açarak dışa açılma eğilimi içine girmişlerdir.

- 1994 yılında Türkiye’de ekonomik kriz nedeniyle alınan 5 Nisan ekonomik istikrar tedbirleri kararı’ndan sonra üç ticari bankanın iflas etmesi nedeniyle faaliyetlerine son verilmiştir. Bankacılık sisteminde genel bir krizin önlenmesi amacıyla, bankalardaki mevduat ve faize %100 devlet garantisi getirilmiştir. Bu durum haksız rekabete neden olduğu gibi faiz oranlarının artmasına da neden olmuştur. 2000 yılında alınan kararla mevduat ve faize verilen devlet garantisi tedrici olarak azaltılmıştır.

Son yıllarda Türk bankacılık sektörünün AB normlarına uyumlaştırılması çerçevesinde çalışmalara başlanmış, bu amaçla Kasım 2005 yılında bankalar kanununda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu hedef doğrultusunda bankaların kredi ve iştirak

oranlarının AB normlarına yaklaştırılması, mali yapılarının güçlendirilmesi gibi düzenlemeler gidilmiştir. Son yıllarda yaşanan önemli bir gelişme de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun kurulmasıdır.

2.4 Türk Bankacılık Sektörünün Bugünkü Durumu

2.4.1 Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı ve Özellikleri

Türk bankacılığı 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte büyük bir değişim geçirmiştir. Halen Türk mali piyasasının en büyük aktörü olan bankacılık sektöründeki değişimler de halen süregelen piyasa değişimi ile birlikte çok çeşitli aşamalardan geçmiştir. Bu bölümde Türk bankacılık sistemi ve onun yapısı çeşitli açılardan ele alınacaktır.

2.4.1.1 Grupların Sektör Payları

Tablo 2
Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Gruplarının Sektördeki Payları

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	61	46	40	36	35	34	33
Kamu Bankaları	4	3	3	3	3	3	3
Özel Bankalar	28	22	20	18	18	17	14
Fondaki Bankalar	11	6	2	2	1	1	1
Yabancı Bankalar	18	15	15	13	13	13	15
Kalkınma ve Yatırım Bank.	18	15	14	14	13	13	13
Kamu Bankaları	3	3	3	3	3	3	3
Özel Bankalar	12	9	8	8	8	8	6
Yabancı Bankalar	3	3	3	3	2	2	4
Toplam	79	61	54	50	48	47	46

Kaynak: TBB Bankalarımız 2003-2006 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir.

Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 2006 yılı sonunda 46 olarak gözlemlenmektedir. Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların 33’ü mevduat bankası, 13’ü ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarının 3’ü kamusal sermayeli, 14’ü ise özel sermayeli bankadır. TMSF bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 15 olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankalarının 3’ü kamu sermayeli 6’sı özel sermayeli ve 4’ü yabancı sermayeli bankadır.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2000 – 2001 yılları arasında yaşanan finansal krizlerle birlikte önemli ölçüde azalmış ve 2002 – 2006 yılları arasında sektörde gerçekleşen konsolidasyonun da etkisiyle aralık 2006 yılı itibariyle 46 ya gerilemiştir. Bankaların fonksiyonları itibarıyla dağılımına bakıldığında sektörde en fazla mevduat bankalarının faaliyet gösterdiği (%66), bu grubu Kalkınma ve Yatırım Bankalarının (%26) takip ettiği görülmektedir. Sektörde faaliyet gösteren 4 adet yabancı bankanın da toplam banka sayısı içindeki payı %8’dir.

2.4.1.2 Şube Yapısı

Tablo 3
Türk Bankacılık Sektöründe Şube Yapısı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Şube	Şube	Şube	Şube	Şube	Şube	Şube
MevduatBankaları	7.807	6.889	6.087	5.949	6.088	6.228	6.804
Kamu Bankaları	3.907	3.133	2.019	1.971	2.149	2.035	2.149
Özel Bankalar	3.783	3.523	3.659	3.594	3.729	3.799	3.582
Fondaki Bankalar	1073	408	203	175	1	1	1
Yabancı Bankalar	117	233	206	209	209	393	1.072
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	30	19	19	17	18	19	45
Kamu Bankaları	11	4	4	4	4	4	22
Özel Bankalar	16	12	12	10	12	13	11
Yabancı Bankalar	3	3	3	3	2	2	12
Toplam	7.837	6.908	6.106	5.966	6.106	6.247	6.849

Kaynak: TBB, Bankalarımız, 2003-2006 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir

Türk bankacılık sektöründe şube yapısı gözlemlendiğinde 2000 yılından 2001 yılına geçilirken şube sayısındaki azalmanın 2001 yılından sonra sürekli bir artışı izlediği görülmektedir. Sektördeki sürekli artış 2005 yılından 2006 yılına geçilirken de gözlemlenmiş 2006 yılında bir önceki yıldaki şube sayısı 602 adet artarak 6849'a yükselmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında bir önceki yıla göre 114, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 679, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 26 adet artmıştır. Özel sermayeli bankalar grubundan yabancı sermayeli bankalar grubuna geçişler nedeniyle özel sermayeli mevduat bankalarında şube sayısı 217 adet azalmıştır. 2006 yılı sonu itibariyle banka başına ortalama şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankaları grubunda 716, özel sermayeli mevduat bankaları grubunda 256, yabancı sermayeli bankalarda ise 72 olmuştur.

Ekonomik büyümeye paralel olarak oluşan sektörde hizmet sunum birimi olan şube sayısının 2004 yılından itibaren artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu artışa, sektöre birleşme satın alma yoluyla giren stratejik yatırımların organik büyüme ile şube sayılarını arttırma çabaları ve mevcut bankaların ekonomik büyümeye paralel olarak şube ağlarını genişletme yolundaki politikaları etkili olmaktadır.²⁶

2.4.1.3 Personel Yapısı

Tablo 4
Banka Personelinin Banka Gruplarına Göre Dağılımı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Pers.	Pers.	Pers.	Pers.	Pers.	Pers.	Pers.
Ticaret Bankaları	164.845	132.25	118.32	118.607	122.630	127.857	138.570
Kamu Bankaları	90.086	62.499	40.158	37.994	39.467	38.046	39.223
Özel Bankalar	70.954	64.380	66.869	70.614	76.880	78.806	73.220
Fondaki Bankalar	19.895	6.391	5.886	4.518	403	395	333
Yabancı Bankalar	3.805	5.395	5.416	5.481	5.880	10.610	25.794
Kalkınma ve Yatırım Bankası	5.556	5.221	4.942	4.642	4.553	4.401	4.573
Kamu Bankaları	4.456	4.322	4.174	3.882	3.800	3.657	3.728
Özel Bankalar	1.021	822	691	683	681	697	596
Yabancı Bankalar	79	77	77	77	52	47	249
Toplam	170.401	137.49	123.27	123.249	127.163	132.258	143.143

Kaynak: TBB Bankalarımız 2003-2006 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir

Şube sayısına benzer şekilde, çalışan sayısının da son yıllarda artış inde olduğu gözlemlenmiştir. Bu artış yabancı ve kamu bankalarından kaynaklanmıştır. Çalışan

²⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapısal_Gelismeler/3428BYG_09_07_2007.pdf, (11 Eylül 2007), s.1

sayısı, kamu sermayeli mevduat bankalarında 1.777, yabancı bankalarda 15.184 kişi artarken özel bankalar ve Fon bankasında ise sırasıyla 5.586 ve 62 kişi azalmıştır. Çalışan sayısı kalkınma ve yatırım bankalarında 172 kişi artmıştır.

Banka çalışanlarının yüzde 97'si mevduat bankaları, yüzde 3'ü kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmiştir. Bankacılık sektöründe personelin yüzde 27'si kamu sermayeli mevduat bankalarında, yüzde 51'i özel sermayeli mevduat bankalarında ve yüzde 18'i yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır.

2.4.1.4 Öğrenim Gruplarına Göre Banka Çalışanları

Tablo 5
Türk Bankacılık Sisteminde Öğrenim Gruplarına Göre Banka Çalışanları

	İlkokul Mezunu	Orta Öğretim	Yüksek Öğretim.	Y.Lisan ve Dokt..	Toplam
Mevduat Bank.	1.933	41.991	90.341	4.305	138.570
Kamu Bankaları	789	15.846	21.682	906	39.223
Özel Bankalar	629	18.873	51.396	2.322	73.220
Fondaki Bank.	9	178	140	6	333
Yabancı Bank.	506	7.094	17.123	1.071	25.794
Kalkınma ve Yatırım B.	74	1.068	3.046	385	4.573
Toplam	2.007	43.084	93.387	4.690	143.143

Kaynak: TBB Bankalarımız, 2006

2006 yılı sonu itibariyle bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 2'si ilköğretim, yüzde 30'u orta öğretim, yüzde 65'i yüksek öğretim kurumları mezunu, yüzde 3'ü ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır.

Kamusal sermayeli mevduat bankalarında çalışanların yüzde 58'ini yüksek öğretim kurumlarını bitirmiş ve lisansüstü eğitimi yapmış personel oluşturmaktadır. Bu oran özel sermayeli mevduat bankalarında yüzde 73, yabancı bankalarda yüzde 71 ve kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 75 şeklindedir.

2.4.1.5 Mevduat Yapısı

Tablo 6
Mevduatın Banka Grupları Bazında Dağılımı

(Bin Ytl)	2002	2003	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	142.387.9	160.812.	197.393.	253.57	312.83
Kamu Sermayeli Bankalar	48.878.07	60.371.6	82.419.9	95.621.	111.68
Özel Sermayeli Bankalar	83.268.37	92.086.6	108.617.	145.65	163.67
Fon Bankaları	6.784.354	4.808.70	154.519	54.752	50.157
Yabancı Sermayeli Banka..	3.457.186	3.545.18	6.201.92	12.242.	37.420.
Kalkınma ve Yatırım Bank.	0	0	0	0	0
Mevduat	142.387.9	160.812.	197.393.	253.57	312.83

Kaynak: TBB Bankalarımız 2004-05-07 yıllarından faydalanılarak hazırlanmıştır.

BDDK verilerine göre 2006 yılı sonu itibariyle bankacılık sektöründeki toplam mevduatın yüzde 37'si kamu sermayeli bankalarda, yüzde 53'ü özel sermayeli bankalarda toplanmıştır. Bir önceki yıl olan 2005 yılına göre kamu bankalarının mevduattaki payında artış gerçekleşmiş, özel bankaların toplam mevduattaki payları azalırken, yabancı bankaların mevduattaki payı artış göstermiştir.

Yine 2006 yılı sonu itibariyle kamu bankaları YTL mevduatın yüzde 45'ine, yabancı para mevduatın ise yüzde 23'üne sahiptir. Buna karşılık özel bankalarda yabancı para mevduatın payı daha yüksektir. Bu bankalar YTL mevduatın yüzde 47'sini, yabancı para mevduatın ise yüzde 62'sini toplamışlardır.

2.4.1.6 ATM ve Kart Sayıları

Tablo 7
Türk Bankacılık Sektöründe Toplam ATM ve Kart Sayıları

	2004	2005	2006
Toplam Kredi Kartı (bin adet)	26.681	29.978.	32.433
Toplam Banka Kartı (bin adet)	43.084.	48.243.	53.464
Pos Sayısı (bin adet)	912.11	1.140.9	1283
ATM Sayısı	13.819	14.836	16.511

Kaynak: TBB Bankalarımız 2005-06 yıllarından faydalanılarak hazırlanmıştır.

Türk bankacılık sektöründe hizmet sunum araçlarından birisi olan ATM sayısı sektördeki büyüme eğilimine paralel bir şekilde artmaktadır. Özellikle 2006 yılında keskin bir artışın gözlendiği ATM sayısında mevduat bankaları büyük bir paya sahiptir. Mevduat bankalarının payı ağırlıklı olmakla birlikte son yıllarda katılım bankalarının ATM sayısında görülen hızlı artış sayesinde söz konusu banka grubunun payı %2.3'lere varmıştır.

Bankalararası Kart Merkezi'nin verilerine göre, Aralık 2005 itibariyle, toplam kredi kartı sayısı yüzde 12 oranında artarak 30 milyona ulaşmıştır. Aynı dönem itibariyle toplam banka kartı sayısı da yüzde 12 artışla 48.2 milyon düzeyinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında, Pos ve ATM sayıları da sırasıyla yüzde 25 ve 9 artarak, 1.140.957 ve 14.823 düzeyine yükselmiştir.

BKM verilerine göre, Aralık 2006 itibariyle, toplam kredi kartı sayısı 2005 yılı sonuna göre yüzde 8 oranında artarak 32.4 milyona ulaşmıştır. Aynı dönem itibariyle toplam banka kartı sayısı da yüzde 11 artışla 53.5 milyon düzeyinde gerçekleşmiştir. 2006 yılında, Pos cihazı ve ATM sayıları da sırasıyla yüzde 12 ve 11 artarak, 1.282.658 ve 16.511 düzeyine yükselmiştir.

2.4.1.7 Türk Bankacılık Sisteminin Oligopolistik Piyasa Yapısı

Tablo 8
Türk Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma Oranları

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
İlk Beş Banka							
T.aktif	48	56	58	60	60	63	63
T.mevduat	51	55	61	62	64	66	64
T.krediler	42	49	55	54	48	56	58
İlk On Banka							
T.aktif	69	80	81	82	84	85	86
T.mevduat	72	80	86	86	88	89	90
T.krediler	71	82	74	75	77	80	83

Kaynak: TBB Bankalarımız 2005-2006 yıllarından faydalanılarak hazırlanmıştır.

Türk bankacılık sektörü göreceli olarak büyük ölçekli bankaların kontrolü altındadır. Her banka kontrol edebileceği piyasa payını bilmekte bu payı belirli sınırlar içinde değiştirebilmekte ve her bankanın karlılığı rakip bankaların piyasayı etkileyebilme güçleri ile ters orantılı olmaktadır. Bankacılık sistemi genel olarak birkaç büyük ve güçlü bankanın etkisi altındadır. Diğer bankalar nispeten küçük olmaları nedeniyle bankacılık sisteminin kontrolü ve yönlendirilmesinde doğrudan etki yapabilecek güçten yoksun olduklarından uyguladıkları politikalar yönünden büyük ölçekli bankaları takip etmektedirler²⁷

Türk bankacılık sisteminde göze çarpan en önemli özelliklerden biri az sayıda bankanın oluşturduğu oligopolistik bir piyasa yapısına sahip olmasıdır. Yıllar bazında ilk beş ve ilk on banka yoğunlaşmasına bakıldığında banka yoğunlaşmalarının 99 yılına gelinceye kadar az da olsa düşme gösterirken, özellikle 2000 ve 2001 yılında finansal krizlerin etkisiyle yoğunlaşmanın tekrar artış gösterdiği göze çarpmaktadır.

²⁷Yener Altunbaş ve Ayhan Sarısu, **Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu**, Ankara: TC. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yayınları, Kasım 1996, s:30

2000-2001 yılında finansal krizlerin etkisiyle artış gösteren yoğunlaşma oranları bu yıldan sonra düzenli olarak bir artış trendine girmiştir. İlk beş ve ilk on banka bazında toplam aktif, toplam mevduat ve toplam kredi oranları 2006 yılına gelinceye değin sürekli bir artış ile seyir ettiği gözlemlenmektedir.

Türk bankacılık sistemi üzerine yapılan analizlerde bankaların bir bütün olarak bir monopol gibi davrandıkları yani bir kartel oluşturdukları sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışmalarda Türk bankacılık sisteminin yüksek oranda bir yoğunlaşma özelliğine sahip olduğu ve sistemin oligopolistik bir yapıya haiz olduğu çıkarılan ortak bir sonuç olması itibariyle sistemin dikkat çekici bir özelliğini vurgulamış bulunmaktadır. Bu piyasa yapısında sermaye piyasalarının alternatif bir yatırım aracı olarak toplam finansal kaynaklar pastasında aldığı payın azlığının da etkisi bulunmaktadır. Sermaye piyasalarının toplam finansal kaynaklar içerisinde aldığı payın oranı arttıkça bankalar hem tek alıcı hem de tek satıcı niteliklerini yitirmektedirler.²⁸

Ödeme darboğazındaki bankaların tasfiye edilmek yerine kamu bankalarına devredilmesi Türk bankacılığındaki yoğunlaşmanın en önemli nedenlerinden birisidir. Yine yapısı itibariyle sisteme girişlerin serbest olduğu fakat çıkışların imkansız olduğu bir sektörde yoğunlaşmanın ciddi boyutlara varmış olması gayet normal gözükmektedir.

İlk beş banka içinde 2006 yılı sonu itibariyle, 1 kamu bankası ve 4 özel banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu bankası ve 7 özel banka bulunmaktadır. Aktif büyüklüğü 40 milyar doların üzerinde 3 banka ve 20 milyar doların üzerinde 7 banka vardır. Bununla birlikte, bankaların yarısından fazlasının aktif büyüklüğü 1 milyar doların altındadır.

2.4.1.8 Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Ağırlığı

Türk bankacılığının önemli bir diğer yapısal özelliği kamu ağırlığıdır. Türk bankacılık sistemi yasal düzenlemeler açısından kamunun en çok ilgilendiği sektör

²⁸ İbrahim Aydın, **Türk Bankacılık Sisteminin Piyasa Yapısı**, 1.Basım, SPK Yayınları No:40, Ankara, 1996, s.56-67

olmasının yanı sıra, kamunun en çok müdehale edebilme olanağına sahip olduğu sektör olarak ta karşımıza çıkmaktadır. Kamu bankalarına yasal ve yönetsel farklılıklardan dolayı verilen bir takım ayrıcalık ve yükümlülükler sektörde haksız rekabete yol açmaktadır.

Son yıllarda gerçekleştirilen özelleştirmelere rağmen kamu bankalarının sistemdeki ağırlıkları devam etmektedir. Kamu mevduat bankalarının bankacılık sektörü bilanço büyüklüğü içinde önemli bir paya sahip olmalarının ve mevcut yapıları ile sektörde faaliyet göstermelerinin, bankacılık sisteminde kaynak maliyetlerini ve rekabet şartlarını olumsuz yönde etkilemekte olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir.

Tablo 9
Türkiye’de Banka Gruplarının Sektör Payları (%)

	T.Aktifler			T.Mevduat			T.Krediler		
	02	05	06	02	05	06	02	05	06
Mevduat bankaları	96	97	97	100	100	100	89	96	97
Kamu ve Fon bank.	36	32	30	39	39	37	20	21	22
Özel bankalar	56	60	55	58	57	53	65	68	59
Yabancı bankalar	3	5	12	2	3	10	4	7	15
Kalkınma ve yatırım bank.	4	3	3	-	-	-	11	4	3
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB **Bankalarımız** 2005-2006 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi kamu bankalarının toplam aktif, toplam mevduat ve toplam kredilerdeki ağırlığı azalmakla beraber önemini korumaktadır. Toplam aktiflerde kamu sermayeli ve fondaki bankaların oranı 2002-2006 yılları arasında 36’dan 30’a düşerek 16 puanlık bir düşüş göstermiştir. Toplam mevduatlarda bu düşüşün oranı 2 puandır. Yine aynı yıllar arasında kamu (ve fondaki bankalar) bankalarının toplam kredilerdeki payının %20’den, %22’ye gelerek 2 puanlık artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

2.4.1.9 Türk Bankacılık Sisteminde Maliyet Ve Verimlilik

Bankacılık sektöründe faiz marjlarındaki daralmanın da etkisiyle artan rekabet bankaların ayakta kalmak için verimlilik olgusuna daha fazla önem vermelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda bankalar hem operasyonel maliyetlerini aşağıya çekme hem de faiz dışı gelirlerini artırma yönünde politikalar izlemektedir.

Bankacılık sisteminde etkinlik, bankaların fon kullananlardan sağladığı gelir ile fonun gerçek sahiplerine ödediği arasındaki pozitif farkın sifıra yakınlığı ile doğru orantılıdır. Türk bankacılık sistemine yöneltilen temel eleştirilerden biri de kaynak aktarma maliyetlerinin yüksekliğidir. “Türk Bankacılık Sisteminde Faiz Marjının Modellenmesi” adlı çalışma raporunda, göreceli derinleşme ve ürün ve hizmet çeşitlenmesine rağmen, faiz marjlarının yüksek seyrettiği tespit edilmiş ve bankacılık sisteminde etkinlik ve karlılık artışının eşanlı olarak sağlanmasına yönelik politikalar üretilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.²⁹

Kaynak aktarma maliyetlerini bankaların fon maliyetlerinin yanı sıra aktif yapısı da önemli ölçüde etkilemektedir. Tahsili gecikmiş alacakların ve getirisi düşük diğer aktiflerin büyüklüğü, bankaların kaynak aktarma maliyetlerini doğrudan etkileyen unsurlardır.³⁰

Bankaların kaynak maliyetlerini arttıran diğer bir unsur mevduat ve kredi faizleri üzerinden alınan gelir ve gider vergileri, kaynak kullanımını destekleme fonu ile savunma sanayini destekleme fonu kesintileri, munzam karşılık oranları ve disonibilite oranlarıdır. Bu tip kesinti ve vergiler kredi faizlerini arttırıcı etki yaratmaktadır.. Çoğu Avrupa ülkesinde mevduattan ayrılan disonibilite ve munzam karşılık oranları sifıra yakın düzeyse olması Türkiye için rekabet gücünü zorlamaktadır.

²⁹ Yasemin Türker Kaya, “Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Belirlenmesi”, **MSPD Çalışma Raporları**, Ankara: BDDK, Haziran 2001, 3.

³⁰ Zeynep Ada Eroğlu,, “Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti”, **MSPD Çalışma Raporları**, Ankara: BDDK, Temmuz 2001, s.2

Yine bankacılıktaki işletme giderleri de banka maliyetlerini arttıran önemli bir husustur. İşletme giderleri arasında en büyük kalem olarak faiz ve personel giderleri bulunmaktadır. Personel giderleri özellikle kamu bankalarındaki aşırı istihdamdan kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra kamu ve özel bankalarda 1980 sonrası yaşanan mevduat toplama yarışında yaşanan verimsiz şubeleşme de en önemli maliyet unsurlarındandır

Bankacılık sisteminde maliyet ve verimlilik unsurlarını meydana getiren belli başlı gelir ve giderlerin oranlanması ile bir takım veriler daha açık ve anlaşılır değerler kazanacaktır. Burada bu değerlerin bazılarını aşağıdaki şekilde yer verilmiştir:³¹

T.İşletme Giderleri / T.Gelirleri: Sektör genelinde işletme giderlerinin toplam gelirlere oranı, dalgalı bir seyir izlemiştir. 2002 yılında sektör genelinde %58,2 olan toplam işletme giderleri/toplam gelirler oranı 2006 yılı sonunda %50,5 olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak büyük ölçekli bankaların işletme giderlerinin gelirler içindeki payının daha küçük olduğu, fonksiyon grupları itibarıyla kalkınma ve yatırım bankalarının görece başarılı olduğu görülmektedir. Bir diğer dikkat çekici husus da katılım bankalarının söz konusu oranı istikrarlı bir şekilde aşağıya çekerek sektör ortalamasına yakınsadığıdır.

Personel Giderleri / T.İşletme Giderleri: Sektör genelinde verimliliğin artırılması için işletme giderlerinin azaltılması yanında işletme giderlerinin alt bileşenlerinin gelişimi de önem kazanmaktadır. Bu bağlamda değerlendirilen personel giderlerinin toplam işletme giderleri oranı 2002 – 2005 döneminde % 30 civarında iken 2006 yılında % 36 olmuştur. Bankacılık sektöründeki organik büyümeye bağlı olarak personel sayısında görülen artışın 2006 yılındaki artışta etkili olduğu düşünülmektedir. Ölçek büyüklükleri itibarıyla küçük ve orta ölçekli bankaların, fonksiyon grupları itibarıyla ise kalkınma ve yatırım bankalarının personel giderlerinin işletme giderlerinin içinde görece daha ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Bankacılık sektörünün faiz dışı gelirlerini artırma yönünde izlediği politikalar ve kredi portföyündeki genişlemeye paralel olarak komisyon gelirlerini artırması sonucu

³¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Aralık, Ankara, 2006, s.76-78

komisyon gelirlerinin toplam işletme giderlerine oranı 18 genel bir artış eğilimindedir. Sektör genelinde 2002 yılında %28,1 olan komisyon gelirleri/toplam işletme giderleri oranı 2006 yılında %46'ya yükselmiştir. Özellikle 2006 yılında büyük ölçekli bankalar grubunda söz konusu göstergede belirgin bir artış sağlanmış ve komisyon gelirleri toplam işletme giderlerinin yarısını karşılar hale gelmiştir. Fonksiyon grupları itibarıyla değerlendirildiğinde, katılım bankalarının komisyon gelirlerinin işletme giderlerine oranı diğer gruplardan yüksektir.

Komisyon Gelirleri / T.İşletme Giderleri: 2002 yılında %63 olan net faiz gelirleri/toplam gelirler oranı 2004 yılında %68'e yükselirken 2006 yılında %60'a gerilemiştir. Son yıllarda bankacılık sektöründe nominal faiz oranlarındaki düşme ve artan rekabet sonucu faiz marjlarında yaşanan daralma eğilimi bankaların faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payının azalmasına neden olmaktadır. Küçük ölçekli bankaların toplam gelirler içinde net faiz gelirlerinin payı yaklaşık %50'ye gerilemiştir. Fonksiyon grupları içinde son üç yılda tüm banka gruplarında söz konusu oran azalmakla birlikte kalkınma ve yatırım bankalarının toplam gelirleri içinde net faiz gelirlerinin ağırlığını koruduğu gözlenmektedir.

2.4.1.10 Fon Kaynak Ve Kullanımı

Türk bankacılık sistemine bakıldığında özellikle 1980 sonrası dışa açılma stratejisiyle geçirilen değişimin sektör açısından olumlu etkileri olduğu gözlemlenecektir. Bu olumlu değişim mevduat yapısındaki sürekli artış ile de kendisini gösterir. Bu artış 1980 sonrası dönemde faiz oranındaki duyarlılığa bağlı olarak artan bir trend yakalamıştır.

Tablo 10
Türk Bankacılık Sisteminde Fon Kullanımı

	2006 Milyon Dolar	Yıllık Yüzde	Yüzde Pay		
			2004	2005	2006
Likit Aktifler	55.105	26	14	15	16
Menkul Değerler Cüzdanı	113.076	11	40	36	33
Alım-Satım Amaçlı Menkul Değerler	10.130	- 18	6	4	3
Satılmaya Hazır Menkul Değ.	68.401	23	17	20	20
Vadeye Kadar Elde Tutulan Menkul Değerler.	34.545	2	17	12	10
Krediler	149.701	40	34	38	43
Takipteki Krediler	5.819	9	2	2	2
(-)Özel Karşılıklar	5.283	10	2	2	2
Duran Aktifler	11.552	-12	7	7	3
İştirakler ve Bağlı Ortaklıklar	6.473	-17	3	3	2
Sabit Kıymetler	5.079	-4	3	2	1
Reeskontlar	10.177	32	0	3	3
Diğer Aktifler	6.127	-32	5	3	2
Toplam Aktifler	345.738	22	100	100	100

Kaynak: TBB Bankalarımız 2004-05-06 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda ABD doları cinsinden 2004-05-06 yılları arasında Türk bankacılık sektörünün fon kaynakları verilmiştir. 2006 yılında Türk bankacılık sektörü bilanço toplamı 345 milyon dolar civarındadır. Aktiflerin %16'sı likit değerlerden, %43'ü kredilerden, %3'ü duran aktiflerden, %2'si de diğer aktiflerden oluşmaktadır.

2006 yılında iç talepteki canlılığa bağlı olarak yılın ilk yarısında kurumsal ve bireysel kredi talebindeki artış, toplam aktiflerdeki büyümeyi desteklemiştir. Menkul kıymetler ve likit aktiflerde artış sınırlı kalmıştır. Buna rağmen yılın ikinci yarısında kredi stokundaki artış hızı yavaşlamış ve likit aktifler artmıştır. Menkul değerler cüzdanı ise gerilemiştir. Likit aktiflerdeki artış ağırlıkla bankalardan alacaklar kaleminden ve YP para cinsinden olmuştur. Öte yandan yılın ikinci yarısında YTL'nin yabancı paralar karşısında reel olarak değerlendirilmesi nedeniyle likit aktiflerin YTL karşılığındaki artışı sınırlı kalmıştır.

Bir önceki yıllara kıyaslandığında 2006 yılı genelinde likit aktiflerin ve kredilerin toplam aktiflerdeki payı 1 ve 5 puan artarak, sırasıyla %16 ve %43 düzeyine yükselirken, menkul değerler cüzdanının payı, 3 puan azalarak %33'e düşmüştür. Duran aktifler %12 oranında azalarak 16 milyar YTL'ye gerilemiş, ve toplam aktiflerdeki payı 4 puan gerileyerek %3'e inmiştir.

Menkul değerler cüzdanının yapısında önemli bir değişme olmuştur. Alım-satım amaçlı menkul değerlerin ve vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerin payları sırasıyla 1 ve 2 puan gerilemiş, satılmaya hazır menkul değerlerin payı değişmemiştir.

Toplam krediler %40 oranında büyüyerek 210 Milyar YTL'ye ulaşmıştır. Kredilerin %74'ü YTL, %26'sı ise yabancı para kredilerden oluşmuştur. 2006 yılı sonu itibarıyla krediler içinde kurumsal kredilerin payı yüzde 69, bireysel kredilerin payı ise yüzde 31 olmuştur.

Tablo 11
Türk Bankacılık Sisteminde Fon Kaynakları

	2006 Milyon Dolar	Yıllık Yüzde Değer	Yüzde Pay		
			2004	2005	2006
Mevduat	210.938	22	64	61	61
YTL	128.835	17	36	39	37
YP	82.103	30	28	22	24
Mevduat dışı	71.559	30	15	20	21
Özkaynaklar	41.261	8	15	14	12
Ödenmiş ser.	17.989	26	5	5	5
Yedek akçeler	27.200	-10	15	11	8
Geçmiş yıl karı	-13.079	-3	-7	-5	-4
Dönem karı	7.890	94	2	1	2
Diğer	1.262	-61	-7	1	0
Diğer pasifler	21.979	37	6	6	6
Toplam pasifler	345.738	22	100	100	100

Kaynak: TBB Bankalarımız 2004-05-06 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda bankacılık sisteminin fon kaynakları gösterilmiştir. Toplam mevduat bir önceki seneye kıyasla %22 oranında artarken, pasifler içindeki payı %61 düzeyinde aynı kalmıştır. YP mevduatın YTL karşılığı %30, dolar karşılığı ise %24 artmıştır. YP mevduatın toplam pasifler içindeki payı da 2 puan artarak %24'e yükselmiştir. Buna karşılık YTL mevduat %17 oranında büyümüş ve toplam pasifler içindeki payı 2 puan azalarak %37'ye gerilemiştir. Böylece 296 milyar YTL ye ulaşan toplam mevduatın yüzde 61'ini YTL mevduat, yüzde 39'unu ise YP mevduat oluşturmuştur.

Toplam kaynakların yüzde 21'ini oluşturan mevduat dışı kaynaklar 2006 yılında yüzde 30 oranında artarak 101 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Mevduat dışı kaynakların %70'ini bankalara olan borçlar oluşturmuştur.

2.4.1.11 Bilanço YTL-YP Yapısı ve YP Aktifler – YP Pasifler

Tablo 12
Bilanço içinde Yabancı Para ve ‘YP Aktifler-YP Pasifler

	YP Aktifler (Yüzde Pay)			YP Pasifler (Yüzde Pay)			YP/Aktifler-YP/ Pasifler (Milyar Dolar)		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Mevduat Bankaları	37	32	34	40	36	38	-7.6	-11.9	-13.5
Kamu ve Fon bankaları	33	19	22	40	21	24	-1.6	-1.8	-2.1
Özel Bankalar	45	38	40	49	43	43	-5.5	-9.3	-7.3
Yabancı Bankalar	36	36	35	43	42	45	-0.5	-0.1	-4.1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	41	32	32	38	33	33	0.3	-0.1	-0.2
Sektör	37	32	34	40	36	38	-7.3	-12.0	-13.7

Kaynak: TBB Bankalarımız 2005-06 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir

Aralık 2006 itibariyle, yıllık bazda YTL aktifler yüzde 19 oranında, YP aktifler ise yüzde 30 oranında büyümüştür. Benzer şekilde, YTL pasifler yüzde 19, yabancı para pasifler ise yüzde 29 oranında artmıştır. Bilanço içinde YTL aktiflerin payı yüzde 68’den yüzde 66’ya, YTL pasiflerin payı ise yüzde 64’ten yüzde 62’ye gerilemiştir.

Kamu sermayeli bankaların bilançosu YTL ağırlıklı bir yapıya sahiptir. YTL aktiflerin toplam aktifler içindeki payı kamu sermayeli bankalarda yüzde 78, özel sermayeli bankalarda ise yüzde 60 düzeyindedir. Benzer farklılıklar kaynakların dağılımında da vardır. Nitekim kamu sermayeli bankalarda, YTL kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı yüzde 76 iken, bu oran özel sermayeli bankalarda yüzde 57’dir.

2.4.2 Türk Bankacılık Sisteminin Sorunları

Türk bankacılık sektörü gerek kendi gerekse ekonominin genel yapısı nedeniyle çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Türk bankacılık sektörü, 1980 yılında Türkiye ekonomisinde uygulamaya konulan istikrar politikaları sonrasında, yeni bir döneme girmiş ve günümüze kadar çok önemli gelişmeler göstermiştir. Bununla birlikte, sektördeki yenileşmenin ve hızlı büyümenin getirdiği bir çok sorun ile karşılaşmıştır.

Türk bankacılık sektörü. Bugün gerek mali gerekse kurumsal yapıları itibariyle göz ardı edilemeyecek bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, sektörün gelişimini etkileyen bazı olumsuzlukların da mevcut olduğu bilinen bir gerçektir. Türk bankacılık sektörünün başlıca temel sorunları; ekonomik istikrarsızlık, mali riskler, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojiye hızlı gelişmeler, özkaynakların yetersizliği ve yeniden yapılanma sorunları şeklinde sıralanabilir.

Bu bölümde Türk bankacılık sektörünün karşı karşıya olduğu sorunlar ele alınacaktır.

2.4.2.1 Türk Ekonomisinin Belirsizliği Ve İstikrarsız Yapısı

Türkiye uzun yıllar boyunca ekonomide ihtiyaç duyulan istikrarı yakalayamamıştır. Yaşanan siyasi bunalımlar da ekonomiyi dolayısıyla bankacılık sektörünü ciddi şekilde etkilemiştir. 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren istikrarsız bir çizgide seyreden ekonomide makro dengelerdeki sürekli dalgalanmalar da ekonomiye ciddi zararlar vermektedir.

Tablo 13
Türkiye’de GSMH Büyüme Hızı (1980-2006)

YILLAR	GSMH Büyüme Hızı
1980	-3
1981	5
1982	3
1983	4
1984	7
1985	4
1986	7
1987	10
1988	1
1989	2
1990	9
1991	0
1992	6
1993	8
1994	-6
1995	8
1996	7
1997	8
1998	4
1999	-6
2000	6
2001	10
2002	8
2003	6
2004	10
2005	8
2006	6

Kaynak: DPT. Temel Ekonomik Göstergeler 2006, <http://ekutup.dpt.gov.tr/tg/> (4 Temmuz 2007)

Tabloda da görüldüğü gibi dönemler itibariyle sürdürülebilir bir büyüme düzeyine ulaşamamıştır. Özellikle kriz dönemlerinde GSMH’de ciddi düşüşler yaşanmıştır. GSMH’de 1987 yılından itibaren inişler ve çıkışlar görülmektedir. 2001 yılında ise Türkiye ekonomisi son 55 yılın en hızlı küçülmesini yaşamıştır. GSMH sabit fiyatlarla yüzde 9.4 oranında küçülmüştür. Dolar bazında GSMH yüzde 24 oranında azalmıştır.

Tablo 14
Son Dönemde Türkiye’de GSMH’de Gelişmeler.

GSMH	2002	2003	2004	2005	2006
Cari fiyatlarla	55.8	29.7	20.3	13.4	18.4
Sabit fiyatlarla	7.9	5.9	9.9	7.6	6.0
GSMH (1987 fiyatlarıyla, Milyon YTL)	116	123	135	146	154
Milyar YTL	275	357	429	487	576
Milyar dolar	180	239	300	361	400
Kişi başına gelir (dolar)	2.598	3.383	4.172	5.008	5.482

Kaynak: DPT. Temel Ekonomik Göstergeler 2006, , <http://ekutup.dpt.gov.tr/tg/> (4 Temmuz 2007)

Türkiye ekonomisinde 2002 yılında ilk çeyreğinde başlayan büyüme trendi kesintisiz olarak 20 çeyrektir devam etmektedir. Bu dönemde ortalama büyüme hızı yüzde 7.2 ile 1990’lı yıllarda yüzde 3.5 olan ortalama büyüme hızının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu arada geçen yılın Mayıs-Haziran döneminde, finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalardan sonra büyüme hızı yavaşlamıştır. İç talep özel tüketim ve kamu yatırımlarında yaşanan ani duraklama ikinci yarıda yaşanan duraklamada önemli bir rol oynamıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, sabit fiyatlarla GSMH yüzde 6, gayri safi yurt içi hasıla ise yüzde 6.1 oranında artmıştır. Cari fiyatlarla yüzde 18.4 oranında büyüyen GSMH 575.8 milyar YTL’ye ulaşmıştır. GSMH deflatörü yüzde 5.4’ten yüzde 11.7’ye yükselmiştir.

GSMH dolar bazında yüzde 10.8 oranında artarak 400 milyar dolara ulaşmıştır. Kişi başına gelir, cari fiyatlarla yüzde 17, dolar bazında yüzde 9 büyüyerek 5.482 dolara yükselmiştir. GSYİH’nin sabit fiyatlarla yıllık büyüme hızı 2006 yılı ilk yarı sonunda yüzde 8 iken, yıl sonunda yüzde 6.1’e yavaşlamıştır.

Ekonomide yaşanan dalgalanmalar belirsizliği arttırmakta dolayısıyla öngörüyü zorlaştırmaktadır. Oysa ekonomik birimlerin aldığı kararların dayandığı temel değişkenlerin çoğu gelecekle ilgilidir. Ekonomideki istikrarsızlık bankaların temel fonksiyonlarını yerine getirmelerini engellemektedir. Geleceğe yönelik öngörü zorlaştıkça bankalar uzun vadeli yatırımlardan kaçınmakta kısa vadeli ve likit yatırımlara yönelmektedirler.

2.4.2.2.Enflasyon

Türkiye ekonomisinin son yıllarda sık aralıklarla geçirmiş olduğu dalgalanmalar ve olumsuzluklar tüm sektörlerle olduğu gibi bankacılık sektörüne de yansımıştır. Uzun yıllardan beri yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle faiz oranı ve kur riskinin olumsuz etkileriyle özkaynakları yeterli olan bankalar karlarını arttırmış, öz kaynakları yeterli olmayan bankalar ise karlarında ciddi düşüşlerle öz kaynaklar erimesiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Yükselen enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık hem finansal hem de reel ekonominin gelişmesini engelleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Enflasyon sorunu uzun yıllar ekonominin engellenemeyen sorunudur. Türkiye’de enflasyon oranları zaman zaman düşüşler göstermiş olsa bile rakamlar ciddi boyutlarda seyretmeye devam etmiştir.

Tablo 15
Türkiye’de Enflasyon Oranları (1995-2006 %)

YILLAR	TEFE		TÜFE	
	Yıl sonu	Ortalama	Yıl sonu	Ortalama
1995	65.6	86.0	76.0	89.1
1996	84.9	75.9	79.8	80.4
1997	91.0	81.8	99.1	85.7
1998	54.3	71.8	68.7	84.6
1999	62.9	53.1	68.8	64.9
2000	32.7	51.4	39.0	54.9
2001	88.6	61.6	68.5	54.4
2002	30.8	50.1	29.7	45.0
2003	13.9	25.6	18.4	25.3
2004	13.8	11.1	9.3	10.6
2005	2.6	5.8	7.7	8.1
2006	11.5	9.3	9.6	9.6

Kaynak: DPT. Temel Makro Ekonomik Göstergeler, 2006, , <http://ekutup.dpt.gov.tr/t> (4 Temmuz 2007)

Yüksek oranlı enflasyonun neden olduğu ekonomik istikrarsızlık nedeniyle bankacılık sektörü, genişleyen kamu finansman açıkları ile birlikte kronikleşen yüksek enflasyonun etkisinde istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Yüksek enflasyon ve ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken, sektör büyük ölçüde nakite dayanan özvarlıklarını enflasyona karşı korumada zorlanmaktadır. Ekonomik istikrarsızlık ve kronik enflasyon dönemlerinde, sektörü olumsuz etkileyen bir diğer sorun da, problemlili kredilerin artmasıdır. Özellikle artan fazi yükü banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır. Vadesinde ödenmeyen alacaklar banka kaynaklarının akışkanlığını azalttığı gibi, kaynak maliyetinin artması sonucunu da vermektedir. Enflasyonun düşürülmesi ile sağlanacak ekonomik istikrar ile hem banka kredileri donmuş karakterinden kurtılacak, hem de tahsili gecikmiş alacakların kaynak maliyetine yansıyan yükü azalmış olacaktır. Bu durum da bankaların da takipteki alacaklarını teminat yönünden güçlendirmesi, yani risklerin

oluşmaması içinde gereken önlemleri alması gerekmektedir. Makroekonomik istikrarı sağlayamayan bir ülke ekonomisinde, bankacılık sektörü sorunsuz olamayacağı gibi, tersi bir durumda yani, bankacılık sektöründeki sorunlarda, makroekonomik istikrar için her zaman risk oluştıracaktır.³²

Yüksek enflasyon ortamında bankaların işlemleri ve stratejileri, normal ortama göre daha farklı olmaktadır. Bir yandan bankalar enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise, belirsizliklerin üstesinden gelme ve risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Daha da önemlisi, “dışlama etkisi”ne neden olan kamu borçlanması artarak devam ettikçe, bankalar en basit yatırım aracı olarak kamu sektörüne yönelmektedirler. Bu durum onların en temel görevleri olan ve kaynakların etkin dağılımı için gereken fonlara aracılık etme işlevinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

Gerçekleşen enflasyon oranı ile bankanın beklediği enflasyon oranının farklı olması durumunda bankaların zararı artabilmektedir. Enflasyon oranının bankanın öngördüğü düzeyden fazla çıkması durumunda sahip olunan varlıkların reel değerinde önemli düşüşler meydana gelebilmektedir.³³

Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görünen karları, reel olarak azalmakta ve bunun sonucunda özkaynakların reel büyüklüğü düşmektedir. Ayrıca bu olumsuz makroekonomik koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve diğer işletme giderlerini arttırmakta, bu etki sonucunda artan kredi faizleri ise, özellikle piyasaya yönelik düşük riskli plasman olanaklarını daraltmaktadır.

Türkiye’de istikrarsız bir makroekonomik konjonktür içinde faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalan bankalar, kamu finansmanının zayıflığının yarattığı uzun süreli yüksek enflasyonlu bir ortamı da yakından tanımak ve etkilerini yaşamak durumunda kalmışlardır. Enflasyonun bankacılık sistemi üzerine etkileri çok çeşitli ve

³² İlker Parasız,; **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 7.Basım, İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları, Ocak 2000, s.126-127

³³ Hüseyin Çilli; **Enflasyon Bankalar ve Risk**, 1.Basım, Ankara, TBB Yayın No: 188, 1991, s.72

karmaşık olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre enflasyonun bankacılık sistemi üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz.³⁴

Banka Faaliyetleri: Bu konuda enflasyonun direkt olarak gözlemlenebilecek iki önemli etkisi olmuştur. Birincisi, bankacılık işlemlerinin sayısal olarak artış göstermesi. İkincisi ise, parasallaşma düzeyini düşürmek suretiyle tasarruf sahipleri ile kredi talebinde bulunan kesim arasında oynadığı aracılık faaliyetlerinin kesintiye uğraması.

Bankacılık İşlemlerine Olan Talep: Yüksek enflasyonun bankacılık işlemlerini artırdığına ilişkin çok sayıda araştırma ve çalışma bulunmaktadır. Enflasyonist ortamda elde para tutma maliyetinde yükselmeye ve paraya alternatif olarak elde tutulabilecek diğer varlıklara yönelmeye yol açmakta. Bankacılık işlemlerine olan talebin artması, bankaların şube ağlarını genişletme ihtiyaçlarını da beraberinde getirmektedir. Şubeleşmenin artması, bankalara daha fazla vadesiz mevduata ulaşma ve maliyetsiz kaynak olanağını yaratabilme fırsatını da doğuracak bir unsur olma özelliğini taşır.

Aracılık Faaliyetlerinde Azalma: Yüksek enflasyonun yol açtığı düşük parasallaşma düzeyi, bankaların aracılık faaliyetleri üzerinde direkt olarak etkilidir. Parasallaşma düzeyinin düşmesinin diğer bir etkisi, risk dağılımını engelleyerek, mevduat başına düşen işletme giderinin yükselmesi, banka hesabı başına düşen mevduat miktarını azaltmasıdır.

Banka Karları: Yüksek enflasyon, banka sahipleri için yüksek reel risk anlamına gelmekte bu nedenle daha yüksek reel getiri elde etme isteği artmaktadır. Yüksek enflasyonist ortam reel faiz oranlarının eğiliminin yükselen trendde olmasına yol açmakta, bu da diğer ekonomik birimler gibi bankaların pozitif net finansal pozisyon almasına yol açmaktadır. Yüksek enflasyonlu ülkelerde net faiz marjı da çok yüksektir.

³⁴Düşük Enflasyon Sürecinin Banka Karlarına Etkisi, <http://www.akademiagitim.com.tr/makale.php?islem=detay&makaleid=36>, (12 Kasım 2007).

Yüksek değerli enflasyon oranı piyasada reel faizlerin izlenmesinde önemli güçlükleri beraberinde getirir. Bankaların her gün para piyasalarında açıklanan fiyatın içerisinden enflasyon payını ayırıp reel faiz değerleri tespit etmeleri gerekliliğini ortaya çıkarır. Nominal faizlerin yüksek olduğu ortamda ise reel faizlerin tespiti imkansız hale gelmektedir. Bu durum da alım satım fiyatlarındaki farkın açılmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise bankaların zarar hanesine bir kalem daha eklemektedir.

2.4.2.3.Finansal Krizler

Türk bankacılık sektöründe 1980’li yıllardan günümüze kadar geçen sürede, önemli denebilecek krizler yaşanmıştır. Bu krizlerin en önemlileri; 1982 Bankerler Krizi, 1990 Körfez Krizi, 1994 5 Nisan Krizi, 1997 Asya, 1998 Rusya Krizleri ve 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleridir.

2.4.2.3.1 1994 Krizi

1994 yılının başına gelindiğinde Cumhuriyet tarihinin en büyük cari açığı ve kamu açığı makroekonomik dengesizliklerin boyutunu görmek açısından yeterlidir. Orta-uzun dönemde sürdürülemeyecek olan bu yapı ve politikalar 1994 yılı nisan ayında içine düşülen ağır iktisadi krizin oluşumundaki nedenlerdir. Diğer yandan kriz sinyallerinin alınmaya başlandığı 1993 yılının son ayları ile 1994 yılının nisan ayı arasında geçen sürenin incelenmesi krizin yönetimi açısından da oldukça yanlış uygulamalar başvurulduğunu göstermektedir. 1993 yılının ortalarında siyasi otorite kamunun faiz yükünün çok yüksek olduğunu ve kısa dönemde uygulanacak politikaların faiz oranlarını düşürme eğilimini taşıyacağını açıklamaya başladı. Bu aşamada ekonomiye likidite enjekte edilmeye başlandı. Ancak yüksek likidite ve düşmesi beklenen faiz oranları döviz talebini hızla arttırmaya başladı. Diğer yandan yüksek cari açık ta devalüasyon beklentilerini kamçulamakta ve döviz talebini arttırıcı işlev görmekteydi. Sonuç olarak Ocak 1994’te döviz kuru 19.000TL/\$ merkez bankası rezervleri 7 milyar dolar iken Nisan 1994’te döviz kuru 38.000 tl/\$’a çıkarken, uluslararası rezervler 3 milyar dolara düşmüştür.³⁵

³⁵ Yakup Kepenek ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, 16.Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, Eylül 2004, s.484,485

2.4.2.3.2 2000 Kasım Krizi

Türkiye 1999 yılının sonuna doğru ekonomik açıdan son derece karamsar bir görünüm içinde olmuştur. Ekonomi %6.1 oranında küçülmüş, enflasyon (TEFE) %70'e ulaşmış, bütçe açıkları büyümüş ve taşınamaz noktaya gelmiş, hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik oranı %106'lara ulaşmıştır. Yaklaşık otuz yıldır iki haneli yüksek enflasyon yaşayan Türkiye'nin bu yapısı artık sürdürülemez bir noktaya hızla ilerlemiştir.³⁶

Devalüasyon beklentisinin artmasıyla yabancı fon yöneticileri yatırımlarını çekmeye başlamış, piyasada likidite sıkıntısı başlamıştır. Merkez bankası döviz rezervlerini maksimum seviyede tutmak amacıyla piyasaya likidite vermemiştir. Döviz talebindeki artış faiz oranları arttırılarak frenlenmek istenmiştir. Faizlerin aşırı derecede yükselmesi sonucunda bünyesinde çok fazla DİBS (Devlet İç Borçlanma Senedi) bulunduran, bu sebeple mevduat çeklerini karşılayamayan Demirbank'a el konulmuş ve TMSF'ye devredilmiştir. Diğer bankalarında devredilme kaygısı paniğe yol açmış ve 22 Kasım'da bankalar arası piyasalarda ortalama gecelik faiz %110.8'e çıkmış ve en yüksek değer olarak da %210'a ulaşmıştır. 15 Kasım'da 13256 olan İMKB 100 endeksi sürekli azalarak 4 aralıkta 7329 puana gerilemiştir.³⁷

Kasım krizinde gerginleşen para piyasaları ellerinde daha fazla döviz tutmaya çalışmış ve döviz kurunda ısrar eden hükümetin ve Merkez Bankasının işini biraz daha zorlaştırmıştır. Bu gergin ortamda 2001 yılına girilmiştir.

2.4.2.3.3 2001 Şubat Krizi

Ocak 2001'in başlarında Türkiye kriz durumundan çıkmaya başlamıştır. Merkez Bankası döviz rezervleri tekrardan artmış ve Şubat krizine kadar inmemiştir. Aralık 2000 sonunda ortalama %199 olan gecelik faiz oranları, Ocak ayında %42'ye düşmüştür. İMKB 100 endeksi de Ocak ayında 10198 puan'a yükselmiştir. Bu olumlu

³⁶ Mahfi Eğilmez, Krizde Son Durum, Radikal, 23 Nisan 2002, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=35669>, (08 Ekim 2007).

³⁷Bülent Güloğlu ve A.Ender Altunoğlu, Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Asya ve Türkiye Krizleri, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:27, (Ekim 2002), s.25

durum 19 Şubat 2000'de Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında yaşanan siyasi tartışmayla sona ermiştir. Piyasalarda döviz krizi başlamıştır. Döviz yönümlü sonucunda döviz kuru üzerinde bir baskı olmuştur. Merkez bankası piyasaya müdahale ederek bu baskıyı ortadan kaldırmak istemiştir. Ancak sonuç olarak kur çıpası yürürlükten kaldırılmış onun yerine dalgalı kura geçilmiştir.

16 Şubat'ta 27 Milyar 943 milyon dolar olan döviz rezervleri, 19 Şubat 2001 itibarıyla 22 Milyar 581 milyon dolara inmiştir. Dalgalı kura geçiş kararından sonra dolar 688 bin TL civarından 962 bin TL'ye yükselmiştir. Artan döviz talebi yüksek faiz silahıyla istenince gecelik bankalar arası (interbank) faiz oranları en yüksek %50'den, %6200'e çıkmış daha sonra hızlı biçimde düşerek Şubat ayı sonunda %103'lere inmiştir. 16 Şubat'ta 10169 puan olan borsa endeksi, 19 Şubat'ta 8683 puana inmiştir.³⁸

Şubat 2001 yılında başlayan kriz, TL'nin yaklaşık %90 değer kaybetmesine yol açmıştır. Ulusal paranın bu denli yüksek değer kaybı doğal olarak TMSF bünyesindeki bankaların piyasa değerinin çok düşürmüştür. Böylelikle devalüasyon, Fondaki bankaların satışını yabancı para cinsinden kolaylaştırmış, ancak bunların Türkiye ekonomisine olan maliyetini önemli oranda arttırmıştır.

Ekonomide yaşanan likidite sıkışıklığı, özellikle kamu bankalarının aşırı düzeydeki günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur.

Aralık 1999'da uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı 2001 Şubat kriziyle birlikte sona ulaşmıştır. Bu programın yerine 15 Mayıs 2001 tarihinde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adı altında yeni bir program işleme konmuştur. Programın enflasyonu düşürme programından temel farkı döviz çıpasının yerine dalgalı kura dayanmasıdır. Bu programın yürürlüğe girmesi ile Türk ekonomisinin yapısal sorunlara sahip olduğu ve istikrarlı bir büyüme için bu sorunların ortadan kalkmasının gerektiği açığa çıkmıştır.

³⁸ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, **2001 Para Politikası Hedefler ve Uygulama**, Ankara, s.2

2.4.2.3.4 Yurt İçi Ve Global Finansal Krizlerin Bankacılık Sektörüne Etkileri

Türk bankacılığının reel sektöre, ekonomik anlamda gelişmiş diğer ülkelerle kıyaslandığında neden daha az destek olduğu sorusunun bir cevabı da dışsal etkenlerden biri sayılabilecek global finansal krizlerdir. Bu krizler süresince yerli bankalar içlerine çekilip fırtınanın dinmesini beklemektedirler. Bu süreçte özellikle dış ticaret ile faaliyetini devam ettiren şirketler finansal destekten mahrum kalmakta ve büyük zararlar görmektedirler.

Global finansal krizler gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini olumsuz olarak etkilemiştir. Ülkelerin sadece maddi varlıklarına zarar vermekle kalmamış, aynı zamanda ülkelerin globalleşme sürecine olan güven kaybına da neden olmuştur.³⁹

Bankaların işlevinin uluslar arasında birbirine bağlı şeklide gerçekleşmesi finansal piyasaların birbirine daha entegre olmasını da beraberinde getirmekte, bu entegrasyonun maliyeti de kriz dönemlerinde oldukça fazla olmaktadır. Örneğin Asya krizinde, ülke ekonomisinin krize girmesi sonucu yabancı ülke banklarından borçlanmış olma nedeniyle ortaya çıkan risk, bölgenin diğer ülkelerine kolayca yayılmıştır. Bu nedenle finansal krizlerin etkileri öncelikle finansal sistemin önde gelen aktörleri bankalar üzerinde görülmektedir. Bu etkilerin şiddeti, ülkenin bankacılık sisteminin yapısı, sermaye yeterliliği, sistemin şeffaf olup olmaması gibi durumlara bağlı olarak azalıp artmaktadır. Bankalar üzerinde görülen olumsuz etkiler daha sonra ülkenin tüm sosyoekonomik alanlarına yayılmakta; ülkenin toplam talebinde, siyasi yapısında hata siyasi rejiminde etkide bulunabilmektedir.

³⁹ Bülent Erdoğan, Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri, 2006, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, http://kutuphane.ksu.edu.tr/etez/sbe/T00526/Bulent_Erdogan_TEZ.pdf, (03 Ocak 2008).

2.4.2.4 Yüksek Kaynak Maliyeti

Bankaların son yıllarda, uluslararası piyasalardan borçlanma, repo varlığı dayalı menkul kıymet gibi kaynak toplama alternatifleri bulunmakla birlikte, en önemli fon kaynağını mevduat teşkil etmektedir. 1980 yılı sonrası bankaların vadeli mevduat hesaplarına pozitif faiz uygulamaya başlamasıyla mevduat faiz oranları reel olarak artmıştır. Bu durum bankaların kaynak maliyetini arttıran önemli bir etken olmuştur. Aynı zamanda vadeli mevduata uygulanan pozitif faiz uygulaması nedeniyle bankalardaki vadeli mevduat oranı artmış, vadesiz mevduat oranı ise düşmüştür. Bu durum da bankaların kaynak maliyetinin artmasına neden olan etkenlerden birisidir.⁴⁰

Bankaların kaynak maliyetlerini arttıran etkenlerden birisi de uygulanan mevduat munzam karşılığı ve umumi disponibilite oranlarıdır. Bilindiği gibi bankalar topladıkları mevduatın tümünü kredi olarak kullanıramamaktadır. Uygulanan para ve kredi politikasına göre oranlar değişmekle birlikte bankaların topladığı mevduatın belirli bir yüzdesi mevduat munzam karşılığı olarak TCMB'ye yatırılmaktadır. Yine toplam mevduatın belirli bir yüzdesi bankanın kasasında nakit olarak tutulmakta ya da devlet tahvili veya hazine bonosu alınmaktadır. Diğer ülkelerle kıyaslandığında ülkemizde uygulanan mevduat munzam karşılığı veya genel disponibilite oranları oldukça yüksektir. Bu durum da bankaların kaynak maliyetlerini yükseltmektedir.⁴¹

Teknolojideki hızlı gelişmeler paralelinde otomasyon yatırımları da bankaların kaynak maliyetini yükselten etkenlerden birisi olmuştur. Son yıllarda ülkemiz bankacılığının teknoloji kullanımında artan bir yoğunluk yaşanmaktadır. Bankalar uzun süredir müşterilerinin hizmetinde olan ATM, Pos, telefon ve bilgisayar bankacılığı gibi klasik teknolojik ürünlerini yeni ürünler ile ve yeni hizmet anlayışları ile hızla zenginleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda tüm bankaların vizyonunda elektronik bankacılık kavramı ilk sıralarda yer almaktadır. Bankalar müşterilerine daha iyi hizmet sunabilmek ve yirmi dört saat hizmet sunabilmek amacıyla ,’’Çağrı Merkezleri’’,

⁴⁰ Takan, s.139-140

⁴¹ Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/turk.doc>, (05 Ağustos 2007).

'İnternet Bankacılığı'', , 'Müşteri İlişkileri Yönetimi'' gibi yeni uygulamaları devreye koymaktadırlar.⁴²

Ayrıca gelecekte ticaret hayatında ve bankacılık sektöründe çok büyük bir önem kazanacak olan, elektronik ticaret kapsamındaki çalışmalar da bankalar tarafından büyük bir özenle gerçekleştirilmekte ve dünyada bu alandaki gelişmeler yakından takip edilmektedir

Tüm bu teknolojik gelişmeler doğrultusunda elektronik bankacılığın gelişmesi ile bir yandan bankacılıktaki işlemler hızlanmakta diğer yandan yeni hizmetlerle müşteri karşısına çıkan bankaların işlem hacimlerini ve pazar paylarını arttırmalarını sağlamış olmaktadır.

Ancak bankaların otomasyona büyük yatırımlar yapması kısa vadeli işletme giderlerinin artmasına neden olmuştur. Aynı zamanda otomasyon teknolojisindeki hızlı gelişme kullanılan teknolojinin yeni geliştirilen teknolojilerle sürekli değiştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bir bankanın kullanacağı otomasyon teknolojisi kısa sürede demode olacak bir teknoloji olursa bankanın yapacağı büyük bir yatırım beraberinde riski de getirecektir.

Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen, ticaret bankalarının fon kaynaklarının en önemlisi, topladıkları mevduatlardır. Sektörde mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaz biçimde enflasyon oranları ile yakın ilişki içindedir. 1980'li yıllardan itibaren faizlerin serbest bırakılmasıyla, faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken, mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişme gerçekleşmiştir..⁴³

Kaynak maliyeti aynı zamanda, toplam disponibilibite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve TMSF primleri yüzünden de yükselmektedir. Ayrıca banka ve sigorta muameleleri vergisi, diğer giderler, kaynak kullanım destekleme

⁴² Ekrem Keskin, Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler, **Bankacılar Dergisi**, No:33, Haziran 2000, s.13

⁴³ Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, s.126-127

fonu primleri, gider vergisi kesintilerinden oluşan vergi yükleri, kaynak maliyetini yükselten diğer unsurlardır. Bu kalemler bankaların plase edilebilir kaynaklarını önemli ölçüde azalttığından, kredi faizlerini arttırıcı unsurlar olmaktadır.

İşletme maliyetleri de yüksek kaynak maliyetleri içerisinde yer almaktadır. İşletme giderleri içerisinde en önemli payı ise, personel giderleri oluşturmaktadır. Türk bankacılık sektöründe, 1980 öncesi koşullarında mevduat toplayabilmek için şube ağını genişletmek ve yeni personel istihdam etmek rasyonel kabul edilirken, 1980’li yıllardan itibaren reel pozitif faiz politikası ve otomasyondaki gelişmeler, bir çok şubeyi karlı olmaktan çıkarmıştır. Bunun sonucunda, bir süre bankalar işletme giderlerini azaltmak amacıyla, şube kapatma ve personel sayısını azaltma politikası izlemişler, fakat son yıllarda sanayileşmenin anadolu’ya yayılmasıyla birlikte, mevcut bankaların şube sayılarını yeniden arttırma politikası izlemelerine neden olmuştur.

Yüksek kaynak maliyetine neden olan bir diğer unsurda, bankacılık sektöründe yaşanan otomasyon alanındaki gelişmelerdir. İnternet bankacılığı ile birlikte banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması ve ATM sayısındaki hızlı artışlarda, sektördeki maliyetlerin artmasına neden olmuştur.

2.4.2.5 Haksız Rekabet Koşulları

Sektörde yaşanan diğer bir önemli sorun da haksız rekabet koşullarının mevcut olmasından kaynaklanmaktadır. Milli piyasalardaki düzenlemelerin azaltılması ve tanıtılan yeni finansal ürünler ticari bankaların yeni faaliyet alanlarını ve sunabilecekleri hizmetleri genişletirken bu kurumların üzerindeki rekabet baskısını da arttırmıştır. Yoğun rekabet ortamı fon maliyetlerini yükseltirken müşteriler de daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönelmişlerdir. Rekabette fiyat kuşkusuz önemli bir etken olmakla birlikte rekabet gücünü belirleyen tek etken değildir. Hizmet kalitesi, hizmetin çeşitliliği, yapısı, müşterinin gereksinimlerini karşılayan hizmetlerin sunulması, teknoloji, reklam v.b. bütün bunlar rekabet gücünü etkilemektedir. Rakiplerin sundukları hizmetlerin bilinmesi pazara yeni girenlere karşı pazarda mevcutların olası tepkileri, alabilecekleri önlemler hizmet satması gereken her bankanın dikkate alması gereken etmenlerdir.

Uygulamada kural olarak sektörün pazar büyümesi azaldıkça, sabit masraflar yükseldikçe, kredi müşterilerinin özellikleri farklılaştıkça ve bu hizmetlerin önemi arttıkça, mevcut bankaların tepkileri gittikçe kuvvetlenmektedir. Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankaların, ülkemiz bankacılık sektöründe rekabet ortamının geliştirilmesine ve rekabet gücünün artırılması kavramına önemli katkıları olmuştur.⁴⁴

2.4.2.6 Özkaynak Yetersizliği

Türk bankacılık sektörünün önemli bir sorunu da özkaynakların yetersizliğidir. Özkaynakların yetersiz olmasında sektörde yer alan, gerek aktif gerekse sermaye büyüklükleri açısından, küçük bankaların büyük bankalara nazaran çoğunlukta olması etkilidir. Bu küçük ölçekli bankalar hem toplam aktifler, hem de öz sermaye büyüklüğü açısından son derece yetersiz olup, bu bankaların fon kaynağı sadece interbank ya da uluslararası finansal piyasalardır. Bu nedenle küçük ölçekli bankaların gerek iç piyasada gerekse de uluslararası piyasalarda rekabet edebilecekleri güçleri yoktur. Küçük ölçekli bankaların birleşmeleri sağlanarak aktif ve sermaye yapılarının güçlendirilmesi ile özkaynaklarının artırılması mümkün olabilir⁴⁵

Bankacılık sektöründe öz kaynak yetersizliğinin bir diğer nedeni de getiri seviyesi düşük iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların bir çoğu yeterli getiriyi sağlayamamaktadır. Geçmişte sermaye birikiminin yetersiz olması nedeniyle bankalar iştirakler yolu ile sanayileşmeye önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ancak bugün iştirakler sektördeki küçük bankalar için büyük bir yük teşkil etmektedir. Bu ağır yükten kurtulmanın tek yolu sermaye piyasalarında derinlik sağlanmaya başlanması ile

⁴⁴ Niyazi Berk, **Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkisi**, 1.Basım, İstanbul: Yapı Kredi Bankası A.Ş. Yayınları No:4, 1999, s.116

⁴⁵ Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyalar**, s.128.

gelir getirmeyen aktiflerin başta iştirakler olmak üzere tasfiyesi ve menkulkiymetleştirilmesi yolu ile mümkün olacaktır.⁴⁶

Bankaların özkaynaklarının önemli bir bölümünün iştirak ve taşınmaz mallara bağlı olması, bankalarda sermaye tabanının düşük düzeylerde kalmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan yüksek faiz, dalgalı döviz kuru, hükümetlerin sık sık ekonomik istikrar tedbirlerine başvurmaları bankaların öz kaynak gereksinmelerini arttırmaktadır. Bunun yanında daha önce açıklandığı gibi, ülkemizde bankaların faaliyetlerini yasalarla, toplam özkaynakları ile orantılı olarak sınırlandırılmıştır.⁴⁷

Türkiyede'ki bankaların özkaynaklarının yetersiz olması nedeniyle çok sayıda küçük banka birbiriyle verimsiz ve sağlıklı olmayan bir rekabet içine girmektedir. Bu da Türk bankacılık sisteminin mali yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için 5411 sayılı banklar kanununda banka birleşmeleri ve devirlerini kolaylaştırıcı hükümler bulunmaktadır.

2.4.3 Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma

3.4.3.1 Sektörde Yeniden Yapılanma

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, bir ülkede meydana gelen banka iflaslarının bankacılık sektörünün %20'sinden fazlasını etkilemesi üzerine, bankacılık sektörüne güvenin yeniden sağlanması ve sektörün iyileştirilmesi amacıyla yapısal ve düzenleyici programların uygulanmaya konulması şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁸

Her ülke bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında değişik yöntemler izlemektedir. Bu yöntemler o ülkenin sosyopolitik ve makro ekonomik yapısına bağlı olarak dikkatlice seçilmesi gereken yöntemlerdir. Ancak tüm yöntemlerde bankacılık

⁴⁶ Turgut Özkan, Ulusal ve Uluslar arası Bankacılıkta Rekabet, **İktisat Dergisi**, No.387, Mart 1999, s.43

⁴⁷ Takan, s.139

⁴⁸ Pelin Ataman Erdönmez, Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım, **TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu**, Ankara: Haziran 2001, s.3

sektörünü yeniden yapılandırmada temel ilkler değişmektedir. Bu temel ilkeler genel olarak dört aşamadan oluşmaktadır.⁴⁹

Birinci aşama olarak; bankacılık sistemine güvenin yeniden kazandırılması amaçlandırılmalıdır. Böylece krizin ileri boyutlara ulaşması engellenerek yapılması gereken diğer yeniden yapılandırma çalışmaları için zemin hazırlanmış olacaktır. İkinci aşama olarak yapılacak yeni yasal düzenlemeler ile bankaların daha güçlü ve sağlam bir yapıya kavuşmaları amaçlanmalıdır. Böylece bankaların sermaye yeterlilikleri ve sektördeki faaliyetleri yeniden düzenlenecektir. Üçüncü aşama olarak; bankalara kaynak aktarımı şeklindeki mali önlemler sonrasında bankaların mali yapıları güçlenecek ve ödemeler sisteminin düzenli çalışması sağlanacaktır. Yeniden yapılandırma ve düzenlemeler çerçevesindeki son aşama ise yapısal önlemlerin devreye sokulmasıdır. Bu son aşamayla birlikte kriz sonrası iyice bozulan bankacılık sektörünün yapısı alınacak yapısal önlemler ile daha verimli ve sağlıklı bir hale getirilebilecektir.

Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde yaşanan krizler sonrasında, uluslararası finans çevrelerinde bankacılık düzenlemeleri, denetim sistemlerinin etkinliği ve sektörde yeniden yapılandırma konuları tartışılmaya başlanmıştır. Krizlerin nedenleri ve gelişmelerle ilgili edinilen deneyimlerden yola çıkılarak yapılan çalışmalarda, finansal sistemlerde istikrarın korunması ve bankaların etkin ve güvenilir bir biçimde varlıklarını sürdürebilmeleri için en uygun düzenleme, politika ve yeniden yapılandırma ile ilgili yaklaşımların ne olması gerektiği sorusuna yanıt aranmaktadır⁵⁰

Türkiye ekonomisi, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmaya sevkeden iki önemli finansal krizi yaşamıştır. Bu krizler; yani kasım 2000 ve şubat 2001 krizleri, Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunlarını kalıcı bir biçimde çözmek ve bankacılık sektörünü sağlıklı ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak bakımından kapsamlı bir yeniden yapılandırma programının daha fazla ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur.⁵¹

⁴⁹ Niyazi Erdoğan, **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları) Kamu Bankaları Deneyimi**, 2.Basım, Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2002, s.43-44

⁵⁰ Melike Alparslan, Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeleri, **Bankacılar Dergisi**, 2000, No.34, (13 Temmuz 2007), s.1

⁵¹ Engin Akçakoca, Bankacılık Sektörü (Soru-Cevap), **İktisat Dergisi**, No.413, (Kasım 2001), s.23

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla, 2001 yılının mayıs ayında ‘‘Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı’’ uygulamaya konulmuştur. Bu program şu dört ana unsurdan oluşmuştur:⁵²

- Kamu bankalarının – nihai hedef özelleştirme olmak üzere – yeniden yapılandırılması
- TMSF’ye devredilmiş bankaların birleştirme, satış ve tasfiye gibi yöntemlerle çözümlenmesi
- Özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması
- Sektörde gözetim ve denetimin etkinliğini arttıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal bir çerçevenin geliştirilmesi

Program sürecinde temel yasal çerçeve niteliğindeki 4389 sayılı Bankalar Kanunu’na ek olarak yeniden yapılandırmaya ilişkin pek çok yasal düzenleme hayata geçirilmiştir. Düzenleme alanında yaşanan bu değişimin en son aşaması ise Kasım 2005’te yürürlüğe giren 5411 sayılı bankacılık kanunu olmuştur.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin bankacılık sektöründe yaratmış olduğu tahribatın giderilmesi ve sistemin zayıf bankalardan temizlenerek sağlam bir temel inşası en öncelikli husus olarak belirmiştir. Krizlerin sektör üzerindeki ilk etkilerinin ivedilikle giderilmesinin yanı sıra yeniden yapılandırma ve sektörün gözetim ve denetim çerçevesinin geliştirilmesi sürecinde alınan tedbirleri şu şekilde sınıflandırmak ve özetlemek mümkündür:

⁵² BDDK, *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu*, 2006, Ankara, 2006, s. 37

3.4.3.2 Yeniden Yapılandırma Sürecinde Alınan Tedbirler

Yeniden yapılandırma sürecinde alınan tedbirler aşağıda özetlenmiştir.⁵³

3.4.3.2.1 Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

- Kamu Bankalarının finansal yeniden yapılandırılması çerçevesinde kısa vadeli yükümlülüklerinin giderilmesi, görev zararlarının tasfiyesi ve bu bankalara sermaye desteği sağlanması,
- Görev zararı oluşumuna yol açan kanunların ve Bakanlar Kurulu kararlarının yürürlükten kaldırılması,
- Operasyonel yeniden yapılandırma kapsamında kamu bankalarının şube ve personel yapılarının etkinlik ve verimlilik esasına yönelik olarak gözden geçirilmesi

3.4.3.2.2 TMSF Kapsamındaki Bankaların Çözümlemesi

- TMSF kapsamındaki bankaların birleştirme, satış ve tasfiye gibi yöntemlerle çözümlemesi,
- Tahsilat Dairesi bünyesindeki sorunlu alacakların üçüncü taraflara satışı veya hızlandırılmış tasfiye yollarıyla çözümlemesi,
- TMSF bankalarının satış veya tasfiye yoluyla çözümlemesi ve bu suretle sektörde fon kaynaklarının etkin kullanımın sağlanması ve etkinliğin artırılması

3.4.3.2.3 Bankacılık Siteminin Daha Sağlıklı Bir Yapıya Kavuşturulması

- Sermaye yeterliği sorunu bulunan bankalardan taahhüt mektupları alınması ve uygulamasının takip edilmesi,

⁵³ BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, 2001, http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/15279C8914BD.pdf (4 Şubat 2007), s.13-15

- Banka birleşmelerinin teşvik edilmesi, yabancı bankaların sisteme girişinin ve ortaklıkların önündeki engellerin kaldırılması,
- Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programının uygulamaya konulması,
- Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması

Bankacılık sisteminin gözetim ve denetim çerçevesine ilişkin düzenlemeler ile BDDK'nın kurumsal yapısına ve kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler ve uygulamalar, gelişen ihtiyaçlar ve uluslararası en iyi uygulamalar çerçevesinde süreklilik arz eden alanlardır. Bu kapsamda söz konusu alanlara ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeler ve uygulamalar, kriz sonrası süreç, temel çerçeve niteliğinde son düzenleme olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu referans alınarak, bu kanunun öncesi ve sonrası şeklinde iki temel bölüm altında ele alınabilir.

3.4.3.2.4 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Öncesi Düzenleme ve Uygulamalar

- Koruyucu düzenlemelerin kapsamının genişletilmesi (Sermaye yeterliliği hesabında piyasa risklerinin solo ve konsolide bazda dikkate alınması),
- Kurumsal yönetime geçiş hazırlığı (Bankaların iç denetim ve risk yönetim sistemi oluşturması),
- Finansal raporlama sisteminin iyileştirilmesi (Muhasebe Uygulama Yönetmeliği ve ilgili Tebliğler ile Bağımsız Denetim İlkelerinin uluslararası standartlarla uyumlaştırılması),
- Mevduat sigortası sisteminde 50.000 YTL'lik sınırlı garanti uygulamasına ve risk esaslı prim sistemine geçilmesi,
- Bankaların sınır ötesi faaliyetlerine yönelik denetimin sıkılaştırılması.

3.4.3.2.5 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Sonrası Düzenleme ve Uygulamalar

• İdari Kapasiteyi Artırıcı Düzenleme ve Uygulamalar

a. Kurumsal kabiliyetin geliştirilmesine yönelik olarak stratejik yönetim anlayışının benimsenmesi (Performansa dayalı Stratejik Planın 2006-2008 dönemine yönelik olarak yürürlüğe konulması),

b. Şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması (Kurum yayınlarının kamuoyunu ve ilgili kesimleri daha etkin şekilde bilgilendirmek amacıyla sıklık, içerik ve tür olarak zenginleştirilmesi, ilgili tüm tarafların daha sistematik, etkin ve kolay şekilde bilgiye ulaşımını amaçlayan yeni internet sayfası aracılığıyla kurumun e-kapasitesinin artırılması),

c. Denetim ve gözetim sisteminin bütünleştirilmesi, risk odaklı denetim anlayışının benimsenmesi ve bilgi sistemleri denetimine geçilmesi yoluyla kurumun denetim kapasitesinin artırılması,

d. Kurum yapısında hizmet gereklerinin ve mevzuat değişikliklerinin etkisiyle gerçekleştirilen kapsamlı değişikliklerin hayata geçirilmesi (5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde ve kamu yönetimi reformu çalışmaları ışığında yapılan yeni düzenleme uyarınca fonksiyon bazlı ve yatay bir organizasyon yapısına geçilmesi),

e. Kurum insan kaynağının nitelik ve nicelik olarak kapasitesinin artırılması (İnsan kaynakları politikalarının oluşturulması, BDDK insan kaynakları yapısının eğitim ve yeni personel alımı yoluyla güçlendirilmesi),

f. Kurumun düzenleme, denetim ve uygulama süreçlerinde ilgili taraflarla daha etkin bir işbirliği ve diyalog ortamının sağlanması.

• **Piyasadaki Oyun Kurallarının Nesnel ve Açık Şekilde Ortaya Konulması**

- a. İzin süreçlerinin sıkılaştırılması,
- b. Banka ortaklarının ve yöneticilerinin gerekli dürüstlük ve yeterliliğe sahip olmalarını sağlayacak koşulların ayrıntılı olarak belirlenmesi,
- c. Düzenlenmemiş alanların düzenlenmesi (banka kartı ve kredi kartı, finansal holdingler, destek hizmeti temini, derecelendirme ve değerlendirme şirketlerine ilişkin faaliyetler),
- d. Koruyucu düzenlemelerin kapsamının geliştirilmesi (operasyonel riskin sermaye yeterliliğinin hesabına dâhil edilmesi, likidite yeterliliği rasyosu, daha ihtiyatlı bir yaklaşım çerçevesinde %12 düzeyinde hedef sermaye yeterliliği rasyosuna işlerlik kazandırılması),
- e. Piyasa disiplini artırıcı düzenlemeler (finansal raporlama sisteminin uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarına uyumlu hale getirilmesi, bağımsız denetim sisteminin uluslararası bağımsız denetim ilkeleri ile uyumlaştırılması),
- f. Kurumsal yönetimin iyileştirilmesi (kurumsal yönetim ilkeleri, yöneticilerde aranan koşullar, iç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesi, iç kontrol sistemi, denetim komitesi),
- g. Finansal istikrarın güçlendirilmesi (kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonu artırmaya yönelik olarak finansal sektör komisyonunun ve eşgüdüm komitesinin tesisi, Hazine Müsteşarlığı ve TMSF ile bilgi ve belge paylaşımına dönük protokol imzalanması, TCMB ile mevcut protokolün yenilenmesi),
- h. Sektörel gelişmeyi destekleyecek strateji ve projelerin hayata geçirilmesi (Finansal sektör komisyonu çerçevesinde başlatılan çalışmalar, planlanan diğer projeler),
- i. Tüketici haklarının gözetilmesine yönelik düzenlemeler (müşterilerle imzalanacak sözleşmelerin tip ve içeriklerinin belirlenmesi, etik ilkelerin belirlenmesi,

anlaşmazlıkların çözümüne dönük hakemlik müessesinin teşkili, banka reklâmlarına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi),

j. Sektördeki aktif kalitesinin artırılması

• **Sektörün İş Yapış Tarzında ve Çalışma Kültüründe Değişiklik**

a. Şeffaflık ve hesap verebilirliğe dayalı kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi,

b. Artan rekabetin yanı sıra istikrarın korunması ve maliyetlerin azaltılması gibi ortak amaçlara yönelik işbirliği ve diyalog anlayışının yaygınlaşması,

c. Uluslararası rekabetin gerektirdiği profesyonel çalışma kültürünün ve stratejik yönetim anlayışının hâkim kılınması,

d. Çağdaş risk yönetimi tekniklerinin ve koruyucu düzenlemelerin geliştirilmesinde ve uygulamaya konulmasında yaratıcı, öncü ve pro-aktif rol alınması,

e. Sektörde öz-disiplini, meslek ve etik ilkeleri ön plana çıkaran bir çalışma anlayışının yerleşmesi.

Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu bankacılık açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kanun ile uluslararası uygulamalar paralel olarak bankacılık sektörünün düzenlenmesi, gözetimi ve denetimi, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na devredilmiştir⁵⁴

4389 sayılı yasa ve bu çerçevede yapılan diğer düzenlemeler ile;

- Bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi amacıyla asgari sermaye miktarları arttırılmış,

⁵⁴ BDDK, Bankacılık Kanunu, 2006, http://www.bddk.org.tr/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/Bankacilik_Kanunu.aspx, (10 Eylül 2006), s.2-3

- Bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslarda değişikliğe gidilmiş,
- Banka kredileri için genel karşılık ayrılmasına başlanmış,
- Tahsilinde güçlük yaşanan krediler için ayrılacak özel karşılıklarla ilgili düzenlemeler yapılmış,
- Mali bünyesi bozulan bankalar hakkında alınacak tedbirler detaylı olarak belirlenmiştir.

4491 sayılı yasa ile Bankalar Kanununda yapılan ilave değişiklikler ile

- Bankaların kaldırabilecekleri kredilere ilişkin hükümler Avrupa Birliği direktiflerine uyumlu hale getirilmiş
- Mali tabloların konsolidasyonu ve konsolide denetim konularında BDDK'ya daha kapsamlı yetki verilmiş
- Alınan önlemlere rağmen mali bünyeleri iyileştirilemeyen bankaların gerektiğinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilerek iyileştirmeye tabi tutulmalarına ve yeniden yapılandırılmalarına olanak sağlanmış
- Bazı bankalarda ortaya çıkabilecek sorunları sistem bütününe yayılmasını önleyecek düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁵

Bu kanunun amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

4389 sayılı kanun ile getirilen düzenlemeler ne yazık ki mevzuattaki boşlukları doldurmaya yetmemiş ve beş yıl içinde dokuz defa değişikliğe uğramıştır. 2005 yılında 5411 sayılı kanun ile yeniden önemli bir adım atılarak bazı temel sorunlar çözülmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliği direktifleri ile plan ve programları, Ulusal

⁵⁵ **Bankacılar Dergisi**, Avrupa Birliğinde Mali Bütünleşme ve Türk Bankacılık Sektörü, No.39, Aralık 2001, s.33

program, bankacılık sektörüne ve bankalara ilişkin muhtelif raporlar, Avrupa Birliği ülkelerinin bankacılık ve finansal kuruluş kanunları, uluslar arası ilkeler ve standartlar, mesleki ilkeler, kazai ve içtimai içtihatlar, doktrindeki görüşler mahkeme kararları gibi kaynaklar çerçevesinde mevcut sorunları çözümlemeyi ve geleceğe yönelik politikalar ile başlangıç noktaları oluşturmayı hedefleyen, şeffaflık ilkesi çerçevesinde anlaşılır ve açık bir şekilde kaleme alınan bu tasarı ile getirilmek istenen yenilikler şu şekilde özetlenebilir:⁵⁶

“Özel finans kurumları” ünvanı “katılım bankaları” olarak değiştirilmiş, kanunun daha iyi anlaşılabilmesi için uluslararası terim birliğine uyum sağlanabilmesi amacıyla kapsam maddesi paralelinde tanımlar maddesi de genişletilmiştir. Bankaların gerçekleştirebilecekleri faaliyet konuları, Avrupa Birliği direktiflerine uyumlu olarak, finansal kuruluşların tanımlanabilmesi ile etkin gözetim ve denetimin kapsamının belirlenebilmesi amacıyla açık bir şekilde sıralanmıştır. Şeffaflık ilkesi kapsamında ana sözleşmenin bankaların internet sayfalarında yayınlanması öngörülmüştür. AB ülkeleri uygulamaları ile uyumlu olarak mevduat bankalarının nezdlerindeki mevduatların yalnızca sigortaya tabi kısım üzerinden sigorta ettirmeleri ve bu tutar üzerinden tasarruf mevduatı sigorta primi ödemeleri hüküm altına alınmıştır. Bankaların açtıkları krediler nedeniyle maruz kalacakları riskleri etkin bir şekilde ölçebilmeleri, izleyebilmelerini teminen gerekli bilgi ve belgeleri almalarının sağlanması ve müşteriler tarafından da bunların verilmesi zorunluluk altına alınmıştır.

Ayrıca Basel II standartlarında değinilen değerlendirme süreçleri için altyapı oluşturulmuş, AB direktifleri ile Türk bankacılığı mevzuatı arasındaki farklılıklar çok büyük ölçüde giderilmiş, sermaye yeterliliği ve nitelikli pay sahiplerinin taşınması gereken şartlar arttırılıp detaylandırılmış, banka kaynaklarının doğru ve şeffaf bir şekilde kullanımı hakkında düzenlemeler yapılmış, banka müşterilerinin haklarına ilişkin yenilikler getirilmiştir. Getirilen bu yeniliklerin ortak noktası bundan böyle

⁵⁶ Osman Oy, **Genel Madde Gerekçeli 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunun Yürürlükte Kalan Maddeleri**, 1.Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 2005, s.15-18

bankaları krize sürükleyebilecek veya finansal krizlere karşı inelastikiyet sağlayacak bir altyapı oluşturmaktır.⁵⁷

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması temel olarak ucu kapalı ve sonuçlandırılabilen bir süreç olmayıp değişen küresel ve yerel koşullara bağlı olarak süreklilik arz eden, dinamik bir süreçtir. Bu çerçevede sektörde istikrarı muhafaza etmeye ve sistemin güçlendirilmesi çabaları devam etmektedir.

⁵⁷ BDDK, **Yıllık Rapor 2005**, Ankara, 2005, s.15

BÖLÜM 3

AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ

3.1 Roma anlaşması ve Yeni Avrupa

Avrupa kıtasında bir ‘birlik’ oluşturma fikri 14. yüzyıldan itibaren tarihçileri, filozofları, hukukçuları ve siyaset adamlarını cezbetmiştir. I.Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da bir **“Birliğin”** oluşturulmasına yönelik önemli fikirler üretilmiş olmasına rağmen bunların olgunlaşıp benimsenmesi ancak II. Dünya Savaşı sonrasında mümkün olmuştur. Bu sürecin ilk sonucu, siyasi temelli ve insan haklarını koruma, çoğulcu demokrasiyi sağlama amaçları üzerine kurulmuş bir uluslararası örgüt olan Avrupa Konseyi’nin 1949 yılında Strazburg’da kurulması olmuştur.

9 Mayıs 1950’de Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet’nin tasarısına dayanan ve birleşik Avrupa’nın temellerini atan Schuman Planı’nı yayımlamıştır. Schuman Planı, Avrupa’da barışın kurulabilmesi için Fransız-Alman dostluğunun şart olduğunu belirtiyor ve bu çekirdek etrafında Avrupa’nın bütünleşmesi gerektiği görüşünü esas alıyordu. Fransa başta olmak üzere diğer tüm Avrupa devletlerinin geleceğe yönelik en büyük kaygısı Almanya’nın daha önce de olduğu gibi toparlanarak yeniden eski gücünü kazanması ve emperyalist bir politika izlemesi olasılığıydı. Bu kaygının en temel nedeni ise Almanya’nın savaşın iki temel maddesi olan kömür ve çelik üretiminde söz sahibi olmasıydı. Dolayısıyla Almanya’nın yıkıcı değil birleştirici bir rol oynayabilmesi için mutlaka disiplin ve denetim altında tutulması gerekiyordu. Plana göre, yüzyıllardır Avrupa’da süregelen Fransız-Alman çekişmesini ortadan kaldırmanın yolu ise yüksek bir otoritenin yönetimi altında, Fransız-Alman ortak kömür ve çelik üretimini sağlamak ve söz konusu örgütü bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık tutmaktı.⁵⁸

⁵⁸ Halil Seyidoğlu, **İktisat Biliminin Temelleri**, 1.Basım, İstanbul: Kurtiş Matbaacılık, 2006, s.765

Bu çerçevede, 18 Nisan 1951 yılında Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, Paris'te imzaladıkları bir Antlaşma ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurmuşlardır. Üye devletler bu anlaşma ile tarihi düşmanlıklar yerin temel çıkarlarını birleştirme konusundaki kararlılıklarının altını çizmiş ve yıllar süren kanlı ihtilaflarla arası açılan halkların topluluk sayesinde geleceklerini birlikte belirleyecekleri kurumların temellerini attıklarını açıklamıştır.⁵⁹

Avrupa'da hatta tüm dünyada daha önce başarısızlığa uğramış entegrasyon girişimlerinden dolayı, ilk başlarda AKÇT ile ilgili olumsuz beklentiler egemen olmuştur. Ancak topluluk Avrupa'da birliğin sağlanmasına yönelik önemli bir deneyim kazandırmış üye devletlerin çok önemli çıkarları söz konusu olduğunda bile uzlaşmanın mümkün olabileceği görülmüştür. Bu çerçevede üye devletlerin ekonomilerinde ilerlemeler gözlenmiş birleşmenin kömür ve çelik pazarının dışındaki sektörlere yayılması için çalışmalar başlatılmıştır.⁶⁰

Böylece AKÇT ile devletler, tarihte ilk defa, kendi iradeleri ile ulusal egemenliklerinin bir kısmını uluslar üstü bir kuruma devretmişlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmış, milyonlarca vatandaşını kaybetmiş, ekonomik ve siyasi yıkım yaşayan Avrupa'da, entegrasyonun başta savaş sanayi olmak üzere o dönemdeki endüstriyel gelişim için büyük önem taşıyan bu iki sektörde başlaması tesadüf değildir. Nitekim kömür ve çelik sektöründe başlayan bu ekonomik entegrasyon Avrupa'da sürekli barışın sağlanmasının ilk adımı olmuş ve bugünkü Avrupa Birliği'nin temeli böylece atılmıştır

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasından sonra, Avrupa Savunma Topluluğu ile Avrupa Siyasal Topluluğu'nun oluşturulmasına yönelik girişimler meydana gelmiş ancak bu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Bir taraftan NATO'nun kurulması, diğer taraftan Avrupa bütünleşmesinin önce ekonomik alanda gerçekleşmesinin daha gerçekçi olacağı düşüncesi, çabaları ekonomik alanda yoğunlaştırmış ve 25 Mart 1957'de Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Antlaşma AKÇT üyesi 6 ülke tarafından imzalanmıştır. AET gibi Avrupa Atom

⁵⁹ Haluk Karaalioglu, **Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu**, 1.Basım, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayını, 1997, s.12

⁶⁰ Erhan Erçin, **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, 1.Basım, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No.170, 2002, s.5

Enerjisi Topluluğu (EURATOM) da 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile kurulmuştur. EURATOM'un kurulmasıyla; modern savaşın temel maddesi olan atom enerjisinin kullanımının denetlenmesi, topluluk üye ülkelerinin atom enerjisi sanayi ve üretimin barışçı faaliyetler için kullanılması hedeflemiştir. Ayrıca bu dönemde sanayileri hızla gelişen üye ülkelerde yaşanan enerji açığının atom enerjisi ile giderilmesi de amaçlanmıştır. EURATOM'un kurulmasındaki bir başka neden Ortadoğu'dan Avrupa'ya petrol akışı nedeniyle petrole olan bağımlılığı azaltma çabalarıdır. Ancak petrolün daha sonraları Afrika üzerinden sağlanması ve üye ülkelerin bu konudaki isteksizliği, EURATOM'un AKÇT ve AET kadar gelişmesinin önünde engel oluşturmıştır⁶¹

1965'de kurucu üyelerin imzalamış oldukları “Birleşme Antlaşması” (füzyon antlaşması) sonucunda, AKÇT, AET ve EURATOM için tek bir konsey, komisyon ve parlamento oluşturulmuş, bütçeleri birleştirilmiş ve “Avrupa Toplulukları” terimi kullanılmaya başlamıştır. Bugün Avrupa Topluluğu'nun anayasası diyebileceğimiz Roma anlaşmasının kabulüyle Avrupa birleşik devletlerinin temeli atılmıştır.

Roma anlaşması ile Avrupa ekonomik topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu (Euratom) diye iki yeni topluluk kurulmuş oldu. Böylece daha önceden kurulmuş olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile birlikte birbirini tamamlayan üç kuruluş ortaya çıkmış oluyordu. He üç organ da aynı altı “kurucu üye” arasında oluşturulmuştu. Bu üç kuruluş birlikte bugünkü Avrupa Birliği'nin öncüsü durumunda olan Avrupa Ekonomik Topluluğunu oluşturur. AET'ye üye ülkeler asıl hedefin siyasi birlik olduğunu ancak bu amaç ulaşılması için ekonomik dengelerin sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu çerçevede üye ülkeler arasında mal, sermaye, hizmet ve kişilerin serbest dolaşımını öngören bir ortak pazar ve gümrük birliğini'nin oluşturulmasını da planlamışlardır.

Roma anlaşmasının 2.maddesinde topluluğun görevi “ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomik politikalarının giderek birbirine yakınlaştırılması suretiyle,

⁶¹ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 2.Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1998, s.10

topluluğun bütünü içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak geliştirilmesi, sürekli ve dengeli bir yayılma, artan bir istikrar, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesi ve üye devletler arasında daha sıkı ilişkiler gerçekleştirme “ biçiminde özetlenmiştir.⁶²

Bu açıklamalardan Avrupa topluluğu’nun kuruluşunun çok kolay olduğu ya da ortada çözüm getirilecek sorunlar bulunmadığını anlamak çok yanlış olur. Tersine kuruluşun daha ilk aşamasında bir çok önemli güçlüklerle karşılaşmıştı. Fakat Altılar’ın birleşmesi konusundaki kesin kararlılığı ve deneyimleri, bu güçlüklerin sırasıyla aşılabilmesine yetmiştir.⁶³

Roma anlaşması genel görünüş olarak konumuz olan bankacılık ile ilgili ifadeler taşımamakla birlikte bankacılık faaliyetlerini etkileyen önemli gelişmelere öncülük etmiştir.

Roma anlaşmasının ana hedefi ; mallar hizmetler, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımıdır. Bunun için ilk önce gümrük birliği oluşturularak birliğe giden yolda ilk adım atılmıştır.

Roma Anlaşmasıyla birlikte mallar, hizmetler, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımının temelleri atılmıştır. Anlaşmanın 3.maddesine göre; ekonomik çabaların uyumlu gelişmesi, sıkı ilişkilerin ve yaşam düzeyinin devamlı olarak artırılması için üyeler arası gümrük vergi ve kısıtlamaların kaldırılması, 3.devletlere karşı ortak ticaret politikası kurulması ve sermaye, hizmet ve kişilerin özgür dolaşımını sınırlayan engellerin kaldırılması öngörülmüştür.

Bu genel çerçevenin dışında bankacılık açısından önemli olan maddeler sırayla 52, 53, 59, 61 olarak ele alınabilir. Buna göre;

Bir üye devlet uyruklarının başka bir üye devlete yerleşmesi özgürlüğündeki kısıtlamalar geçiş dönemi süresinde giderek kaldırılır. Bu aşamalı kaldırılış, bir üye devlet ülkesinde oturan üye devlet uyrukları tarafından acentalar, şubeler ya da yavru

⁶² Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1999, s.10

⁶³ Seyidoğlu, s.764

firmalar kurulmasında kısıtlamalarda aynen uygulanır. Yerleşme özgürlüğü sermayeye ilişkin bölümün hükümleri saklı kalmak üzere yerleşim ülke mevzuatının kendi ülke mevzuatının kendi ülke uyrukları için belirlediği koşullar içinde, ücret karşılığı olmayan işlere girmeyi ve onları yapmayı, ortaklıklar kurmayı ve bunları yönetmeyi kapsar. Bu anlaşmada öngörülen hükümler saklı kalmak üzere üye devletler kendi ülkelerinde öteki üye devlet uyruklarının yerleşmesine yeni kısıtlamalar koyamaz. Sermaye hareketlerine uygulanan banka ve sigorta hizmetlerindeki serbestini sermayenin giderek serbest dolaşımıyla uyumlu olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Topluluk içinde hizmetlerin özgürce yapılmasındaki kısıtlamalar hizmet alacaklısının bulunduğu ya da başka bir topluluk ülkesinde yerleşen üye devletler uyrukları bakımından geçiş döneminde giderek kaldırılır.⁶⁴

Bu maddelerin devamında sermaye ve kambiyo kısıtlamalarının kaldırılması kabul edilmiştir. Bunların dışında anlaşma serbestleşme aşamasında ekonomilerde yaşanabilecek sıkıntılar için koruma tedbirleri öngörmüştür.(md.106-108-109) Bu maddelerden bankacılık açısından çıkarılabilecek sonuç bankaların da hizmet ve sermayenin serbest dolaşımından faydalanabilmeleridir.

Roma anlaşmasında para birliğine ilişkin kesin olmayan tutumun nedeni bunların ulusal egemenliği doğrudan ilgilendiren duyarlı kararlar olmalarıdır. Üyelerin döviz kurlarını değiştirme yetkisini kısıtlayan herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Ekonomik ve parasal politikalar arasında eşgüdüm, hatta topluluk içinde sermaye hareketlerini kısıtlayan engellerin giderek kaldırılması sadece ortak pazarın işleyişinin gerektirdiği ölçüde gerekli görülmektedir. Dış ödemeler sorunuyla karşılaşan ülkelere verilmesi öngörülen ödünçlerde de diğer ülkelere katkıda bulunma zorunluluğu getirilmemiştir. Roma anlaşmasının bu tutumunun amacı ilk hedef olan ortak pazarı ve ekonomik bütünleşmeyi sağlamak ve bunu gerçekleştirirken üye ülkelerin bu hedeflere ulaşmasını engelleyecek davranışlarda bulunmasını önlemek, üye ülkelerin egemenlik alanına giren daha geniş kapsamlı bir düzenlemelerden örneğin parasal birlik veya

⁶⁴ Haluk Günuğur, **Avrupa Topluluğunu Kuran Anlaşma (Roma Anlaşması)**, Genişletilmiş 2.Basım, Ankara: Barışcan Yayıncılık, 1988, s.45,50

parasal bütünleşme amacından kaçınarak birinci hedefin tehlikeye düşmemesini garantilemektedir.⁶⁵

3.2 Tek Pazar Süreci ve Ekonomik ve Parasal Birlik

3.2.1 AET’de Gümrük Birliğinin Kurulması

Tanım olarak gümrük birliği; taraf ülkelerin mallarının tek bir gümrük alanı içinde, her nevi tarife ve eşdeğer vergiden muaf biçimde, serbestçe dolaşabilmeleri ve tarafların, üçüncü ülkelere gelen ithalata yönelik olarak da aynı tarife oranlarını ve aynı ticaret politikasını uygulamaları anlamındadır. Üçüncü ülkelere yönelik olarak aynı ticaret politikaları benimsendiğinden, gümrük birliği, serbest ticaret alanlarından daha ileri bir ticari entegrasyon modelidir.⁶⁶

Kurucu altılar 1968 yılında, Roma anlaşmasında öngörülen iki yıllık süreden de önce kendi aralarındaki iç tarifeleri kaldırdılar. Böylece gümrük birliğinin bu zorunlu koşulu hızla yerine getirilmiş oldu.

İç gümrüklerin kaldırılmasını, yine aynı yıl içinde dışarıya karşı ortak bir gümrük tarifesinin (OGT) uygulamaya konulması izledi. Böylece üçüncü ülkelere topluluğa girecek mallardan (bu mallar hangi üye ülkenin sınırlarından girmiş olursa olsun), OGT’ de belirlenen oranda bir vergi alınmaya başlandı. Denizaşırı ülkelerle olan özel ilişkileri dolayısıyla kuruluşun dışında kalan İngiltere 1 Ocak 1960’da imzalanan Stockholm anlaşmasıyla Avrupa Serbest Ticaret Bölgesini (EFTA) kurdu.

1967’de ikinci kez üyelik için başvuruda bulunan İngiltere 1969 Nisanında yapılan Avrupa Zirvesi Toplantısında konuyla ilgili olumlu sonuç alabilmiş ve böylece 1 Ocak 1973 tarihinde İngiltere ve onunla birlikte İrlanda ve Danimarka ‘Üçler’ topluluğa girdiler.

⁶⁵ Okan Aktan, Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi, **Hacettepe Üniversitesi İİBF Yayınları**, No.4, (Ocak 1983), s.23

⁶⁶ Avrupa Birliği Yolunda Türkiye, <http://www.tcberlinbe.de/tr/ab/türkiye-ab.htm>, (13 Ekim 2007)

Ülkelerinde demokrasiye döndükten sonra Yunanistan ve onu izleyerek Portekiz ve İspanya da tam üyeliğe başvurdular. Yapılan görüşmelerin ardından Yunanistan 1 Ocak 1981’de onuncu, İspanya Portekiz de 1 Ocak 1986 tarihinde onbirinci ve on ikinci üyeler olarak topluluğa katıldılar. Daha sonra İsveç, Finlandiya ve Avusturya’nın 1994 yılında girmeleriyle üye sayısı on beş olmuştur.

2000’li yılların başlarında Avrupa Birliği, tarihinin en büyük genişleme sürecini başlatmıştır. Sovyetler Birliğinin dağılması ve Soğuk savaş döneminin sona ermesi, mevcut jeopolitik düzeni değiştirmiş ve eski uluslar arası güç dengesi modellerini geçersiz duruma getirmişti. Bu ise Avrupa’nın bütünleşme sürecini hızlandıran etken olmuştur.

3.2.2 Beyaz Kitap ve Avrupa tek senedi

1980’li yıllara gelindiğinde Avrupa tek Pazar arayışlarının istenildiği gibi gitmediği ortaya çıkmaya başlamıştır. Üye ülkelerin ulusal piyasaları, oldukça keskin çizgilerle birbirlerinden ayrılmış olduklarından bu piyasalarda sunulan hizmetler ve bunların fiyatları arasında önemli farklılıklar bulunmaktaydı. Bu farklılıkların oluşmasında rol alan fiziki, teknik ve mali engeller, bir yandan ulusal pazarların maliyetleri arttırıcı bir şekilde bölünmesine yol açmış, bir yandan da bu bölünmeye koşturarak iç bütünleşmenin tamamlanmasını önlemiştir.⁶⁷

Avrupa topluluğunun ortaya çıktığı Roma anlaşmasından 1980’li yıllara kadar anlaşmada öngörülen serbestleşme sağlanamamıştır. Bunun en önemli nedenleri Roma anlaşmasının genel nitelikte hükümler getirmesidir. 1985’te yayınlanan Beyaz Kitap ile fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılması sermayenin özgürce hareket edebileceği alan oluşturulması programa bağlanmıştır. Beyaz kitapta mali hizmetlerin alt bölümü olan bankacılık sektöründeki serbestlik ve uyumu karşısında hükümler yer almıştır.

Beyaz kitap 3 Aralık 1985 tarihinde imzalanan ve 1 Temmuz 1987 tarihiyle yürürlüğe giren Avrupa tek senediyle uygulamaya geçmiştir.

⁶⁷ Karluk, s.24,25

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalar, ilk kez kapsamlı bir biçimde tadil edilmiştir. Bu senet ile Avrupa iç pazarının aşamalı olarak 1992 yılı sonuna kadar oluşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede;

Avrupa Tek Senedi ile yeni ortak politikalar saptanmış, mevcut olanlar geliştirilmiştir. Bu çerçevede Roma Antlaşması'na sosyal politika, ekonomik ve sosyal uyum, çevre gibi konularda yeni maddeler eklenmiştir. Ayrıca, "işbirliği usulü" adı verilen bir sistem çerçevesinde Avrupa Parlamentosu'na Komisyon'un yasa koyma önerilerini ikinci kez değerlendirmek suretiyle yasama sürecini daha yakından etkileme imkanı verilmiştir. Yine Tek Senet ile, daha önce işbirliğinin gerekli olduğu, Ortak Gümrük Tarifesi'nde değişiklik yapılması, hizmetler, sermayenin serbest dolaşımı, ortak ulaşım politikaları konularında alınan kararların nitelikli çoğunluğa dayanması kararlaştırılmıştır. Üye ülkeler arasında "Avrupa Siyasi İşbirliği" aracılığı ile dış politikada işbirliği yapılması da Tek Senet ile karara bağlanmıştır.

Avrupa tek senedi sermaye hareketlerini yasaklamalardan ve sınırlamalardan arındırmak amacıyla bir program belirlemiştir. Bu program doğrultusunda;

- Sermaye hareketlerinin üzerindeki yasaklar ve kısıtlamalar kaldırılacaktır.
- İkinci olarak tek pazarın oluşumuyla ilkeler arası uyumlaştırma sağlanacaktır.
- Minimum uyumlaştırma
- Karşılıklı tanıma
- Merkez ülke kontrolü ve denetimi
- Bankacılıkta tek lisans

Bu dört ilkenin sağlanmasıyla pazarın daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması öngörülmüştür. Minimum uyumlaştırma ve karşılıklı tanıma birbirini tamamlayan ilkelerdir. Minimum uyumlaştırma ile ortak piyasa şartlarına ülkeler arası benzer kurallar getirilerek karşılıklı tanıma ilkesi uygulanabilir hale getirilmiştir. Merkez ülke

denetiminde ise; merkez ÷lkedeki denetim organları uyumlaştırma ile getirilen kuralların kontrolünü yapmaktadırlar. Tek bankacılık lisansı ile merkez ÷lkede bulunan bankanın diğ er üye ÷lkede izin almaksızın ş ube açı p faaliyet göstermesini ö ngö rmektedir.. Karş ılıklı tanıma ilkesiyle bağlantılı olarak bir ÷lkenin verdiği bankacılık lisansı tüm topluluk içindeki ÷lkelerde geçerli olacaktır.

Avrupa Birliğ inin 1993 Haziranındaki Kopenhag zirvesinde (devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı konsey toplantısı) Orta ve Doğı Avrupa ÷lkeleri ile tam üyelik sürecinin başlatılmasına karar verildi. Aynı zamanda da topluluğı yeni kabul edilecek ÷lkelerin karşılamları gereken kriterler belirlendi. Kopenhag kriterleri adı verilen kriterler şöyle özetlenebilir:

Bu kriterler açısından on yeni, aday ÷lke ile başlatılan tam üyelik görüşmeleri olumlu sonuçlandı ve 2004 yılı mayıs ayında bu ÷lkeler AB'ye katıldılar. (Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya). 1 Ocak 2007'de Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla gerçekleşen son genişleme ile birlikte AB'nin 27 ÷lkesi bulunmaktadır.⁶⁸

Avrupa Topluluğı'nda tek para birimi ve ortak bir merkez bankası sistemine dayalı bir "ekonomik ve parasal birlik" ile ortak dış politika ve savunma politikası perspektiflerine dayalı "siyasi birlik" kurulmasını ö ngö ren Avrupa Birliğ i'ni kuran Antlaşma ise (Maastricht Antlaşması) 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmış ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Maastricht Antlaşması ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; enflasyonsuz, sürdürülebilir ve çevre korumasına önem veren bir büyümenin sağlanmasını; üye ÷lke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupa vatandaşları için daha güçlü bir Birlik yaratılmasını hedeflemiştir.

Antlaşma kapsamında,

- tek paraya geçilmesini sağlayacak bir ekonomik ve parasal birliğin kurulması;

⁶⁸ Seyidoğı lu, s.766

- AB vatandaşlarına yaşadıkları ülkenin belediyelerinde seçme ve seçilme hakkı veren bir Avrupa vatandaşlığının oluşturulması;
- Avrupa güvenliğini sağlayacak ve demokrasi ve insan hakları gibi ortak değerleri savunacak bir ortak dış ve güvenlik politikasının meydana getirilmesi;
- Birliğin iç güvenliğini sağlamak üzere hukuk ve içişlerinde işbirliğinin sağlanması

konuları ele alınmıştır. Ayrıca, eğitim, kültür, kamu sağlığı ve tüketicinin korunması, ulaştırma, vize politikası ve sanayi politikası gibi belirli politika alanları da Antlaşma kapsamı dahil edilmiştir. Bu alanlarda oluşturulacak ortak politikalar ve ilgili AB mevzuatı üye ülkeler üzerinde bağlayıcı olacaktır. Antlaşma'nın getirdiği çok önemli bir yenilik de “yetki ikamesi” ilkesidir. Buna göre, ancak herhangi bir sorunun boyut ve niteliği nedeniyle, AB düzeyinde müdahalenin üye devletlerinkinden daha etkin olacağı hallerde AB yetki kullanacaktır.

Bu gelişmeler neticesinde, Maastricht Antlaşması ile Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET, EURATOM) Avrupa Birliği (AB) bünyesine dahil edilmiştir. Avrupa Birliği'ni kuran bu Antlaşma ile AB'nin “üç temel sütunu” oluşturulmuştur. Birinci sütun, Roma Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile Paris Antlaşması'yla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğundan meydana gelmektedir. Ekonomik ve parasal birlik ve daha önce bahsedilen yetkiler de bu sütuna dahildir. İkinci sütun, Ortak Dışişleri Güvenlik Politikasını (ODGP) içermekte ve Avrupa çapında bir savunma politikasını başlatmayı hedeflemektedir. Üçüncü sütun ise, Adalet ve İçişlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede, göç ve siyasi iltica alanlarında aralarındaki işbirliğini artırmak isteyen üye ülkeler bir Avrupa Polis Ofisi (Europol) kurmuşlardır. Ancak ikinci ve üçüncü sütun, karar alma mekanizmaları ve hükümetler arası karakterleri nedeniyle birinci sütundan farklıdır. Bu alanlarda, üye ülkeler, AB Zirveleri ya da Bakanlar Konseyi kanalıyla girişimde bulunabilirler. Ancak bu çerçevede alınan kararlar siyasi nitelikte olup Adalet Divanı önünde bağlayıcılıkları yoktur.

Ayrıca Maastricht Antlaşması varolan karar alma mekanizması yöntemlerini (Parlamento onayı, danışma ve işbirliği) bazı yeni alanlara genişletmiş ve buna ek olarak, yeni bir yöntem olan “ortak karar alma” prosedürünü düzenlemiştir.

1 Ocak 1993'te Tek Pazar'ın oluşmasıyla birlikte, 12 üye ülke arasında malların, sermayenin, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımı tam anlamıyla sağlanmıştır. Haziran 1993'te ise AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerini (MDAÜ) kapsayacak şekilde genişlemesi yönünde karar aldıkları Kopenhag Zirvesi'nde, AB'ye üyelik kriterleri belirlenmiştir. “Kopenhag Kriterleri” olarak bilinen bu koşullar, AB üyelik başvurusu kabul edilen tüm aday ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken asgari koşulları ifade etmektedir. Siyasi ve ekonomik kriterler ile müktesebat uyumu olmak üzere üç grupta toplanan bu koşullar şunlardır;

-Demokrasiyi, hukukun üstünlüğü ilkesini ve insan haklarını güvence altına alacak, azınlık haklarına saygınlık gösterecek ve bunları koruyacak kurumların yerleşik olması (siyasi kriter)

-Avrupa Birliği içindeki rekabetçi baskılara ve piyasa güçlerine dayanabilecek etkin bir piyasa ekonomisine sahip olmak (ekonomik kriter)

-Siyasi, ekonomik ve parasal birleşme hedefi dahil, üyelik yükümlülüklerini yerine getirebilecek yetenekte olmak.⁶⁹

Birlik, 1 Ocak 1995'ten itibaren “Avrupa Birliği” (AB) olarak anılmaya başlanmış, aynı yıl Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla 15 üyeli hale gelmiştir.

Tek para birimine geçiş ve AB'nin genişlemesine ilişkin sürecin belirlenebilmesi amacıyla Mart 1996'da başlatılan Hükümetler arası konferans 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Amsterdam Zirvesi ile tamamlanmıştır. Zirve toplantısında, AB'nin 5. genişleme sürecine başlaması ve 1 Ocak 1999 tarihinde tek

⁶⁹ Seyidoğlu, s.766

para birimi olan Euro'ya geçilmesi teyit edilmiştir. Ayrıca Ortak Dışışleri ve Savunma Politikası, Adalet ve Güvenlik Politikası ve Maastricht Antlaşması üzerindeki bazı değışiklikleri içeren Amsterdam Antlaşması imzalanmış ve Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın hedeflerinden biri Avrupa Birliğı'nin, Merkez ve Doğı Avrupa ölkelerine doğı genişleme perspektifi dikkate alınarak, kurumsal ve siyasal yapısının güçlendirilmesi olmuştur. Ancak Antlaşma genişleme konusunda temel kurumsal mekanizmaları oluşturmada bekleneni verememiş, buna rağmen ortak karar mekanizmasını daha kolay işler hale getirecek bazı önemli değışiklikleri beraberinde getirmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın en önemli sonuçlarından biri, adalet ve içişleri konularının büyük bir kısmını Birinci Sütun kapsamına almak ve yeni öncelikler koymak suretiyle bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratmasıdır. Nitekim Antlaşma'nın ana hedefi “dış sınır denetimleri, göç, sığınma ve suçla mücadele ve önlemeye ilişkin uygun tedbirler aracılığıyla, kişilerin serbest dolaşımının garanti edildiğı bir özgürlük ve adalet alanı yaratarak Birliğı korumak ve geliştirmek” olarak tanımlanmıştır.⁷⁰

Adalet ve içişleri alanlarında işbirliğı konusunda Maastricht Antlaşması'nda sadece “demokrasinin ilkeleri” ve “temel haklar” yer alırken, Amsterdam Antlaşması'nda AB'nin özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukuk devleti ilkeleri üzerine kurulu olduğı belirtilmektedir. Avrupa Topluluğı, Amsterdam Antlaşması ile, AB içinde kişilerin serbest dolaşımı için gerekli olduğı ölçüde, göç ve iltica, dış sınırlar, ve medeni hukukta adli işbirliğı konularında mevzuat çıkarma yetkisine sahip olmuştur. Ayrıca Antlaşma ile insan hakları alanında önemli bir adım atılmıştır. Antlaşma'nın 7. maddesine göre, insan haklarını sürekli ve ciddi olarak ihlal ettiğı tespit edilen bir üye devlete karşı diğeri üyelerin yaptırım uygulama hakkı doğmuştur. Bu maddeler şimdiye dek hiç uygulanmamış ancak uygulanabilme ihtimalinin varlığı dahi, üye ölkelerin insan hakları uygulamaları konusunda daha dikkatli davranmasını sağlamıştır.

⁷⁰ Amsterdam Anlaşması, <http://www.mess.org.tr/ab/absol/Amsterdam%20Antlasmasi.pdf>, (8 Şubat 2007)

Öte yandan Amsterdam Antlaşması ile, “polis, ceza ve gümrük işbirliği” Üçüncü Sütunda bırakılırken, "vizeler, iltica, göç ve kişilerin serbest dolaşımıyla ilgili diğer politikalar" Birinci Sütun kapsamına alınmıştır. Ayrıca Antlaşma kapsamına, Schengen Anlaşması da alınmış, böylece AB müktesebatının bir parçası olan Schengen müktesebatına aday ülkelerin uyum sağlaması gerekliliği doğmuştur.

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde yapılan Lüksemburg Zirvesi’nde ilk kez, 11 aday ülke arasında bir sınıflandırma söz konusu olmuştur. Kopenhag siyasi kriterlerini karşılayarak müzakerelere başlayan ülkeler (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve GKRY) “ilk dalga”, siyasi kriterleri yerine getirmemiş ve henüz müzakereye hazır görünmeyen diğer ülkeler (Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya) ise “ikinci dalga” ülkeleri olarak adlandırılmıştır. Bu ülkelerin mevzuatlarının ana başlıklar itibariyle Topluluk müktesebatına uyumunu tespit etmek amacıyla bir analitik inceleme süresi başlatılmıştır.

Genişleme süreci bir yandan devam ederken, AB, derinleşme çabalarını da sürdürmüştür. 1 Ocak 1999 tarihinde Euro, 11 üye ülkede (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz) resmi para birimi haline gelmiş ve üye ülkelerin ulusal paralarının Euro’ya dönüşüm oranları geri dönülemez bir şekilde sabitletlenmiştir. Danimarka ve İngiltere ile katılım şartlarını karşılayamayan Yunanistan ve İsveç ise “adaylar” olarak kalmışlardır. 1 Ocak 2002’de Avrupa ortak para birimi Euro, 12 ülkede resmen tedavüle girmiş, banknot ve madeni para olarak kullanılmaya başlanmıştır. İyileşen ekonomik durumu sayesinde Yunanistan da Euro alanı için katılımcı ülke olmaya hak kazanmıştır.

23-24 Mart 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi’nde ise, AB’nin istihdamı güçlendirmeye ve bilgi üzerine kurulu bir ekonomi çerçevesinde ekonomik reform ve sosyal uyumu gerçekleştirmeye yönelik yeni stratejisi tanımlanmıştır. Lizbon Stratejisi olarak adlandırılan bu yeni yaklaşım ile başlayan süreç çerçevesinde AB’nin 2010 yılına kadar; “daha çok sayıda ve daha iyi iş ve daha büyük bir toplumsal uzlaşmayla, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilecek, bilgiye dayalı dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomisi” haline getirilmesi amaçlanmıştır. Ancak Lizbon Stratejisi’nin kabul edilmesinden 2005 yılına dek geçen beş yıllık süre içinde

öngörülen hedeflere ulaşamadığı gözlemlenmiştir. Bunun üzerine AB Komisyonu tarafından Lizbon Stratejisi'ni canlandırmak üzere 2005-2010 dönemi için yeni bir Sosyal Gündem oluşturularak 9 Şubat 2005 tarihinde açıklanmıştır.⁷¹

7-9 Aralık 2000 tarihlerinde yapılan Nice Zirvesi'nde AB üyesi ülkeler, genişleme süreci kapsamında AB'nin gerçekleştirmesi gereken kurumsal reformlarla ilgili olarak Şubat 2000'de oluşturulan Hükümetlerarası Konferans (HAK) çerçevesinde varılan sonuçlar temelinde Kurucu Antlaşmalara değişiklik getiren bir Antlaşma üzerinde uzlaşmaya varmışlardır. 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan Nice Antlaşması, tüm üye ülkelerde onaylanmasının ardından 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Başlıca amacı Birliği, yeni üyeler olarak genişlemeye hazırlamak olan bu Antlaşma, 15 üye ülke ve 12 aday ülkenin (Türkiye hariç) AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'ndaki üye sayıları dağılımı ile AB Konseyi'nde karar almadaki oy ağırlıklarını belirlemiş, Bakanlar Konseyi'ndeki ağırlıklı oy oranlarını değiştirmiştir.

1 Mayıs 2004 tarihinde 10 ülke, Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımıyla Birlik, beşinci ve en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir.

28 Şubat 2002 tarihinde AB Anayasası taslağını oluşturmak üzere 105 üyeli "Avrupa'nın Geleceği Kurultayı" toplanmıştır. Kurultay, 16 aylık bir dönemin sonunda çalışmalarını tamamlamış ve taslak metni Hükümetlerarası Konferans'ta görüşülmek üzere AB Dönem Başkanlığı'na sunmuştur. Avrupa için bir Anayasa oluşturan Antlaşma Taslağı, 17-18 Haziran 2004 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen Zirve sonunda kabul edilmiştir. AB Anayasası, üye ve aday ülke liderleri tarafından Roma'da imzalanmış böylece 29 Ekim 2004 tarihinde son şeklini almıştır. AB Anayasası, Avrupa Birliği üye ülkelerinin siyasi bir birlik kurma yolunda attıkları en önemli adımı teşkil etmekte ve AB'nin temelini oluşturan kurucu antlaşmalar ile bugüne kadar onları değiştiren tüm antlaşmaları tek ve yeni bir metinde bütünleştirmektedir.

12 Ocak 2005 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen Anayasa'nın yürürlüğe gireceği tarih olarak Anayasal Antlaşma'da 1 Kasım 2006

⁷¹ AB Lizbon Zirvesi, <http://www.turkpolitika.com/makaleler-mainmenu-88/yurtdii-haberyorum/38-ali-rtaen/944-ali-rtaen>, (12 Ocak 2008)

belirtilmiştir. Ancak Anayasa'nın yürürlüğe girebilmesi için tüm üye ülkeler tarafından onaylanması gerekmektedir. Halihazırda, üye ülkeler, kendi Anayasaları tarafından belirlenen sisteme göre –parlamento veya referandum kanalıyla- onay sürecini sürdürmektedir. Ancak, üye devletlerden birinin dahi Anayasal Antlaşma'da belirtilen tarihe dek onaylamaması halinde yürürlüğe giremeyecek olan AB Anayasası zorlu bir onay süreci geçirmektedir. Özellikle, Fransa ve Hollanda'da gerçekleştirilen referandumlarda çıkan “hayır” kararı olumsuz etki yaratmıştır. Bu durum karşısında, 16-17 Haziran 2005 tarihlerinde Brüksel'de düzenlenen AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde, AB Anayasası onay sürecine ilişkin olarak, referandumlardan çıkan “hayır” sonuçlarının üye ülkeler arasında “domino etkisi” yaratmasını önlemek için onay sürecine bir yıl ara verilmesine karar verilmiştir. İngiltere, İrlanda, Portekiz, Danimarka, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya karara uygun olarak onay sürecini dondururken, G.Kıbrıs ve Lüksemburg gibi bazı üyeler süreci durdurmayarak AB Anayasasına onay vermiştir.

3.2.3 Ekonomik ve Parasal Birlik

Parasal birlik genel olarak; “Bir grup ülkenin ulusal paralarının değerini sabit kurlar üzerinden birbirlerine bağladıkları ve birlik dışındaki ülkelere karşı paralarını serbestçe dalgalandırdıkları bir sistemdir.”⁷²

Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurucuları daha baştan, topluluğun ekonomik ve siyasal birleşme olundaki başarısının büyük ölçüde ortak ekonomik ve sosyal ve mali politikalar izlenmesine bağlı olduğunun bilincindeydiler. Her ülkenin bağımsız bir şekilde uygulayacağı ekonomik ve parasal politikalar, diğer üyeler üzerinde önemli derecede olumsuz etkiler doğurabilirdi. O bakımdan ekonomik birleşme yolunda ileri adımlar atılabilmesi için parasal birleşme alanında da ortak politikalar benimsenmesi gerekiyordu.

⁷² Özgür Tonus, **Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye**, 1. Basım, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2000, s.2

Parasal birlik ortak makro ekonomik hedeflere ulaşılabilmesi için politikaların birlikte uygulandığı bir para alanını ifade etmektedir. Werner Raporunda da belirtildiği gibi, parasal birliğin sağlanması için üç koşul gerekmektedir:

- Birliğe katılan bütün para birimlerinin tam konvertibilitesi sağlanmalıdır
- Sermaye hareketlerinin tam liberalizasyonu ile bankacılık ve diğer mali piyasaların entegrasyonu sağlanmalıdır.
- Paraların değerlerindeki dalgalanma marjları kaldırılmalı ve kurlar geri dönülemez şekilde sabitleştirilmelidir.

Ekonomik birlik ise parasal birlikle bağlantılı olarak kısıntısız bir ortak pazarı ve onun düzenli çalışması için gerekli olan kuralları ifade etmektedir. Bu anlamda ekonomik birliğin dört temel unsuru şu şekilde sıralanmaktadır:

- Kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşabildiği tek Pazar olmalıdır.
- Piyasa mekanizmasını kuvvetlendirmeye yönelik rekabet politikası uygulanmalı ve diğer önlemler alınmalıdır.
- Yapısal değişimi ve bölgesel kalkınmayı amaçlayan ortak politikalar uygulanmalıdır
- Bütçe politikaları konusunda bağlayıcı kuralları da içeren makro ekonomik politikalarda koordinasyon sağlanmalıdır.⁷³

Bununla birlikte topluluk kurulduğu zaman üye ülkeler henüz ortak bir para politikası izlemeye hazır durumda değildiler. Başka bir deyişle bütçe, para ve maliye politikası gibi alanlarda egemenlik haklarını kısmen de olsa topluluğa devredecek bir anlayışa sahip bulunmuyorlardı. O nedenle böyle bir yola gitmek yerine parasal istikrar, dış denge, fiyat istikrarı ve tam çalışma gibi konuları, ulusal ekonomi politikalarının

⁷³ Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**, 1.Basım, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1991, s.73-74

ortak amaçları olarak benimsemeyi tercih ettiler. Ancak zaman geçtikçe, diğerk ekonomik konularda olduğu gibi, parasal alanda da ortak politikalar izlemenin Avrupa'nın bütünüleşmesinde zorunlu bir koşul olduğu daha iyi anlaşılıyordu. Bu amaçla önce Avrupa Para Sistemi (EMS) diye adlandırılan bir sistem uygulamaya koydular. 1979 martında kurulan Avrupa Para Sistemi, topluluk ülkeleri arasında parasal birlik yolunda sağlanan önemli bir ilerlemedir.

EMS'nin temeli Avrupa Para Birimi – ECU'ye dayanıyordu.ECU para sepeti tekniğine göre oluşturulmuş bir hesap birimi idi. Üye ülke paralarının, ekonomik ağırlıklarına göre belirlenen miktarlarının bir araya getirilmesinden oluşuyordu. ECU, Avrupa Para Sistemi'nin diğerk önemli bir kuruluşu olan Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (EMCF) tarafından çıkartılıyordu. Bu kuruluş bugünkü Avrupa Merkez Bankasına dönüştürülmüştür.

Uluslararası parasal istikrarı sağlamada, özellikle ilk yıllarda başarılı olan Bretton Woods sisteminin istikrarın sağlanması açısından yeterli olacağı beklentisi, Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Antlaşmayı hazırlayanların (Roma Antlaşması) parasal politikalarda, sınırlı bir diyalogun ötesinde bir yaklaşıma yer vermemelerine neden olmuştur.

1969 yılında yayımlanan Barre Raporu önemlidir. Rapor, üye ülkelerin ekonomi politikalarında daha fazla işbirliğini ve daha yakın parasal işbirliğini önermiştir. Aralık 1969'daki Lahey Zirvesinde, üye devlet liderleri, Ekonomik ve Parasal Birliği Avrupa entegrasyonunun resmi hedefi haline getirmeyi kararlaştırmıştır. O dönemin Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner başkanlığında oluşturulan bir gruba, Ekonomik ve Parasal Birlik hedefine ilişkin bir Rapor hazırlama görevi verilmiştir.

Werner Grubu nihai raporunu Ekim 1970' de tamamlamıştır. Rapor, tam bir ekonomik ve parasal birliğin, 3 aşamalı bir plan dahilinde 10 yıl içinde gerçekleştirilmesini tasarlamıştır. Rapor ayrıca, ekonomi politikalarının koordinasyonunun güçlendirilmesi ve ulusal bütçe politikaları konusunda temel ilkelerin belirlenmesini tavsiye etmiştir.

Mart 1971' de Werner Raporunda tavsiye edilen bazı temel hususlarda uzlaşma sağlanamamasına rağmen, üye devletlerin tamamı, Ekonomik ve Parasal Birliğin 3 aşamada gerçekleştirilmesini ilke olarak onaylamışlardır. Ulusal paraların dalgalanma marjlarının daraltılmasını içeren birinci aşama, sürdürülmesi konusunda herhangi bir bağlayıcılık olmadan, denenmek üzere başlatılmıştır.

Ağustos 1971' de, Bretton Woods sisteminin çöküşü ve ABD Hükümetinin doları dalgalanmaya bırakma kararı, ciddi bir istikrarsızlık dalgası oluşturmuştur. Dolayısıyla, Avrupa paraları arasında belirlenen paritelerin sürdürülmesinde de ciddi sorunlar yaratmıştır. Ekonomik ve Parasal Birlik projesi de aniden duraklama sürecine girmiştir. Mart 1972' de üye devletler, "tüneldeki yılan" kavramını yaratarak parasal bütünleşme girişimlerine taze bir ivme kazandırmışlardır. "Tüneldeki yılan" mekanizması, ulusal paraların ABD Doları karşısında dar bir marj içinde (tünel) dalgalanmasını (yılan) öngörmektedir. Görüldüğü gibi, bu sistemde,

dalgalanma yılı, dalgalanma marjı ise tüneli oluşturmaktadır. Petrol kriziyle birlikte, dolardaki zayıflık ve üye devletlerin ekonomik politikaları arasındaki farklılık nedeniyle, 2 yıldan daha kısa bir süre içinde, "yılan" uygulaması üyelerinin çoğunu kaybetmiş ve sonuçta, Almanya, Benelux ülkeleri ve Danimarka'nın yer aldığı bir "Mark" alanına indirgenmiştir.

1979 yılında, Fransa ve Almanya'nın teşvikiyle, parasal istikrar alanı oluşturma çabaları yenilenmiş ve bir "Avrupa Para Sistemi" kurulmuştur. Sistem, sabit, ancak ayarlanabilir döviz kurları çerçevesine dayandırılmıştır. Birleşik Krallık dışındaki tüm üye devletler, oluşturulan, "döviz kuru mekanizması"na dahil olmuşlardır.

Döviz kuru mekanizmasının dayanağı 3 ilke oluşturmıştır: Döviz kurları, "Avrupa Hesap Birimi olan ECU" karışındaki merkezi kurlar üzerine oturtulmuştur. Döviz kurlarındaki dalgalanmanın, ikili kurlarda %2,25'lik marjı geçmemesi öngörülmüştür. İtalyan Lireti için ise %6'lık bir dalgalanma marjı tanınmıştır. ECU, üye ülke paraların belirli ağırlıklarla katıldıkları bir "sepet" şeklinde hesaplanmaktaydı. Sepette bütün topluluk paraları yer almakta, bu para birimlerinin sepetteki ağırlıkları her ülkenin GSMH' sı, Topluluk ticaretindeki payı, dış ticaret dengesi gibi kriterlerin yanı sıra, kredi mekanizmasının bir aracı olan kısa vadeli parasal destekten yararlanma oranı gibi ekonomik kriterler dikate alınarak hesaplanmaktaydı. Örneğin, sepette, Alman Markı' nın ağırlığı, 0.6242 iken, Lüksemburg Frangı 0.130, Yunan Drahmisi 1.440 ve İngiliz Sterlini 0.087 olarak belirlenmişti.⁷⁴

1985' te İç Pazar programının kabul edilmesiyle, özellikle döviz kurlarındaki değişiklik ve belirsizliğe bağlı olarak oluşan, alış verişlerdeki nisbi olarak yüksek maliyet, parasal birlik sağlanmadan iç pazarın sunduğu potansiyelden tümüyle yararlanılamayacağını giderek bariz şekilde ortaya koymuştur. Bunun ötesinde, bir çok ekonomist, sermayenin serbest dolaşımı, döviz kurunda istikrara ve bağımsız parasal politikaların uzun dönemde uyumlu olmadığı görüşünde ileri sürmüştür.

1988 yılının Haziran ayında, Hannover Avrupa Zirvesi, ekonomik ve parasal birlik konusunu incelemek üzere, Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors

⁷⁴ Avrupa Parasal ve Ekonomik Birliği, <http://www.ekonomist.8m.net/m8.html>, (23 Ocak 2008)

başkanlığında bir komite oluşturmuştur. Komitenin 1989' da sunduğu raporda, ekonomik ve parasal birliğin 3 aşamada tamamlanması önerilmiştir. Rapor, "ekonomik politikalarda daha fazla koordinasyon, ulusal bütçe açıklıklarının büyüklüğü ve finansmanı ve birliğin para politikasından sorumlu yeni ve tamamen bağımsız bir kurum" dan oluşan 3 ihtiyacı vurgulamıştır.

4.2.3.1 Delors Raporu

EPB'nin nihai hedef olarak tanımı ve aşamalı olarak gerçekleştirileceği Werner Raporu'nda yer almış, ancak her aşamanın neler olduğu, bir sonraki aşamaya nasıl geçileceği ve sonuca hangi yolla ulaşılabileceği net bir şekilde belirtilmemiş, ayrıca kurumsal sorunlar da detaylı olarak ele alınmamıştır. Bu eksiklikler nedeniyle EPB süreci işleyememiştir.

Tek Avrupa Senediyle ise tek Pazar hedefine ulaşılması kolaylaştırılmaya çalışılmış, bu amaçla da hızlı, etkin ve demokratik bir karar alma mekanizmasını oluşturmayı hedefleyen yapısal reformlar yapılmış, topluluğun ekonomik ve sosyal bütünleşmesinin güçlendirilmesi ve topluluğun mali kapasitesinin EPB çerçevesinde değerlendirilmesi hedeflenmiştir.⁷⁵

Avrupa topluluğu ülkeleri gelişimin daha hızlı ve sağlıklı bir yapıda ilerleyebilmesi için Hollanda'nın Maastricht şehrinde yapılan toplantıda önemli kararlar almışlardır. Bu toplantı ile ekonomik birliğin tek para birimi kullanımı ile tamamlanması öngörülmüştür. Dönem başkanı Jacques Delors tarafından hazırlanan rapor Maastricht anlaşmasıyla kabul edilmiştir.

Delors Raporu temelinde, 1989'daki Madrid Zirvesi'nde, ekonomik ve parasal birliğin ilk aşamasının başlatılması kararlaştırılmıştır. Rapora göre tek para aracılığı ile istikrarlı bir para sahası yaratabilmenin üç temel koşulu bulunmaktadır.

⁷⁵ Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, s.72-75

Bunlar;

1. Ulusal paraların geri dönülemez biçimde konvertibilitesinin sağlanması ,
2. Sermaye hareketlerinde tam liberalizasyonun sağlanması, banka ve finans sektörünün bütünleşmesine yönelik düzenlemelerin sağlanması ,
3. Ulusal paralar arasındaki kurların sabitlenmesidir.⁷⁶

Aralık 1989 Strazburg Zirvesi'nde, ekonomik ve parasal birlik için Antlaşmada yapılması gereken değişiklikleri belirlemek üzere bir hükümetler-arası konferansın başlatılması kararlaştırılmıştır. Aralık 1990 Roma Zirvesinde açıklanan hükümetler arası konferansın çalışmaları, Aralık 1991 Maastricht Zirvesi'nde benimsenerek 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Antlaşmasını ortaya çıkarmıştır.

Tek para birimine geçişi öngören Delors Raporu EPB'ye geçişin üç aşamada gerçekleşmesini savunmuştur. Antlaşma, EPB'nin, somut bir takvim dahilinde, birbirini takip eden 3 aşamada, yüzyılın sonunda tamamlanmasını öngörülmüştür.. Buna göre:

* İlk aşama Temmuz 1990' da başlamıştır. Konsey, ekonomik ve parasal yakınlaşma konusunda sağlanan başarıyı değerlendirirken, üye devletler de Antlaşmada yer alan belli yasaklamalara uyum sağlamak üzere gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmek yükümlülüğü altına girmiştir. Burada sözü edilen yasaklamalar, sermayenin dolaşımının engellenmesinin yasaklanmaması; ulusal merkez bankalarının kamu mercilerine ve kamu işletmelerine, overdarf (bankadaki hesap mevcudundan fazla çekme) uygulamalarının yasaklanması; kamu işletmelerinin mali kurumlardan ayrıcalıklı şekilde yararlanmasına ilişkin düzenlemelerin yasaklamasından oluşmaktadır. Böylece topluluk içinde fiyat istikrarı, dengeli büyüme, yüksek istihdam, dış denge ve hayat düzeyinin yükseltilmesi sağlanabilecek, bunun için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

⁷⁶ Vural Fuat Savaş, **Çağımızın Deneyi Euro**, 2.Basım, İstanbul: Siyasal Kitabevi, 1999, s.29

12 Mart 1990 tarih ve 90/141/EEC numaralı Konsey kararıyla, ekonomik ve parasal birliğin ilk aşamasında ekonomi politikalarının ve performansların aşamalı olarak yakınlaştırılmasının sağlanmasına ilişkin kurallar ortaya konmuştur.

* İkinci aşamaya 1 Ocak 1994 tarihinde geçilmiştir. Üye devletler, ekonomi politikalarının yakınlaştırılması konusunda önemli gelişme sağlamak durumundaydı. Kamu finansmanı konusunda, somut fakat bağlayıcı olmayan kurallar kabul edilmiştir; kamu maliyesi konusunda yeni bir izleme mekanizması getirilmiştir ve bu izleme sistemi Komisyon tarafından yürütülmüştür. Parasal politikaların koordinasyonu Avrupa Para Enstitüsünün kurulmasıyla kurumsallaştırılmıştır. Enstitü'nün görevi, ulusal merkez bankaları arasında koordinasyonun güçlendirilmesi ve tek bir paranın piyasalara tanıtılması süreci için gerekli hazırlıkların gerçekleştirilmesi olarak kararlaştırılmıştır.

* Üçüncü aşama; Ekonomik ve Parasal Birliği işaret ettiği için, üçüncü aşamaya geçiş, Antlaşma ile ortaya konan objektif kriterlere dayalı bir dizi üst düzey ve sürekli nitelikli yakınlaşma düzenlemelerinin başarılmasını gerektirmektedir. Bütçe kuralları, bağlayıcı olup, bu kurallara uymayan üye devletler için yaptırımlar söz konusudur. Bu aşamada, tek bir parasal politika söz konusu olup, parasal politikalar, ulusal merkez bankaları ile Avrupa Merkez Bankasının oluşturduğu Avrupa Merkez Bankaları Sistemine (ESCB) bırakılmıştır. ESCB, Avrupa Para Enstitüsü'nün yerini almıştır.⁷⁷

⁷⁷ Avrupa Birliği Tek Parası Euro, Ekonomik Forum, Aralık 2001, <http://www.alomaliye.com/euro.htm>, (13 Haziran 2006), s.6

4.2.3.2 Maastricht Kriterleri

7 Şubat 1992 tarihinde Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanarak 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği anlaşmasında (Maastricht) anlaşması ekonomik ve parasal birliğin aşamaları (EPB) bu aşamalarda izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ve bu politikaların uygulanması için gerekli kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde EPB'nin gerçekleştirilmesi doğrultusunda üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesini teminen, bazı makro büyüklükler açısından "Maastricht" kriterleri olarak adlandırılan yaklaşma kriterleri tespit edilmiş ve bunlara uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir. Bu anlaşma ile AT'ye üye ülkelerin oluşturdukları EPB'ye "Avrupa Birliği" adı verilmiştir.

Anlaşma kademeli olarak gerçekleştirilmesi planlanmış üç önemli yenilik içermektedir. Bu yenilikler şöyle sıralanabilir:

1. Ekonomik ve Parasal Birlik (Birlik, ekonomi politikalarının yakınlaştırılmasını ve 1999 yılında AMB ile tek paranın oluşturulmasını öngören kesin bir takvim öngörmektedir.)

2. Avrupa vatandaşlığı (AT vatandaşlarına Avrupa Parlamentosu ve mahalli seçimlerde seçme ve seçilme hakkı verilmektedir.)

3. Ortak güvenlik ve Dış Politika (Topluluğun gerek kendi içinde gerek üçüncü ülkeler karşısında işbirliğini gerçekleştirmesi ve adalet mekanizmasını ortak hareket ettirmesi öngörülmektedir.⁷⁸

Maastricht Zirvesinde alınan kararlar uyarınca, EPB'nin koşul ve aşamaları belirlenmiş, topluluk içinde tek para kullanılması ve ortak bir AMB kurulması kararı alınmıştır.

⁷⁸ Karluk, s.63,64

EPB'nin 3.aşamasına geçmeden sağlanması gereken ölçütler şöyle belirlenmiştir:

1.Enflasyon: Enflasyon oranı en düşük 3 üye ülke enflasyon ortalaması %1.5'den fazla olmamalıdır. Enflasyon kriteri ulusal tanımlardaki farklılıklar göz önünde bulundurularak karşılaştırılabilir bazlı bir tüketici fiyat endeksi aracılığıyla ölçülmektedir. Bu kapsamda üye ülke istatistik kuruluşları iş birliği yaparak bir uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksi oluşturmuş ve bu endeks 1997 yılından beri kullanılmaktadır.

2.Bütçe Açığı: GSYİH'nin %3'ünü aşmamalıdır. Bütçe açığı ve kamu borçlanmasında kastedilen kamu ticari faaliyetleri hariç merkezi devlet, yerel yönetimler ve sosyal güvenlik fonlarıdır. Aşırı kamu açığı EPB ülkelerinin EURO alanında enflasyonist baskıya yol açabilecek derecede borçlanmaktan kaçınmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

3.Kamu borçları: GSYİH'nin %60'ını aşmamalıdır.

4.Faiz Oranı: 12 aylık dönemde en iyi performans gösteren 3 ülke oranından en çok %2 fazla olmalıdır. Faiz oranlarındaki farklılık nedeni ile devlet tahvilleri ve benzeri menkul kıymet bazında ölçülmektedir. Kriterin değerlendirilmesinde 10 yıllık devlet tahvillerinin getirisi kullanılmaktadır.

5. Döviz Kuru: Ülke parası devalüe edilmeksizin en az 2 yıl döviz kuru mekanizması normal dalgalanma bandı içinde kalmalıdır.⁷⁹

Maastricht anlaşması ile getirilen hükümler üye ülke Merkez Bankalarının bağımsızlığı konusunu da ele almaktadır. Bu konuya ilişkin olarak Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmanın 107.maddesinde "Avrupa Merkez Bankası (AMB), ulusal merkez bankaları ve bunların karar alma organlarında görev yapan kişiler, bu Anlaşma ve Avrupa Merkez Bankaları sistemi statüsü tarafından kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken Topluluk kurum ve

⁷⁹ Cihan Dura ve Hayriye Atik, **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**, 1.Basım, Ankara: Nobel Yayınları, 2000, s.97,98

organlarından, üye devlet hükümetlerinden veya herhangi bir başka makamdan talimat istemez ve almaz. Topluluk kurum ve organları ve üye ülke hükümetleri, bu ilkeye riayet etmeyi ve AMB'nin veya ulusal merkez bankalarının karar alma organlarının üyelerini, görevlerini yerine getirirken etkileme girişiminde bulunmamayı taahhüt eder.” Hükümlerine yer verilmiştir.

Enflasyonla ilişkin olarak Avrupa Topluluğu'nu kuran anlaşmanın 121.maddesinde öngörülen yakınlaşma kriterlerine ilişkin protokolün 1.maddesinde, “Enflasyon, ulusal tanımlardaki farklılıklar göz önünde bulundurularak karşılaştırılabilir bazlı bir tüketici fiyat endeksi aracılığıyla ölçülür” hükmü yer almaktadır.

Bu kapsamda Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT) üye ülke istatistik kuruluşları ile işbirliği yaparak bir uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksi (HICP) oluşturmuş ve bu endeks 1997 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. HICP üye ülkelerdeki TÜFE oranları için karşılaştırılabilir bir standart sağlamaktadır.

Yine, faiz oranlarına ilişkin olarak Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmanın 121.maddesinde öngörülen yakınlaştırma kriterlerine ilişkin protokolün 4.maddesinde “Faiz oranları ulusal tanımlamalardaki farklılıklar göz önünde bulundurularak, devlet tahvilleri ve benzeri kıymetler bazında ölçülür” hükmü yer almaktadır. Faiz oranlarına ilişkin yakınlaşma kriterinin değerlendirilmesine , 10 yıllık devlet tahvillerinin getirisi kullanılmaktadır. Bu kapsamda söz konusu tahvillerin faiz oranlarının 12 aylık dönemler itibarıyla ortalamaları alınmaktadır.

Devlet bütçesi ile ilgili maddeye baktığımızda devlet bütçesi ile ilgili veriler “aşırı kamu açığı prosedürü” kapsamında değerlendirilmekte ve ulusal muhasebe standartları bazında hesaplanmaktadır. Kamu açığı; Aşırı Kamu Açığı Prosedürüne ilişkin Protokolün ikinci maddesi uyarınca genel devletin net borçlanma gereğini ifade etmektedir. “Genel Devlet” terimi ile, ticari faaliyetleri hariç, merkezi devlet, yerel yönetimler ve sosyal güvenlik fonları'nın kastedildiğine yukarıda değinmiştik. Aşırı kamu açığı prosedürüne ilişkin hükümler Ekonomik ve parasal birliğe katılan ülkelerin EURO alanında enflasyonist baskıya yol açabilecek derecede borçlanmaktan kaçınmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

3.2.4 EURO ve Bankacılık Sistemi Üzerinde Etkileri

2002 yılında Euro'nun piyasaya çıkartılmasıyla başlayan Avrupa'da tek para biriminin kullanımı, her alanda olduğu gibi bankacılık alanında da önemli etkiler yaratmıştır.

Avrupa'da parasal birliğin önemli etkilerinden bir tanesi etkinliği arttırması ve karşılaştırmayı kolaylaştırmasıdır. Tek para birimiyle ifade edilen tüm mallar piyasada rekabetçi ortamın gelişmesinde katkıda bulunacak ve fiyatlarda bir düşme oluşabilecektir. Döviz kurlarında oluşacak istikrar piyasanın geleceğe bakış açısından faydalı olacaktır. Uzun vadeli yatırımlarda döviz kuru istikrarı ile artış beklenebilir.

Bunun yanı sıra kur farkının ortadan kalkmasıyla AB'ye yapılan ihracat ve ithalatta ulusal paraların birbirine dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkan işlem maliyetlerinde önemli tasarruf sağlanacaktır.⁸⁰

Parasal birlik bankalar arası rekabeti arttıracak ve artan rekabet ile buna karşı koymaya çalışan firmalar sermaye yapılarını güçlendirecekler, birleşecekler ve yeni stratejiler izleyeceklerdir.

Tek para birimi uygulamasına geçilmesinin Avrupa bankacılık sistemi üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı birtakım etkilerinin olması kaçınılmazdır. Bankaların faaliyet gösterdikleri makroekonomik ortam değişeceğinden özellikle parasal birliğe geçişin ilk yıllarında bazı belirsizliklerin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğu da önceden öngürülebilir bir gerçek olarak ortada durmaktaydı.

Son yıllarda Avrupada'ki yerel bankacılık sistemi, bazı yasal düzenlemelerin gevşetilmesi, sermaye üzerindeki birçok sınırlamanın kaldırılması ve tek piyasaya geçiş çabaları dahilinde rekabeti arttırıcı birtakım baskılarla karşılaşmaktadır. Bu baskıların sonucunda bankaların halihazırda faiz oranı marjları ve karlılık oranları azalmıştır. Bu gelişmeler karşısında maliyetlerini düşürmede ve gelirlerini arttırmada çoğu zaman başarısız olmuşlardır. Yerel para birimlerinin sağladığı avantajlar, kanuni sınırlamalar,

⁸⁰ Muzaffer Alacaoğulları, **Euro, Ekonomik ve Parasal Birliğin Son Durumu Avrupa Birliğinde Siyasi Birliğe Doğru**, 2.Basım, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 2001, s.39

esnek olmayan sermayedarlık yapıları, güçlü geleneksel ve kültürel ilişkiler Avrupa bankalarının birleşmeye karşı direnç göstermelerinde etkili olan başlıca faktörler olarak göze çarpmaktadır.

Diğer taraftan tek paraya geçiş de rekabeti arttırıcı bir başka faktör olmuştur. Ortak paranın kur riskini ortadan kaldırıp ülkeler arasındaki faiz oranlarını birbirine yaklaştırarak finansal hizmetlerde ülke sınırlarını ortadan kaldırması beklenmektedir. Özellikle farklı ülkelerdeki bankalar tarafından önerilen faizlerin kolay karşılaştırılabilir hale gelmesi ve şeffaflığın artmasının faiz oranı marjları üzerindeki baskıları daha da arttırması beklenebilir. Ayrıca tek paraya geçişle birlikte, pazara girişte karşılaşılan birçok ekonomik engelin önemi nispeten azalmıştır.

Geçiş sürecinde müşterilerin parasal birliğe ilişkin danışmanlık taleplerinin artması, bilgisayar sisteminde gerçekleşecek değişiklikler, personelin eğitim ihtiyacının ortaya çıkabilecek olması, bankalara bazı ek masraflar getirecektir. Avrupa'da birçok para biriminin ortadan kalkacak olmasıyla şirket ve sanayi bazında döviz işlemlerine olan talebin düşmesi nedeniyle kurumsal bankalar ve yatırım bankalarınınca verilen nakit yönetimi hizmetleri talebi azalabilecektir. Dolayısıyla tek para birimine geçilmesiyle birlikte bankalar bazı gelir kaynaklarını kaybedeceklerdir.

Avrupa'da bireysel bankacılık hizmetleri veren ve yerel faaliyet gösteren banka sayısının olması gerektiği seviyenin çok üstünde olması nedeniyle sermayesi ve verimliliği yeterli olmayan birçok banka rekabet artışına karşı koyacak kadar güçlü değildir.

Ortak paraya geçilmesi ile birlikte ortaya çıkacak doğrudan masraflar ve rekabetteki artış banka karları üzerindeki aşağı doğru baskıyı arttırarak bir yeniden yapılanma sürecinin yaşanmasına yol açabilecektir. Bu nedenle önümüzdeki yıllarda Avrupa bankacılık sistemi bazı radikal değişimler geçirmeye devam edecektir. Bu açıdan önümüzdeki dönemde, Avrupa bankalarının artan rekabete nasıl tepki gösterdiklerini ve göstereceklerini incelemek oldukça önem kazanacaktır.

Bankaların artan rekabet karşısında değişik stratejiler uygulamaya yönelmeleri beklenmektedir. İlk olarak verimliliklerini arttırarak, giderlerini düşürmeye çalışacaklardır. 1990'lı yıllardan önce yapılan serbestleşme hareketleri sonrasında bir miktar verimlilik artışı sağlandıysa da, Avrupa bankacılık sisteminin, bu açıdan iyi bir konumda olduğunu söyleyebilmek zordur. Artan rekabet karşısında verimliliği yükseltebilmek için bankalar birleşmeler ve satın almalar yollarına gidebileceklerdir. Küçük ve orta ölçekli yerel kurumlarda birleşmelerin hızlanmasının ve sınır ötesi birleşmelerinin gündeme gelmesinin sektörde faaliyet gösteren kurum sayısını azaltması, ekonomik hizmet ağlarını genişletmesi, daha iyi ve verimli hizmet verilmesi ile müşterilere bölgesel, uluslar arası ve global piyasalara erişebilme olanaklarının sağlanması gibi birçok olumlu etkinin görülmesi beklenebilir. Bankalar arasındaki birleşmeler artacağı için kurum ve şube sayısının azalması ve mali kurumların ortalama büyüklüklerinde hissedilir bir atış olması beklenmektedir. Olası bileşmelerle birlikte bankacılık sektöründe istihdam hacminde azalma olması da ortaya çıkacak muhtemel etkilerden biri olacaktır. Ancak Avrupadaki iş kurumlarının katı olması, yüksek ölçüdeki sendikalaşma ve devletin bu sektördeki ağırlığı banka birleşmelerinden beklenen tasarrufu azaltabilecektir. Ancak söz konusu engeller aşıldığı takdirde, sağlanabilecek potansiyel verimlilik artışı çok yüksek olacaktır.

Avrupa'daki büyük şirketler Avrupa çapında bankacılık hizmetleri talep etmektedirler. APB ile birlikte orta ve küçük ölçekli firmaların da bu tür hizmetler olan taleplerini arttırmaları beklenebilir. Ayrıca bireysel müşterilerde de aynı yönde bir eğilimin gerçekleşmesi ortaya çıkabilecek diğer bir gelişmedir. Dolayısıyla güçlü yerel bankalar ve diğer ülkelerdeki pazar paylarını genişletmek isteyen Avrupa bankaları arasında bu alanda ciddi bir rekabet yaşanacaktır.

Kurumsak bankacılık açısından incelendiğinde parasal birlik içerisinde farklı para birimlerinin ve dolayısıyla kur risklerinin ortadan kalmasıyla uluslar arası büyük mali kuruluşların Euro piyasasına girmesinin önünde birçok engeline ortadan kalkması kaçınılmaz bir beklenti durumunda olmuştur. Genel olarak kurumsal bankacılıkta rekabet daha ziyade fiyat, geniş bir dağıtım ağına erişebilme ve coğrafi yaygınlık gibi

faktörlerde etkilenmektedir. Ortaya çıkabilecek birleşme ve satın almalar piyasadaki firma sayısının azalmasına ve bazı alanlarda yoğunlaşmanın artmasına yol açabilecektir.

APB dışındaki bankaların APB alanı içinde ihtiyaç duyacağı muhabir banka sayısının azalacak olması muhabir bankacılık alanında da rekabetin artmasına yol açabilecektir. Avrupa'daki birçok banka diğer bankaların müşterilerine yapılacak olan ödemeler dahil temel elektronik bankacılık hizmetlerinin sunulabilmesi için bu alanlarda konsorsiyumlar kurma yoluna gidebilir.⁸¹

Bunların yanında tek para birimi kullanımı ile ortak bir ödemeler sistemi gereği ortaya çıkmıştır. Bu gereklik fon transfer sistemi olan Trans European Automated Realtime Gross Settlement Express Transfer System (TARGET) ile yerine getirilecektir.

Bilindiği gibi parasal birliğin amacı, üye ülkeleri ortak para politikasının uygulandığı bütünleşmiş bir para piyasası içinde toplamaktır. Böylesine geniş bir coğrafi alana yayılmış para piyasasında bankacılık işlemlerinin ve bankalar arası borç alacak işlemlerinin vakit kaybetmeden eşanlı olarak ve süratle yapılması gerekmektedir. Bu nedenle parasal birlik ortak bir ödemeler sistemi kullanılması gereğini de beraberinde getirmektedir. Tek para sistemine geçiş hazırlıkları yaparken bu ihtiyacı karşılayacak bir sistem geliştirilmiştir.⁸²

Avrupa Merkez Bankası bünyesinde yer alacak ve sadece Euro cinsinden yapılan işlemlerde kullanılacak olan Target sistemi gerek interbank gerekse tüm bireysel ve kurumsal ödemeler için kullanılacaktır. Target 15 ülkede ulusal elektronik ödeme sistemlerinin bağlanması suretiyle oluşturulmuştur.⁸³

1 Ocak 1999 tarihinde EPB'nin üçüncü ve son aşamasına geçilmesiyle birlikte AMBS ile Avrupa bankacılık sistemini ilgilendiren tüm sınır ötesi para transferlerinin yurtiçi transferler kadar hızlı, güvenli ve daha düşük maliyetli olarak gerçekleştirilmesi

⁸¹ Defne Ata ve H.Serkan Silahşör, **Parasal Birlik**, Avrupa Birliği ve Türkiye, 1.Basım, Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1999, s.79-84

⁸² Savaş, s.66

⁸³ Ebru Gökgönül ve Pelin Ataman, Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik, **Bankacılar Dergisi**, No.9, (Temmuz 1998), s.130-132

amacıyla yeni bir ödeme sistemi olan Target, AMB bünyesinde yer almakta ve sadece Euro cinsinden yapılan işlemler için geçerli olmaktadır. Target sistemi yalnızca büyük boyutlu Euro işlemlerinde kullanılacağı için ufak bankalar ve şirketler diğer büyük bankaların elektronik bankacılık hizmetlerinden faydalanmak durumunda kalabileceklerdir. Şirketlerin sınır ötesi faaliyetleri arttıkça, Euro cinsinden yapacakları işlemler için banka aracılığına daha az sıklıkla başvurmaları ve daha gelişmiş hazine yöntemi teknikleri uygulamaları toptan para transferi piyasasında da rekabeti arttırabilecektir. Bu tür rekabetten en çok geleneksel yerel para birimleri cinsinden muhabir bankacılık hizmetleri sunan bankaların etkilenmesi beklenmektedir. Söz konusu bankalar bu hizmetleri daha düşük maliyetle ve daha verimli bir şekilde sunabilecek büyük uluslar arası bankalarla rekabet etmekte zorlanabileceklerdir. Sistemde gerek bankalar arası gerekse de tüm bireysel ve kurumsal işlemler aynı gün içinde gün sonu mutabakatı sağlanarak sonuçlandırılmaktadır.⁸⁴

TARGET Sisteminde bir ödeme şekli aşağıdaki şeklide gerçekleşmektedir;

1. Ödemeyi yapan kredi kurumu, ödemeyi kendi ülkesinin Merkez Bankası'nın RTGS sistemine göndermektedir.
2. Merkez Bankası ödemeye almasını takiben gerekli kontrolleri yapmakta ve ödeme tutarını gönderen kurumun hesabından düşerek alıcı Merkez Bankası'na alacak kaydetmekte ve alıcı Merkez Bankası'na ödemeyi göndermektedir.
3. Alıcı Merkez Bankası, gerekli kontrolleri yaptıktan sonra, ödeme tutarını alıcı kredi kurumuna alacak kaydetmekte ve gönderen Merkez Bankasının hesabını tutar kadar borçlandırmakta ve ödemeyi alıcı kredi kurumuna göndermektedir.
4. Alıcı Merkez Bankası mesajın alındığına dair teyit mesajını ödemeyi yapanın Merkez Bankası'na göndermektedir.⁸⁵

Target sistemine 5000'in üzerinde kredi kurumu doğrudan katılmaktadır.⁸⁶ Farklı ülkelerdeki para piyasaları arasında bağlantı sağlanması açısından Target,

⁸⁴ Gökgönül ve Ataman, Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik, **Bankacılar Dergisi**, No.27, (Aralık 1998), s.130

⁸⁵ Can Okay, Target Sisteminin Tanıtımı, **Bankacılar Dergisi**, Sayı.24, (Mart 1998), s.57

APB'nin önemli bir unsurudur. Kısacası piyasaların entegrasyonunu ve faizlerin yakınlaşmasını destekleyecek olan sistem, parasal birliğe üye ülkelerde bulunan ulusal ödeme sistemlerinden ve bu sistemleri birbirine bağlayan merkezi bir sistemden meydana gelmektedir.

Tek paraya geçiş ile birlikte, parasal birliğe mensup üyeler arasındaki yasa ve düzenleme farklılıklarından doğan masrafların artma ihtimali yüksektir. Bu konuda hükümetler söz konusu düzenlemelerin uyumlaştırılması hususunda mali kurumların artan baskısı ile karşı karşıya kalabileceklerdir. Bu nedenle parasal birliğe dahil ülkelerde mali sektöre ilişkin yasa ve düzenlemelerin yakınlaştırılmasına yönelik çalışmaların daha da yoğunlaşmasını beklemek mümkündür.

Buna ilave olarak bankaların karlarını arttırmak amacıyla yeni alan ve ürünlere yönelmeleri beklenebilecek bir gelişmedir. Bu tür bir eğilime Avrupa bankacılık sisteminde halihazırda rastlanmaktadır. Euro cinsinden menkul kıymet ihracında meydana gelecek artışla birlikte menkul kıymet ihraç edenlerin aracılık hizmetlerinde parasal birlik üyesi ülkelere kurumlara tercih edecek olmaları Avrupa bankalarının lehine bir gelişme olarak görülebilir. Ancak yatırım bankacılığı alanı büyük altyapı ve kaynak gerektirdiğinden bu alanda global rekabetin daha yoğun olacağı beklenmektedir. Büyük bankalar bankacılık kesimi aracılığıyla yapılan finansman hizmetlerinde ortaya çıkabilecek talep azalmasına karşı önlem olarak emeklilik fonları ve sigorta şirketleriyle çeşitli ortaklıklar kurarak risklerini dağıtmaya çalışacaklardır.

Tüm bu gelişmeler sonucunda Avrupa mali hizmetler sektöründeki mevcut sermayenin bir kısmı çekilecek, geri kalanında da birleşmeler yaşanabilecektir. Bu durumun piyasadaki ufak bankaların satın alınması veya kapanması şeklinde yavaş ve kademeli bir şekilde gerçekleşmesi piyasada bozucu etki ortaya çıkarmayabilecektir. Ancak birleşme süreci devam ettikçe, piyasadaki kurumların giderek büyüyecek olması, muhtemel bir banka iflasının piyasadaki bozucu etkisini arttıran bir faktör olabilecektir.

⁸⁶ Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 6.Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2002, s.303

Yoğunlaşacak rekabet ortamı ve ortaya çıkacak yeniden yapılanma süreci sağlıklı bir bankacılık sistemi için otoriteler tarafından bazı önlemler alınması zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Mali açıdan sıkıntı yaşayabilecek bankaların kurtarılma beklentisi, bankacılık sisteminde riskli uygulamaları teşvik edici olabilecektir. Zor durumda kalacak bankaların kurtarılması yoluna gidilmesi, kısa vadede parasal birlik üyesi ülkelerin ‘‘İstikrar ve Büyüme Sözleşmesi’’nden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirirken ellerinde kalan kaynakların sınırlı olacağı da dikkate alındığında, kuvvetli bir ihtimal olarak görülmektedir. Ancak birleşme sürecinin sonunda piyasada az sayıda ve iflas etmesi ağır sonuçlar doğurabilecek derecede büyük uluslar arası mali kurumlar kalacaktır. Birden fazla mali otoritenin bulunduğu çok uluslu bir ortamda, bir kurtarma operasyonunun organizasyonunun oldukça kapsamlı ve zor olması beklenebilir. Bu durumun bankacılık sektörü tarafından doğru bir şekilde algılanması, bankaların aşırı riskli faaliyetlerde bulunmalarını engelleyici bir faktör olabilecektir.⁸⁷

Birincisi, Euro ile bankacılık sistemindeki liberalleşme akımı giderek artacaktır. Bu liberalleşme çerçevesinde sisteme girişlerin fazlalaşmasını beklemek, bu fazlalaşmanın da rekabeti getireceğini düşünmek yanlış olmayacaktır.. Ancak, bu serbestleşme piyasa kurallarına da daha fazla uyumu beraberinde getirecektir. Sağlıklı ve konulan kurallara uygun bankacılık finansal istikrarın da teminatı olacaktır. Böyle bir bankacılık sistemi ise mevcut bankaların harmonizasyonunu sağlayacak, bundan ise kuşkusuz müşterileri yararlanacaktır.

İkinci etki, uluslararasılaşmada kendini gösterecektir. Global vizyonu olan, Avrupa para sistemine daha iyi uyum sağlayan ve her türlü finansal aracı sunan bankacılık uluslararası düzeyde kendine yer bulabilecektir. Üçlü bir kur rejimine dayalı uluslararası parasal sistem, büyüklüğü, stratejisi ve araçları global düzene uygun bankaları üstlere taşıyacaktır. Aksi ise mahalli banka sayısının artışı ve küçük bankaların bölgesel iş yapması gibi bir durumu ortaya çıkaracaktır.

Euro'nun sistemde kullanımının artması bankacılık sisteminde de bilgi teknolojisinin etkin ve geniş kullanımını beraberinde getirecektir. Bilgi teknolojisini

⁸⁷ Ata ve Silahşör, s.79-84

yaratacak alt yapıya sahip olmayan bankalar mevduat toplama, kredi verme ve müşterilerini gelişmiş bankacılık hizmetlerinden yararlandırma olanağına sahip olmayacak veya bu hizmetleri daha maliyetli yerine getirecektir. Bir çok Avrupa ülkesinde bilgi teknolojisine tam anlamı ile geçememiş banka mevcuttur. Bunların, bilgi çağının gereğini yerine getirmemeleri halinde rekabetçi ortamda şansları çok azdır.

Dördüncü bir etki de, bankaların yönetim kademelerinde ve stratejilerinde kendini gösterecektir. Rekabeti artmış, teknolojik alt yapısı güçlü bir bankacılık sisteminde, bir adım ötede olabilmek kaliteli yönetici ve yönetim metodları ile geçerlidir. İyi, yetenekli, tecrübeli, bilgili ve rekabetçi ortamda çalışmaya alışmış yöneticileri istihdam eden bankalar kazanacaktır. Ayrıca, giderek artan yönetim ilkeleri, teorileri ve uygulamalarını izlemek banka yöneticilerinin görevi olacaktır.

Beşinci etki, menkulleşme dediğimiz seküritizasyon olgusu bankacılık sektöründe kendini iyice hissettirecektir. Banka aktiflerinde menkul değerlerin ağırlığını artırması yanında mevduat sahipleri ile kurumsal yatırımcıların rekabeti veya aynı yönde hareketleri bankaların pasiflerini etkileyecektir. Yaşadığımız dönemlerde mevduat sahipleri ve kurumsal yatırımcılar 70'li 80'li ve hatta 90'lı yıllardaki gibi değildir. Geniş bilgi akımı çerçevesinde ve rekabetçi ortamda, çok süratli hareket etmekte ve yönlerini kolaylıkla değiştirmektedir. Bunların yatırım stratejilerinin yönünün Euro'nun sunuluşundan sonra nereye çevrileceğini şu aşamada tahmin etmek zordur. Ancak, bu olgu önümüzdeki dönemlerde kendisini daima hissettirecektir.

Seküritizasyon olgusu, büyük firmaların daha çok menkul değer çıkararak fon bulmasına yardım ederken, bankaların aktifine de küçük ve orta ölçekli firmaların hakim olmaya başlaması sonucunu doğuracaktır. Bu ise bankaları bireysel krediler yanında küçük ve orta ölçekli firmalarla nasıl daha iyi yaşanacağı gerçeğini de ortaya çıkaracaktır. Avrupa'nın önemli özelliklerinden birisi KOBİ'lerin ekonomilerinde hakim unsur olarak yer almalarıdır.

Altıncı bir etki de, banka denetimlerinin daha güçlü, kapsamlı ve sorun önleyici şekilde yapılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim, geçtiğimiz yıllarda, Bank for International Settlements tarafından ortaya konulan "Banka Denetiminde 25 Temel

Prensip" bir çok ülkede hayata geçirilmeye başlanmıştır. Çıkan finansal krizlerin temelinde bankacılık sisteminin yattığı gerçeği; denetimin önleyici ve finansal istikrarı sağlayıcı özelliğine daha önem verilmesine neden olmaktadır. Banka denetimi 2000'li yıllarda geçmişe kıyasla çok daha fazla değişiklik gösterecektir. Bu değişiklikleri yapan ülkelerin bankaları ise uluslararası sistemde avantajlı duruma geçecektir.

Son olarak, artan rekabetin ve değişen dünya koşullarının banka evliliklerindeki artışı da beraberinde getirdiği gerçeğidir. Euro'dan sonra oluşacak Avrupa para sisteminde daha karlı, aktif ve güçlü olmak için devir ve birleşmeler kaçınılmazdır⁸⁸. Bu gelişmeler ışığında maliyetlerin azaltılması zorunluluğu ve azalan gelirlerle birleşme eğilimine girmeyen bankaların piyasadan çekilmesi olasıdır.

3.3 Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda Bankacılığın Gelişimi

Avrupa Topluluğunun temel taşı olan Roma Antlaşmasında parasal konularla ilgili birkaç dağınık ilke dışında, ekonomik ve parasal birlik konusunda önemli bir girişimde bulunulmamıştır. Ancak antlaşmanın bazı maddeleri bankları doğrudan ya da dolaylı olarak çok yakından ilgilendiren konulara değinmektedir. Bu ihmalin gerekçelerini anlamak zor değildir. Üye ülkeler bankalar üzerindeki hakimiyetlerini paylaşmak istememişlerdir. Bunun yanı sıra savaş sonrası dönemde ülke içi faaliyetlerin daha önemli oluşu, yani bankacılıkta uluslar arasılaştırmanın önemsiz kalması, bankaların önündeki engellerin yerleşme hakkı gibi sorunlardan çok sermaye piyasası kurallarından ve kambiyo kontrollerinden kaynaklanması diğer gerçeklerden başlıcalarıdır.⁸⁹ Avrupa Topluluğu kuruluncaya kadar ve kurulduktan sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu için gerekli fonların toplanması, toplanan fonların ihtiyaç duyan kamu ve özel kuruluşlara yönlendirilmesi, ülkelerin iç piyasalarında uluslar arası sermaye hareketlerine kaynak oluşturması ve Avrupa ülkelerinde kaynak kullanımının etkinleştirilmesi ve değişken kurlu kısa süreli fonların, sabit kurlu uzun süreli fonlar şekline dönüştürülmesi, 1958

⁸⁸ Gazi Erçel, Euro'nun Bankacılığa ve Sermaye Piyasalarına Etkileri, Dünya Gazetesi Euro Toplantısı, İstanbul, 27 Kasım 1998, s.1,2

⁸⁹ Mehmet Şükrü Erdem, **Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Önerileri**, 1.Basım, TBB Yayın No.174, Ankara: TBB Yayınları, 1993, s.53

yılları sonlarında Avrupa paraların konvertibilitesinin gerçekleşmesi Avrupa bankalarının faaliyetlerini arttırmalarına sebep olmuştur.⁹⁰ Böylece topluluk bankacılık sektörü'nün gelişmesinde ilk adımlar atılmıştır.

Bankacılık alanında üye ülkeler arasında uyumun sağlanmasına ilişkin çalışmaların başlangıcı 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır. 1960 ve 1962 yıllarında çıkartılan iki direktifle sermaye işlemlerinde şartsız liberalleştirmeye gidilmiştir. 1968 yılında da üye ülkelerin bankacılık sistemleri üzerinde geniş kapsamlı bir çalışma yapılmış ve 1970'li yılların sonunda bu çalışmanın bir sonucu olarak topluluk düzeyinde bankacılığın denetimini ve yasal çerçevesinin problemlerini içeren bir direktif öneri hazırlanmıştır. Ancak bu öneri topluluğa sonradan katılan Danimarka, İrlanda ve İngiltere tarafından reddedilmiştir. Avrupa Topluluğu bankacılık yasası'na yönelik bu başarısız adımdan sonra kademeli olarak ilerleme kaydedilmesine karar verilmiştir.

60'lı yılların sonuna kadar dünya ekonomisindeki istikrarlı büyüme ortamında topluluk içinde de olumlu gelişmeler sağlanmıştır. Bu tarihten sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin dış açıklarının ciddi boyutlara ulaşması, dolara olan güvensizliğin artması sonucu dolar bazına oturtulan Bretton Woods sisteminin çökme aşamasına gelmesi sonucu topluluğa üye ülkelerin kötüye giden uluslar arası para sisteminin olumsuz etkilerine karşı birlikte mücadele etme isteği doğmuştur. Avrupa bankaları 15 Ağustos 1971'e kadar doları fon yaratmak ve kullanmak üzer istikrarlı bir para olarak tercih etmişlerdir. Bu tarihten sonra ise doların altına olan konvertibilitesini kaldırıp doların diğer konvertibl paralar gibi dalgalanmaya bırakılması dolara bağlı ikili kurların oluşmasına ve Avrupa paralarının dalgalanmasına sebep olmuştur. Dolar uluslar arası rezerv para olma özelliğini kaybedince, IMF'nin yarattığı özel çekme hakları (Special Drawing Rights), hesap birimi niteliğinde olmak üzere uluslar arası resmi işlemlerde para birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece Topluluğa ait tek bir para birimine doğru ilk adım da atılmıştır.⁹¹

⁹⁰ Rıza Kandiller, Türk Bankacılık Sektörünün AT Tek Pazarında Rekabet Edebilme Gücü, Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Toplulukları Tek Pazar Prensiplerine Uyum Semineri, İstanbul, 22 Şubat 1989, s.4

⁹¹ Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Bankacılık, Uyumla İlgili Sorunlar**, 1.Basım, İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 1988, s.5

Ekonomik ve parasal birlik alanında büyük bir adım olarak 1973 tarihli konsey direktifi ile bankaların üye ülkeler içinde serbestçe yerleşme ve faaliyete bulunmaları kabul edilmiştir. Bu direktif daha sonra 1979'da Avrupa Para Sistemi'nin (APS) ve Avrupa Para Birimi'nin (ECU) doğuşuna yol açmıştır. Böylece daha önceleri para piyasalarında var olan ve kısa vadeli ekonomik politikaları dengeleme araçları olan Avrupa Para Piyasası (Euro Currency Market), Avrupa Tahvil Piyasası (Eurobond Market), Birleşik Avrupa Kredileri (Syndicated Eurocredits) vb. bu yeni sistemle kurumsallaştırılmıştır. ECU'nun bir referans ve rezerv para olarak topluluk içinde kullanılmaya başlanmasıyla bankalar arası işlemlerin topluluğun ortak para birimiyle yapılması da yaygınlaşmaya başlamıştır. Döviz piyasalarında ECU'nun kullanılmasının yaygınlaştırılmasıyla topluluk bankalarının birbirine olan alacak ve borçlarını ödeyecek bir takas sistemine ihtiyaç duyulmuştur. 1882 yılında ECU takas sistemi kurulmuştur ve bankaların kendi arasındaki transfer işlemlerini yapmalarına imkan sağlanmıştır.

1977'de ilk kez kredi kurumlarının kurulmalarına ve faaliyetlerine ilişkin kanun, tüzük ve idari düzenlemelerin uyumu hakkında Birinci Koordinasyon Direktifi yayınlamıştır. Direktifin getirdiği yenilikler arasında merkezin bulunduğu ülke denetimi, izin zorunluluğu, karşılık esasını sayabiliriz. Bu direktif ileride daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Bankacılık sektörünü temelde düzenleyen birinci bankacılık direktifini değiştirmeye yönelik İkinci bankacılık direktifi önerisi 1988 tarihinde yayınlanmıştır. Daha sonra gerçek bir Avrupa bankacılık yasası niteliğini kazanacak olan bu öneri taslağı üzerinde çeşitli değişiklikler yapılarak 15 Aralık 1989 tarihinde ikinci bankacılık direktifi yayınlanmıştır. Bu direktif tek pazar kapsamında yaratılmaya çalışılan Avrupa mali alanının temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Direktiflere getirilen yeniliklerin en başında da hiç kuşkusuz tek bankacılık kuruluş izni kavramı gelmektedir.⁹²

Birinci ve ikinci bankacılık direktifleri dışında , ileride ayrıntısıyla belirtilecek olan, tek pazar çerçevesinde bankacılıkla ilgili çok sayıda tedbir (çoğu direktif biçiminde) çıkarılmıştır. Bütün bu yasal düzenlemeler 1 Ocak 1993 tarihinden

⁹² İlhan Uludağ ve Nazım Erken, **Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi; Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme**, 1.Basım, Ankara: TBB Yayınları, 1993, s.8

beri yasal olarak kurulmuş olan Avrupa tek bankacılık pazarının oluşumunda katkı sağlamıştır.

3.4 AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK MEVZUATI

Avrupa birliğinde bankacılıkla ilgili olarak çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır. Konsey tarafından çıkarılan direktifler Avrupa parlamentosu tarafından tartışıldıktan sonra üye ülke temsilcilerinin onayından sonra yürürlüğe girmektedir. Üye ülkeler bu direktiflere belli süre içinde kendi kanunlarını uyumlaştırmak zorundadırlar. Bankacılıkla ilgili mevzuat bankalar arasındaki rekabeti ve piyasa düzenini korumak amaçlıdır ve ayrıntılı hükümler içermektedir. Bunun sebebi konulan genel kurallara ülkelerin kendi kanunlarını uyumlaştırmalarıdır. Bunun yanında her ülke kendi özel kurallarını koyma ve kendi denetleme yöntemlerinde serbesttir.⁹³

Avrupa Topluluğu üye ülkelerin bankacılık mevzuatlarını bir seri direktif kabul etmiştir. Bütün olarak ele alındığında bu direktifler Avrupa Topluluğu için özel bir bankacılık mevzuatına eşdeğerdir ve herhangi bir ülkenin bankalar kanununda kapsanan pek çok alana ilişkin prensipleri ortaya koymaktadır. Uluslar arası bankacılığın gittikçe önem kazanması ve lider ülkelerin çalışma esaslarını ve gözetim yöntemlerini daha uyumlu hale getirmeleriyle birlikte Avrupa Topluluğu mevzuatı ve bu mevzuatın hazırlanması, uygulanması ve değiştirilmesi yöntemlerinin öğrenilmesi daha da önem kazanmaktadır. Bunun temel olarak üç nedeni vardır. Avrupa Topluluğu mevzuatı dünya bankacılık aktifleri içerisinde önemli kısım teşkil eden ülkeleri içine alan geniş bir alana yönelik olarak uygulanmaktadır, bu mevzuat değişik gelenek ve kültür dağarcığına sahip olan ülkelerin tecrübeleri sonucu ortaya çıkmıştır, ve Avrupa topluluğuna üye olmayan pek çok ülkenin bankacılık mevzuatlarından çok daha yeni olması nedeniyle mevcut bankacılık koşullarına daha uygundur.

Tekrar ayrıntılı olarak değinmek gerekirse; Avrupa Topluluğunda bankacılık ile ilgili düzenlemeler konsey direktifi ve komisyon'un tavsiye kararları ile yapılmaktadır. Direktifler Avrupa Parlamentosu tarafından tartışılır, değiştirilir ve üye ülke hükümetlerinin temsilcilerinden oluşan bakanlar kurulu tarafından onaylanır.

⁹³ Uludağ ve Erkan, s.10-11

Direktifler onaylandığında, her üye ülke bu direktifler ışığında kendi kanunlarını güncelleştirmek durumundadır. Direktifleri hazırlamak ve yürürlüğe koymak için uygulanan yöntem Avrupa Topluluğunda bankacılık istemini ilgilendiren konular için de aynı şekilde uygulanmaktadır.

Bankacılık direktifleri için özel bir koşul mevcuttur. Direktiflerin hazırlandığı ilk taslak, komisyona sunulmadan önce Banka Danışma Kurulu'na sunulmak zorundadır. Banka Danışma Kurulu her üye ülkeden üç temsilcinin katılımıyla oluşturulmuştur. Bu özel koşulun faydası, bankacılık düzenlemeleri ve gözetimi konusunda komisyon'un normal şartlarda sahip olmayabileceği teknik uzmanlık konularında bilgilendirilmesidir.

Bankacılık direktiflerinin hazırlanması aşamalı bir işlemdir. Kararlar aynı tarihte alınmakta ve yeni düzenlemelerin hepsi aynı anda uygulamaya konulmamaktadır. Direktiflerin hazırlanması ve kabul edilmesi oldukça uzun bir zaman sürecini gerektirmektedir. Bu direktiflerin ulusal kanunlara adapte edilebilmesi için verilen süre aynı zamanda kredi kurumlarına yeni kurallara adapte olabilmeleri için tanınan süredir.

Bankacılık mevzuatı adil rekabeti sağlamak ve onları güvence almak üzere hazırlanmış hükümlerdir ve bütün detayları kapsamamaktadır. Bu mevzuatın amacı Avrupa Topluluğunda yürürlükte olan kuralların uyumlaştırılmasıdır. Her ülke kendi özel kurallarını koyma ve kendi gözetim yöntemlerini belirlemede sorumluluk sahibidir.

3.4.1 Yerleşme Ve Hizmet Sunma:

Avrupa Birliği'nde hizmet sunma ve yerleşme serbestisi ile etkin bir mali yapı oluşturulması amaçlanmıştır. Bu konuda yapılan önemli bir düzenleme 73/183/EEC nolu konsey direktifidir. Direktifle birlikte AT ülkelerinin kısıtlamaların kaldırılması için gereken düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre;

“Üye devletler yerleşme serbestisi ve hizmet sunma serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hakkında bu kapsama giren gerçek kişiler, şirketler ve

firmalar bakımından yerleşme ve faaliyet sürdürme hakkını etkileyen kısıtlamaları kaldıracaklardır. Üye devletler özellikle yararlananların, kabul edilen ülkelerin uyrukları ile aynı koşullarda ve aynı haklarla o ülkede yerleşip hizmet ifa etmelerini önleyen kısıtlamalar, uyruklar bakımından söz konusu olan idari uygulamalarla karşılaştırıldığında yararlananlar açısından ayrımcı muameleye yol açan idari uygulamalardan doğan kısıtlamalar ortadan kaldırılacaktır. Üye devletler yararlananların kendi uyrukları ile aynı koşullarda ve eşit hak ve yükümlülükler ile mesleki veya ticari kuruluşlara katılma hakkına sahip olmalarını sağlarlar. Kurulma durumunda mesleki veya ticari kuruluşlara katılma hakkı bu kuruluşlarda üst düzey görevlere seçilmeyi veya atanmayı da içerir. Ancak kanun veya tüzük ile getirilen herhangi bir hüküm uyarınca ilgili kuruluş için bir resmi yetki kullanımı söz konusu olduğunda bu görevler sadece uyruklara ayrılabilir. Bir üye devletçe kendi ülkesinde faaliyette bulunmak isteyen kendi uyruklarından adli kayıtların bir özeti veya özel bir belgenin ibrazının istenmesi durumunda, diğer üye devletlerin uyrukları bakımından menşe üye devlette veya yabancı uyruğun geldiği devlette aynı amaçla ibrazı istenen belge; bu olmadığı takdirde yabancı uyruğun menşe devletinde veya geldiği devlette yetkili yargısal veya idari makamca düzenlenen eşdeğer bir belge kabul edilecektir.

Üye devletler, yabancı uyrukların menşe ülkelerinin veya geldikleri ülkelerin yetkili yargısal veya idari makamlarınca düzenlenen ve belli vakıaların mevcut olup olmadığını gösteren belgelere, kendi makamlarınca düzenlenen belgelere tanıdıkları geçerliliğin aynısını atfederler.

‘Banka’, ‘tasarruf bankası’ veya eşdeğerli başka ünvanların hukuki korunmasına ilişkin olarak kanun, tüzük ve idari düzenlemelerle öngörülen hükümlerin eşgüdümü sağlanana kadar, ülkede yerleşmiş olmayan yabancı teşebbüsler, orijinal ünvanlarına tekabül etmek ve teşebbüslerin tabi oldukları ulusal hukuka göre statüleri hakkında kuşku yaratmamak kaydıyla, bu kelimeleri içeren ünvanlarla hizmet ifa edebilirler.

Üye devletler, bu amaçla, kendi ülkelerinde yerleşmemiş olan yabancı teşebbüsler için bir özel listeye önceden kayıt zorunluluğunu getirebilirler. Bu kayıt,

ilgili teşebbüsün geçerli ulusal hukuka göre statüsünü gösteren, menşe ülke makamlarınca düzenlenmiş bir belgenin ibrazı koşuluna bağlı kılınabilir.

Yetkili merci, kamunun bilgi sahibi olması için listeyi yayınlatabilir ve hizmet sunan yabancıların, müşterilerine hukuki statüleri, faaliyetleri ve mali durumlarına ilişkin temel nitelikler ve vakıalar hakkında bilgi verme zorunluluğunu getirebilir.

Komisyon ile üye devletlerin bankalar ve diğer mali kurumların gözetim ve denetiminden sorumlu mercilerinin temsilcileri, bu direktifin uygulanması amacıyla, bu direktif kapsamına giren faaliyetlerin gözetim ve denetimi konusunda mercilerin karşılaşacakları sorunların çözümünü kolaylaştırmak üzere, düzenli olarak toplanacak ve kendi yetkileri çerçevesinde, aralarında uygun işbirliğini sağlayacaklardır.

Bu direktifin AT bankacılığına getirdiği en önemli yenilik üye devletlerin kurumların topluluk içinde ayırım yapılmadan ve merkez ülke kurumlarıyla aynı ortamda faaliyet göstermesidir. Söz konusu direktifte yaralananlar bakımından yerleşme ve hizmet ifasını kısıtlayan ve önleyen kaynakların kaldırılması açısından her ülke için özel hükümler belirtilmiştir.⁹⁴

73/183/EEC nolu direktifin yeterli düzeyde serbestliği sağlayamaması yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır.

3.4.2 Kredi kurumlarının İhdası ve Faaliyete Geçmesi

3.4.2.1 12 aralık 1977 tarihli Birinci Konsey Direktifi

Kredi kurumlarının kurulmalarına ve faaliyetlerine ilişkin konsey direktifi diğer adıyla birinci bankacılık direktifi Avrupa Birliğinin bankacılık alanında ilk ve en geniş düzenlemesidir. Direktifin amacı ülkeler arasındaki hukuki farklılıkları en aza indirmek, tek bankacılık lisansının ve serbest şube açmasının etkin uygulamasını sağlamaktır.

⁹⁴ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/73-183EEC.doc>, (16 Kasım 2007), s.4-6

Direktifin ilk maddesinde; kredi kurumu, izin, öz kaynak ve şube tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar içinde en önemlisi kredi kurumu tanımıdır. Direktifte bu tanım:

‘Kredi kurumu’, işi, kamudan mevduat veya diğer geri ödenecek fonları toplamak ve kendi hesabına kredi vermek olan bir teşebbüsü ifade eder; şeklinde açıklanmıştır. Direktif ve yapılan kredi kurumu tanımı ülkeler arasında uyumlaştırmayı kolaylaştırmak amacıyla genel olarak belirlenmiştir. İkinci maddede; üye devletlerin merkez bankaları ve posta ciro kurumları direktifin uygulanmayacağı kurumlar olarak belirtilmiştir. Üye devletler bu direktife tabi kredi kurumları için faaliyete geçmeden önce izin alma zorunluluğu getireceklerdir. Bu izin için gerekli koşullar hem komisyona hem de istişare komitesine bildirileceklerdir.

Genel uygulama kapsamındaki ulusal hukukça belirlenmiş olan koşullar saklı kalmak koşuluyla yetkili merciler ancak aşağıdaki koşullara uyulduğu takdirde izin vereceklerdir:

- Kredi kurumunun ayrı öz kaynakları bulunmalıdır,
- Kredi kurumu yeterli öz kaynağa sahip olmalıdır,
- Kredi kurumunun faaliyetini fiilen yöneten en az iki kişi bulunmalıdır.

Bunların yanı sıra, birinci fıkranın üçüncü kaleminde belirtilen kişilerin yeterince iyi şöhret veya bu görevleri ifa için yeterli deneyim sahibi olmamaları halinde ilgili merciler izin vermeyeceklerdir.

Bu koşulların yanı sıra öngörülen iş türleri ve kurum yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programı eklenmesi de zorunludur. İzin talebi reddedildiği takdirde nedenler bildirilecek ve başvuru sahibi, başvuru tarihinden itibaren 6 ay veya başvuru eksik yapılmışsa, karar için gerekli bilgilerin başvuru sahibi tarafından gönderilmesinden itibaren 6 ay içinde bu nedenlerden haberdar edilecektir. Her durumda, başvurunun alınmasından itibaren 12 ay içinde bir karar verilecektir. Verilen her izin komisyon’a bildirilecektir. Her kredi kurumu, komisyonun Avrupa Toplulukları resmi gazetesi’nde yayınlayacağı ve güncel şekilde tutacağı bir listeye geçirilecektir. Üye devletler, merkezleri bir başka Üye devlette bulunup bu direktif kapsamına giren

kredi kurumlarına ait şubelerin kendi ülkelerinde faaliyete başlamalarını, ülkelerinde yerleşik olan kredi kurumlarına uygulanan kanun ve usule göre verilecek izne bağlı kılabilirler. . Ancak, bir kredi kurumunun şube açma yolundaki izin talebi sadece, onun bir başka üye devlette, kabul eden (host) ülkede benzer faaliyette bulunan kredi kurumları için müsaade edilmeyen bir hukuki biçimde, kurulmuş olması gerekçesine dayanılarak reddedilemez. Fakat bu hüküm, ayrı özkaynaklara sahip bulunmayan kredi kurumları için geçerli değildir.

Yetkili merciler şubelere verilen tüm izinlerden komisyon’u haberdar ederler. Üye devletlerin, merkezleri kendi ülkelerinde bulunan kredi kurumlarının bu ülkelerde açtıkları şubelere uygulayacakları kuralları etkilemez. Birinci maddenin üçüncü kaleminin ikinci cümlesine rağmen, Üye devletlerin, merkezleri ülkelerinde bulunan kredi kurumlarının açacakları her şube için ayrı izin alınmasını gerekli kılan kanunları, merkezleri diğer Üye Devletlerde bulunan kredi kurumlarının şubeleri bakımından da aynen geçerli olacaktır

Direktif merkezin bulunduğu ülkede kullandığı unvanı kredi kurumu tüm topluluk içinde kullanma hakkı vermiştir. Bu direktifin uygulandığı kredi kurumları, faaliyetlerinin yürütülmesi bakımından, kabul eden (host) üye devlette ‘banka’, ‘tasarruf bankası’ veya diğer bankacılık ünvanlarının kullanımı ile ilgili hükümler olsa bile, merkezlerinin bulunduğu üye devlette kullandıkları ünvanı tüm toplulukta kullanabilirler. Bir karışıklık ihtimalinin mevcut olması halinde, kabul eden üye devlet, ünvanın yanında belli açıklayıcı özelliklerin de belirtilmesini, açıklık amacıyla, isteyebilir.

Daha ileri eşgüdüm gerçekleşinceye kadar, yetkili merciler, gözlem amacıyla ve gerekiyorsa, kendilerinin uygulamakta oldukları katsayılara ilaveten, kredi kurumlarının borç ödeyebilme gücü ve likiditesini izleyebilmek üzere bunların çeşitli aktifleri ve / veya pasifleri arasında oranlar saptayabilirler ve tasarrufların korunmasında yararlı olabilecek diğer önlemleri getirebilirler. .

İlgili üye devletlerin yetkili mercileri, merkezlerinin bulunduğu üye devlet dışındaki bir veya daha çok üye devlette, özellikle şube açmak suretiyle, faaliyette bulunan kredi kurumlarını gözetim ve denetime tabii tutmak üzere yakın işbirliği içinde çalışırlar. Bu merciler, kredi kurumlarının gözetim ve denetimini ve izne esas koşulların incelenmesini kolaylaştırabilecek, yönetim ve mülkiyete ilişkin tüm bilgiler ile bu kurumların likidite ve borç ödeyebilme gücünün izlenmesini kolaylaştırabilecek tüm bilgileri birbirlerine verirler.

Direktif merkezi topluluk dışında bulunan kredi kurumlarının şubeleri için de düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde; üye devletler, merkezleri topluluk dışında bulunan kredi kurumlarının şubelerine, faaliyete başlarken veya bunu sürdürürken, merkezleri topluluk içinde bulunan kredi kurumlarının şubelerine sağlanandan daha elverişli muameleye yol açacak hükümler uygulayamazlar. Antlaşma uyarınca bir veya daha çok sayıda üçüncü ülke ile akdedeceği anlaşmalarla, merkezi topluluk dışında bulunan bir kredi kurumunun şubelerine, karşılıklılık esasına göre tüm toplulukta eşit muamele görme imkanı sağlayan hükümlerin uygulanmasını kararlaştırabilir.⁹⁵

Birinci bankacılık direktifi Avrupa Birliği bankacılıkta önemli yenilikler getirmiş tek piyasa oluşturmayı temel amaç edinmiştir. Direktiflere getirilen merkez ülke denetimi, izin zorunluluğu ve karşılıklı tanınma ilkeleri bankacılık piyasası için yararlı olmuş fakat yeterli olmamıştır. Birinci bankacılık direktifi Avrupa'da bankacılık açısından temel bir alt yapı görevi görmüştür.

⁹⁵ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, ''http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/77_780EEC.doc'' , (16 Kasım 2007), s.12-14.

3.4.3 77/780/EEC sayılı Direktif'te değişiklikler yapan 15 Aralık 1989 tarihli İkinci Konsey Direktifi

Avrupa birliği mevzuatında yerleşme ve hizmet sunma serbestisi açısından birinci bankacılık direktifinden sonra en önemli düzenleme 15 Aralık 1989 sayılı konsey yönergesidir; ikinci bankacılık direktifi olarak da bilinen düzenleme kredi kurumlarının faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve izlenmesi konusunda 77/780/EEC (birinci bankacılık direktifi) sayılı yönerge de çeşitli değişiklikler yapmaktadır. Avrupa'da tek pazarın oluşması için gerekli mevzuatın temelini ikinci bankacılık direktifi oluşturmaktadır.

15 Aralık 1989 tarihli ikinci konsey yönergesi (89/646/EEC) direktifinin ilk maddesine; kredi kuruluşu, izin, şube, öz kaynaklar, yetkili makamlar, mali kuruluş, kendi üye devleti, ev sahibi üye devlet, kontrol, yeterli hisse, başlangıç sermayesi, ana teşebbüs, bağlı şirket, ödeme gücü oranı gibi kavramların tanımlamaları ve kapsamları yapılarak başlanmıştır. Tanımlamalar yapılırken 1.bankacılık yönergesine göndermelerde bulunulmuştur. Birinci bankacılık yönergesinden farklı olarak 2.bankacılık yönergesinde 'mali kuruluş' tanımlaması yapılmıştır. Yönergeye göre mali kuruluş; ", esas faaliyeti hisse iktisap etmek veya Ek'te 2'den 12'ye kadar olan fıkralarda belirtilen faaliyetlerden birini veya daha fazlasını gerçekleştirmek olan bir kredi kuruluşu dışındaki bir teşebbüs anlamını taşımaktadır;

Yönergenin ekinde kredi kurumlarının faaliyetleri aşağıdaki gibidir.⁹⁶

1. Mevduat ve diğer geri ödenebilir fon kabulü
2. Ödünç verme (tüketici kredisi, ipotek karşılığı kredi verme, factoring, ticaret finansmanı)
3. Finansal kiralama
4. Para gönderme hizmetleri
5. Ödeme araçları ihracı ve idaresi (kredi kartları, ödeme emirleri, seyahat çekleri)
6. Garanti ve taahhütler

⁹⁶ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, 'http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-646EEC.doc', (16 Kasım 2007), s.6-7

7. Kredi hesabına veya müşteri hesabına aşağıdaki işlemler

- a) Çekler, senetler, mevduat sertifikaları, vb.
- b) Döviz işlemleri
- c) Vadeli işlemler
- d) Döviz ve faiz hesapları
- e) Menkul kıymetler

8. Hisse senedi ihracına iştirak ve ilgili hizmetler

9. Sermaye yapısı, sınai strateji ve bağlantılı konularda danışmanlık

10. Para piyasası ajanlığı

11. Portföy yönetimi ve danışmanlığı

12. Menkul kıymetler idaresi ve muhafazası

13. Kredi referans hizmetleri

14. Kiralık kasa hizmetleri

Yukarıda görülebileceği gibi mali kuruluşlar kredi kurumlarının yapabildiği birçok işlemi yapabilmektedir. Mali kuruluşların yönergeye göre yapamayacağı işlemler şöyle sıralanmıştır;

- Mevduat ve geri ödenebilir fon kabulü
- Kredi referans hizmetleri
- Kiralık kasa hizmetleri

Üçüncü ülkelerle ilişkiler;

Üye devletlerdeki yetkili makamlar, bir veya birden fazla teşebbüsü üçüncü bir ülkenin yasalarına tabi olan doğrudan veya dolaylı bir bağlı şirketin iznini komisyona bildirecek, Komisyon da, bu konuda Bankacılık Danışma Komitesi'ne bilgi verecektir. Üye devletler, kendi kredi kuruluşlarının üçüncü bir ülkede kurulmaları veya bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmeleri konusunda karşılaştıkları genel güçlükleri komisyon'a bildireceklerdir. Komisyon bir üçüncü ülkenin, topluluk kredi kuruluşlarına, topluluk tarafından bu üçüncü ülkenin kredi kuruluşlarına tanınan ölçüde piyasaya girme hakkı vermediği görüşüne varması durumunda komisyon, topluluk kredi kuruluşları için benzer rekabete dayalı fırsatlar elde edilmesi amacıyla müzakerelerde bulunma yetkisi almak üzere konsey'e öneriler sunabilir. Ayrıca komisyon bir üçüncü ülkedeki topluluk kredi kuruluşlarına, yerli kredi kuruluşlarına tanınan aynı rekabete fırsatları içeren ulusal düzeyde bir muamele görmedikleri ve piyasaya girme koşullarının yerine getirilmediği görüşüne varması durumunda komisyon, bu durumun düzeltilmesi için müzakereler başlatabilir.⁹⁷

Yönergede IV.nolu başlık altında maddeler halinde kredi kuruluşlarının faaliyetlerinin izlenmesine ilişkin konuların uyumlaştırılması hakkında önemli düzenlemeler yapılmıştır;

Bir kredi kuruluşunun öz kaynakları izin aldığı tarihte 4.madde uyarınca gerekli olan 5 Milyon ECU tutarında başlangıç sermayesi tutarının altına düşemez. Üye devletler, yönerge uygulandığında mevcut olan ve özkaynakları 4. Maddede başlangıç sermayesi için öngörülen düzeylerin altında olan kredi kuruluşlarının faaliyetlerine devam edebilecekleri yolunda karar alabilirler. Böyle bir durumda bunların özkaynakları, bu yönergenin bildirildiği tarihten sonra ulaşılan en yüksek düzeyin altına düşemez.

⁹⁷ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, "http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-646EEC.doc", (18 Kasım 2007), s.24-25

“Üye devletler, bir kredi kuruluşunda yeterli hisseyi doğrudan veya dolaylı olarak iktisap etmeyi öneren bir gerçek veya tüzel kişinin, ilk olarak yetkili makamlara iktisap edilmesi amaçlanan hissenin miktarı konusunda bilgi vermesini şart koşabilirler. Bu kişinin, kredi kuruluşunun kendi bağlı şirketini olmasına yol açacak şekilde veya elinde bulunan oy hakları veya sermayenin oranının % 20, % 33 veya % 50’yi aşmasına yol açacak şekilde yeterli hissesini artırmayı önermesi durumunda aynı şekilde yetkili makamlara bilgi vermesi gerekir. bent hükümleri saklı kalmak üzere yetkili makamlar, bu kredi kuruluşunun sağlam ve ihtiyatlı yönetiminin sağlanması açısından birinci fıkrada belirtilen kişinin uygun olmadığı görüşüne varmaları durumunda birinci fıkrada öngörülen bildirimin tarihinden sonra azami üç ay içinde bu plana itiraz edebilirler.”

Hiçbir kredi kurumu mali kurum niteliği taşımayan teşebbüslerin sermayesinde sahip oldukları tutar kendi öz kaynaklarının %15’ini geçemez. Kredi kurumunun sınai ve ticari nitelikteki teşebbüslerin sermayelerindeki payı kendi öz kaynaklarının %60’ını geçemez. Kredi kurumunun gözetim ve denetiminin merkezin bulunduğu üye devlet yetkili makamlarında yapılacağı belirtilmektedir. Faaliyetini başka bir üye devlette şube aracılığıyla sürdüren bir kurum için merkez ülkenin denetimi esas alınmıştır.

Üye devletler, yetkili makamlar için çalışan veya çalışmış olan bütün kişilerin ve ayrıca yetkili makamlar adına hareket eden denetçiler veya uzmanların, mesleki gizlilik yükümlülüğü ile bağlı olmalarını zorunlu tutarlar. Bu, görevleri sırasında elde edebilecekleri hiç bir gizli bilginin, ceza hukuku kapsamındaki davalar saklı kalmak üzere özet veya kollektif biçim dışında hiç bir kişi veya makama açıklanamayacağı ve bu şekilde kuruluşların adlarının belirlenemeyeceği anlamını taşır. Bununla birlikte, bir kredi kuruluşunun iflas ettiğinin açıklanması veya zorunlu olarak tasfiye edilmekte olması durumunda bu kredi kuruluşunun kurtarılması çabalarına katılan üçüncü tarafları ilgilendirmeyen gizli bilgiler, hukuk davaları veya ticari davalarda açıklanabilir.

Bunların dışında gizli bilgi alan yetkili makamlar, bunları sadece görevlerinin ifası sırasında:

- kredi kuruluşlarının faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin şartların yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek ve bu faaliyetlerin, özellikle likidite ödeme gücü,

büyük riskler, ve idari ve muhaseme usülleri ve dahili denetim mekanizmaları açısından birleştirilerek veya birleştirilmeden izlenmesini kolaylaştırmak, veya

- yaptırımlar uygulamak, veya
- yetkili makamın bir kararına karşı bir idari temyizde, veya
- Kredi kuruluşları alanında kabul edilen yönergelerde öngörülen özel hükümler uyarınca başlatılan davalarda kullanabilirler.

Direktifin V.nolu başlığı altında düzenlenmiş olan kuruluş özgürlüğü ve hizmet verme özgürlüğüne ilişkin hükümler uyarınca;

Üye devletler, faaliyetlerin izin kapsamında olması koşulu ile kendi ülkelerinde işbu yönergeye uygun olarak başka bir üye devletin yetkili makamlarınca izin verilmiş olan veya denetlenen herhangi bir kredi kuruluşu tarafından şube açılması veya hizmetlerin verilmesi yoluyla yürütülmesini kabul ederler.

Bir kredi kuruluşunun bir bağlı şirketi olan veya iki veya daha fazla kredi kuruluşunun müştereken sahip olduğu bir bağlı şirket olan ve ana sözleşmesi bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine izin veren ve aşağıdaki şartlardan her birini yerine getiren başka bir üye devletin mali kuruluşunun şube açması veya hizmet vermesi yoluyla gerçekleştirilmesini kabul ederler:

- Ana teşebbüs veya teşebbüslerin, bağlı şirketin tabi olduğu yasa ile bu üye devlette kredi kuruluşu olarak izin almış olması gerekir,
- Söz konusu faaliyetlerin, fiilen aynı üye devlette gerçekleştirilmesi gerekir,
- Ana teşebbüs veya teşebbüslerin, bağlı şirketin sermayesindeki hisselerine ilişkin oy haklarının % 90 veya daha fazlasına sahip olmaları gerekir,
- Ana teşebbüs veya teşebbüslerin, yetkili makamlara bağlı şirketin ihtiyatlı yönetildiğini kanıtlamaları ve kendi üye devletlerinin yetkili makamlarının

muvafakatı ile bu bağılı şirketin üstlendiğı taahhütlerini müştereken ve müteselsilen garanti ettiklerini beyan etmeleri gerekir,

- Bağılı şirketin, özellikle söz konusu faaliyetlerle ilgili olarak ana teşebbüsün veya ana teşebbüslerin her birinin birleştirilmiş denetimine 83/350/EEC sayılı yönergeye göre özellikle ödeme gücü oranının hesaplanması, büyük risklerin kontrolü ve işbu yönergenin 12.maddesinde öngörülen hisselerin sınırlandırılması için dahil edilmiş olması gerekir.⁹⁸

Bu şartlara uygunluk, kuruluşun kendi üye devletinin yetkili makamları tarafından kontrol edilmelidir

Başka bir üye devlette bir şube açmak isteyen bir kredi kuruluşu, kendi üye devletinin yetkili makamlarına bilgi verir. üye devlet, başka bir üye devlette bir şube açmak isteyen her kredi kuruluşunun, bildirimde bulunurken aşağıdaki bilgileri vermesini şart koşabilir:

- (a) Bir şube açmayı planladığı üye devlet;
- (b) Başka hususlar yanısıra öngörülen faaliyet türlerini ve şubenin örgütsel yapısını belirten bir faaliyet programı;
- (c) Ev sahibi üye devlette belgelerin elde edilebileceğı adres;
- (d) Şubenin yönetiminden sorumlu olan kişilerin isimleri.

Ev sahibi üye devletin yetkili makamları, öngörülen faaliyetleri dikkate alarak kredi kuruluşunun mali durumunun veya idari yapısının yeterliliğinden kuşku duymak için bir nedenleri olmaması halinde belirtilen bilgilerin alınmasından sonra üç ay içinde bu bilgileri, kuruluşun kendi üye devletinin yetkili makamlarına iletirler ve bu konuda kuruluşa bilgi verirler.

⁹⁸ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-646EEC.doc>, (18 Kasım 2007), s-27-28

Faaliyetlerini ilk kez başka bir üye devlette gerçekleştirerek hizmet verme özgürlüğünü kullanmak isteyen bir kredi kuruluşu, kendi üye devletinin yetkili makamlarına, gerçekleştirmeyi amaçladığı Ek'teki listede belirtilen faaliyetleri bildirir.

Kuruluşun kendi Üye Devletin yetkili makamları, 1. bentte belirtilen bildirimini aldıktan sonra bir ay içinde bu bildirim, ev sahibi üye devletin yetkili makamlarına iletirler. Bir ev sahibi üye devletin yetkili makamlarının, kendi topraklarında bir şubesi bulunan veya hizmet veren bir kuruluşun, yönerge'de ev sahibi üye devletlerin yetkili makamlarının yetkileri konusunda yer alan hükümler uyarınca bu devlette yürürlüğe konulmuş olan yasal hükümlere uymadığını belirlemeleri halinde bu makamlar, ilgili kuruluşun bu usulsüz duruma son vermesini şart koşarlar. gerekli önlemleri almaması halinde ev sahibi üye devletin yetkili makamları, bu konuda kuruluşun kendi üye devletinin yetkili makamlarına bilgi verirler. Kuruluşun kendi üye devletinin yetkili makamları, mümkün olan ilk fırsatta ilgili kuruluşun bu usulsüz duruma son vermesini sağlamak için gerekli bütün uygun önlemleri alırlar. Bu önlemlerin özellikleri, ev sahibi üye devletin makamlarına iletilir. Usulsüzlüğün devam etmesi durumunda ev sahibi üye devlet, kuruluşun kendi üye devletinin yetkili makamlarına bilgi verdikten sonra usulsüzlüklerin devam etmesini önlemek veya cezalandırmak ve gerektiği taktirde bu kuruluşun kendi ülkesinde başka işlemler yapmasını önlemek için uygun önlemler alabilir.

İkinci bankacılık direktifi AB bankacılığı açısından çok önemlidir. Getirdiği yenilikler ile Avrupa tek pazar hedefinin gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır. Karşılıklı tanıma, tek bankacılık lisansı, yerleşme ve hizmet serbestisi, merkez ülke denetim ve kontrolü, minumum uyumlaştırma direktifin getirdiği önemli yükümlülüklerdir. Tek pazar hedefi tek bankacılık lisansı ile bankacılık alanında bir anlamda gerçekleşmiştir. Her ne kadar başlangıçta ülkeler kendi mevzuatlarını önde tutsalar da zamanla hedeflere uyumlaşma sağlanabilmiştir.

3.4.4 Mevduat Garantisi

Bankacılık sisteminin istikrarı ve tasarruf sahiplerine yönelik koruma artırılırken, kuruluş hakkı ve hizmet sunma özgürlüğü üzerindeki tüm kısıtlamaların

kaldırılması suretiyle, topluluğun her tarafında, kredi kurumlarının faaliyetlerinin uyumlu bir şekilde gelişmesinin teşvik edilmesi amacıyla, kredi kurumlarının faaliyetleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırılırken, diğer üye devletlerde şubeleri olan bir kredi kurumundaki mevduatların emre amade olmaması durumunun göz önüne alınması gerektiğinden, mevduatlar topluluğun neresinde bulunursa bulunsun, uyumlulaştırılmış asgari bir mevduat koruma seviyesinin temin edilmesi şart olduğundan; mevduatların böyle korunması, tek bankacılık piyasasının tamamlanmasına ilişkin tedbirli kurallar kadar şart olduğundan. Tüm bu gerekçelerin yanında borçlarını ödeyemez duruma düşen bir kredi kurumunun kapanması durumunda, bu kredi kurumunun merkez ofisinin bulunduğu üye devletten başka bir üye devlette bulunan herhangi bir şubeye ait mevduat sahiplerinin, o kurumun diğer mevduat sahiplerinin yararlandığı aynı garanti programı ile korunmaları gerekmektedir.

Toplulukta mevduat garantisi programlarının uygulanmaya konulması konusunda üye devletlerin yaptıkları girişim, istenen sonucu tam olarak gerçekleştirilmemiş olduğundan; ve bu durum, iç pazarın uygun bir şekilde işlemesine zarar verebilecektir.

Topluluk içinde kurulmuş bir kredi kurumunun tüm şubelerinin, tek bir garanti programı altına alınması yerinde olacağından, mevduatların emre amadeliği ortadan kalkar kalkmaz, mevduat garantisi programlarının devreye girmesi gerekmektedir. Mevduatların korunması, bir aksaklık durumunda, belirli bir mali piyasadaki tüm kurumlar arasında bir dayanışma yaratması nedeniyle, iç pazarın tamamlanması açısından şart olduğundan ve kredi kurumlarını denetleme sisteminin vazgeçilmez bir unsuru olduğundan,

94/19/EEC nolu Mevduat Garantisi Programları ile ilgili konsey direktifi mevduatların korunması, bir aksaklık durumunda, belirli bir mali piyasadaki tüm kurumlar arasında bir dayanışma yaratması nedeniyle, iç pazarın tamamlanması açısından şart olduğundan ve kredi kurumlarını denetleme sisteminin vazgeçilmez bir unsuru olması nedeniyle, 30 Mayıs 1994 tarihli bu direktif kabul edilmiştir.

Direktife ilk olarak; mevduat, müşterek hesap, emre amade olmayan mevduat, kredi kurumu ve şube tanımlamaları yapılarak başlanmıştır. Konumuzla direk ilgili olması nedeniyle burada direktifin 1 nolu maddesinde tanımlaması yapılan “mevduat” terimine bakarsak; “Mevduat” terimi, bir hesapta bırakılan fonlardan veya normal bankacılık işlemlerinden doğan geçici durumlardan sonuçlanan ve bir kredi kurumunun, geçerli kanuni ve akdi şartlar altında geri ödemesi gereken herhangi bir alacak bakiyesi veya bir kredi kurumu tarafından düzenlenen bir belge ile kanıtlanan herhangi bir borç anlamına gelecektir.” Şeklinde açıklandığını görürüz.

Borçlarını ödeyemez duruma düşen bir kredi kurumunun kapanması durumunda, bu kredi kurumunun merkez ofisinin bulunduğu üye devletten başka bir üye devlette bulunan herhangi bir şubeye ait mevduat sahiplerinin, o kurumun diğer mevduat sahiplerinin yararlandığı aynı garanti programı ile korunmaları gerekmektedir. bu Direktifte tanımlanan asgari garanti seviyesinin, hem tüketicilerin korunması, hem de mali sistemin istikrarı bakımından, mevduatların çok fazla bir oranını korunmasız bırakmaması gerekmektedir. Diğer yandan belirli durumlarda, kredi kurumlarının sağlıksız yönetimini teşvik edebilecek olan bir koruma seviyesini, topluluğun her tarafına empoze etmek uygun olmayacağından; fonlama programlarının maliyetinin hesaba katılması gerektiğinden; uyumlulaştırılmış asgari garanti seviyesinin, 20.000 ECU olarak tespit edilmesi makul görülmüştür. Direktifte belirlenen mevduat garantisi programı doğrultusunda aşağıda belirtilen mevduatlara bu kapsamda herhangi bir ödeme yapılmayacaktır:

- Diğer kredi kurumları tarafından kendi adlarına ve kendi hesaplarına yatırılan mevduatlar
- Kredi kurumlarının kendi fonları (öz fonları) hakkındaki, 17 Nisan 1989 tarihli, 89/229/EEC sayılı Konsey Direktifinin(1) 2. maddesindeki “öz fonlar” kapsamına giren tüm mali araçlar
- Para aklama amacı için mali sistemin kullanılmasının önlenmesi ile ilgili olan bir cezai mahkumiyetin meydana geldiği işlemlerden doğan mevduatlar

Her bir üye devlet, kendi ülkesinin sınırları içinde bir veya daha fazla mevduat garantisi programlarının uygulanmaya konmasını ve resmen tanınmasını temin edecektir. hiçbir kredi kurumu, böyle bir programa üye olmadıkça, mevduat kabul edemez. Eğer bir kredi kurumu, bir mevduat garantisi programının bir üyesi olarak üzerine düşen yükümlülüklere uymazsa, ona izin veren yetkili makamlar bundan haberdar edilecek ve böyle yetkili makamlar, garanti programı ile işbirliği halinde, kredi kurumunun yükümlülüklerine uymasını temin etmeye yönelik müeyyidelerin konması da dahil olmak üzere, uygun tüm tedbirleri alacaklardır. kredi kurumunun yükümlülüklerine uymasını sağlayamazsa, ulusal kanunun, bir üyenin hariç tutulmasına izin verdiği yerlerde, program, yetkili makamların açık muvafakatı ile, kredi kurumunu programdaki üyelikten çıkarma niyetini, en geç 12 ay önceden bildirecektir. Anılan bildirim süresinin sona ermesinden önce yatırılan mevduatlara, program altında tam garanti sağlanmaya devam edilecektir. Eğer, bildirim süresi sona erdiğinde, kredi kurumu yükümlülüklerini yerine getirmemişse, garanti programı, yine yetkili makamların açık muvafakatını aldıktan sonra, o kredi kurumunu üyelikten çıkarma yoluna gidebilir.⁹⁹

3.4.5 Öz Kaynaklar

Özkaynaklar, kredi kurumlarının devamlılığını sağlayarak tasarrufları koruduğundan, kredi kurumlarının özkaynaklarıyla ilgili müşterek temel standartlar bankacılık sektöründe bir iç pazarın oluşturulmasında kilit bir faktör durumundadır. böyle bir uyumun kredi kurumlarının denetimini güçlendirip bankacılık sektöründe özellikle büyük risklerin ve likidite oranlarının denetiminde daha fazla katkıda bulunacaktır.

⁹⁹ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/94-19EEC.doc>, (18 Kasım 2007), s.1-5,14-20

Bir kredi kurumunun özkaynakları, yeterli miktardaki kârla karşılanamayan zararların karşılanmasına hizmet edebileceğinden, özkaynakların ayrıca özellikle bir kredi kurumunun ödeme durumunun ve diğer basiretli amaçların tespitinde yetkili makamlar için önemli bir ölçü görevi olduğu ortadadır. Kredi kurumları müşterek bir bankacılık piyasasında birbirleri ile doğrudan rekabet içinde olduklarından ve özkaynakların tanımı ve standartları bu nedenle eş değerde olması gerektiğinden ve bu amaçla özkaynakların kompozisyonunu saptama kriterlerinin sadece Üye Devletlerin kendi takdirine bırakılmaması gerektiğinden, müşterek temel standartların kabulü rekabetteki çarpıklıklara engel olup Topluluğun bankacılık sisteminin güçlendirilmesinde en iyi yararları sağlayacaktır. Bu gerekliliklerin yerine getirilmesi doğrultusunda 89/299/EEC nolu Kredi Kurumlarının Özkaynakları ile ilgili konsey direktifi çıkarılmıştır.

Kredi kurumlarının konsolide edilmemiş özkaynakları, aşağıdaki kalemlerden oluşacaktır;

- 86/635/EEC sayılı direktifin 22'nci maddesi anlamındaki sermaye, ödenmiş olduğu ölçüde ve artı hisse prim hesapları, rüçhanlı hisse senetleri hariç,
- İhtiyat akçeleri ve nihai kâr veya zararın uygulanması sonucu intikal eden kâr veya zararlar, üye devletler, resmi bir karar alınmadan önce, ara kârları sadece hesaplarının denetiminden sorumlu kişiler tarafından doğrulanmışsa ve bunların miktarının 86/635/EEC sayılı direktifle belirtilen prensiplere uygun olarak kıymetlendirilmiş olduğu yetkili makamları tatmin edecek şekilde ispat edildiği ve önceden görülebilecek herhangi bir masraf veya temettü çıktıktan sonra net olduğu takdirde, ara kârın dahil edilmesine müsaade edebilirler.
- Son olarak, 84/569/EEC sayılı direktifle değişik şekliyle belirli şirket tiplerinin yıllık hesaplarıyla ilgili sözleşmenin 54(3) üncü maddesine dayalı 78/660/EEC sayılı konsey direktifinin 33'üncü maddesindeki anlam içinde yeniden değerlendirme.

- 86/635/EEC sayılı Direktifin 37(2) nci maddesinde belirtilen anlamı içinde değer ayarlamaları,
- 3 üncü maddede belirtilen anlam içinde diğer kalemler,
- Kooperatif şirketler olarak kurulmuş kredi kurumlarına üyelerinin taahhütleri 4(1) üncü maddede belirtildiği gibi fon olarak kurulmuş belli kuruluş borçlularının müşterek ve münferit taahhütleri,
- Sabit vadeli rüçhan haklı hisselerin kümülatif hisseleri ve 4'üncü maddede belirtilen ikinci derecede itfa haklı ödünç sermaye,
- Bir kredi kurumu tarafından elde tutulan defter değerlerine göre kendi hisseleri,
- 86/6/35/EEC sayılı Direktifin 4(9) "Aktifler" maddesinde belirtilen anlamda gayri maddi varlıklar,
- Cari malî yıl maddi zararları,
- Diğer kredi ve finansman kuruluşlarında sermayelerinin % 10'undan fazlasını elinde bulunduran bir kredi kurumunun her bir durumda sermayesinin % 10'undan fazlasına sahip olduğu kredi ve finansman kuruluşlarıyla ilgili olarak elinde tuttuğu, 3 üncü maddede sözü edilen tali alacaklar ve menkul değerler.

Bir Üye Devlet tarafından kullanılan özkaynak kavramı, diğer kalemleri de kapsar. Şu kadar ki kanuni veya muhasebedeki tanımı ne olursa olsun bunlar aşağıdaki karakteristiklere sahiptir:

(a) Gelir veya sermaye zararlarının henüz tanımlanmadığı durumlarda genel bankacılık risklerini karşılamak için kredi kurumlarının serbestçe kullanımına hazırdırlar.

(b) Bunların varlığı iç muhasebe kayıtlarında açıklanır.

(c) Miktarları kredi kurumunun yönetimi tarafından tespit edilir, bağımsız deneticiler tarafından doğruluğu tasdik edilir, ilgili mercilere duyurulur ve onların denetimi altına

alınır. Tasdikle ilgili olarak, Topluluk hükümleri bağımsız denetimi mecburi yapıncaya kadar iç denetimin yukarıda belirtilen gerekleri geçici olarak karşıladığı düşünülebilir.

Vadesiz menkul kıymetler ve aşağıdaki şartlara uygun olan diğer enstrumanlar diğer kalemler olarak kabul edilebilir.

(a) Hâminin inisiyatifiyle veya denetim yetkililerinin ön muvafakatı olmadan ramburse edilemezler;

(b) Borç sözleşmesi, kredi kurumu için borç üzerinden faiz ödenmesini erteleme opsiyonunu öngörmelidir.

(c) Borç verenin kredi kurumundaki alacakları, tali öncelikli olmayan bütün alacaklılara göre tamamen tali öncelikli olmalıdır;

(d) Teminatların verilmesiyle ilgili belgeler kredi kurumunu ticari faaliyetini sürdürecektir bir durumda bırakırken borç ve ödenmemiş faizlerin zararları karşılayacak şekilde olmasını öngörmelidir.

(e) Sadece tamamen ödenmiş meblağlar dikkate alınacaktır.¹⁰⁰

89/646/EEC nolu ikinci bankacılık direktifinde kredi kuruluşları için en az öz kaynak düzeyi belirlenmiştir. Buna göre bir kredi kuruluşunun öz kaynakları başlangıç sermayesi olan 5 Milyon ECU'nun altına düşemez. Ancak üye ülkeler öngörülen sermaye düzeylerinin altında olan kredi kuruluşlarının faaliyetlerine devam edebilecekleri yönünde karar alabilirler. Bunun yanı sıra yeni kurulacak bankaların başlangıç sermayesinden kaçınmalarını önlemek amacıyla limit altında çalışmasına karar verilen bankalarda hisse değişiklikleri söz konusu olduğunda sermayenin 5 milyon ECU düzeyine çıkarılması zorunlu tutulmuştur. (Ayrıntılı Kredi Kurumlarının Özkaynak bilgileri için bakınız **EK-1**)

¹⁰⁰ TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, “<http://tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-299EEC.doc>”, (18 Kasım 2007), s.1-2,4-9

3.4.6 Kredi Kurumlarının Solvabilite (Ödeme Gücü) Oranları

Kredi kurumlarının denetimi bakımından uygun bir ödeme gücü oranının olmasının piyasa açısından esas bir rolü bulunmaktadır. Kredi riski derecesine göre aktifleri ve bilanço dışı kalemleri ağırlıklayan bir oranın ödeme gücü ölçümü bakımından kullanışlı olacağı öngörülmüştür. Kredi riskine karşı aktiflerle ve bilanço dışı kalemlerle ilgili özkaynaklar için müşterek standartların gelişmesi denetim tekniklerinin karşılıklı kabulünde gerekli harmonizasyon için önemli bir unsur olduğundan bankacılık iç pazarının tamamlanmasında esaslı bir rol oynayacaktır. Bu Direktifin 89/646/EEC sayılı direktifin bir tamamlayıcısı olarak geniş bir kapsam içinde bölünmez bir kısmı olarak düşünülmesi gerekmektedir. Müşterek bir bankacılık pazarında kuruluşların birbirleri ile rekabet etmesi gerektiğinden ve müşterek ödeme gücü standartlarının asgari bir oran olarak kabulünün rekabetin tahrifini önleyeceğinden ve topluluk bankacılık sistemini kuvvetlendireceğinden;

Bu direktif çeşitli finans kurumları tarafından verilen garantiler için çeşitli ağırlık puanları temin edecektir. buna uygun olarak komisyon, direktifin kredi kurumları ile sigorta şirketleri arasındaki rekabeti önemli bir şekilde tahrif edip etmediğini incelemeyi taahhüt ettiğinden ve bu incelemenin ışığı altında düzeltme önlemlerini dikkate alacaktır. Bu direktifte tayin edilen asgari oranın topluluktaki kredi kurumlarının sermayesini kuvvetlendirdiğinden; 1988 başında yürürlükte olan sermaye gereksinmelerinin istatistiki tetkikini takiben % 8'lik bir düzey kabul edilmiştir. Kredi kurumlarının denetiminde faiz oranlarının ölçümü ve tahsisi, döviz ve diğer piyasa riskleri de büyük önem taşıdığından; komisyon üye devletlerin yetkili makamları ve aynı amaç için çalışan tüm diğer kuruluşlar ile iş birliğinde bulunarak mevcut teknikleri incelemeye devam etmek istemektedir. Tüm bu gereksinmeler doğrultusunda 18 Aralık 1989 tarihli konsey direktifi kabul edilmiştir.¹⁰¹

¹⁰¹ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-647EEC.doc>, (19 Kasım 2007), s.1-2

3.4.7 Kredi Kurumlarının Geniş Riziko Sahalarının İzlenmesi ve Denetlenmesi

Kredi kurumlarının büyük risklerinin izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili 92/121/EEC sayılı direktif'in amacı kredi kurumlarının tek tek müşterilerine veya birbirine bağlı müşteri gruplarına verdikleri büyük kredilerden kaynaklanabilecek zararlara bir üst limit getirilmesidir.

Birbirine bağlı müşteriler grubunun tanımı ise aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

- Birinin diğeri veya diğerleri üzerinde doğrudan veya dolaylı kontrolünün olması nedeniyle tek bir risk teşkil eden iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişiden oluşan grup,
- Aralarında kontrol ilişkisi bulunmayan, ancak birbirlerine sıkı bir şekilde bağlı olmaları nedeniyle içlerinden birinin mali sorunlarla karşılaşmasının diğerinin veya diğerlerinin de geri ödeme güçlükleriyle karşılaşmalarına neden olabilecek ve dolayısıyla tek bir risk teşkil eden iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişinin oluşturduğu grup.

Bir kredi kurumunun bir tek müşteriye veya birbirine bağlı müşteriler grubuna olan risk sınırı, özkaynaklarının yüzde 10'na eşit veya daha fazla ise büyük risk olarak kabul edilir. Kredi kurumu birinci fıkranın tanımına dahil olan tüm büyük riskleri yetkili mercilere bildirmekle yükümlüdür. Kredi kurumu yıl boyunca ortaya çıkan tüm büyük riskler ve bir önceki raporda belirtilen büyük riskler yüzde 20'den daha fazla artarsa, gerçekleştikleri zamanı bildirmek kaydıyla yılda bir kez, tüm büyük riskleri yılda en az dört kez yetkili mercilere bildirir. Üye devletlerce, tüm kredi kurumlarında büyük risklerin ve bunlarda meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi, raporlanması ve kredi kurumunun kendi politikası dahilinde bu riskleri izlemesinin sağlanması için etkin

yönetim ve muhasebe uygulamalarının bulunması ve yeterli iç kontrol mekanizmalarının oluşturulmasını sağlamalıdır.¹⁰²

Direktife göre büyük risk limitleri;

1. Bir kredi kurumunun bir tek müşteriye veya birbirine bağlı müşteriler grubuna karşı maruz kalacağı risk sınırı yüzde 25'i geçemez.

2. Bir tek müşteri veya birbirine bağlı müşteriler grubunun kredi kurumunun ana kurum veya yan kuruluşu olması veya kredi kurumunun ana kuruluşunun yan kuruluşu(ları) olması halinde birinci paragrafta belirtilen sınır yüzde 20 olarak uygulanır. Üye devletler, bu risk unsurlarını çeşitli yöntem ve uygulamalarla özel olarak izlediklerini belgeleyebilirlerse bunları yüzde 20'lik sınır içerisine dahil etmeyebilirler. Ancak, kullanılan bu yöntem ve uygulamaların içeriğinin komisyon ve bankacılık İstişare Komitesine bildirilmesi gerekmektedir.

3. Bir kredi kurumunun büyük risklerinin toplamı, özkaynaklarının yüzde 800'ünü geçemez.

4. Üye devletler yukarıda tanımlananlardan (bunlar asgari sınırlardır) daha yüksek sınırlar uygulayabilirler.

5. Bir kredi kurumu konulan sınırlara her zaman uymak zorundadır. Olağanüstü bir durumda, bu sınırların aşılması halinde hiç zaman geçirilmeden durumun yetkili mercilere duyurulması gerekmektedir. Durumun uygun olması halinde yetkili merciler ilgili kredi kurumuna belirlenen sınırlara ulaşabilmesi için ek bir süre tanıyabilir.

¹⁰² TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/92-121EEC.docs.>, (20 Kasım 2007), s.3-5

3.4.8 Tüketici Kredileri

Avrupa Birliği üye devletler hukuklarında tüketici kredisi alanında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu hukuk farklılıkları, ortak pazarda kredi verenler arasındaki rekabette sapmalara yol açabilecektir. Bu farklılıklar, tüketicinin diğer üye devletlerde kredi alma konusundaki imkanlarını kısıtlayıp talep edilen kredinin hacmini ve aynı zamanda mal ve hizmet alımını etkilediğinden; bunun sonucu olarak, söz konusu farklılıklar, kredi ile sağlanabilecek mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını ve böylelikle doğrudan, ortak pazarın işlemlerini etkileyecektir. Topluluk'ta tüketicilere açılan kredi hacmindeki artış karşısında, tüketici kredisi alanında ortak bir pazarın kurulmasından tüketiciler, kredi verenler, imalatçılar, toptancılar ve perakendeciler ile hizmet sunanlar benzer şekilde yararlanacaklardır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun tüketicinin korunması ve aydınlatılması politikasına ilişkin programları, diğerlerinin yanı sıra, tüketicinin hakkaniyete aykırı kredi koşullarına karşı korunmasını ve tüketici kredisini düzenleyen genel koşulların uyumlaştırılmasının bir öncelik olarak üstlenilmesini gerekli kılmıştır. Hukuk ve uygulama farklılıkları, tüketici kredisi alanında tüketicinin, Üye devlete göre eşit olmayan şekilde korunmasına yol açmaktadır. Tüketici açısından kredi koşulları dezavantajlı olabileceğinden; her türlü krediye uygulanacak belli koşulların kabulü ile tüketicinin daha iyi korunması sağlanmak istenmiş ve bu amaçla ilgili bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. 87/102/EEC nolu Tüketici Kredilerine ilişkin Konsey Direktifi ile tüketici kredilerinin belli bir düzene oturtulması sağlanabilmiştir. Direktife göre tüketici kredisi aşağıdaki şekilde uygulanır.¹⁰³

1. Kredi anlaşmaları yazılı olarak yapılır. Tüketici yazılı anlaşmanın bir nüshasını alır.

2. Yazılı anlaşmada şunlar bulunur;

(a) Yıllık yüzde masraf ve komisyon oranına ilişkin bir beyan;

(b) Yıllık yüzde masrafa ve komisyon oranının değiştirilme koşullarına ilişkin bir açıklama.

¹⁰³ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Mevzuatı, ;”<http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/87/102/EEC.doc>, (22 Kasım 2007), .s1-2,8-9

Yıllık yüzde masraf ve komisyon oranının belirtilmesinin mümkün olmadığı durumlarda tüketiciye yazılı anlaşmada yeterli malumat verilir. Bu malumat en azından, 6 (1) inci maddenin ikinci kaleminde öngörülen hususları ihtiva eder.

3. Yazılı anlaşmada ayrıca sözleşmeye ilişkin diğer asli unsurlar da bulunur.

Bir kredi kurumu veya mali kurum ile tüketici arasında, kredi kartı hesapları dışında, cari hesap avansı şeklinde kredi verilmesi konusunda bir anlaşma yapıldığında, anlaşmanın yapıldığı sırada veya daha önce, tüketiciye şu hususlar hakkında bilgi verilir:

- eğer var ise, kredi sınırı,
- anlaşmanın yapıldığı tarihten itibaren uygulanacak yıllık faiz oranı ve masraflar ve bunların değiştirilebilme koşulları,
- anlaşmaya son verme usulü.

Tüketicinin, kredi anlaşmasındaki taahhütlerini, anlaşmada saptanan tarihten önce yerine getirme hakkı vardır. Bu durumda tüketici, Üye Devletlerce öngörülen kurallara göre, toplam kredi maliyetinde hakkaniyete uygun bir indirim hakkı kazanır. Üye devletler ayrıca bu direktifin uygulanması için getirdikleri düzenlemelerin, anlaşmaların formüle ediliş şeklinin sonucu olarak ve özellikle kredi toplamının birkaç anlaşmaya dağıtılması suretiyle, üstü kapalı bir şekilde ihlal edilmemesini sağlarlar.

3.4.9 Banka ve Kredi Kurumlarının Yıllık Hesapları ve Denetimi

Gittikçe daha çok sayıda kredi kurumunun ulusal sınırlar dışında faaliyette bulunması nedeniyle bu eşgüdümün biran önce sağlanması gerekliliği ortaya çıkmış bu kurumların yıllık hesapları ve konsolide hesaplarında karşılaştırma imkanının geliştirilmesi alacaklılar, borçlular ve ortaklar ile kamu açısından hayati önem taşır hale gelmiştir. Yıllık hesapları ve konsolide hesapları düzenleyen hükümler, izin alma zorunluluğu ve gözetim ve denetim amaçlarıyla kullanılan göstergeler gibi, eşgüdümün başka alanlarını da etkileyeceği için kredi kurumlarına ilişkin eşgüdüm ile bağ kurulması gerekmektedir. Her Üye Devlette bilançoların yapısı ve içeriği farklılık göstermektedir dolayısıyla Topluluktaki tüm kredi kurumlarının bilançolarında aynı tertibe ve terminolojiye uyulmasının sağlanması gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Yıllık hesapların ve konsolide hesapların karşılaştırmaya elverişli olmaları için, muhtelif işlemlerin bilanço ve nazım hesaplarda (off balance sheet) gösterilmesine ilişkin bazı temel sorunların çözülmesi gerekmektedir. Karşılaştırma imkanının artırılması bakımından, muhtelif bilanço ve nazım hesaplar (off balance sheet) kalemlerinin içeriğinin kesin olarak saptanması gerekmektedir ayrıca kar ve zarar hesabındaki kalemlerin tertibi ve tanımı bakımından da böyle bir gereklilik mevcut olmuştur. Bilanço ile kar ve zarar hesabındaki rakamların karşılaştırılma imkanı keza, çok önemli ölçüde, aktif ve pasiflerin bilançoya kaydedildikleri değerlere bağlıdır.

Bankacılığa ilişkin özel riskler ve güvenin sürdürülmesi gereği göz önüne alındığında bilançoda ‘genel bankacılık riskleri fonu’ adı altında bir pasif kaleminin açılması için düzenleme yapılması gerektiğinden; ileri eşgüdüm sağlanana kadar, üye devletlerin özellikle ödünç ve avanslar ile bazı menkul kıymetlerin değerlemesi konusunda kredi kurumlarına belli ölçüde takdir yetkisi tanımalarına izin verilmesi aynı nedenle uygun görülmüştür. ; ancak bu son durumda, üye devletlerin aynı kredi kurumlarının yukarıda anılan ‘genel bankacılık riskleri fonu’nu kurmalarına izin vermeleri gerekmekte, üye devletlerin, kredi kurumlarının kar ve zarar hesabında belli masraflar ve gelirleri mahsup etmelerine izin vermeleri uygun görülmektedir. Kredi kurumlarının özel niteliği açısından, bilanço hesaplarını açıklayıcı notlar konusunda belli değişiklikler de gerekli olmuştur.

Konsolide hesaplara ilişkin hükümlerin kredi kurumlarına uygulanması, tüm sınai ve ticari şirketlere uygulanabilen kuralların bir kısmında belli ayarlamaları gerekli kılmaktadır. Bankacılık şebekelerinin ulusal sınırlar ötesinde yayılmasını boyutları ve sürekli gelişimi göz önüne alındığında, merkezi bir üye devlette bulunan bir kredi kurumunun yıllık hesapları ve konsolide hesaplarının, yerleşik bulunduğu tüm üye devletlerde yayınlanması zorunlu hale gelmiştir. Tüm bu gereksinimlerin karşılanması için bankaların ve diğer finans kurumlarının yıllık hesapları ve konsolide hesapları hakkında 86/635/EEC nolu 8 Aralık 1986 tarihli konsey direktifi kabule edilmiştir.¹⁰⁴

3.4.10 Yıllık Muhasebe Belgelerinin Yayınlanması

Merkez ofisleri üye devletin dışında bulunan kredi kurumlarının üye ülke sınırları içinde bulunan şubelerden yükümlülüklerine açık getirmektir.

Avrupa iç pazarının kurulması, merkez ofisleri başka üye devletlerde bulunan kredi kurumlarının ve finans kurumlarının şubelerinin merkez ofisleri aynı üye devlette bulunan kredi kurumları ve finans kurumlarının şubeleri gibi aynı muameleye tabi tutulmasını öngörmektedir yıllık muhasebe belgelerinin yayınlanması bakımından, merkez ofisleri başka üye devletlerde olan bu gibi kuruluşların şubeleri için kendi kuruluşlarının yıllık muhasebe belgelerini tam olarak yayınlamaları yeterli olacaktır.

Şubelerle ilgili bilgi açıklama koşullarının koordinasyonu belgesinin bir parçası olarak, bankalar ve diğer finans kurumları dahil bazı şirket tiplerinin üye devletteki şubelerinin diğer bir üye devlet kanunlarına tabi olduklarından bazı belgeler ve ayrıntılar için hazırlanmış bulunan hükümlerin yayınlanması gerekmekte; bankalar ve diğer finans kurumlarının muhasebe belgelerinin açıklanması ile ilgili olarak özel hükümler konması gerekmektedir. Bazı üye devletlerin, merkez ofisleri bu Üye Devletlerin dışında bulunan kredi kurumları ve finans kurumlarının şubelerinin faaliyetleri ile ilgili yıllık hesaplarının yayınlanmasını istemeleri henüz doğrulanmamıştır

¹⁰⁴ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/86/635/EEC.doc>, (03 Aralık 2007), .s.1-3

Bunların tamamının bir kısmı izole edilmiş olup görülemediğinden şubelerin yıllık hesaplarının yayınlanması umuma ve özellikle kredi verenlere taahhüt hakkında mali durum bakımından uygun bir fikir vermemektedir.

Diğer taraftan, birleşmenin düzeyi bakımından merkez ofisleri bu üye devletin dışında bulunan kredi kurumları ve finans kurumlarının bu üye devlette bulunan şubelerinin faaliyetleri hakkında bazı bilgi ihtiyacı ihmal edilemeyecektir ;ayrıca bu gibi bilgilerin kapsamı rekabetin tahrifini önlemek için sınırlı olacaktır.

Merkez ofisleri üye olmayan ülkelerde bulunan kredi kurumlarının ve finans kurumlarının şubeleri ile ilgili olarak rekabet eşitliğinin manası, bir taraftan bu gibi şubelerin yıllık muhasebe kayıtlarını yayınlarken bunları topluluğunkilerle aynı veya eşit standartlarda olarak yayınlamaları gerekir, fakat diğer taraftan bu gibi şubeler belirtilen şartları yerine getirdikleri takdirde kendi faaliyetleri ile ilgili yıllık hesaplarını yayınlama ile yükümlü tutulamayacaklardır.

Bu amaçlar doğrultusunda direktif kabul edilmiştir.

3.4.11. Konsolide Esasa Göre Kredi Kurumlarının Denetimi

Avrupa tek pazarının etkili olabilmesi için , konsolide edilmiş bir esasa göre denetiminin bütün bankacılık gruplarına kredi kurumu olmayan ana kuruluşları dahil olmak üzere uygulanması gerektiğinden kuruluşları en azından bir yan kredi kurumunu kontrol edenlerin durumunda yetkili makamların bu gruptaki kredi kurumunun mali durumunu tespit edebilmesi gerekli olduğundan 92/30/EEC nolu Konsolide Esasa Göre Kredi Kurumlarının Denetimi Hakkında Konsey Direktifi çıkarılmıştır.

Direktife göre kredi kurumu; 77/780/EEC sayılı direktifin birinci maddesinin birinci fıkrası anlamı içindeki bir kredi kurumunun (işî kamudan mevduat veya diğer geri ödenecek fonları toplamak ve kendi hesabına kredi vermek olan bir teşebbüs) veya 77/780/EEC sayılı Direktifin birinci maddesinin birinci fıkrasındaki tanıma uyan ve üçüncü bir ülkede yetkili kılınan herhangi bir özel veya kamu teşebbüsünü ifade

edecektir; mali holding şirketi; yan kuruluşları sadece veya esas itibariyle kredi kurumu olan bir mali kuruluşu veya yan kuruluşlarından en az biri kredi kuruluşu olan mali kuruluşu ifade edecektir, karma faaliyetli holding şirketi; bir mali holding şirketi veya kredi kurumu hariç yan kuruluşlarından en azından biri kredi kurumu olan ana bir teşebbüsü ifade edecektir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi konsolidasyona dayalı denetim ve gözetim kredi kurumları için düşünülmüştür. Buna göre; konsolidasyona dayalı denetim ve gözetim için;¹⁰⁵

- a) Bir yan kuruluş olarak bir kredi kurumu veya mali kuruluşu sahip bulunan veya bir kredi kurumunda veya mali kurumda iştiraki bulunan kredi kurumları
- b) Ana kuruluşu bir mali holding şirketi olan her kredi kurumu olması gerekmektedir.

Ulusal mevzuata tabi bir kuruluşun aşağıda belirtilen koşullarda, ana ortaklık özelliği taşıması durumunda, konsolide mali tablolar ve konsolide faaliyet raporu düzenlenmesini öngörülmüştür.

- (a) Ana ortaklık; bağlı ortaklığın ortak veya hissedarlarının oy haklarının çoğunluğuna sahip olmalıdır veya,
- (b) Ana ortaklık; bağlı ortaklığın ortak veya hissedarı olup, aynı zamanda üst kademe yönetimi, yönetim ve denetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu görevlendirmek veya görevden almak hakkına sahip olmalıdır
- (c) Ortağı veya hissedarı olunması nedeniyle veya bağlı ortaklığın tabi olduğu hukuk düzeni kabul ettiği sürece; bu ortaklık ile yapılan esas sözleşme veya ortaklığın tüzüğünde yer alan hükümlere dayanarak; bir ana ortaklık, bağlı ortaklığın yönetiminde etkili olma hakkına sahip olmalıdır.

¹⁰⁵ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/92-30EEC.doc>, (4 Aralık 2007), s.9-12

(d) Bir ortaklığın ortak veya hissedarı olup yönetim ve denetim kurullarında görevli üyelerin çoğunluğunu, kendi oy hakkını kullanarak görevlendirmiş olmalıdır. veya; yapılan anlaşmaya dayanarak, oy hakkı çoğunluğunu sadece kendi elinde tutmalıdır.

Bir yan kuruluş olarak bir kredi kurumu veya mali kuruluşa sahip bulunan veya bu kuruluşlarda iştiraki olan her kredi kurumu konsolide edilmiş mali durumuna istinaden denetime tabi olacaktır. denetim uygulamasından sorumlu bulunan yetkili makamlar aşağıda belirtilen durumlarda bir kredi kurumu, mali kuruluş veya bir yan kuruluş ya da iştirak olan yardımcı bankacılık hizmetleri teşebbüsünün konsolidasyona dahil edilmesine gerek olmadığına karar verebilir. Buna göre;

- a) Dahil edilmesi gereken teşebbüs, gerekli bilginin transferine yasal engellerin bulunduğu bir üçüncü ülke ise,
- b) Yetkili makamın görüşüne göre dahil edilmesi gereken teşebbüs kredi kurumunun denetiminde dikkate alınmayacak kadar önemsiz ilgide ise,
- c) Konsolide bir esasa göre denetimden sorumlu yetkili makamların görüşüne göre ilgili kredi kurumunun denetlenmesi amacı bakımından teşebbüsün mali durumunun konsolidasyonu uygun olmayacağı veya yanıltıcı olacağı takdirde; konsolidasyona dahil edilmeyecektir.

Konsolide edilmiş esasa göre denetim kapsamına dahil edilmiş olan tüm teşebbüslerin denetim amacıyla ilgili olacak her türlü bilginin ve verinin elde edilmesi için yeterli iç denetim mekanizmasının bulunması sağlanacaktır.

Direktif konsolidasyona öngörülen kurumların:

- a) Ödeme gücü
- b) Büyük krediler
- c) Yeterli öz kaynak
- d) Diğer kuruluşlarda hisse edinme sınırları konusundaki oranlara uyup uymadığını denetler

3.4.12 Kredi Kartları – Sınır Ötesi Mali İşlemler

Komisyon, iç pazarın kuruluşunun tamamlanması hakkındaki Beyaz Kitap'ta yeni ödeme araçlarına ilişkin yenilikleri ve kanunları, bu pazarın boyutlarına uyarlama amacıyla öneriler formüle etmeyi üstlenmiştir. Komisyon 12 Ocak 1987 de konsey'e, 'Avrupa bir as kullanabilir: Yeni Ödeme Kartları' başlıklı bildiriği göndermiştir. Teknolojik gelişme ile iç pazarın birleştirilmesi arasında yakın bir bağ bulunması nedeniyle elektronik ödeme, bankacılık hizmetleri, dağıtım ve telekomünikasyon ile bilişim endüstrilerinin hızlı bir biçimde modernleşmesine katkıda bulunacağı öngörülmüştür. Yeni ödeme araçlarını gelişiminin, topluluğun mali ve parasal bütünleşmesi ve tek halklı bir Avrupa'nın genişlemesi bağlamında mütalaa edilmiştir.

Malların ve sermayenin serbest dolaşımı, ancak yeni ödeme araçlarının sağladığı teknolojik destekten yararlanıldığı takdirde, bütünüyle etkili olabilecektir.

Ödeme kartlarının (başka bir anlatımla, bir manyetik çizgiyi ve/veya bir mikro devreyi bünyesinde taşıyan ödeme kartları) gelişiminin, ilgili üye devletin özelliklerine bağlı olarak, önem bakımından farklılık gösterebileceği ve alternatif ödeme biçimlerinin var olduğu Komisyon'ca bilinmekle birlikte, araçların benzer koşullarda bulunan ekonomik ortakların yararlanmasına tüm üye devletlerde sunulması gerekliliği göz önünde bulundurulmuş toplulukta ödeme sistemlerini kullananların çıkarı açısından, bu sistemlerin birbiriyle uyumlu ve tamamlayıcı olmasını mümkün kılacak standartlar ile uygulama kurallarını geliştirmek üzere işbirliği yapılması gerekli olmuştur.

Bu gerekçeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda Elektronik Ödemeye İlişkin Bir Avrupa İşletme kodu hakkında 8 Aralık 1987 Tarihli Konsey Tavsiyesi ile 87/598/EEC nolu direktif kabul edilmiştir.

Direktif'te . 'Elektronik ödeme', bir elektronik ödeme terminalinde (EFT) veya satış-noktası terminalinde (POS) kullanılan, bir manyetik çizgiyi veya mikro devreyi bünyesinde taşıyan bir kart aracılığıyla gerçekleştirilen her türlü ödeme işlemini ifade eder" şeklinde tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra direktifte tacir, tüketici, kart ihraç eden, karşılıklı kullanılabilirlik gibi kavramlarda tutarlılık açısından tanımlanmıştır.

Direktifin III.nolu genel ilkeler başlığı altında sözleşmeler, karşılıklı kullanılabilirlik, donanım, verilerin korunması ve güvenlik ve sisteme girişte hakkaniyet gibi düzenlemeler açıklanmıştır.¹⁰⁶

1.Sözleşmeler

(a) Kart ihraç edenler veya mümessilleri ile tacirler ve tüketiciler arasındaki sözleşmeler, yazılı şekilde ve önceden yapılmış bir başvuru üzerine akdedilmek zorundadır. Bu sözleşmelerde, üzerinde anlaşılan genel ve özel koşullar ayrıntılı olarak saptanır.

(b) Sözleşmeler, akdedildikleri üye devletin resmi dili veya dillerinde düzenlenir.

(c) Tüm tarifeler, gerçek maliyetler ve riskler dikkate alınmak suretiyle ve herhangi bir rekabet kısıtlaması içermeksizin, saydam bir şekilde saptanmalıdır.

(d)Hukuka uygun olmak kaydıyla, tüm koşullar serbestçe kararlaştırılır ve sözleşmede açıkça gösterilir

(e) Bir sözleşme akdedilmeden önce, sona ermeye ilişkin koşulların saptanıp tarafların dikkatine sunulması gerekir.

Şeklinde düzenlenmiştir.

2. Karşılıklı Kullanılabilirlik

Tacirlerin ve tüketicilerin seçecekleri bir (veya daha fazla) şebekeye katılmalarını ya da bir (veya daha fazla) kart ihraç eden kuruluş ile sözleşme yapabilmelerini sağlamak üzere, karşılıklı kullanılabilirlik, her terminalin bütün kartları üzerinde işlem yapabileceği bir şekilde, topluluk çapında ve belli bir tarih itibariyle, tümüyle gerçekleştirilmiş olmalıdır.

¹⁰⁶ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/87/598/EEC.doc>, (4 Aralık 2007), .s.1-5

3. Donanım

(a) Ödemelerde kayıt, kontrol ve nakil işlemlerinin elektronik ödeme terminallerince yapılması zorunlu olup, bunlar bir satış noktası terminalinde birleştirilebilir.

(b) Tacirler, istedikleri takdirde, tek bir çok-kartlı-terminal kurabilmelidirler.

(c) Tacirler, kuracakları satış-noktası terminalini serbestçe seçebilmelidirler. Tacirler, sadece, tüm ödeme sisteminin gereksinimlerine uygunluğunun belgelenmesi ve karşılıklı olarak kullanılabilme koşuluna tabi olarak, işbu donanımın kiralanması veya satın alınması konusunda serbest olmalıdırlar.

4.Elektronik Ödemeler

(a) Elektronik ödemeler geri alınamaz. Bir ödeme kartı aracılığıyla verilen talimat, gayri kaabili rücu olup iptal edilemez.

(b) Ödemeler sırasında tacirin bankasına ve daha sonra kart ihraç edene iletilen bilgi, hiçbir durumda, gizliliğin korunması esasını ihlal edemez. Bu bilgi, çekler ve transferler için normal olarak aranan bilgi kadarıyla sıkı sıkıya sınırlı tutulacaktır.

(c) Bilgi korunması veya güvenlik konuları ile ilgili olarak ortaya çıkacak her türlü sorun, taraflar arasındaki sözleşmede açıkça kararlaştırılmalı ve hangi aşamada olursa olsun halledilmelidir.

(d) Sözleşmeler, tacirin faaliyet ve rekabet serbestisini kısıtlamamalıdır.

5. Sisteme girişte hakkaniyet

(a) İlgili tüm hizmet işletmelerine, ekonomik büyüklüklerine bakılmaksızın, elektronik ödeme sistemine hakkaniyet esasına göre girme imkanı sağlanmalıdır. Bir tacirin girişi, ancak meşru bir nedene dayanarak reddedilebilir.

(b) Bir üye devlet içindeki işlemlerle ilgili hizmetlerin bedeli ile, diğer topluluk ülkeleriyle girişilen sınır ötesi, özellikle sınır bölgelerindeki, işlemlerle ilgili olan aynı hizmetlerden alınacak bedel arasında, caiz görülmeyecek bir fark bulunmamalıdır.

Tavsiyenin amacı gelişen teknolojinin Avrupa'nın amacı olan tek pazar kurulması ve rahat işletilmesini sağlamak amacıyla etkin kullanımı gerçekleştirmektir.

Tüketicinin korunması ve bilgi politikası için Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bir hazırlık çalışması hakkındaki 14 Nisan 1975 tarihli konsey kararının ekinin 18'nci paragrafında tüketicilerin ekonomik çıkarlarının korunmasında aşağıdaki ilkelerin esas alınacağı belirlenmiştir.¹⁰⁷

a) Mal ve hizmet alıcıları standart (hazır) sözleşmelere ve özellikle bu sözleşmeler temel hakların eksikliğine karşı korunmaları gerekmektedir,

b) Tüketici uygun olmayan hizmetler nedeniyle ekonomik çıkarlarının uğrayacağı zarara karşı korunmalıdır

c) Mali hizmetler de dahil olmak üzere malların ve hizmetlerin takdimi ve promosyonu, doğrudan ve dolaylı olarak ilgili oldukları şahısları yanlış fikre sevk edecek şekilde olmaması gerekmektedir.

Bu doğrulu da ödeme sistemleri ve özellikle kart hamili ile kart ihraç edenlerin ilişkileri ile ilgili olarak 17 Kasım 1988 tarihli komisyon önerisi ile 88/590/ECC nolu direktif kabul edilmiştir.

Ödeme yöntemleri ve mal ve hizmet alımlarında olmak üzere tüketicilere sağlanan ve bunlar tarafından kullanılan mali hizmet tiplerinde geçen yıllarda çok değişiklikler olduğundan; bunlarda yeni şekiller ortaya çıktığından ve bunların gelişmesi devam ettiğinden; bu alanda üye devletler tarafından kullanılmakta olan sözleşmelerin çeşitli hükümleri bir ülkeden diğerine göre farklılık göstermektedir. bu mali hizmet

¹⁰⁷ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/88/590ECC.doc.>, (12 Aralık 2007), s.1

şekillerine uygulanacak müşterek hükümler ile tüketicinin daha etkin bir şekilde korunması sağlanacaktır. Bu gerekçe ile 88/590ECC nolu direktifte ödeme yöntemlerinin uyumlaştırılması ile ilgili düzenlemeler de getirilmiş bulunmaktadır.

Topluluk içindeki ekonomik engellerin kaldırılması ve Tek Avrupa Kanunu uyarınca kabul edilen direktiflerin desteklediği para ve bankacılık alanındaki işbirliğinde elde edilen gelişme, mantık olarak diğer üye devletlerde mal ve hizmet alımını arttıracak ve fertlerin özellikle işçi, turist ve emeklilerin daha hareketli olmasına yol açacaktır. Bu sebeple 90/109/EEC nolu Sınır Ötesi Mali İşlemlerle ilgili Bankacılık Faaliyetlerinin Şeffaflığı Hakkında Komisyon önerisi yapılmıştır. Öneride sınır ötesi mali işlemlerle ilgili prensipler belirlenmiştir. (Ayrıntılı Prensipler İçin Bakınız **EK-2**)

İç pazarın bütünleşmesi ve tam ekonomik ve parasal birliğe giden yolda kaydedilen ilerlemeler Topluluk içinde ticaretin ve insanların hareketini arttırmakta ve bunun sonucunda sınır ötesi ödemelerin hacmi istikrarlı bir şekilde büyümektedir dolayısıyla sınır ötesi kredi hareketlerine düzenlemeler getirilmesi gerekli olmuştur. Bu nedenle 97/5/EEC nolu Sınır Ötesi Kredi Hareketlerine İlişkin Konsey yönergesi yayınlanmıştır. Bu Yönergenin hükümleri, Üye Devletlerin para birimleri ve ECU cinsinden 50.000 ECU'ye kadar olan miktarlarda emir verilen ve kredi kurumları veya diğer kurumlar tarafından icra edilen sınır ötesi kredi havaleleri ile ilgili olarak uygulanacaktır. Kredi havalesinin uygun bir şekilde tamamlanamaması durumunda geri ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Fakat geri ödeme sorumluluğunun herhangi bir sınırı olmaması halinde kurumlar üzerinde olumsuz etkileri olabilecektir. Bu nedenle geri ödeme sorumluluğu 12.500 ECU'ya kadar uygulanabilir olmalıdır.¹⁰⁸ (Ayrıntılı Sınır Ötesi Kredi Havaleleri Bilgileri için bakınız **EK-3**)

¹⁰⁸ TBB, Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/97-5EEC.docs>, (12 Aralık 2007), s.3-4.

3.5 Avrupa Bankacılık Sisteminin Özellikleri

3.5.1 Avrupa Bankacılık Sisteminin Genel Özellikleri

Avrupa Birliği içinde iki tip bankacılık modeli bulunmaktadır.

1. Kıta Avrupa'sı bankacılığı: Bu tip bankacılığın en önemli özellikleri, bankaların klasik bankacılık faaliyetleri dışında sermaye piyasası işlemleri, gayri menkul hizmet ve sanayi ile işbirliği, sigorta acenteliği gibi faaliyetlerde gerçekleştirilmeleridir. Kıta Avrupa'sı bankacılığında kamunun sektördeki ağırlığı göze çarpmaktadır. Uzmanlaşma ağırlıklıdır ve genelde iç piyasaya dönük hizmetler vermektedirler. Daha çok evrensel banka niteliğindedirler.

2. Anglo Sakson bankacılığı: Özellikle İngiltere'de görülmektedir. Temelde tamamen özel sektör bankacılığı olarak yapılanmakla beraber, kıta Avrupası bankacılığının aksine klasik bankacılık özellikleri göstermekte sermaye piyasası işlemleri, sınai işlemler gibi özellikleri ticari bankalar tarafından değil onların sahip olduğu yatırım bankalarınca yapılmaktadır. Hizmet sunduğu alana bakıldığında Avrupa Birliği'nde bankacılık şöyle sınıflandırılabilir.¹⁰⁹

a. Ticaret Bankaları: Hem kendi hem diğer ülkelerde bankacılık ile ilgili tüm hizmetleri sunmaktadırlar. En önemli özellikleri kendi ülkelerinden ciddi paylar alırken diğer ülkelerde de kendilerinin kabul ettirmişlerdir. Geniş çaplı hizmet sunan çok amaçlı bankalardır. Sanayi finansmanı, tahvil hisse senedi ticareti, portföy yönetimi gibi konularda danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar. Avrupa Bankacılık Federasyonu tarafından temsil edilirler.

b. Tasarruf Bankaları: Asıl kaynaklarını tasarrufların oluşturduğu daha çok yerel ve bölgesel özellik taşıyan bankalardır. Avrupa Birliği Tasarruf Bankaları Grubu tarafından temsil edilirler.

¹⁰⁹ Deniz Balak ve Dilek Seymen, **Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri**, 1.Basım, İstanbul: TBB Yayın No.201, 1996, s.19

c. Kooperatif Bankaları: Yapıları ve fon kullanımı açısından tasarruf bankalarına benzeyen bankalardır. Avrupa Birliği Kooperatif Bankaları Birliği tarafından temsil edilirler.

d.Uzman Bankalar: Belirli bankacılık hizmetleri sunan bankalardır. İpotekli Kredi Federasyonu, Avrupa Yapı Birliği Federasyonu ve Konut Birliği Federasyonu tarafından temsil edilirler.

Avrupa Birliği bankacılık sistemindeki bankalar genellikle düşük kar oranlarıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Düşük fiyat rekabetinin yaşandığı ülkelerdeki bankalar genellikle ağır yasal düzenlemelere tabidir ve tek pazarın etkisiyle etkinliklerini arttırmışlardır. Yoğunlaşma oranının çok yüksek olduğu Türk bankacılık sisteminde bankaların karlılık oranları Avrupa bankalarının karlılık ortalamalarından çok yüksektir. Fakat Türk bankalarının ölçekleri, etkinlikleri, mali ve teknik yapıları Avrupa'daki finans güçlerine göre daha zayıfır. Bu durum serbest rekabet ortamında Türk bankaları için dezavantaj oluşturacak ve çoğu banka,s,stemi çeşitli şekillerde terk edecektir.¹¹⁰

¹¹⁰ Altunbaş ve Sarısu, s.33-36,46

BÖLÜM 4

AB ve Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması

4.1 AB’de ve Türkiye’de Kredi Kurumu Sayısı

Türkiye’deki banka sayısı Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler genelindeki bankacılık faaliyetinde bulunan kredi kuruluşu sayısı karşısında nispeten düşük kalmaktadır. 2005 yılı itibarıyla 5 üye ülkenin kredi kuruluşu sayısı Türkiye’nin altındayken, diğer ülkelerin kredi kuruluşu sayısı Türkiye’nin üzerindedir. Bunda AB ülkelerindeki finans sektörünün gelişmişliğinin yanı sıra finansal kuruluş tiplerinin gösterdiği çeşitlilik de rol oynamaktadır.

Özellikle tek pazar ile tek para biriminin etkileri ve artan rekabetle birlikte, Avrupa’da birleşme ve devralma eğiliminde bir artış söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında Türk bankacılık sistemimizin finansal kuruluş sayısı itibarıyla geride kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte şube başına personel sayısına bakıldığında Türkiye’nin Avrupa Birliği banklarından daha fazla personel istihdam ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra kişi başına düşen şube sayısı itibarıyla da ülkemiz bankacılık sektörü AB ülkeleri sıralamasında en gerilerde yer almaktadır.¹¹¹

¹¹¹ Uludağ ve Erken, s.31

Tablo 16
Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Kredi Kurumu Sayısı

Kredi Kuruluşu Sayısı				
	2002	2003	2004	2005
Almanya	2,363	2,225	2.148	2.089
İspanya	359	348	346	348
İtalya	821	801	787	792
Fransa	989	939	897	854
İngiltere	451	426	413	400
Türkiye	59	55	53	51
Portekiz	202	200	197	186
Polonya	666	660	658	739
Belçika	111	108	104	100
Avusturya	823	896	883	880
Hollanda	539	481	461	401
Yunanistan	61	59	62	62
Macaristan	227	222	221	215
Danimarka	178	203	202	197
İsveç	216	222	212	200
Çek cum.	84	77	70	56
Finlandiya	369	366	363	363
Slovakya	20	21	21	23
Kıbrıs	408	408	403	391
İrlanda	85	80	80	78
Litvanya	68	71	74	78
Slovenya	50	33	24	25
Letonya	23	23	23	23
Lüksemburg	177	169	162	155
Estonya	7	7	9	11
Malta	14	16	16	18

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Sayı 1, Aralık 2006

4.2 Mevduatta Türkiye AB Karşılaştırması

Türk bankacılık sektörü incelendiğinde 2002 – 2005 yılları arasında toplanan mevduat tutarında hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi 2005 yılı itibarıyla Türkiye, mevduat tutarında AB 25 ülkeleri arasında 13.sırada yer almaktadır. AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türk bankacılık sektörünün mevduat ağırlıklı bir kaynak yapısına sahip olduğu görülmektedir.

AB ülkelerinde bankalardaki mevduat miktarlarının bu ülkelerdeki ekonomi büyüklükleri ile aynı paralelde seyrettiği görülmektedir. Ancak Türk bankacılığındaki mevduatın düşük olmasının bir nedeni de üst üste yaşanan bankacılık krizleri ve bu krizler sonrasında mudilerin zaman zaman mevduatlarını tam olarak geri alamamaları gerekçe gösterilebilir.

AB ülkelerinde ekonomi ile paralel bir şekilde seyir eyleyen mevduattaki düzenli artış hareketlenmeleri maalesef ülkemizin belirsiz ekonomik yapısı itibarıyla aynı düzenli artışı gösterememiştir. Türkiye’de yaşanan finansal krizlerin etkisiyle mevduatta dalgalı bir seyir gerçekleştiği gözlemlenmektedir. 2004 yılı itibarıyla Türk bankacılık sektöründeki toplam mevduat hacminin 108 milyar EURO ve GSYİH’ya oranında %44 seviyesinde seyretmesi sermaye birikiminin ülkemizde ne kadar yetersiz olduğunun bir göstergesidir.¹¹²

¹¹² Sedat Yetim ve Ozan Gülhan, Türkiye ve Yeni Üye Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Karşılaştırması, 1.Basım, İstanbul, BDDK Yayını, 2005, s.2

Tablo 17
Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Mevduatlar

Mevduat (Milyar Euro)				
	2002	2003	2004	2005
Almanya	2,401	2.448	2.511	2.593
İngiltere	1,820	1.847	2.011	2.441
Fransa	1.077	1.196	1.268	1.363
İspanya	753	807	874	1.068
İtalya	741	745	783	845
Hollanda	538	570	598	684
Belçika	345	368	405	458
Avusturya	211	222	232	249
Lüksemburg	199	206	221	240
İrlanda	143	160	182	229
Yunanistan	134	140	160	188
Portekiz	134	137	146	162
Türkiye	83	91	108	158
İsveç	132	139	143	153
Danimarka	103	107	122	143
Polonya	81	72	89	106
Finlandiya	72	76	80	85
Çek Cum.	54	54	60	71
Kıbrıs	28	28	30	38
Macaristan	31	31	36	38
Slovakya	5	6	7	22
Slovenya	14	14	15	16
Malta	9	8	9	11
Letonya	5	6	7	9
Litvanya	4	4	5	8
Estonya	3	3	4	6
AB-25	9.035	9.393	9.999	11.226

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Sayı.1, Aralık 200

4.3 Personel Yapısı

Türkiye’de 2006 yılı sonu itibariyle bankalarda istihdam edilen kişi sayısı 150,973’tür. Bankacılık sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 20 AB ülkesinin üstünde bulunmaktadır. Toplam personel sayısının AB genelinde düştüğü Türkiye’de ise arttığı görülmektedir. Bu durumda Türk bankacılık sektöründeki büyümenin ve şube bankacılığı olgusunun etkisi olmaktadır. Türkiye’de kredi kuruluşu başına personel sayısı AB ülkelerinin oldukça üzerindedir. 2005 yılı itibarıyla AB’ye üye 25 ülkede kredi kuruluşu başına 352 personel düşerken Türkiye’de 2,720 personel düşmektedir. Söz konusu oran Yunanistan’da 989 kişi, İspanya’da 727 kişi, Fransa’da 503 kişi olmaktadır.

Tablo 18
Türkiye ve AB’de Personel Yapısı Karşılaştırması

Personel Sayısı				
	2002	2003	2004	2005
Almanya	753,950	725.550	712.300	705,000
İngiltere	501,787	487,772	484,535	482,888
Fransa	428,438	425,041	429,347	-
İtalya	340.440	336.661	336,354	335,910
İspanya	243,429	243,462	246,006	252,829
Polonya	161.814	154,569	150,037	152,923
Türkiye	126,539	127,532	132,714	138,724
Hollanda	125.911	120,539	118,032	-
Avusturya	74.048	73.308	72,858	75,303
Belçika	75.370	73,553	71,347	69,481
Yunanistan	60.495	61,074	59,337	61,295
Portekiz	55.679	54,350	53.230	53,989
Danimarka	47,613	46,443	46,372	47,579
İsveç	42.357	40,169	39,181	39,237
Çek Cumhuriyeti	40.534	39,658	38,666	37,943
İrlanda.	36.585	35,658	35,564	37,702
Macaristan	35.045	35,725	35,558	37,335
Finlandiya	27.190	26,667	25,377	25,182
Luksemburg	23.300	22,513	22,549	23,224
Slovakya	18.452	18,350	18,261	19,850
Slovenya	11.855	11,816	11,602	11,726
Kıbrıs	10,613	10.480	10,617	10,799
Letonya	8.267	8,903	9,655	10,477
Litvanya	8,420	7.557	7,266	7,637
Estonya	3,934	4,280	4,455	5.029
Malta	3.459	3,401	3,353	3,383

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Sayı.1, Aralık 2006

4.4 AB Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma

Bankacılık ve rekabet otoritelerinin piyasadaki yoğunlaşmayı ve dolayısıyla rekabeti takip etmek amacıyla izledikleri ilk beş banka yoğunlaşması rasyosuna göre toplam aktifler açısından bakıldığında Türkiye'nin birçok ülkeye göre daha az yoğunlaşmış bir bankacılık sektörüne sahip olduğu görülmektedir.

Avrupa bankaları arasında yıllar itibarıyla yoğunlaşmanın arttığı görülmektedir. Özellikle İskandinav ülkelerinde çok yüksek oranlar göze çarpmaktadır. Tek pazardaki artan rekabet ve maliyet baskısı çok sayıda kurumun bulunduğu Avrupa bankacılık piyasasında stratejik birleşme ve devralmaları zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'nin aktif yoğunlaşması; Almanya, İtalya ve Fransa gibi bazı AB üyesi gelişmiş ülkelere ve Polonya ile Macaristan gibi AB'inde gelişmekte olan ülke kategorisinde yer alan ülkelerin piyasalarına göre yüksek iken, AB'ye son zamanlarda üye olan Slovenya, Estonya ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelere daha düşüktür. Ayrıca Türkiye, ölçek olarak Türk bankacılık sektörüne yakın büyüklükte olan Yunanistan ve Finlandiya gibi ülkelere daha az yoğunlaşmış bir sektöre sahiptir. Benzer şekilde ortalama olarak bakıldığında da Türk Bankacılık sektörü AB bankacılık sektörü aritmetik ortalamasından daha düşük yoğunlaşmaya işaret etmektedir. Banka birleşmeleri ve devralmaların doğal bir sonucu olarak Avrupada'da banka yoğunlaşması yüksektir. 2003 yılı itibarıyla oran %53 düzeyindedir. Türkiye'de ise 2001-2002 yılında yaşanan kizinin etkisiyle yoğunlaşmada kıyasen düşük bir artış görülmüştür. Ancak 2005 yılında yaşanan devralmalar ile yoğunlaşmada artışlar göze çarpmaktadır. Aktif toplamı bakımından en büyük beş bankanın toplam sektö içindeki payı 2004 yılında %59 olmuştur.¹¹³

¹¹³ Yetim ve Gülhan, s.79

Tablo 19
Türkiye’de ve Avrupa Birliğinde Banka Yoğunlaşması

İlk Beş Banka Yoğunlaşması				
	2002	2003	2004	2005
Estonya	99	99	98	98
Finlandiya	78	81	82	83
Belçika	82	83	84	85
Litvanya	83	81	78	80
Hollanda	82	84	84	84
Slovenya	68	66	64	63
Malta	82	79	78	75
Letonya	65	63	62	67
Çek Cumhuriyeti	65	65	64	65
Portekiz	60	62	66	68
AB – 25 Ortalama	59	58	58	59
Danimarka	68	66	67	66
Yunanistan	67	66	65	65
Slovakya	66	67	66	67
Kıbrıs Rum Kesimi	69	69	69	59
Türkiye	58	60	59	60
İsveç	56	53	54	57
Macaristan	54	52	52	53
Fransa	44	46	44	53
Polonya	53	52	50	48
AB – 25 Ağırlıklı Ortalama	38	39	40	42
İrlanda	46	44	43	46
Avusturya	45	44	43	45
İspanya	44	43	41	42
İngiltere	29	32	34	36
Lüksemburg	30	31	29	30
İtalya	30	27	26	26
Almanya	20	21	22	21

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler, Sayı.1, Aralık 2006

4.5 AB Bankacılık Sektöründe Krediler

Türkiye’de bankacılık kesiminin reel kesime açtığı krediler son yıllarda önemli bir büyüme trendi yakalamış olmakla birlikte AB üyesi ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Benzer şekilde toplam krediler kaleminde özellikle bireysel kredilerdeki artışa rağmen Türkiye, AB ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Bununla birlikte bankacılığın kullandığı krediler incelendiğinde, Türkiye’de verilen kredilerdeki artışa paralel olarak reel kesim şirketlerine kullandırılan kredilerde de benzer bir artışın yaşandığı göze çarpmaktadır. 2006 yılı sonu itibarıyla reel kesim şirketlerine verilen krediler 78 milyar Euro, toplam krediler 118 milyar Euro’dur.¹¹⁴

Reel kesim şirketlerine verilen kredilerin toplam içindeki payına bakıldığı zaman Türkiye’nin AB üyesi ülkelere göre yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu oran 2005 yılı itibarıyla Türkiye’de % 67 iken, AB ortalamasında % 31,6, İngiltere’de % 19,6, Almanya’da %25,6, Fransa’da % 35,9 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörü tarafından kullandırılan kredilerdeki artışa paralel olarak tüketici kredileri ve konut kredilerinde de hızlı bir artış yaşanmaktadır. 2002 yılında 300 milyon Euro civarında gerçekleşen konut kredisi tutarı 2005 yılında 8,2 milyar Euro’ya, 2006 yılında ise 12,6 milyar Euro’ya yükselmiştir. Konut kredilerinde yaşanan bu hızlı artış ve konut finansmanına ilişkin yapılan düzenlemeler paralelinde AB ülkelerine kıyasla ülkemizdeki konut kredisi sektörünün gelişme potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir. Aşağıdaki tablodan görülebileceği gibi 2005 yılı itibarıyla verilen konut kredisi tutarında Türkiye AB 25 ülkeleri arasında 19. sırada yer almaktadır.

¹¹⁴ TC. Ziraat Bankası Müfettişleri Derneği, Avrupa Birliği İle Uyum Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Karşılaştırmalı Analizi, 2004, <http://www.zbmd.org/index.php?p=81>, (11 Kasım 2007), s.2

4.6 AB ve Türk Bankacılık Mevzuatının Karşılaştırılması

Türk ve AB bankacılık mevzuatı arasında uyum sağlanması çok büyük boyutlara sahip bulunmamaktadır. Bu durum kredi kurumlarının evrensel niteliğe sahip olmasından ve kredi kurumlarına ilişkin Türk Mevzuatının Kıta Avrupası ülkelerinin yasal düzenlemelerinin örnek alınarak hazırlanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak Türkiye'nin ve Topluluğun mevzuatı arasında büyük farklar bulunmaması, Türkiye'de uygulanan yasal ve yönetsel düzenlemelerde değişiklik yapılmasına gerek olmadığı anlamına gelmemektedir. Bankacılık alanındaki farklılıkların tekrar gözden geçirilmesi ve konuya bu açıdan bakılması yararlı olacaktır.¹¹⁵

Bu bölümde daha önce değindiğimiz AB bankacılık sistemini düzenleyen konsey direktif ve tavsiyelerinin Türk bankacılık sistemini düzenleyen ilgili mevzuat ile karşılaştırılması yapılacaktır.¹¹⁶

4.6.1 Yerleşme ve Hizmet Sunma

Banka ve Diğer mali kurumların bağımsız faaliyetleri bakımından yerleşme serbestisi ve hizmet sunma serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hakkında konsey direktifi 73/183/EEC sayılı bu direktifte; daha önceden de belirttiğimiz gibi 1. bankacılık direktifi öncesinde yerleşme ve hizmet sunma üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması amaçlanmıştır. Türkiye'de 5411 sayılı bankalar kanununa göre yabancı bankaların Türkiye'de temsilcilik açması, mevduat kabule etmesi, banka kurması serbesttir. Aynı zamanda Türk parasını koruma kanunu uyarınca dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de temsilcilik açması mevduat kabul etmesi, banka kurması serbesttir. Aynı zamanda Türk Parasını Koruma Kanunu uyarınca dışarıda yerleşik kişilerin

¹¹⁵ Türkiye Bankalar Birliği, **Türkiye'de ve Avrupa Topluluğunda Bankaların Denetimi**, 1.Basım, Ankara: TBB Yayını, 1988, s.16

¹¹⁶ Bu Bölümle ilgili bilgiler AB bankacılık mevzuatı ve ilgili Türk mevzuatı metinlerinin karşılaştırılması suretiyle oluşturulmuştur.

Türkiye’de Türk parası ile ödeme, faaliyet ve tevdiatta bulunmaları serbesttir. Bu açıdan bakıldığında ilgili direktif ile ilgili Türk bankacılık mevzuatı ile AB bankacılık mevzuatı arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır.

* I.Bankacılık Direktifi 77/780/EEC; ilgili direktifle AB bankacılığının tek pazar oluşturmadaki temelleri atılmıştır. 5411 sayılı bankalar kanununun 3.maddesine göre banka tanımı yapılmış daha önceki 4389 sayılı bankacılık kanunu’na ilave olarak ‘kredi kuruluşları’ tanımına da yer verilmiştir. Direktifte yapılan tanımlamalar açısından bakıldığında herhangi bir farklılık olmadığı göze çarpmaktadır. 5411 sayılı kanunda yapılan “banka” tanımı mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını ifade etmektedir. Yine Türkiye’de kurulan bankalar ile yabancı bankalarca Türkiye’de şube açılması esas itibariyle aynı şartlara bağlanmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi banka kanununda milli banka ve yabancı banka ayrımı bulunmamaktadır. Bankalar kuruluş ve faaliyete geçme esasları 5411 sayılı kanunun 6-9 nolu maddelerinde açıklanmıştır. Bu maddelerde açıklanan esaslar AB bankacılık mevzuatı ile paralel durumdadır.

* II.Bankacılık Direktifi 89/646/EEC; AB II.Bankacılık direktifinin en önemli özelliği bir üye ülkede kurulmuş olan kredi kurumunun bir diğer üye ülkeden izin almaksızın şube açabilmesidir. Türkiye’nin AB üyesi olamadığı göz önüne alındığında Türk mevzuatında böyle bir hükmün yer almaması gayet doğaldır. Bunun yanı sıra bankalar kanununda da belirtildiği gibi merkezi yabancı ülkelerde olan bankaların Türkiye’de yeni şube açmaları büyük ölçüde serbest bırakılmıştır. Bu hususta 4389 sayılı kanuna yapılan ilave ile 5411 sayılı bankacılık kanununa şu şartlar da eklenmiş bulunmaktadır;

Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim merciinin Türkiye’de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması, müdürler kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve planlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek mesleki tecrübeyi haiz olmaları, izin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş planlarını, ilk üç yıl için bütçe planını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi, dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması hususları öngörülmüş bulunmaktadır. Ayrıca, maddenin son

fıkrasında merkezinin bulunduğu ülkedeki yerel düzenlemelere aykırılıkları nedeniyle faaliyeti yasaklanan konularda faaliyet izni alamayacağı öngörülmüştür.

II.Bankacılık direktifi bir kredi kurumuna faaliyet izni verilebilmesi için başlangıç sermayesinin en az 5.000.000 ECU olması zorunlu kılınmıştır. 5411 sayılı bankalar kanununa göre Türkiye’de kurulacak bir bankanın asgari ödenmiş sermaye tutarının 30.000.000 Yeni Türk lirası olması şartı getirilmiştir. Bunun yanı sıra direktifin 11.maddesine göre kredi kuruluşunun sermayesinin %20, %33 veya %50’yi aşacak oranda hisseyi iktisap etmesi öneren bir gerçek veya tüzel kişinin yetkili makamlara bilgi vermesi gerekir. Aynı paralelde 5411 sayılı bankalar kanununun pay edinim ve devirleri başlığı altındaki 18.maddesine göre;

Bir kişinin bir bankada doğrudan veya dolaylı pay sahipliği yoluyla sermayenin yüzde onunu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait doğrudan veya dolaylı payların sermayenin yüzde on, yüzde yirmi, yüzde otuz üç veya yüzde ellisini aşması sonucunu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların, bu oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri Kurulun iznine tabidir. Direktifin II.maddesinde de belirtildiği kredi kurumlarını ana faaliyet konuları dışındaki bir teşebbüste kendi öz kaynaklarının yüzde on beşini aşan hisseye sahip olamaz. İlgili madde doğrultusunda 5411 sayılı bankacılık kanununun 56.maddesine göre bankalar faaliyet konuları para ve sermaye piyasalarıyla sigortacılık olan ve bu konulardaki özel kanunlara göre izin ve emniyet ile faaliyet gösteren mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa, kendi öz kaynaklarının en fazla %15’i oranında iştirak edebilirler. Bu iştiraklerin toplam tutarı banka öz kaynaklarının %60’ını aşamaz.

4.6.2 Banka ve Kredi Kurumlarının Yıllık Hesapları ve Denetimi

* Banka ve Diğer Mali Kurumların Yıllık Hesapları ve Konsolide Hesapları Hakkında Konsey Direktifi 86/635/EEC; ilgili direktifte belirtilen hesap ve kayıt düzenlemeleri karşılaştırma açısından getirilen tek bir hesap planı 5411 sayılı bankalar kanunun 37.maddesiyle düzenlenmiştir. Bankaların mali durumlarının doğru olarak tespiti muhasebe sistemlerinde üretilen bilgilerin, kayıtların gerçek mahiyetlerine uygun

ve anlaşılır olmasına bağlıdır. Son yıllarda oldukça önemli sayıda oldukça önemli sayıda kitlenin maddi zarara uğramasına neden olan dünyada yaşanan muhasebe skandalları bu sistemlerin sağlıklı bir şekilde işleminin önemini ortaya koymuştur. Bu öneme binaen uluslar arası alanda muhasebe sistemlerinin işleyişine ilişkin standartlar getirilmekte ve bu alandaki kurallar sürekli olarak gelişmektedir. Bu doğrultuda bankaların muhasebe sistemlerinde şeffaflık ve tek düzenin sağlanması işlemlerin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek maliyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi; bankaların etkin bir biçimde denetim ve gözetime tabi tutulması suretiyle sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması ve finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu gerekçelerle 5411 sayılı bankalar kanunun 37 maddesi aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.;

Bankalar, kuruluş birliklerinin ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun görüşü alınmak suretiyle Kurul tarafından uluslararası standartlar esas alınarak belirlenecek usûl ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tekdüzeni uygulamak; tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek; finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır. Bankalar, kanunî ve yardımcı defter ve kayıtlarını, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlamadan bilançolarını kapatamazlar. Yayımlanan finansal tabloların gerçeğe aykırı olduğunun tespiti hâlinde Kurul gerekli tedbirleri almaya yetkilidir.

* Konsolide Esasa Göre Kredi Kurumlarının Denetimi Hakkında Konsey Direktifi 92/30/EEC; ilgili direktifle ilgili Türk mevzuatı incelendiğinde 5411 sayılı bankalar kanunun 43.maddesinde uyumlaşma açısından gerekli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Madde bu kanun ile yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı bankalar kanununun 13.maddesi esas alınarak düzenlenmiş olmakla birlikte, koruyucu düzenlemeler ilk defa kanunun diğer hükümleri ile ilişkilendirilerek açık bir şekilde hüküm altına alınmıştır. İlgili maddeye göre;

- Kurul; bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin ve malî bünyeyi etkileyen

diğer tüm unsurların ve maruz kalınan risklerin tespiti, tahlili, izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlamalar ve standart oranlar da belirlemek suretiyle gerekli düzenlemeleri yapmaya ve bunlar hakkında her türlü tedbiri almaya yetkilidir. Bu hüküm, 38 inci madde gereğince konsolide malî tablo hazırlama yükümlülüğü bulunan ana ortaklık için Kurulca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde konsolide ve konsolide olmayan bazda uygulanır. Bankalar, yapılan düzenlemelere uymak, belirlenen sınırlamaları ve standart oranları konsolide baz da dahil olmak üzere hesaplamak, tutturmak ve idame ettirmek ve bunlara ilişkin olarak Kurum tarafından istenen tedbirleri belirlenen süreler içinde almak ve uygulamakla yükümlüdür.

Kurul, kurumsal yönetim hükümleri ile koruyucu hükümlerin uygulanmasını da dikkate alarak, her bir banka ya da banka grubu için belirlenen asgarî veya azamî standart oranlar ve sınırlardan farklı daha ihtiyatlı bir oran veya sınır tesis etmeye veya hesaplama ve bildirim dönemlerini farklılaştırmaya veya genel olarak belirlenmemiş oran ve sınırlar tespit etmeye yetkilidir.

Bu Kanun kapsamında öngörülen sınırlamalara ve standart oranlara ilişkin eşiklere erişilmesi veya aşımaların oluşması hâlinde, ilgili banka durumu derhal kuruma bildirmek zorundadır.

4.6.3 Tüketici Kredileri

- Üye Devletlerin Tüketici Kredilerine İlişkin Kanun, Tüzük ve İdari Düzenlemelerin Yakınlaştırılması Hakkında Konsey Direktifi 87/102/EEC; Bu direktifle AB üyesi devletlerin tüketici kredisi alanında birbirlerine yakınlaştırılmaları amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda tüketici kredileri ile ilgili daha önce de değindiğimiz belirli normlar getirilmiştir. Türk mevzuatında ise tüketici kredileri 8 Mart 1995 tarihli ve 22221 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 10.maddesinde yer almış ayrıca TBB Bankalar Kanunun kendisine verdiği yetkiye dayanarak 25 Eylül 1996 tarih ve 988 sayılı tebliğinde AB kanun hükümlerine paralel olarak bankaların tüketici kredileri uygulamasında bağımlı oldukları ilke ve konular belirtilmiştir. Az önce belirtilen konu ve tebliğde AB kanunları ile aynı doğrultuda düzenlemeler yapılmış aynı şart ve yükümlülükler getirilmiştir.

- Kredi kurumlarının Öz Kaynaklar ile İlgili Konsey Direktifi 89/299/EEC; Bu direktif AB kredi kurumlarının öz kaynakları ile ilgili müşterek temel standartlar getirmek amacıyla çıkarılmıştır. Direktifle ilgili tanımlar aynı doğrultuda 5411 sayılı Bankalar Kanununun 44.maddesi bulunmakta aynı zamanda takip eden maddelerde bankaların sermaye yetersizliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik bulunmaktadır.

- Kredi Kurumlarının Ödeme Gücü Oranı Hakkında Konsey Direktifi 89/647/EEC; İlgili direktif kredi kurumlarının denetim bakımından uygun bir ödeme gücü oranının esas alınmasını amaçlamış, kredi risk derecesine göre aktifleri ve bilanço dışı kalemleri ağırlıklayan bir oranın ödeme gücü ölçümü bakımından faydalı olacağı düşünülmüş ve çıkarılmıştır. 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 45.maddesine göre maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade eder bankalar, kurum tarafından düzenlenecek yönetmelikte öngörülen usûl ve esaslara göre yüzde sekiz oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır.

Kredi Kurumlarının Büyük Risklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi ile İlgili Konsey Direktifi 92/121/EEC; İlgili direktife göre bir kredi kurumunun ilgili müşteriye veya bağlı müşteriler grubuna olan risk sınırı öz kaynaklarının %10'una eşit veya daha fazla ise büyük risk olarak kabul edilir. Bir kredi kurumunun bir tek müşteriye veya birbirine bağlı müşteriler grubuna karşı maruz kalacağı risk sınırı %25'i geçemez. Bir kredi kurumunun büyük risklerinin toplamı öz kaynaklarının %800'ünü geçemez. Türk bankacılık mevzuatına baktığımızda ise 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nun 54.maddesinde bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynakların yüzde yirmibeşini aşamaz. Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz. İlgili direktif ile Türk mevzuatı karşılaştırılması neticesinde düzenlemelerin birebir uyumlaştırılmış olduğu ortadadır.

4.6.4 Mevduat Garantisi

Mevduat Garantisi Programıyla İlgili Konsey Direktifi 84/19/EEC; İlgili direktife göre AB’de faaliyet gösteren kredi kurumlarının mevduat garanti programlarına üye olmaları zorunludur. Mevduatların 20.000 ECU’ya kadar garanti altına alınması şart koşulmuştur. Direktife göre;

- * Mali kurumlar tarafından yatırılan mevduatlar
- * Hükümet ve merkezi idari makamlar tarafından yatırılan mevduatlar
- * İl, bölgesel, yerel ve belediye makamları tarafından yatırılan mevduatlar
- * Emekli aylığı ve emeklilik fonları tarafından yatırılan mevduatlar
- * Toplu yatırım teşebbüsleri tarafından yatırılan mevduatlar

Kredi kurumunun kendi yönetim kurulu üyeleri, müdürleri, şahsen sorumlu hissedarları, kredi kurumu sermayesinin en az %5’ine sahip olanlar, kredi kurumlarının muhasebe belgelerini kanunen denetlemekten sorumlu kişiler ve aynı gruptaki diğer şirketlerde bulunan, benzer statüdeki mevduat sahipleri tarafından yatırılan mevduatlar.

* Mevduat sahiplerinin adına hareket eden üçüncü kişiler ve yakın akrabalar tarafından yatırılan mevduatlar

* Aynı gruptaki diğer şirketler tarafından yatırılan mevduatlar

* Sahibinin adı belirtilmemiş mevduatlar

* Mevduat sahibinin aynı kredi kurumundan, bireysel esasa göre kredi kurumunun maliki durumunun kötülenmesine yardımcı olmuş olan fiyatlar ve mali imtiyazlar olduğu mevduatlar

* Aynı kredi kurumu tarafından düzenlenen, borçluluk ifade eden menkul kıymetler ve kredi kabullerinden ve emre yatılı senetlerden doğan borçlar.

* Aşağıdaki para cinsinden farklı (banka) para cinsi ile ifade edilen mevduatlar;

-Üye ülkelerin para cinsleri, ECU

Direktifle ilgili Türk mevzuatına bakıldığında sigortaya tabi tasarruf mevduatı ile tasarruf mevduatı sigorta fonunca tahsil olunacak primler hakkında 2000/682 sayılı kararın 3.maddesi gereğince 1.Ocak 2001 tarihinden itibaren uygulanmak üzere tasarruf mevduatının ana para ve faiz tutarları toplamının 50 milyar Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamı altına alınmıştır. TCMB'nin talebi üzerine TBB'nin 6 Nisan 2000 tarihli basın duyurusuna göre tasarruf mevduatı sigorta fonu garantisi dışındaki mevduatlar; resmi kuruluşlar mevduatı, ticari kuruluşlar mevduatı, bankalar arası mevduat, diğer kurumlar arası mevduat, Türkiye'de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyeti göstermek üzere kurulan bankalardaki mevduat, Türkiye'de kurulu bankaların yurt dışındaki şubeleriyle açılan tasarruf mevduatı hesapları, Türkiye'de kurulan bankaların yurt dışında kurdukları veya iştirak ettikleri bankalarda açılan tasarruf mevduatı hesapları.

5411 Sayılı Bankalar Kanununun 64.maddesine göre İlgili kredi kuruluşunun hâkim ortakları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar. İlgili kredi kuruluşunun yönetim veya müdürler kurulu başkan ve üyeleri, genel müdür ve yardımcıları ile bunların ana, baba, eş ve velâyet altındaki çocuklarına ait mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar. 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 282'nci maddesindeki suçtan kaynaklanan malvarlığı değerleri kapsamına giren mevduat ve katılım fonu ile diğer hesaplar. Kurul tarafından belirlenen diğer mevduat, katılım fonu ve hesaplar sigortaya tabi değildir.

Yukarıda açıklandığı gibi mevduat garantisi direktifi ile Türk bankacılık mevzuatı arasında ciddi boyutta farklılıklar bulunmamaktadır.

4.6.5 Kredi Kartları – Sınır Ötesi Mali İşlemler

- Elektronik Ödeme Sistemleri ve Özellikle Kart Hamili İle Kart İhraç Edenlerin Kişileri İle İlgili Olan Komisyon Önerisi 88/590/EEC; İlgili öneride elektronik ödeme sistemleri ve kart hamilleri ve kart ihraç edenlerin ilişkileri ele

alınmıştır. Kredi kartları ile ilgili olarak daha önceleri ülkemizde her hangi bir yasal düzenleme mevcut değilken **01/03/2006** tarih ve 26095 sayılı resmi gazetede yayınlanan 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ile bu hususta bir düzenleme getirilmiştir. Kanun ile kartlı ödemeler sisteminin sağlıklı gelişimini teminen, ana kavramlar, tarafların hak, yükümlülük ve sorumlulukları, kartların kullanımına ilişkin genel işlem şartları, kredi kartı limiti, hesap özeti, kartın haksız kullanımı ve sigortalanması, sözleşme şartları, faiz hesaplaması, sistemde yer alan kuruluşların denetiminin genel çerçevesi, Kanun kapsamındaki kuruluşların ve ilgili kamu kuruluşlarının kendi aralarındaki bilgi alışverişinin esasları, ispat yükü, şikâyet ve itirazlar ile ilgili suçlar ve cezalara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Kartı çıkartan kurum ve kart hamili arasındaki ilişkiler genellikle borçlar kanunu, tüketicinin korunması hakkında 4077 sayılı kanun ile TBB'nin 30.08.1990 tarih 924 sayılı kredi kartı uygulamalarına riskin mesleki tanzim kararına ve bankadan tüketici kredili uygulamasında yükümlü oldukları ilkler ve koşulları belirleyen 25 Eylül 1996 tarih ve 923 sayılı tebliğ hükümlerine göre yürütülmekte iken,

5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununun 8 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; kart çıkaran kuruluşların genel müdürlük ve şubeleri dışında; maaş ödemesine aracılık ettikleri resmi ve özel kuruluşlar da dâhil olmak üzere mevcut ya da potansiyel müşterilerine ziyaretler yapılmak suretiyle, telefon, çağrı merkezi, kendi elektronik işlem cihazları, internet siteleri, kısa mesaj servisi, elektronik posta ve mektup yoluyla kredi kartı talebi toplamaları uygun görülmüştür.

İlgili düzenlemeler karşılaştırıldığında arada ciddi farklılıklar bulunmadığı göze çarpmaktadır.

- Sınır Ötesi Mali İşlemlerle İlgili Bankacılık Faaliyetlerinin Şeffaflığı Hakkında Komisyon Önerisi 90/109/EEC; sınır ötesi işlemlerle ilgili hükümler mevzuatımıza 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Karar ile buna ilişkin 91/32-5 sayılı tebliğe ilişkin I-M sayılı TC.Merkez Bankası genelgesinin görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler bölümünün uygulanmasına dair yeniden düzenlenen 13 Ocak 2000 tarihli genelgesinde düzenlenmiştir.

- Sınır Ötesi Kredi Havalelerine İlişkin Konsey Yönergesi 95/5EEC; ilgili yönergeyle ilgili Türk mevzuatı incelendiğinde bu konuda detaylı bir mevzuata rastlanmamaktadır. Ancak 20249 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı kararda döviz ödenmesi gereken işlemlere ve TCMB'nin 20918 sayılı resmi gazetede yayımlanan I-M sayılı genelgesinde sınır ötesi kredi havalelerine değinilmiştir.

Yukarıda ana hatlarıyla ortaya konulduğu gibi, Türk bankacılık mevzuatıyla Avrupa Birliği bankacılık mevzuatı arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Mevcut farklı düzenlemeler, birliğe üyeliğimize engel teşkil etmeyeceği gibi bu farklılıklar sorun doğurmadan üyeliğe kabulden sonraki geçiş döneminde de giderilebilecek niteliktedir.

4.7 AB ve Türk Bankacılık Mevzuatı Karşılaştırmasının Değerlendirilmesi

Avrupa bankacılık mevzuatıyla Türk bankacılık mevzuatı arasındaki yasal düzenlemeler uyum açısından genelde yeterlidir. Birleşme halinde rekabet ortamını engelleyici çok fazla yasal farklılık mevcut değildir. Buna rağmen bazı alanlardaki yasal boşlukların, birliğe katılmadan önce giderilmesi bankaların gelecek dönemlerdeki faaliyetlerini etkin bir şekilde devam ettirebilme şansını arttıracığı için faydalı olacaktır.

Türk Bankalarının Avrupa Birliği'ne uyumunda karşılaşacağı sorunlar yasal kaynaklı olmaktan çok yapısal ve ekonomik kaynaklıdır. Avrupa Birliği eşiğindeki bankacılık sektörü Avrupa Birliği bankacılık mevzuatı ile oldukça uyum içerisinde görülmektedir. Hali hazırdaki uyumsuzluklar söz konusu entegrasyonu engelleyecek nitelikte bulunmamaktadır. Özellikle son dönemlerde Türkiye'de, AB tam üyelik sürecinde eksiklerin tamamlanması yolunda çalışmalar mevcuttur. AB bankacılık direktifleri ile tam uyum içerisinde olması gereken Türk mevzuatında yapılan çalışmalarla var olan önemsiz uyumsuzluklar da hızla ortadan kalkmaktadır.

4.8 Uyum Aşamasında Yapılan Son Düzenlemeler

4.8.2 Ulusal Düzenlemeler

2006 yılında bir takım yapısal düzenlemeler ile birlikte asıl olarak 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca çıkarılması gereken çok sayıda düzenleme yürürlüğe konulmuştur. Yapılan düzenlemelerin bir bölümü mevcut düzenlemelerin yeni kanun ışığında daha sistematik tarzda yeniden yazılması niteliğinde iken önemli bir bölümü de bugüne kadar düzenleme konusu olmamış alanlardaki boşlukları gidermeye ve yeni finansal mimariye dönük düzenlemelerin ihdasıdır. Böylece, esnek bir düzenleyici çerçevenin oluşturulması, düzenleme boşluklarının giderilmesi, banka dışı finansal kuruluşlar için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzenin sağlanması, bu kuruluşlar ile bankalar arasındaki düzenleme çerçevesinden kaynaklanan farklılıkların azaltılması, daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetleme sistemine geçiş bu dönemdeki düzenleme çalışmalarının başlıca amaçlarını oluşturmuştur.¹¹⁷

4.8.2.1 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu (01/03/2006 tarih ve 26095 sayılı Resmi Gazete)

Kanun ile kartlı ödemeler sisteminin sağlıklı gelişimini teminen, ana kavramlar, tarafların hak, yükümlülük ve sorumlulukları, kartların kullanımına ilişkin genel işlem şartları, kredi kartı limiti, hesap özeti, kartın haksız kullanımı ve sigortalıması, sözleşme şartları, faiz hesaplaması, sistemde yer alan kuruluşların denetiminin genel çerçevesi, Kanun kapsamındaki kuruluşların ve ilgili kamu kuruluşlarının kendi aralarındaki bilgi alışverişinin esasları, ispat yükü, şikâyet ve itirazlar ile ilgili suçlar ve cezalara ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

(20/04/ 2006 tarih ve 1855 sayılı Kurul Kararı) 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nun 8 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; kart çıkaran kuruluşların genel müdürlük ve şubeleri dışında; maaş ödemesine aracılık ettikleri resmi

¹¹⁷ Bu bölüm BDDK. Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler. Sayı:1.Aralık 2006'dan faydalanılarak düzenlenmiştir.

ve özel kuruluşlar da dâhil olmak üzere mevcut ya da potansiyel müşterilerine ziyaretler yapılmak suretiyle, telefon, çağrı merkezi, kendi elektronik işle cihazları, internet siteleri, kısa mesaj servisi, elektronik posta ve mektup yoluyla kredi kartı talebi toplamaları uygun görülmüştür.

4.8.2.2 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun (18/10/2006 tarih ve 26323 sayılı RG)

Kanun ile uluslararası kamuoyunun suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanının önlenmesi konusunda gittikçe artan hassasiyet nedeni ile konunun toplumsal hayatta yarattığı tahribat dikkate alınarak üstlenilen sosyal sorumluluk gereğince uluslararası sistem ile uyum ve entegrasyonun temini amacıyla suç gelirlerinin aklanmasının önlenmesine ilişkin usûl ve esaslar belirlenmiştir.

4.8.2.3 Koruyucu Hükümlere İlişkin Düzenlemeler Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik (01/11/2006 tarih ve 26333 sayılı RG)

27 Haziran 2001 tarihli ve 24445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan mülga Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliğe göre; özkaynak içerisinde yer alan unsurların çeşitliliği ve hesaplamaların dayandığı teknik kriterlerin fazlalığı nedeniyle düzenlemenin anlaşılabilirliğini azaltan bir durum arz etmesi nedeniyle anılan sakıncaların giderilmesi amacıyla, özkaynak unsurlarına ve bu unsurlara ilişkin kriterlere yönelik esas ve usullerin ayrı bir yönetmelikte düzenlenmesi yaklaşımı benimsenerek uluslararası uygulamalar ve Kurumumuzun referans aldığı ülkelerin sistematiği ile de tam uyumlu olmak üzere bankaların özkaynaklarına ilişkin yönetmelik hazırlanmıştır. Yönetmelik ile Avrupa Birliği müktesebatının bankaların özkaynaklarına ilişkin hükümlerini de düzenleyen 2006/48 sayılı AB Direktifi ve Basel-II standartlarına uyumun sağlanması ve önceki uygulamadan kaynaklanan sorunların giderilmesi amaçlanmış olup; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda yer alan ve özkaynakla ilişkili olan sınırlama ve oranların hesaplanmasında dikkate alınacak konsolide ve konsolide olmayan banka özkaynağının unsurlarına ve hesaplanmasına ilişkin usûl ve esaslar düzenlemiştir.

4.8.2.4 Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi Hakkında Yönetmelik (01/11/2006 tarih ve 26333 sayılı RG)

Yönetmelik ile 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren mülga bankaların birleşme ve devirleri hakkında yönetmelikte benimsenen temel esaslar büyük ölçüde muhafaza edilmiş, bankaların birleşme ve devir işlemlerine yönelik düzenlemelerin yanı sıra, daha önceden bankacılık mevzuatında bulunmayan hisse değişimi ve bölünmeye ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Bu hususta; bölünme kavramı, kendi içinde tam ve kısmi bölünme olarak ikiye ayrılmış olup; kısmi bölünme ile bankaların etkin oldukları alanlarda çalışmalarına, tam bölünmede ise bankaların daha etkin bir şekilde tüzel kişiliklerine son vermelerine yönelik usul ve esaslar getirilmiştir. 5411 sayılı Kanunun 56’ncı maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı bir şekilde gerçekleştirilmemesi kaydıyla, hisse değişimi işlemlerine yönelik prosedürler hükme bağlanmıştır.

4.8.2.5 Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik (01/11/2006 tarih ve 26333 sayılı RG)

Yönetmelik, büyük ölçüde 31 Ocak 2002 tarihli ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik hükümleri esas alınarak hazırlanmıştır. Yönetmelikle, mülga yönetmelikte geçen bazı ifadeler kanuna paralel hale getirilmiş, bazı ifadeler ise daha net biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca, AB mevzuatı ve Basel normları yeniden değerlendirilmek suretiyle, eksikliği görülen hususlarda ilaveler yapılmış ve bazı bilânço içi varlıklar ile gayrinakdi kredi ve taahhütlerin risk ağırlıkları değiştirilmiştir. Mülga mevzuatta, gayrinakdi krediler, taahhütler ve türev finansal araçların kredi sınırlarının hesaplanmasında dikkate alınma oranları ile bu varlıklar için sermaye yeterliliği standart oranın hesaplanmasında uygulanan krediye dönüştürme oranları arasında herhangi bir farklılaştırmaya gidilmemişken, cari yönetmeliklerde (Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik) söz konusu oranlar ayrı ayrı ve birbirinden bağımsız biçimde düzenlenmiştir. Yönetmelikte ilk kez,

operasyonel risk için sermaye yükümlülüğü getirilmiş ve operasyonel riske esas tutarın Temel Gösterge Yöntemi, Standart Yöntem veya Alternatif Yöntem ile hesaplanması öngörülmüştür. Operasyonel riske ilişkin yönetmelik hükümlerinin 1 Haziran 2007 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi hükmüne bağlanmıştır. Mülga yönetmelikte yer alan “ilgili mevzuatta yapılan değişiklikler sonucu yeni tanımlanan kalemler ve yeni finansal araçlarla ilgili olarak, henüz risk ağırlığı verilmemiş bulunan hesaplar kurumca aksi belirtilinceye kadar % 20 risk ağırlığına tabi tutulur” hükmü değiştirilerek, söz konusu kalemlerin %100 risk ağırlığına tabi tutulacağı hükmüne bağlanmıştır. Yönetmeliğin geçici 1 inci maddesinde “daha düşük risk ağırlığına tabi tutulabilecekler hariç olmak üzere, 1 Ocak 2008 tarihine kadar geçici ve kesin teminat mektupları yüzde yirmi, akreditifler yüzde elli oranında risk ağırlığına tabi tutulur.” hükmüne yer verilmiştir. Yönetmeliğin 22’nci maddesi ile özellik arz eden işlem, hesap ve finansal araçların konsolide ve konsolide olmayan sermaye yeterliliği standart oranlarının hesaplanmasında dikkate alınmalarına ilişkin usul ve esasların tebliğlerle düzenleneceği hükmüne bağlanmıştır.

4.8.2.6 Mevduata İlişkin Düzenlemeler Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (01/11/2006 tarih ve 26333 sayılı RG)

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 60, 61, 62 ve 93 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanan yönetmelik ile mevduat, özel cari ve katılma hesabının açılması ve çekilmesine, katılım bankalarınca oluşturulacak özel fon havuzlarına, zamanaşımına tabi mevduat, katılım fonu, emanet ve alacaklara, kredi kuruluşlarının müşterileri ile düzenleyecekleri çerçeve sözleşmelere, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 62’nci maddesinde düzenlenen ilan yükümlülüğünün kim tarafından ve nasıl yerine getirileceğine, tebligat, devir ve ilan sürelerine, kiralık kasalardaki kıymetler ile üzerinde bloke bulunan hesapların zamanaşımına ilişkin hususlar belirlenmiştir.

4.9 AB ve Türk Bankacılık Sistemleri Karşılaştırmasının Değerlendirmesi

Mevzuat açısından Avrupa Bankacılık sistemiyle oldukça uyum içerisinde bulunan ülkemiz yapısal ve ekonomik kaynaklı sorunlarla karşı karşıya gözükmektedir. Bu sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür;¹¹⁸

Türk bankacılık sistemi Avrupa Birliği bankacılık sistemini etkileyemeyecek kadar küçüktür. Türk bankacılık sisteminde yoğunlaşma oranının yüksek olması nedeniyle çok az sayıdaki banka sektörde belirleyici rol oynamaktadır. Böyle bir yapının sonucu olarak bankalar faaliyetlerini oligopolistik piyasa koşullarında sürdürmektedirler. Diğer bir ifadeyle bugün için piyasada bankaların etkinliğinin çok düşük olmasına rağmen kar marjları Avrupa bankalarından çok yüksektir. Tam üyelik durumunda bankalar dış rekabetle karşı karşıya kalacak, artan rekabet sonucu kar oranları da Avrupa Birliği bankacılık sistemindeki kar oranları seviyesine gerileyebilecektir.

21.yüzyıl bankacılığı klasik anlamdaki bankacılığı aşarak dünya ile irtibatlı sınır tanımayan hizmet kapasitesine sahiptir. Türk bankaları Avrupalı rakiplerine göre hizmet üretiminde ve kaynak kullanımında etkinlik ve verimliliği düşüktür. Bu durum dışarıdan gelecek olan rekabette dezavantajlı bir durum olabilecek, çoğu banka sistemi çeşitli şekillerde terk edebilecektir. Yine rakipleriyle karşılaştırıldığında Türk bankalarının ölçekleri göreceli olarak çok küçük kalmaktadır ve serbest pazar koşullarında dünya finans sektörünün devlerine karşı rekabet şansları oldukça zor görünmektedir.

Bankacılık sektöründe artan dış rekabetle beraber iç pazardaki maaş ve ücretler yukarı doğru baskı yapacağından zaten emek yoğun hizmet sektörlerinden biri olan bankacılık personel giderlerinin artışıyla toplam giderleri de arttıracaktır.

Türk Bankacılık sektörünün değişen müşteri tercihlerini karşılayabilmesi ve artan yatırım araçlarını tam anlamıyla kullanabilmesi detaylı ve doğru bilgi kaynaklarına doğudan ve hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri için stratejik planlar hazırlanmalı pazar

¹¹⁸ Altunbaş ve Sarısu, s.116.

arařtırma ve haber alma sistemleri oluřturarak mevcut piyasa riskleri dūřürülmeli, yeni pazarlar bulunmalıdır.

Çok büyük yatımlar gerektiren yeni teknolojileri tek tek almak yerine ortaklaşa satın almaya veya kiralamaya giderek mevcut kaynakların tam kapasiteyle kullanımı sağlanmalıdır. Tek ve küçük ölçekli bir bankaya pahalı olan yeni teknolojilere en az harcamayla piyasada herkesin ulaşması mümkün olabilmelidir.

SONUÇ

Türk mali sisteminin en güçlü sektörünü teşkil eden geniş hizmet yelpazesi ve kaynak birikimi ile Türkiye'nin kalkınmasında önemli bir yere sahip olan Türk bankacılık sistemi 1980'li yıllarda başlayan küreselleşme hareketlerine ayak uydurarak dışa açılma politikasıyla birlikte hızlı bir gelişme kaydetmiştir ve uluslar arası sistem ile bütünleşme sürecinde hızla yol almaya devam etmektedir.

Türk bankacılığı genel olarak bakıldığında oligopolistik piyasa koşullarında faaliyet gösteren, büyümeye yönelik politikalar yerine kar artışı politikaları uygulayan, mevduat bankalarının ağırlığı teşkil ettiği çok şubeli yapıya sahip, aynı zamanda uyumlaşma yolunda hızlı düzenlemeleri ile de dinamik ve yeniliklere açık bir yapıya sahiptir.

Daha öncede değinildiği gibi Türk bankacılık mevzuatı ile Avrupa Birliği bankacılık mevzuatı arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Mevcut farklı düzenlemeler birliğe üyelik konusunda engel teşkil etmeyecek düzeyde görünse bile Avrupa tek finansal pazarına entegrasyonun sağlanmasında yasal boşlukların mevcut olduğu görülmektedir. Türkiye Avrupa Birliği'ne henüz tam üye olmayan bir ülke olmasına rağmen birlik üyesi ülkelerle yakın ekonomik ve ticari ilişkiler içerisinde olması nedeniyle Avrupa Birliği'ni izlemek ve uyum sağlamaya çalışmak durumda olan bir ülkedir. Mevzuatların karşılaştırılması sonucunda şunu söylemek imkansız değildir; tam üyelik aşamasına gelindiğinde Türk bankacılık sistemi kendini uyumlu bir Avrupa mali sistemi içinde bulacaktır.

Bu çalışmada ilk olarak Avrupa Birliği'ne tam üye olmayı amaçlayan Türk bankacılık sektörünün gelişimi, faaliyette bulunduğu çerçeve ve bugünkü durumunun incelenmesi yapılmış bu yolla sektörü daha iyi tanımak, artı ve eksi yönlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Yine aynı bölümde Türk bankacılık sisteminin karşı karşıya bulunduğu sorunlar, geçirdiği finansal krizler irdelenmiş ve sektörün tüm yönleriyle ele alınması amaçlanmıştır.

Daha sonra Avrupa Birliği'ne tam üye olmayı amaçlayan Türk bankacılık sektörünün entegrasyon sürecini değerlendirebilmek amacıyla Avrupa Birliği'nin geçmişten günümüze geçirdiği evreler ele alınmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda bankacılığın gelişim sürecine genel hatlarıyla değinildikten sonra Avrupa Birliği bankacılık mevzuatı tüm yönleriyle ele alınmıştır.

Bir sonraki bölümde Türk bankacılık mevzuatının Avrupa Birliği bankacılık mevzuatı ile karşılaştırılması üzerinde durulmuş bu suretle mevzuatları uyum içerisinde olan ya da uyumlaşmayı bekleyen kısımları gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Yasal açıdan Türk mevzuatı değerlendirildiğinde genel olarak bir uyumum söz konusu olduğu ortaya çıkmıştır. Mevzuat çalışmaları yapılırken Avrupa Birliği kanunlarının baz alınması bu konuda uyumun arttırılmasını sağlamıştır. Yine bu bölümde mevzuatların uyumlaştırma çabalarının bir gereği olan son düzenlemelere değinilmiş ve uyum sürecinde geline son nokta da böylece ortaya konulmuştur.

EKLER

EK 1 : Kredi kurumlarının Özkaynaklarıyla ilgili 17 Nisan 1989 tarihli Konsey Direktifi (89/299/ECC)

AVRUPA TOPLULUKLARI KONSEYİ

Madde 1

Kapsam

1. Bir Üye Devlet, kanun, yönetmelik veya idari bir işlem yoluyla özkaynak terimini kullanan veya özkaynak terimine atıfta bulunan faaliyet halindeki bir kredi kurumunun basiretli denetimiyle ilgili Topluluk mevzuatının uygulanmasına ilişkin bir hüküm ihdas ederse, bu terimi veya kavramı aşağıdaki maddelerde belirtilen tanıma uygun hale getirecektir.

2. Bu direktifin amaçları için “Kredi kurumları” son olarak 86/524/EEC sayılı direktifle tadil edilen 77/780/EEC sayılı direktifin uygulandığı kuruluşları ifade edecektir.

Madde 2

Genel Prensipler

1. Madde 6’da konulan sınırlara tabi olmak üzere, kredi kurumlarının konsolide edilmemiş özkaynakları, aşağıdaki kalemlerden oluşacaktır:

▪ 86/635/EEC sayılı direktifin 22’nci maddesi anlamındaki sermaye, ödenmiş olduğu ölçüde ve artı hisse prim hesapları, rüçhanlı hisse senetleri hariç,

▪ 86/635/EEC sayılı direktifin 23’üncü maddesi anlamındaki ihtiyat akçeleri ve nihai kâr veya zararın uygulanması sonucu intikal eden kâr veya zararlar, üye devletler, resmi bir karar alınmadan önce, ara kârları sadece hesaplarının denetiminden sorumlu kişiler tarafından doğrulanmışsa ve bunların miktarının 86/635/EEC sayılı Direktifle belirtilen prensiplere uygun olarak kıymetlendirilmiş olduğu yetkili makamları tatmin edecek şekilde ispat edildiği ve önceden

görülebilecek herhangi bir masraf veya temettü çıktıktan sonra net olduğu takdirde, ara kârın dahil edilmesine müsaade edebilirler.

- Son olarak, 84/569/EEC sayılı direktifle değişik şekliyle belirli şirket tiplerinin yıllık hesaplarıyla ilgili sözleşmenin 54(3) üncü maddesine dayalı 78/660/EEC sayılı Konsey Direktifi'nin 33'üncü maddesindeki anlam içinde yeniden değerlendirme ihtiyatları,

- 86/635/EEC sayılı Direktifin 38'inci maddesinde belirtilen anlam içinde genel bankacılık riskleri için ayrılan fonlar,

- 86/635/EEC sayılı Direktifin 37(2) nci maddesinde belirtilen anlamı içinde değer ayarlamaları,

- 3 üncü maddede belirtilen anlam içinde diğer kalemler,

- Kooperatif şirketler olarak kurulmuş kredi kurumlarına üyelerinin taahhütleri 4(1) üncü maddede belirtildiği gibi fon olarak kurulmuş belli kuruluş borçlularının müşterek ve münferit taahhütleri,

- Sabit vadeli rüçhan haklı hisselerin kümülatif hisseleri ve 4'üncü maddede belirtilen ikinci derecede itfa haklı ödünç sermaye,

- Bir kredi kurumu tarafından elde tutulan defter değerlerine göre kendi hisseleri,

- 86/6/35/EEC sayılı Direktifin 4(9) “Aktifler” maddesinde belirtilen anlamda gayri maddi varlıklar,

- Cari malî yıl maddi zararları,

- Diğer kredi ve finansman kuruluşlarında sermayelerinin % 10'undan fazlasını elinde bulunduran bir kredi kurumunun her bir durumda sermayesinin % 10'undan fazlasına sahip olduğu kredi ve finansman kuruluşlarıyla ilgili olarak elinde tuttuğu, 3 üncü maddede sözü edilen tali alacaklar ve menkul değerler.

Başka bir kredi veya finansman kuruluşunun hisselerinin o kuruluşu yeniden organize etmek ve kurtarmak için yapılan mali yardım amacıyla geçici olarak elde tutulduğu durum. Denetim yetkilisi bu hükümden feragat edebilir.

▪ Diğer kredi ve finans kuruluşlarının sermayesinin % 10'una kadar olan tutarlar, bu tutarların toplam meblağı ile ilgili 12'nci maddede belirtilenlerden başka kredi ve finans kuruluşları için kredi kurumlarının elinde bulundurduğu, 3'üncü maddede belirtilen tali alacaklar ve senetler, 12 ve 13 sayılı kalemlerin düşürülmesinden önce hesaplanan kredi kurumlarının özkaynaklarının % 10'unu aşan tali alacaklar ve senetler.

Konsolidasyonla ilgili hükümlerin bundan sonra yapılacak düzenlemelerine kadar, üye devletler, konsolide edilmemiş özkaynakların hesaplanması için konsolide esasına göre denetime tâbi ana şirketlerin konsolidasyona dahil edilmiş diğer kredi veya finansman kuruluşlarındaki hisse ve tahvillerin çıkartmalarına gerek olmadığını öngörebilirler. Bu hüküm, topluluk yasalarıyla birbirine uyumlu hale getirilmiş bütün basiret kurallarına uygulanacaktır.

2. Birinci paragrafın 1'den 8'e kadar olan fıkralarında tanımı yapılan özkaynak kavramı azami sayıda kalem ve meblağları içerir. Bu kalemlerin kullanılması ve alt tavanın tesbiti ve birinci paragrafta 9'dan 13'e kadar olan kalemlerin çıkarılması Üye Devletlerin takdirine bırakılacaktır. Bununla beraber, Üye Devletler özkaynakların müşterek bir tanımıyla ilgili artan temayülü dikkate almak mecburiyetinde olacaklardır.

Bu nedenle, komisyon, Madde 9(1) de sözü edilen tarihten sonra 3 yıldan daha fazla olmamak üzere Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'ne; gerekli durumda ve gerekli göreceği değişiklik önerisiyle birlikte bu Direktifin uygulanmasıyla ilgili bir rapor gönderecektir.

Madde 9(1) de sözü edilen tarihten sonra beş yıl içinde konsey, komisyon'dan gelen bir önerinin üzerinde alınan bir çoğunluk kararı ile, Avrupa Parlamentosu/nun işbirliğiyle ve Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışarak müşterek tanımın yeknesak kullanımı amacıyla özkaynaklar tanımını inceleyecektir.

3. 1'den 5'e kadar olan fıkralarda belirtilen kalemler, risk veya zararları meydana gelir gelmez kısıtlamasız ve hemen karşılamak için kullanılmak üzere, kredi kurumlarının kullanımına hazır tutulmalıdır. Meblağ hesaplandığı anda, önceden görülebilir vergi yükü çıktıktan sonra net olmalı veya bu vergilerin risk veya zararları karşılamak üzere bu kalemlerin meblağı azalttığı ölçüde uygun bir şekilde ayarlanmalıdır.

Madde 3

Madde 2(1)(6) da sözü edilen diğer kalemler

1. Bir üye devlet tarafından kullanılan özkaynak kavramı, diğer kalemleri de kapsar. Şu kadar ki kanuni veya muhasebedeki tanımı ne olursa olsun bunlar aşağıdaki karakteristiklere sahiptir:

(d) Gelir veya sermaye zararlarının henüz tanımlanmadığı durumlarda genel bankacılık risklerini karşılamak için kredi kurumlarının serbestçe kullanımına hazırdırlar.

(e) Bunların varlığı iç muhasebe kayıtlarında açıklanır.

(f) Miktarları kredi kurumunun yönetimi tarafından tespit edilir, bağımsız deneticiler tarafından doğruluğu tasdik edilir, ilgili mercilere duyurulur ve onların denetimi altına alınır. Tasdikle ilgili olarak, topluluk hükümleri bağımsız denetimi mecburi yapıncaya kadar iç denetimin yukarıda belirtilen gerekleri geçici olarak karşıladığı düşünülebilir.

2. Vadesiz menkul kıymetler ve aşağıdaki şartlara uygun olan diğer enstrümanlar diğer kalemler olarak kabul edilebilir.

(f) Hâmilin inisiyatifıyla veya denetim yetkililerinin ön muvafakatı olmadan ramburse edilemezler;

(g) Borç sözleşmesi, kredi kurumu için borç üzerinden faiz ödenmesini erteleme opsiyonunu öngörmelidir.

(h) Borç verenin kredi kurumundaki alacakları, tali öncelikli olmayan bütün alacaklılara göre tamamen tali öncelikli olmalıdır;

(ı) Teminatların verilmesiyle ilgili belgeler kredi kurumunu ticari faaliyetini sürdürecektir bir durumda bırakırken borç ve ödenmemiş faizlerin zararları karşılayacak şekilde olmasını öngörmelidir.

(j) Sadece tamamen ödenmiş meblağlar dikkate alınacaktır.

Bunlara, Madde 2(1)(8) de sözü edilenler dışındaki kümülatif rüçhanlı paylar ilâve edilebilir.

Madde 4

Madde 2(1)(7) de belirtilen kooperatif şirketler gibi kurulmuş kredi kurumları üyelerinin yükümlülüklerine, şirketlerin ödeme çağrısı yapmadığı sermaye paylarıyla birlikte kooperatif şirket mensuplarının kredi kurumunun zarar etmesi halinde gecikmeden ödenmesi talep edilebilecek geri ödemesiz taahhütleri de kapsar.

Fon olarak kurulmuş kredi kurumlarının durumunda borç alanların müşterek ve münferit taahhütleri yukarıdaki maddelerde belirtilen aynı işleme tabi tutulacaktır.

Bu maddelerin hepsi ulusal kanuna göre bu kategorideki kuruluşların özkaynak sayıldığı ölçüde özkaynağa dahil edilecektir.

2. Üye Devletler kendilerinin veya yerel makamlarının verdiği garantileri kamu kredi kurumlarının özkaynaklarına dahil etmeyeceklerdir.

Bununla beraber, Belçika Krallığı 31 Aralık 1994 tarihine kadar bu yükümlülükten muaf tutulacaktır.

3. Üye devletler veya yetkili makamlar, madde 2(1)(8) de sözü edilen sabit vadeli kümülatif rüçhanlı hisseleri, adı geçen hükümde belirtilen tali sermaye benzeri kredinin, kredi kurumunun iflası veya tasfiyesi halinde önceliği diğer bütün alacaklılardan sonra geleceğine ve o sırada ödenmemiş bütün diğer borçlar ödeninceye

kadar geri ödenmeyeceğine dair bağlayıcı bir sözleşme mevcut olduğu takdirde, özkaynaklara dahil edilebilir.

Tali sermaye benzeri kredi ayrıca aşağıdaki kriterlere de uygun olmalıdır:

(a) Sadece tamamen ödenmiş fonlar dikkate alınabilir,

(b) Kredilerin ilk vadeleri en azından beş yıl olmalı ve vadeden sonra geri ödenebilmeli; borç vadesi tespit edilmemişse, krediler daha fazla özkaynak olarak mütalaa edilmedikçe ve ilgili makamların erken ödeme için ön izni özellikle belirtilmedikçe, sadece beş yıl önceden bildirim tabi olmak üzere geri ödenebilecektir. İlgili makamlar, talebin ihraçcının inisiyatifiyle yapılmış olması ve bahis konusu kredi kurumunun ödeme gücü etkilenmemesi şartıyla bu gibi kredilerin erken ödenmesine müsaade edebilirler.

(c) Özkaynak sayılabilme süresi geri ödeme tarihinden önceki en az beş yıl içinde yavaş yavaş azaltılmalıdır.

(d) Kredi Sözleşmesi, kredi kurumunun tasfiye edilmesi dışında belirtilen durumlarda borcun kabul edilen geri ödeme tarihinden önce peşin ödeme öngören herhangi bir madde ihtiva etmemelidir.

Madde 5

Konsolidasyonla ilgili hükümlerin yeniden düzenlenmesine kadar aşağıdaki kurallar uygulanacaktır:

* Hesaplamanın bir konsolidasyon esasına göre yapılacağı durumlarda, Madde 2(1) de belirtilen kalemlerle ilgili konsolide edilmiş meblağlar 83/350/EEC sayılı Direktifle belirtilen kurallara göre kullanılacaktır. Ayrıca, kredi (negatif) kalemleri olduklarında aşağıda belirtilenler özkaynakların hesaplanması için konsolide edilmiş ihtiyatlar olarak dikkate alınacaktır.

* Global entegrasyon metodunun kullanıldığı durumlarda 83/349/EEC sayılı Direktifin 21'inci maddelerinde kullanıldığı anlamda herhangi bir azınlık menfaatleri,

* 83/349/EEC sayılı Direktifin 19, 30 ve 31'inci maddelerinde kullanıldığı anlamda birinci konsolidasyon farkı.

* 86/635/EEC sayılı Direktifin 39/6)'ncı maddesine göre konsolide edilmiş ihtiyatlara dahil edilen çevirme farkları.

* Muayyen iştirak menfaatlerinin 83/349/EEC sayılı Direktifte belirtilen usule göre dahil edilmesinden doğan herhangi bir fark.

Yukarda belirtilenlerin borç "pozitif" kalemleri olduğu durumlarda konsolide edilmiş özkaynaklarının hesaplanmasında bunlar düşülmelidir.

Madde 6

İndirim ve Limitler

Madde 2(1) in paragraf 3 ve 5'den 8'e kadar sözü edilen kalemler aşağıda belirtilen limitlere tâbi olacaktır:

(a) 3 ve 5'ten 8'e kadar olan kalemlerin toplamı azami kalem No 1 artı kalem No 2 ve eksi 9, 10 ve 11. Kalemlerin % 100'ünü geçemez;

7'nci ve 8'inci kalemlerin toplamı azami 1 inci ve 2 nci kalemler eksi 9, 10 ve 11. Kalemlerin % 50'sini geçemez.

12 ve 13'üncü kalemlerin toplamı bütün kalemlerin toplamından çıkarılacaktır.

1. Madde 2(1) de sözü edilen kalem ayrı bir kategoriye teşkil edecektir. Geçici olarak sınırsız olmak üzere özkaynaklara ilave edilecek, ancak, 3 ve 5 ilâ 8 no'lu fıkralarda sözü edilen kalem için limit bazı tespit edildiğinde, dahil edilmeyecektir. Bu direktifin uygulanmasından sonra gelen altı ay içinde, Komisyon, Madde 8'de öngörülen prosedüre göre bu kalemle ilgili olarak orijinal özkaynak veya Ek özkaynak için yapılacak işlemi teklif edecektir.

2. Birinci paragrafta sözü edilen limitlere kredi kurumları likidite oranıyla ilgili Konsey Direktifinin uygulama önlemlerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ve en geç 1 Ocak 1993 tarihine kadar uyulmalıdır.

3. Sözü edilen limitleri aşan kredi kurumları yukarıda sözü edilen tarihten önce o limitlere uyulacak şekilde birinci maddenin 3 ve 5 ilâ 8'inci fıkralarında sözü edilen kalemlerin şumülü tedricen azaltılmalıdır.

4. Yetkili makamlar kredi kurumlarına, birinci paragrafta belirtilen limitleri geçici olarak ve istisnai durumlarda aşmak için yetki verebilir.

Madde 7

Madde 2 ile 6'da belirtilen şartlara uygunluk yetkili makamları tatmin edecek şekilde sağlanmalıdır.

Madde 8

Madde 2(2) nin ikinci fıkrasında sözü edilen raporu etkilemeden:

- Direktifin bütün toplulukla yeknesak bir şekilde uygulanmasını sağlamak için tanımları açıklığa kavuşturmak,
- Finans piyasalarındaki gelişmeleri dikkate alarak, sözü edilen Direktifin uygulanmasında, tanımların açıklığa kavuşturulması,
- Terminoloji ve tanımlardaki ifadelerin kredi kurumları ve ilgili alanları ilgilendiren daha sonra çıkarılan kanunlarla uygun hale getirmek için gerekli görülen teknik adaptasyon bir Komisyon önerisi üzerinde geçerli bir çoğunluk kararına dayanılarak Konsey tarafından yapılacaktır.

Madde 9

1. Üye Devletler, kredi kurumlarının likidite oranıyla ilgili Konsey Direktifi'nin uygulama önlemlerinin yürürlüğe girdiği tarihten daha geç olmamak ve en geç 1 Ocak 1993 tarihine kadar Direktife uymak için kendileri için gerekli olan kanun, yönetmelik ve idari hükümleri yürürlüğe koyacak ve bu hususu derhal Komisyona bildirecektir.

2. Üye devletler, direktifin ilgili olduğu alanda kabul ettikleri ulusal kanunun ana hükümlerinin metinlerini Komisyona bildireceklerdir.

3. Paragraf 2’de sözü edilen bildirim, üye devletlerin yetkili makamları tarafından kabul edilen spesifik hükümlerle özkaynakları teşkil etmek üzere seçilen kalemleri Komisyona açıklayan bir metnin ekli olduğu bir beyanı ihtiva edecektir.

Madde 10

Bu Direktifin muhatabı Üye Devletlerdir.
17 Nisan 1989’da Lüksemburg’da düzenlenmiştir.
Konsey adına Başkan C. SOLCHAGA CATALAN

EK 2 : Sınır-ötesi mali işlemlerle ilgili bankacılık faaliyetlerinin şeffaflığı hakkında Komisyon Önerisi, (90/109/EEC)

AVRUPA TOPLULUKLARI KOMİSYONU

Aşağıdaki hususların yapılmasını önerir;

Üye devletlerin bu öneride belirtilen anlamda sınır ötesi mali işlemler yapan kuruluşların EK'te gösterilen prensiplerin uygulanmasını sağlamaları;

Üye devletlerin altıncı prensibin 2'nci paragrafında belirtilen adlarını ve adreslerini 30 Eylül 1990 tarihinden daha geç olmamak kaydı ile komisyona bildirmeleri.

Brüksel'de 14 Şubat 1990'da düzenlenmiştir.

Komisyon adına, Leon BRITTAN, Başkan Yardımcısı

EK, Sınır Ötesi Mali İşlemlerle İlgili Bankacılık Kurallarında Şeffaflık Prensipleri

Genel Bilgiler

Bu öneride belirtilen prensiplerin amacı; aşağıda tanımlanan sınır ötesi mali işlemlerle ilgili kuruluşlarca verilen bilgileri ve uyulacak faturalama kurallarını daha fazla saydamlaştırmaktır.

Örneğin, işlemin büyüklüğü veya bahse konu işlem nedeniyle belli müşterilere daha uygun bankacılık kurallarından yararlanmaları imkânına hâlel getirmeden, prensipler, ilgili kuruluşun bütün müşteri kategorilerine uygulanır.

Bundan böyle, “kuruluşlar” diye geçecek olan “ilgili kuruluşlar”, bütün tüzel kişileri ve özellikle sınır ötesi transferleri yapmak veya kolaylaştırmak işini sağlayan özel kredi kurumlarıyla posta hizmetlerini ifade eder. Bu önerinin amaçları bakımından, kuruluşların şubeleri, “kuruluş” sayılır.

“Sınır ötesi mali işlemler”, transfer eden ve transfer edilen kuruluşların iki ayrı Üye Devlette bulunması durumunda, aşağıda tanımlanan transferleri ifade eder.

“Transfer”, ECU ile veya bir üye devletin resmi parasıyla transfer edenden transfer edilene - ikincisinin başka bir üye devletteki bir kuruluşta hesabının olup olmamasına bakılmaksızın - fonların tam hareketini ifade eder.

“Transfer emri”, bir kuruluşta bir miktar parayı bir hesaba alacak kaydedilmesi veya belli bir şahıs için hazır tutulması veya talimatın başka bir kuruluş tarafından yerine getirilmesini sağlamak için verilen yazılı, sözlü veya elektronik talimatı ifade eder.

“Transfer eden”, ilk transfer emrini veren şahsı ifade eder.

“Transfer edilen”, ilk transfer emrinin verildiği üye devlet dışında bir üye devletteki hesabına alacak kaydetmek veya fonun kendisine ödenmesini sağlayan bir tebligatla fonu alacak olan nihai alıcıyı ifade eder.

Birinci Prensip

Her kuruluş, sınır ötesi mali işlemlerle ilgili kolay anlaşılır ve hemen ulaşılabilir bilgileri müşterinin dikkatine sunmalıdır.

Bu prensip aşağıda belirtilen yollardan biriyle uygulanacaktır:

Bütün sınır ötesi mali işlemler ve gerekli zamana dikkati çeken ve müşterileri ek bilgi vermeğe teşvik eden bir duyuru veya başka bir bilgilendirme şekli;

Kuruluşun transfer edene veya transfer edilene her sınır ötesi mali işlem yapıldığında fatura edilebilecek komisyon miktarı ile masraflar veya uygun olduğu zaman yüzdesini ve gerektiğinde valör tarihiyle ilgili hükümleri de belirten standard bilgiler (bir duyuru, kitapçık, broşür ve bilgi veren başka bir araç şeklinde),

Talep ettiği takdirde kuruluşun emrini yerine getirdiğinde uyguladığı prosedürle birlikte daha spesifik mahiyette bilgi (bir duyuru, kitapçık, broşür ve bilgi

veren bir araç şeklinde) o prosedürle ilgili aracı bankaların muhtemel masrafları ve ihtiyaç duyulan sürenin tahmini ile birlikte müşteriye verilmelidir.

İkinci Prensip

Bir sınır ötesi mali işlemle ilgili beyannamede, kuruluş fatura ettiği komisyon ücretiyle masrafları ve uyguladığı kuru, müşterisine ayrıntılı olarak bildirmelidir.

Bu prensip aşağıda belirtildiği gibi uygulanabilir:İlgili kuruluş, gümrüğüne gönderilen beyannamede veya başka bir belgede transfer eden veya transfer edilen olup olmadığına bakmadan şunları belirtir:

Dövizin çevrilmesinde uygulanan kur,

Kuruluş tarafından uygulanan veya fatura edilen komisyon ücreti ve masraflar,

Ödenmesi gereken verginin listesi ve tutarları,

Müşteri tarafından ödenmesi gereken masrafların mahiyeti ve miktarı,

Herhangi bir ek faturanın mahiyet ve miktarı.

Üçüncü Prensip

Transfer edenin komisyon ücreti ve masrafları başka bir şekilde taksim etme imkânına hâlel gelmeden, müşterisi talimat verdiği zaman transfer edenin kuruluşu:

Talimatın verilmesiyle ilgili olarak talep ettiği komisyon ücreti ve masrafların ya transfer eden tarafından ödeneceğini veya transfer edilene fatura edileceğini,

Transfer edilenin kuruluşunun müşterisine fatura edilen herhangi bir komisyon ücreti ve masraf, para, emrine hazır bulundurulduğu zaman ya müşteri tarafından ödeneceğini ya da transfer edene fatura edileceğini müşterisine bildirmelidir.

Transfer emrinde gösterilen meblağın tam olarak transfer edilene alacak kaydedilmesinin sağlanması için, transfer edenin, kuruluşuna, açıkça talimat verdiği durumda, kuruluşun bu sonucu mümkün kılacak bir transfer usulü kullanması ve

transfer işlemine başlamadan önce transfer edene - kendisine fatura edilecek ek meblağı bildirmesi önerilir. Ancak, bu meblağ, tek fiyatlı bir hesaplama uygulandığı zamanlar hariç olmak üzere, sadece bağlayıcı olmayan bir tahmini temsil edecektir.

Bu prensip belli bir meblağı transfer edilene alacak kaydedilmesini isteyen transfer edene tek fiyata istinaden yapılan hesaplama ile ilgili ön bilgi veya transfer edilenin ülkesinde daha hassas bir hesaplama imkân veren bilgi mevcut olmadığında, kuruluşun uyguladığı ortalama komisyon ücreti ve masrafları dikkate alan bir tahmini bildirmek suretiyle uygulanabilir. Tahmin edilen meblağ, fiilen ödenmesi gereken meblağdan daha az ise, fark sadece transfer edilene fatura edilebilir.

Dördüncü Prensip

Aksine bir talimatın bulunmaması ve mücbir sebepler hariç olmak üzere, her aracı kuruluş iki gün içinde, talimatlı paranın alınmasından sonra transfer emrini yerine getirmek veya emrin yerine getirilmesinin reddiyle ilgili sebepleri veya görülebilir herhangi bir gecikmeyi emri veren kuruluşa; tersine durumda, transfer edenin kuruluşuna bildirmelidir.

Transfer eden emrinin yerine getirilmesinde herhangi bir gecikme halinde, transfer masraflarının bir kısmını geri alabilmelidir.

Bu prensip aşağıda belirtildiği gibi uygulanabilir:

Transfer edilenin kuruluşu (veya aracı kuruluşu) transfer emrini almasından sonra iki iş günü içinde alınan emri yerine getirmeyi red etmedikçe, iki iş günlük bir sürenin geçmesi üzerine transfer edenin kuruluşu, transfer edilen meblağı ödemelidir.

Transfer edilenin kuruluşu olmadığı ve emri yerine getirmeyi red etmediği durumda, emri alan kuruluş, transfer emrinde belirtilen parayı almasından sonra aynı iki iş günü içinde uygun bir şekilde hareket etmek için gerekli talimatı ihtiva eden yeni bir transfer emrini transfer edilenin kuruluşuna veya başka herhangi bir aracı kuruluşa göndermelidir.

Beşinci Prensip

Transfer edilenin kuruluşu bir transfer emrinden doğan yükümlülüğünü söz konusu emir daha geç bir ifa tarifini öngörmedikçe en geç transfer emrinde belirtilen paranın alındığı günü takip eden gün içinde yerine getirmelidir.

Transfer edilenin kuruluşu, emri 1'nci fıkrada belirtilen süre içinde yerine getirmeye muktedir olamadığı takdirde, mümkün olan en kısa bir süre içinde emri veren kuruluşu ve mümkün olmadığı takdirde, emri yerine getirememenin veya gecikmesinin nedenlerini transfer edenin kuruluşuna bildirmelidir.

Altıncı Prensip

Bir sınır ötesi malî işleme iştirak eden herhangi bir kuruluş, işlem veya onunla ilgili beyanla ilgili olarak transfer eden veya transfer edilen tarafından yapılan şikayetlerle süratle ilgilenmelidir.

Üç ay içinde şikayetle ilgili herhangi bir işlem yapılmadığı veya hiçbir cevap alınmadığı takdirde, şikayetçi, konuyu, kullanıcılardan alınan şikayetlere bakan üye devletlerin ilgili mercilerinden birine havale edebilir. Bu gibi ulusal mercilerin listesi ve adresleri talep üzerine sınır ötesi mali işlemler yapan herhangi bir kuruluştan temin edilebilir.

Bu prensibin bir uygulama şekli de, şikayetle ilgili taraflardan bağımsız ve aşağıda belirtilenlerin bir parçasını teşkil eden mercilere havale etmektir:

EK 3 : Sınır ötesi kredi havalelerine ilişkin 27 Ocak 1997 tarih ve 97/5/EEC Sayılı Avrupa Parlemantosuna Konsey Yönergesi.

Kapsam ve Tanımlar

Madde 1

Kapsam

Bu Yönergenin hükümleri, Madde 2 (a), (b) ve (c) fıkralarında bahsedilenler haricindeki kişiler tarafından Üye Devletlerin para birimleri ve ECU cinsinden 50.000 ECU'ye kadar olan miktarlarda emir verilen ve kredi kurumları veya diğer kurumlar tarafından icra edilen sınır ötesi kredi havaleleri ile ilgili olarak uygulanacaktır.

Madde 2

Tanımlar

Bu Yönerge kapsamında:

'Kredi kurumu' 77/780/EEC sayılı Konsey Yönergesi'nin 1 sayılı Maddesinde (9) tanımlanan bir kurum anlamındadır, ve aynı Madde'nin üçüncü paragraf başının kapsamında merkez ofisleri Topluluk dışında bulunan ve işi dolayısıyla sınır ötesi kredi havaleleri icra eden kredi kurumlarının Topluluk içinde bulunan şubelerini kapsar;

(a) 'Diğer kurumlar' bir kredi kurumu olmayan ve işi dolayısıyla sınır ötesi kredi havalelerini icra eden özel veya tüzel kişiler anlamındadır.

(b) 'Mali kurum' Antlaşma'nın 104a sayılı maddesi'nde bahsedilen ayrıcalıklı erişim yasağının uygulanmasına ilişkin tanımları belirleyen 13 Aralık 1993 tarihli ve 3604/93 sayılı Konsey Yönetmeliği'nin (AB) 4(1) sayılı Maddesinde tanımlanan kurum anlamındadır;

(c) 'Kurum' bir kredi kurumu veya diğer kurum anlamındadır; 6,7 ve 8 sayılı maddelerin kapsamında bir kredi kurumunun sınır ötesi kredi havalesinin

(d) İcrasına katılan başka bir üye devlet'te yerleşik şubeleri ayrı kurumlar olarak kabul edilecektir

(e) 'Aracı kurum' bir sınır ötesi kredi havalesinin icrasında yer alan ancak ne emri veren ne de lehdar olan kurum anlamına gelmektedir.

(f) 'Sınır ötesi kredi havalesi' emri verenin bir üye devlet'teki bir kurum veya şubesi aracılığı ile başka bir üye devlet'teki bir kurum veya şubesinde lehdara belli bir meblağı amade etmek için yaptırdığı işlemidir; emri veren ve lehdar tek ve aynı kişi olabilir.

(g) 'Sınır ötesi kredi havalesi emri' emri verenin sınır ötesi kredi havalesinin icra edilmesi amacıyla bir kuruma herhangi bir şekilde verdiği koşulsuz talimat anlamına gelmektedir;

(h) 'Emri veren' lehdara sınır ötesi kredi havalesinin yapılması emrini veren özel veya tüzel kişi anlamındadır;

(i) 'Lehdar' sınır ötesi kredi havalesinin nihai alıcısı ve mukabil paraların erişebildiği bir hesaba yatırıldığı kişidir;

(j) 'Müşteri' bağlama göre lehdar veya emri veren anlamına gelmektedir.

(k) 'Referans faiz oranı' tazmini temsil eden bir faiz oranı anlamına gelmektedir ve müşteriye tazmin ödemesi gereken işletmenin bulunduğu üye devlet tarafından konulan kurallara göre belirlenir;

(l) 'Kabul tarihi' sınır ötesi kredi havalesinin icrası için kurum tarafından istenen ve emrin icra edilmesi için ihtiyaç duyulan yeterli mali karşılık ve bilginin mevcut olmasına ilişkin tüm koşulların karşılandığı tarihtir.

Sınır Ötesi Kredi Havalelerine İlişkin Koşulların Şeffaflığı

Madde 3

Sınır ötesi kredi havalesi koşullarına ilişkin ön bilgi

Kurumlar, mevcut ve müstakbel müşterilerine sınır ötesi kredi havalelerine ilişkin bilgileri yazılı olarak ve uygun olan durumlarda elektronik ortamda anlaşılabilir bir şekilde sunacaktır.

Bu bilgiler en azından aşağıdakileri kapsayacaktır:

- Kuruma sınır ötesi bir kredi havalesi emri verildiğinde paranın lehdarın kurumunun hesabına kredilendirilmesi için ihtiyaç duyulan süre; bu sürenin başlangıcı açık bir şekilde belirtilmelidir
- Bir sınır ötesi kredi havalesinin alınması üzerine paranın lehdarın hesabına kredilendirilmek üzere kurumun hesabına kredilendirilmesi için ihtiyaç duyulan süre;
- Müşteri tarafından kuruma ödenecek herhangi bir komisyon ücreti veya masrafının uygun olan durumlarda bedelleriyle birlikte hesaplanma şekli;
- Varsa kurum tarafından uygulanan valör tarihi
- Müşterinin erişebileceği şikayet ve telafi usullerinin ayrıntıları ve erişebilmesi için gerekli düzenlemeler
- Kullanılan referans döviz oranları

Madde 4

Sınır ötesi bir kredi havalesini müteakiben temin edilen bilgiler

Kurumlar, sınır ötesi bir kredi havalesinin icrasını veya alınmasını müteakiben müşterilerine, açık bir şekilde bundan sarfı nazar ettiklerini belirtmedikleri sürece, yazılı olarak ve uygun olan durumlarda elektronik ortamda anlaşılabilir bir şekilde bilgi vereceklerdir. Bu bilgiler en azından aşağıdakileri kapsayacaktır:

- Müşterinin sınır ötesi kredi havalesini tanımasını sağlayan bir referans
- Sınır ötesi kredi havalesinin orijinal meblağı
- Müşteri tarafından ödenecek tüm masraf ve komisyon ücretlerinin miktarı
- Varsa kurum tarafından uygulanan valör tarihi

Emri verenin sınır ötesi kredi havalesinin masraflarının tamamen veya kısmen lehdar tarafından ödeneceğini belirtmiş olması halinde lehdarın kurumu lehdarı bu konu hakkında bilgilendirecektir.

Herhangi bir meblağın çevrilmesi halinde bu çevrimi yapan kurum müşteriye kullandığı döviz kurunu bildirecektir.

Kurumların Sınır Ötesi Kredi Havalelerine ilişkin Asgari Sorumlulukları

Madde 5

Kurumun spesifik taahhütleri

Bir kurum, bir müşteriyle iş yapmayı istemediği durumlar haricinde, bir müşterinin talebi üzerine belirtilen niteliklerdeki sınır ötesi bir kredi havalesinin icra edilmesi için ihtiyaç duyulan zamana ve kullanılacak döviz kuruyla ilgili olanlar dışında ödenecek komisyon ücretleri ve masraflara ait bir taahhüt verecektir.

Madde 6

Alınan zamana ilişkin sorumluluklar

1.Emri verenin kurumu söz konusu sınır ötesi kredi havalesini, emri veren ile üzerinde anlaşmaya varılan zaman sınırı içinde icra edecektir.

Üzerinde anlaşmaya varılan zaman sınırına uyulmadığı veya böyle bir zaman sınırının bulunmadığı durumlarda, sınır ötesi kredi havalesi emrinin kabul tarihini takip eden beşinci bankacılık gününün sonunda lehdarın kurumunun hesabına kredilendirilmediğinde emri verenin kurumu emri vereni tazmin edecektir.

Tazminat, sınır ötesi kredi havalesi meblağına

- Üzerinde anlaşmaya varılan sürenin sonundan veya böyle bir zaman sınırının yokluğunda, sınır ötesi kredi havalesi emrinin kabul tarihini takip eden beşinci bankacılık günün sonundan itibaren
- Paranın lehdarın kurumunun hesabına kredilendirildiği tarihe kadar olan süre için referans faiz oranı üzerinden hesaplanan bir faiz ödemesinden oluşacaktır.
- Aynı şekilde, sınır ötesi kredi havalesinin üzerinde anlaşmaya varılan zaman sınırı içinde veya böyle bir zaman sınırı olmaması halinde sınır ötesi kredi havalesinin kabul tarihini takip eden beşinci bankacılık gününün sonundan önce icra edilmemesinin bir aracı kurumdan kaynaklanması halinde bu aracı kurumun emri verenin kurumunu tazmin etmesi gereklidir.

2. Lehdarın kurumu sınır ötesi bir kredi havalesinden doğan parayı lehdar ile üzerinde anlaşmaya varılan bir zaman sınırı içinde lehdara amade edecektir

Üzerinde anlaşmaya varılan zaman sınırına uyulmadığı veya böyle bir zaman sınırının bulunmadığı durumlarda, paranın lehdarın kurumunun hesabına kredilendirildiği tarihi takip eden beşinci bankacılık gününün sonunda lehdarın kurumu lehdarı tazmin edecektir.

Tazminat, sınır ötesi kredi havalesi meblağına

- Üzerinde anlaşmaya varılan sürenin sonundan veya böyle bir zaman sınırının yokluğunda, paranın lehdarın kurumunun hesabına kredilendirildiği tarihi takip eden beşinci bankacılık gününün sonundan itibaren

- Paranın lehdarın kurumunun hesabına kredilendirildiği tarihe kadar olan süre için referans faiz oranı üzerinden hesaplanan bir faiz ödemesinden oluşacaktır.

3. Emri verenin kurumu veya duruma göre lehdarın kurumu gecikmenin emri verenden veya duruma göre lehdardan kaynaklandığını tespit edebilirse 1 ve 2 sayılı paragraflara göre herhangi bir tazminat ödenmeyecektir.

4.1 ve 2 sayılı paragraflar, sınır ötesi bir kredi havalesi emrinin icrasında yer almış müşterilerin ve kurumların diğer haklarına hiçbir şekilde dokunmayacaktır.

Madde 7

Sınır ötesi havalenin talimatlar uyarınca icra edilmesi sorumluluğu

1. Emri veren sınır ötesi kredi havalesinin masraflarının tamamen veya kısmen lehdar tarafından karşılanacağını belirtmediği takdirde sınır ötesi kredi havalesi emrinin kabul tarihinden sonra emri verenin kurumu, herhangi bir aracı kurum ve lehdarın kurumunun her biri kredi havalesini tam meblağı ile icra etmekle sorumlu olacaktır.

Birinci alt paragraf, lehdarın kurumunun ilgili kurallar ve uygulamalar uyarınca lehdara, hesabının idaresine ilişkin masraf koyma olasılığına dokunmayacaktır. Bununla birlikte bu masraf kurum tarafından bu alt paragrafta getirilen sorumluluklardan kaçınmak üzere kullanılmayacaktır

2. Emri verenin kurumu veya aracı kurum sınır ötesi kredi havalesinde 1. paragrafı ihlal ederek bir kesinti yaptığında doğacak diğer tazmin taleplerine dokunmaksızın emri verenin kurumu, emri verenin talebi üzerine kesinti yapılan meblağı tüm kesintilerden ari olarak ve masrafları kendisine ait olmak üzere lehdara veya emri verenin talebi üzerine emri verene kredilendirecektir.

Paragraf 1'i ihlal ederek kesinti yapan bir aracı kurum, kesinti yapılan meblağı tüm kesintilerden ari olarak ve masrafları kendisine ait olmak üzere kredi verenin kurumuna veya emri verenin kurumunun talebi üzerine sınır ötesi kredi havalesinin lehdarına kredilendirecektir.

3. Sınır ötesi kredi havalesinin emri verenin talimatlarına uygun icra edilmesi görevinin lehdarın kurumu tarafından ihlal edilmesi halinde, yapılacak diğer tazmin taleplerine dokunmaksızın lehdarın kurumu yanlış kesinti yapılan bir meblağı masrafları kendisine ait olmak üzere lehdara kredilendirmekle yükümlü olacaktır.

Madde 8

Havalenin icra edilmemesi halinde kurumların geri ödeme sorumluluğu

1. Sınır ötesi bir kredi havalesi emrinin, emri verenin kurumu tarafından kabul edilmesinden sonra ilgili meblağların lehdarın hesabına kredilendirilmemesi halinde, yapılacak diğer tazmin taleplerine dokunmaksızın, emri verenin kurumu emri verene 12 500 ECU'ye kadar sınır ötesi kredi havalesi artı aşağıdaki meblağları kredilendirecektir:

- Sınır ötesi kredi havalesi meblağının üzerine sınır ötesi kredi havale emrinin tarihi ile kredi tarihi arasındaki süre için referans faiz oranının uygulanması ile hesaplanan faiz ve emri veren tarafından ödenen sınır ötesi kredi havalesine ilişkin masraflar.

Bu meblağlar, emri verenin talebi üzerine on dört bankacılık iş günü içinde, bu arada sınır ötesi kredi havalesine tekabül eden meblağlar lehdarın kurumunun hesabına kredilendirilmediği sürece, emri verene amade edilecektir.

Bu talep, emri verenin kurumu ile emri veren arasında sınır ötesi kredi havalesi emrinin icra edilmesi için üzerinde anlaşmaya varılan zaman sınırının veya böyle bir zaman sınırının yokluğunda 6(1) sayılı maddesinin ikinci alt paragrafında belirlenen zaman sınırının sona ermesinden önce yapılamaz.

Aynı şekilde, sınır ötesi kredi havalesi emrini kabul etmiş olan her aracı kurum kredi havalesinin meblağını, ilgili maliyet ve faizlerle birlikte masrafları kendisine ait

olmak üzere emrin yerine getirilmesi talimatını veren kuruma geri ödeme sorumluluğunu taşır. Sınır ötesi kredi havalesi bu kurum tarafından verilen talimatlardaki hata veya eksikliklerden dolayı tamamlanamamışsa, aracı kurum havalenin meblağını mümkün olduğunca geri ödemeye çalışacaktır.

2. Paragraf 1'e zarar vererek, sınır ötesi kredi havalesi lehdarın kurumu tarafından seçilen aracı kurumun icrada bulunmaması nedeniyle tamamlanamamışsa lehdarın kurumu 12.500 ECU'ye kadar olan meblağları lehdara amade etmekle sorumlu olacaktır.

3. Paragraf 1'e zarar vererek, sınır ötesi kredi havalesi, emri verenin kendi kurumuna verdiği talimatlardaki hata veya eksiklikten dolayı veya emri veren tarafından açık bir şekilde seçilen aracı kurumun sınır ötesi kredi havalesini icra etmemesi nedeniyle tamamlanamamışsa, emri verenin kurumu veya ilgili diğer kurumlar havale meblağını mümkün olunca geri ödemeye çalışacaklardır.

Emri verenin kurumu geri aldığı meblağı emri verene kredilendirmekle sorumlu olacaktır. Emri verenin kurumu dahil olmak üzere kurumlar bu durumdan doğan masrafları ve faizi geri ödemekle sorumlu olmayacaklar ve belirtildiyse geri almadan doğan masrafları düşebileceklerdir.

Madde 9

Mücbir sebep hali

91/308/EEC sayılı yönerge'nin hükümlerine dokunmaksızın, sınır ötesi bir kredi havalesi emrinin icrasına katılan kurumlar, hükümleri ile ilgili olarak, mücbir sebep yani mücbir sebebi mazeret gösteren kişinin kontrolü dışında olan ve sonuçları tüm çabalara karşın önlenemeyen anormal ve önceden görülemeyen koşullar gösterebildiklerinde bu yönerge'de belirlenen sorumluluklarından serbest olacaklardır.

Madde 10

Uyuşmazlıkların halli

Üye devletler emri veren ile kurumu veya lehdar ile kurumu arasındaki uyuşmazlıkların uygun olan durumlarda mevcut usulleri kullanarak halli için yeterli ve etkili şikayet ve telafi usulleri bulunmasını sağlayacaklardır.

NIHAİ HÜKÜMLER

Madde 11

Yürütme

1. Üye ülkeler bu yönerge'ye uymak için gerekli yasaları, yönetmelikleri ve idari hükümleri en geç 14 Ağustos 1999 tarihine kadar yürürlüğe sokacaklardır ve komisyon'u bu konuda bilgilendireceklerdir.

Üye ülkeler bu hükümleri kabul ederken bu yönetmeliğe atıfta bulunacak veya hükümleri resmen yayımladıklarında bu atfı da birlikte yayımlayacaklardır. Bu atıfta bulunma yöntemleri üye devletler tarafından belirlenecektir.

2. Üye devletler bu yönerge'nin kapsadığı alanda kabul ettikleri ana yasa, yönetmelik veya idari hükümlerin metnini Komisyon'a ileteceklerdir.

Madde 12

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'ne Rapor

Bu yönerge'nin yürürlüğe girdiği tarihten sonra en geç iki yıl içerisinde komisyon Avrupa parlamentosu ve konseyi'ne bu yönergenin uygulanmasına ilişkin bir raporu uygunsa revizyonuna ilişkin önerileri ile birlikte sunacaktır.

Bu rapor, her bir üye devlet'teki mevcut koşulların ve meydana gelen teknik gelişmelerin ışığında özellikle 6(1) sayılı maddede belirlenen zaman sınırı sorununu ele alacaktır. (1)

Madde 13

Yürürlüğe Girme

Bu Yönerge, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayınlandığı tarihte yürürlüğe girecektir.

Madde 14

Bu Yönerge Üye Devletlere yöneliktir.
Brüksel, 27 Ocak 1997 Avrupa Parlamentosu Adına Başkan J.M. GIL-ROBLEY
Konsey Adına Başka G.ZALM.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akgüç, Öztin. **Türkiye’de Bankacılık**. 1.Basım. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1987.
- Alacaoğulları, Muzaffer. **Euro, Ekonomik ve Parasal Birliğin Son Durumu, Avrupa Birliğinde Siyasi Birliğe Doğru**. 2.Basım. Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 2001.
- Altunbaş, Yener ve Ayhan Sarısu. **Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu**. Ankara: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yayınları, 1996.
- Artun, Tuncay. **İşlevi Gelişimi Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**. 1.Basım. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1983.
- Ata, Defne ve H.Serkan Silahşör. **Parasal Birlik, Avrupa Birliği ve Türkiye**. 1.Basım. Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1999.
- Aydınlı, İbrahim. **Türk Bankacılık Sisteminin Piyasa Yapısı**. 1.Basım. Ankara: SPK Yayınları, 1996.
- Balak, Deniz. **Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri**. 1.Basım. İstanbul: TBB Yayınları, 1996.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**. Aralık. Ankara: 2006.
- Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler**. 1.Basım. Ankara: TBB Yayınları, 1993.
- Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı. **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**. 1.Basım. Ankara: Hazine Müsteşarlığı Matbaası, 1991.
- Berk, Niyazi. **Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkisi**. 1.Basım. İstanbul: Yapı Kredi Bankası Yayınları, 1999.
- Çilli, Hüseyin. **Enflasyon, Bankalar ve Risk**. 1.Basım. Ankara: TBB Yayınları, 1991.
- Dura, Cihan ve Hayriye Atik. **Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye**. 1.Basım. Ankara: Nobel Yayınları, 2000..
- Erçin, Erhan. **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**. 1.Basım. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2002.

- Erdoğan, Niyazi. **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler**. 2.Basım. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 2002.
- Günoğur, Haluk. **Avrupa Topluluğunu Kuran Anlaşma (Roma Anlaşması)**. 2.Basım. Ankara: Barışcan Yayıncılık, 1988.
- Karaalioglu, Haluk. **Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu**. 1.Basım. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 1997.
- Karluk, Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye**. 2.Basım. İstanbul: Beta Yayınları, 1998.
- Karluk, Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye**. 6.Basım. İstanbul: Beta Yayınları, 2002.
- Kaya, Şevket. **Umumi İktisat Prensipleri**. 1.Basım. İstanbul: İzmir Matbaası, 1961
- Kazgan, Haydar. **Türk Finans Tarihi**. 2.Basım. İstanbul: Creative Yayıncılık, 1999.
- Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk. **Türkiye Ekonomisi**. 16.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.
- Kocatürk, Utkan. **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**. 2.Basım. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1971.
- Oy, Osman. **Genel Madde Gerekçeli 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve 4389 Sayılı Bankalar Kanununun Yürürlükte Kalan Maddeleri**. 1.Basım. İstanbul: Beta Yayınları, 2005.
- Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak. **Para Banka**. 1.Basım. Ankara: İmge Kitabevi, 1988.
- Parasız, İlker. **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**. 3.Basım. İstanbul: Kuşak Ofset, 2000.
- Parasız, İlker. **Para Banka ve Finansal Piyasalar**. 7.Basım. İstanbul: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2000.
- Savaş, Vural Fuat. **Çağımızın Deneyi Euro**. 2.Basım. İstanbul: Siyasal Kitabevi, 1999.
- Seyidoğlu, Halil. **İktisat Biliminin Temelleri**. 1.Basım. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık, 2006.
- Tabakoğlu, Ahmet. **Türk İktisat Tarihi**. 5.Basım. İstanbul: Dergah Yayınları, 2000.
- Takan, Mehmet. **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**. 2.Basım. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- Tonus, Özgür. **Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik**. 1.Basım. İstanbul: İKV Yayınları, 2000.
- Türkiye Bankalar Birliği. **Türkiyede ve Avrupa Topluluğunda Bankaların Denetimi**. 1.Basım. Ankara: TBB Yayını, 1988.

- Türkiye Sanayicileri ve İş Adamaları Derneği. **Avrupa Topluluğu ve Türkiyede Bankacılık.** 1.Basım. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 1988.
- Uludağ, İlhan ve Nazım Erken. **Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi, Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme.** 1.Basım. Ankara: TBB Yayınları, 1993.
- Yetim, Sedat ve Ozan Gülhan. **Türkiye ve Yeni Üye Avrupa Birliği Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Karşılaştırması.** 1.Basım. İstanbul: BDDK Yayını, 2005.
- Yüksel, A.Sait ve Aslı Yüksel ve Ülkü Yüksel. **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi.** 10.Basım. İstanbul: Beta Yayınevi, 2004.
- Yüzgün, Arslan. **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi.** 1.Basım. İstanbul: Der Yayınları, 1982.
- Yüzgün, Arslan. **Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi.** 2.Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 1984.
- Zarakolu, Avni. **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık.** 2.Basım. Ankara: TBB Yayınları, 1973.

Sürekli Yayınlar

Akçakoca, Engin. “Bankacılık Sektörü (Soru-Cevap)”. **İktisat Dergisi**. Sayı.413,Kasım2001, s.33.

Aktan, Okan. “Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi”. **Hacettepe Üniversitesi İİBF Yayınları Dergi**. Sayı.4, Ocak 1983, s.23.

Alparslan, Melike. “Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeleri”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı.34, Temmuz 2007, s.1.

Bankacılar Dergisi. “Avrupa Birliğinde Mali Bütünleşme ve Tük Bankacılık Sektörü”. Sayı.39, 2001, s.33.

Eğilmez, Mahfi. “Krizde Son Durum”, Radikal Gazetesi. 23 Nisan 2002.
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=35669>. (8 Ekim 2007)

Güloğlu, Bülent ve A.Ender Altunoğlu. “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler; Latin Amerika, Asya ve Türkiye Krizleri”. **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Sayı.27, Ekim 2002, s.25

Gökgönül, Ebru ve Pelin Ataman. “Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı.9, Temmuz 1998, ss.130-132.

Gökgönül, Ebru ve Pelin Ataman. “Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı.27, Aralık 1998, s.130.

Keskin, Ekrem. “Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı.33, Haziran 2000, ss.126-127.

Okay, Can. “Target Sisteminin Tanıtımı”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı.24, Mart 1998, s.57.

Özkan, Turgut. “Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet”. **İktisat Dergisi**. Sayı.387, Mart 1999, s.43.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. **2001 Para Politikası Hedefler ve Uygulama**. Ankara, 2006.

Diğer Yayınlar

- Amsterdam Anlaşması.(t.y),
<http://www.mess.org.tr/ab/absol/Amsterdam%20Antlasmasi.pdf>, (8 Şubat 2007)
- Avrupa Birliği Lizbon Zirvesi. (t.y) ,
<http://www.turkpolitika.com/makaleler-mainmenu-88/yurtdii-haberyorum/38-ali-rtaen/944-ali-rtaen>, (12 Ocak 2008)
- Avrupa Birliği Tek Parası Euro. 2001. <http://www.alomaliye.com/euro.htm>, (13 Haziran 2006).
- Avrupa Birliği Yolunda Türkiye. (t.y). <http://www.tcberlinbe.de/tr/ab/turkiye-ab.htm>, (13 Ekim 2007).
- Avrupa Parasal ve Ekonomik Birliği, <http://www.ekonomist.8m.net/m8.html>, (23 Ocak 2008)
- Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler.
2006.http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/3428BYG_9_07_2007.pdf, (11 Eylül 2007).
- BDDK. Bankacılık Kanunu.
2006.http://www.bddk.org.tr/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/Bankacilik_Kanunu.aspx, (10 Eylül 2006).
- BDDK. **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu**. Ankara, 2006.
- Devlet Planlama Teşkilatı. Temel Ekonomik Göstergeler 2006. Ankara. 2006.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/tg/> (10 Ocak 2007)
- Düşük Enflasyon Sürecinin Banka Karlarına Etkisi.<http://www.akademiogretim.com.tr/makale.php?islem=detay&makaleid=36>, (12 Kasım 2007).
- Erçel, Gazi. “Euro’nun Bankacılığa ve Sermaye Piyasalarına Etkileri”. Dünya Gazetesi Euro Toplantısı. İstanbul, 27 Kasım 1998, s.1,2
- Erdoğan, Bülent. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri”, 2006. TC.Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler,Enstitüsü.,http://kutuphane.ksu.edu.tr/etez/sbe/T00526/Bulent_Erdogan_TEZ.pdf, (03Ocak 2008).
- Erdönmez, Pelin Ataman. “Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım”. **TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu**. Ankara: TBB, 2001.

Eroğlu, Zeynep Ada. “Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti”. **MSPD Çalışma Raporları**. Ankara: BDDK, 2001.

Kandiller, Rıza. “Türk Bankacılık Sektörünün Avrupa Topluluğu Tek Pazarında Rekabet Edebilme Gücü”, **Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Toplulukları Tek Pazar Prensiplerine Uyumunu Semineri**. İstanbul, 22 Şubat 1989, s.4

Kaya, Yasemin Türker. “Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjı’nın Modellenmesi”. **MSPD Çalışma Raporları**. Ankara: BDDK, 2001

Nice Anlaşması, (t.y). <http://www.ikv.org.tr/print.php?ID=1264> (15 Ekim 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri <http://tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/73183EEC.doc>’, (16 Kasım 2007).

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/77_780EEC.doc, (16 Kasım 2007).

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-646EEC.doc>’, (16 Kasım 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/94-19EEC.doc>, (18 Kasım 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/89-647EEC.doc>, (19 Kasım 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/92-121EEC.doc>., (20 Kasım 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/87/102/EEC.doc>, (22 Kasım 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/86/635/EEC.doc>, (03 Aralık 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/92-30EEC.doc>, (4 Aralık 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri. <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/88/590ECC.doc> (12 Aralık 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri <http://www.tbb.org.tr/turkce/abmevzuat/97-5EEC.doc>, (12 Aralık 2007)

TBB. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri

TBB. Bankalarımız. 2001. <http://www.tbb.org.tr/v12/2001.asp>. (10 Kasım 2007).

TBB. Bankalarımız. 2002. <http://www.tbb.org.tr/v12/2002.asp>. (10 Temmuz 2007).

TBB. Bankalarımız. 2003. <http://www.tbb.org.tr/v12/2003.asp>. (10 Temmuz 2007).

TBB. Bankalarımız. 2004. <http://www.tbb.org.tr/v12/2004.asp>. (11 Ağustos 2007).

TBB. Bankalarımız. 2005. <http://www.tbb.org.tr/v12/2005.asp>. (9 Eylül 2007).

TBB. Bankalarımız. 2006. <http://www.tbb.org.tr/v12/2006.asp>. (17 Mart 2007).

TBB. Bankalarımız. 2007. <http://www.tbb.org.tr/turkce/kitap2007/2007.asp>.
(9 Kasım 2007).

TC. Ziraat Bankası Müfettişleri Derneği, Avrupa Birliği İle Uyum Sürecinde Türk
Bankacılık Sektörünün Karşılaştırmalı
Analizi.2004.<http://www.zbmd.org/index.php?p=81>, (11 Kasım 2007).

Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler (t.y).
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/turk.doc>, (05 Ağustos 2007)

Türk Bankacılık Tarihi. Bankaların Tanımı ve Tarihçesi.
http://www.ekodialog.com/Konular/bankacilik_tarihi_panigi.html, (03 Kasım 2007).